

სერბო ვარლოსანიძე

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე (1932-1952 წლები)

რედაქტორი პროფ. მიხეილ ქავთარია
რეცენზენტები: პროფესორები: ზაზა მარუაშვილი
ზაზა აბაშიძე
დოქტორანტი თორნიკე ღვინიაძე

1. სასულიერო ცხოვრების პირველი ნაბიჯები

XX საუკუნეში საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ავტოკეფალური ეკლესიის საჭეთმპყრობელთა შორის უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე ცინცაძე ერთ-ერთი რჩეულთაგანია. მისი მამადმთავრობა დაემთხვა საქართველოს ისტორიის ყველაზე ტრაგიკულ ხანას, როცა ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლებისათვის ქრისტიანული სარწმუნოება, ეკლესია სრულიად მიუღებელი იყო ამ დროს სასულიერო პირობა გმირობის ტოლფასი გამხდარიყო. უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე იყო სახე საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიისა, მას პატივს სცემდნენ როგორც მოწმუნე მრევლი, ასევე ათეისტებიც. ვინც ერთხელ მაინც შეხვედრია მას სამუდამოდ დაამახსოვრდათ ბიბლიური მწყემსმთავრის ჭკვიანი თვალები, რომელიც ნათელს პფენდა გარშემომყოფთ. გასული საუკუნის 50-იან წლებში ჭაბუკი ირაკლი შიოლაშვილი ვლადიკავკაზიდან მცხეთაში, სვეტიცხოვლობაზე ჩამოიყვანა თავისმა ნათლიამ ზოილე დვალიშვილმა და ლოცვა-კურთხევის ასაღებად მიიყვანა უწმიდეს კალისტრატესთან, მაშინ არცერთმა არ ვიცოდით, რომ ეს იყო ორი პატრიარქის შეხვედრაო – დასძენს უწმიდესი და უნეტარესი ილია II.

კალისტრატე (ბიჭიკო) მიხეილის ძე ცინცაძე დაიბადა 1866 წლის 12 აპრილს ქუთაისის მაზრის სოფელ ტობანიერში (ახლანდელი ვანის რაიონი). ცინცაძეთა გვარი წარმოშობით გურიიდანაა. მისი მშობლები იყვნენ: მღვდელი მიხეილი და დედა ეკატერინე გოგორიშვილი. მიხეილ ცინცაძეს განათლება მიღებული ჰქონდა ჯრუჭის მონასტერში მიტროპოლიტ დავით წერეთლის კარზე, იყო საეკლესიო წიგნების საუცხოო მცოდნე, მის ოჯახში ყოველთვის იყვნენ დიაკონი შეგირდები. მამა მიხეილი გარდაიცვალა 1882 წლის 8 თებერვალს 47 წლის ასაკში. შვილების აღზრდის მთელი სიმძიმე იტვირთა დედამ, ეკატერინემ, რომელიც გამოირჩეოდა როგორც შრომისმოყვარე, მკაცრი, მაგრამ სამართლიანი ხასიათით.

წერა-კითხვა მას დამ, მატრონამ შეასწავლა, ხოლო „ჟამნის“ შესწავლაში მამის შეგირდი დიაკონები დაეხმარნენ.

XIX საუკუნის 60-90-იან წლებში რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლებისაგან ავტოკეფალიაგაუქმებულ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის სახე არა იმპერიული სულისკვეთების რუსი ეგზარქოსები, არამედ ერთეული ქართველი სასულიერო პირები იყვნენ, რომელთა შორის იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი (ქიქოძე) სიცოცხლეშივე ლეგენდად ქცეულიყო. ეპისკოპოსი გაბრიელი ერთნაირად ძვირფასი იყო, როგორც ახალგაზრდებისათვის, ისე ხანშიშესულთათვისაც, იგი ბევრს მოგზაურობდა თავის ეპარქიაში, ქრისტიანულ მოძღვრებას, სამშობლოს სიყვარულს ასწავლიდა თავის მრევლს. როგორც უწმიდესი კალისტრატე გადმოგვცემს: „იმ ხანებში ჩვენს სოფელში გარდაიცვალა სოლომონ შარაძენიძის დედა. ანდერძის

ასაგებად მოიწვიეს გაბრიელ ეპისკოპოსი, წირვის დროს საკურთხეველში ვტრიალებდი, „განიცადეს, რომ გალობდნენ მიმიხმო, ლოცვები გამომკითხა, ჯვარი მაჩუქა და მამას უბრძანა თავის დროზე შეიყვანე სასწავლებელშიო“.¹ ეპისკოპოს გაბრიელთან შეხვედრამ განსაზღვრა ჭაბუკი კალისტრატეს მომავალი.

1875 წელს ოჯახმა იგი ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანა. იმ დროს სასულიერო და საერო სასწავლებლებში ცდილობდნენ მოსწავლეებში ჩაეკლათ ეროვნული სულისკვეთება. ამ მხრივ გამოირჩეოდა ლათინურის მასწავლებელი თ. ბოგოლიუბოვი, მაგრამ ქართველი მასწავლებლები: ნიკო ხუციშვილი, რაუდენ გიგაური, დავით ჩიმაკაძე, კოწია მაჭავარიანი, პოლიევქტოს კვიციანიძე, ნიკო მაღრაძე მაინც ახერხებდნენ მოსწავლეთა პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას. თვით გაბრიელ ეპისკოპოსიც მძიმე მდგომარეობაში იყო. ეგზარქოსებს აღიზიანებდათ მისი ავტორიტეტი და ცდილობდნენ ეპარქიის სამღვდელთა მასთან დაპირისპირებას. მაგალითად, თუ ეპისკოპოსი გაბრიელი რომელიმე სასულიერო პირს დამსახურებულად დასჯიდა, ეგზარქოსი თავისთან იხმობდა დასჯილს და მიტრით ან ოქროს ჯვრით აჯილდოვებდა. ეს იყო საეკლესიო კანონიკის ფეხქვეშ გათელვის მაგალითი, მაგრამ ეგზარქოსებს რაც მოეპრიანებოდათ, იმას აკეთებდნენ.

ეგზარქოსებისადმი დაუმორჩილებელ ეროვნული სულისკვეთების ქართველი მღვდელმთავრის მიმართ რუსეთის საიმპერატორო ხელისუფლება ფარულ პოლიციურ ზედამხედველობას ახორციელებდა, ზოგჯერ ისეთ ცილისწამებასაც ავრცელებდა, რომელიც მიმართული იყო გაბრიელ ეპისკოპოსის სახელისა და ავტორიტეტის წინააღმდეგ. „1875 წელს გაბრიელ ეპისკოპოსს ბრალად დასდეს ქუთაისისა და გელათის ეკლესიების სიძველეთა მოპარვა. ვიდრე სიმართლე გაირკვეოდა მაშინდელ პრესაშიც, სასულიერო წრეებშიც და ხალხშიც ათასგვარი მითქმა-მოთქმა თუ ჭორი გავრცელდა. დაინიშნა გამოძიება, შეიქმნა კომისიები... საბოლოოდ გაირკვა ბრალდების სრული სიყალბე“.²

გაბრიელ ეპისკოპოსი ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში დამამთავრებელ კურსზე ესწრებოდა გამოცდებს. იგი გულისყურით უსმენდა მოსწავლეებს და გამორჩეულებს რეკომენდაციით აგზავნიდა სწავლის გასაგრძელებლად თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1882 წელს კალისტრატე ცინცაძე თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორს არქიმანდრიტ მიხეილ კრილოვს გაბრიელ ეპისკოპოსის რეკომენდაციით წარუდგა, მაგრამ რექტორს ყოყმანი დაეცყო, როგორც ჩანს არ უნდოდა კალისტრატეს მიღება, მაგრამ გაბრიელ ეპისკოპოსის განაწყენებასაც მოერიდა და ბოლოს მაინც დადებითად გადაწყვიტა საკითხი.

XIX საუკუნის 80-იანი წლების თბილისში მოღვაწეობდნენ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერები: ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, კირილე ლორთქიფანიძე. გამოდიოდა გაზეთები: „დროება“, „ივერია“. ამავე დროს გაძლიერდა რუსეთის რეაქციული წრეების ზეწოლა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაზე. საქართველოს ეგზარქოსი პავლე, მთავარმართებელი დონდუკოვ-კორსაკოვი და კავკასიის განათლების ოლქის მზრუნველი იანოვსკი ყველაფერს აკეთებდნენ, რათა ქართველობას დაევიწყებინა თავისი წარსული – აწმყო და არ ეფიქრა მომავალზე. მართალია სემინარიის მასწავლებლები ცდილობდნენ ეროვნულ და რევოლუციურ იდეებს არ შემოეღწია სასწავლებელში, მაგრამ ამას ვერ ახერხებდნენ. სემინარიაში ერთად ცხოვრობდნენ: ალექსი (ანტონ) გიორგაძე, გიგო შენგელია, იოსებ ლალიაშვილი, კალისტრატე ცინცაძე, იეროთეოზ აივაზაშვილი. პირველ წლებში კალისტრატეს უჭირდა ბერძნული და რუსული ენების შესწავლა, მაგრამ ბეჯითმა შრომამ თავისი გაიტანა და იგი ერთ-ერთი გამორჩეული იყო სემინარიაში. მეგობრობდა დამამთავ-

რბელი კურსის სემინარიელებთან: ბესარიონ ხელაიასთან, სილიბისტრო ჯიბლაძესთან, ისიდორე რამიშვილთან, ბართლომე მოსეშვილთან, ივანე გიორგაძესთან, ალექსანდრე და კონსტანტინე ჟორდანიებთან, პეტრე ჭარაიასთან. კალისტრატე ცინცაძე ხშირად დადიოდა მთაწმინდაზე ზაქარია ჭიჭინაძის სახლში, სადაც ეცნობოდა მრავალრიცხოვან საისტორიო დოკუმენტების ხელნაწერებს, თავისუფალ ლიტერატურას. სემინარიაში გამეფებული მკაცრი რეჟიმის მიუხედავად იყვნენ ისეთი მასწავლებლებიც, რომელთაც წარუშლელი კვალი დატოვეს ახალგაზრდებზე. უწმიდესი კალისტრატე სიყვარულით იხსენებდა: თ. ჟორდანიას, ალ. ალბოროვს, პ. პოტოცკის. საქართველოს ეგზარქოსი პავლე განსაკუთრებით ავიწროებდა თედო ჟორდანიას, რომელსაც შეუმცირეს ქართულის საათები, ბოლოს კი მოსთხოვეს ქართულის რუსულად სწავლება?! უწმიდესი კალისტრატე დადებითად ახასიათებდა სემინარიის მეორე ქართველ მასწავლებელს იოსებ მექანარიშვილს, რომელიც სემინარიელებთან ერთად აწყობდა სალიტერატურო სადამოებს, თეატრალურ წარმოდგენებს. ასეთ ადამიანს ეგზარქოსი „არამზადას და მხეცს უწოდებდა“.³ თბილისის სასულიერო სემინარიაში 1886 წლის 24 მაისს იოსებ ლალიაშვილის მიერ რექტორ ჩუდეცკის მკვლელობა იყო რუსეთის რეაქციული პოლიტიკის წინააღმდეგ ბრძოლის დასაწყისი. კალისტრატე ცინცაძის მოგონებებში დაწვრილებითაა აღწერილი თუ როგორ მოხდა ეს და რა რეაქცია ჰქონდა მომხდართან დაკავშირებით საქართველოს ეგზარქოს პავლეს. 1886 წლის 28 მაისს რუსეთის სინოდის ობერპროკურორ კ. პობედონოსცევის სახელზე გაგზავნილ წერილში ეგზარქოსი წერდა: „დამნაშავე, როგორც ჩანს სოციალიზმისა და ქართველოფილობის ადგილობრივმა მოთავეებმა მოისყიდეს... მოგვიწვევს ყველა ქართველის გაძევება, თუ არ გვინდა სემინარიის სრული დემორალიზაცია“.⁴ ეგზარქოსმა პავლემ განსვენებული ჩუდეცკი რუსეთის სახელმწიფოებრივი და რელიგიური ინტერესებისათვის წამებულად წარმოაჩინა. თბილისის წმ. ალექსანდრე ნეველის სახ. ეკლესიაში მან შემდეგი სიტყვა წარმოთქვა: „ბოროტმოქმედის მსხვერპლი კი არ იმსახურებს გლოვას, არამედ ის გარემო, რომელმაც წარმოშვა ბოროტმოქმედი. დიახ, გლოვობენ მამები და დედები ჩვენი მხარისა, რომ ჩვენს წრეში არსებობენ ბავშვები ცხოველური მიდრეკილებების ამარა. მათ მიმართ არ იმოქმედა ოჯახის ღმობიერებამ, ვერ მოახდინა გავლენა სკოლის კეთილმა და თბილმა დამოკიდებულებამ. ისინი შეპყრობილნი არიან გარეშე, ცრუ და მავნე ზემოქმედებით; გლოვობენ იმის გამო, რომ უზნეო ადამიანებს შეუძლიათ გახდნენ ეკლესიის მსახურნიც კი. წყევლიმც იყოს ის ხალხი და ქვეყანა, რომელიც ასეთ ბოროტმოქმედთ შობს.“

სინოდის ობერპროკურორ კ. პობედონოსცევის სახელზე გაგზავნილ წერილში ეგზარქოსი პავლე წერდა: „ბოროტმოქმედი 19 წლისაა და როგორც ჩანს, მოსყიდულია ადგილობრივი სოციალ-დემოკრატებისა და გრუზინოფილებისაგან. მათ კარგად ესმოდათ, რომ ძალზე ჭკვიანი და ენერგიული რექტორი, რომელმაც დაიწყო ბოროტების ძირ-ფესვიანად აღმოფხვრა, მათი საშიში მტერი იყო. ამიტომაც გადაწყვიტეს მისი თავიდან მოშორება... მკვლელობის დღეს ის ორი საათის განმავლობაში დაეხეტებოდა ჩემს ეზოში, ეკლესიაშიც კი შემოვიდა, მაგრამ არა სალოცავად, რადგან „რომელი ქერუბიმთას“ დროს სკამზე იჯდა და დიაკონმა წამოაგდო. ვფიქრობ, ის სწავლობდა ჩემი ცხოვრების წესს. ცდილობდა, შემოსულიყო ჩემთან იმ დია კარიდან, რომლიდანაც მე ვუსმენ ხოლმე წირვას, და მოულოდნელად დამსხმოდა თავს. ყველაფერი ეს, რასაკვირველია, ჩემი მოსაზრებებია და არა ჭეშმარიტება. მაგრამ ერთი აშკარაა, რომ ჩემი სიკვდილი ბოროტის ხელით აქ ბევრს გაახარებდა დაწყებული იმ არამზადა „დიდებულებიდან“, რომლებმაც თქვენ მოგართვეს ცნობილი მოხსენებითი ბარათი.

ვფიქრობ, ღმერთმა მისხნა სიკვდილისაგან, თავისი უხილავი შემწეობითა და შეწყნარებით.“ („სადღეთისმეტყველო კრებული“ 1987. №3. გვ. 31-32).

ქართველი საზოგადოება აღაშფოთა ეგზარქოს პავლეს ამ სიტყვებმა. ქუთაისის თავად-ახნაურობის მარშალმა დიმიტრი ყიფიანმა საჯარო წერილში დაუფარავად მოითხოვა შემჩვენებლის შეჩვენებული ქვეყნიდან გაძევება. მართალია დიმიტრი ყიფიანი რუსეთის იმპერატორისადმი „ურჩობის“ მოტივით საქართველოდან სტავროპოლში გადაასახლეს და 1887 წელს ვერაგულად გამოასაღმეს სიცოცხლეს, მაგრამ ამ ფაქტმა ვერ დააშინა ქართველი საზოგადოება, პირიქით, დიმიტრი ყიფიანის დაკრძალვა მთაწმინდაზე იქცა ეროვნულ ძალთა გაერთიანების მძლავრ დემონსტრაციად. 1888 წელს კალისტრატე ცინცაძემ დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია და რექტორის პაისი ვინოგრადოვის რეკომენდაციით სწავლის გასაგრძელებლად გაემშურა კიევის სასულიერო აკადემიაში.

კიევის სასულიერო აკადემია ქართველი სტუდენტებისათვის ყველაზე სასურველი სასწავლებელი იყო რუსეთის იმპერიაში. აქ მოღვაწეობდნენ ქრისტიანული თეოლოგიის აღიარებული ავტორიტეტები. კიევის აკადემია დაამთავრეს: ისტორიკოსმა დიმიტრი ფურცელაძემ, იაკობ გოგებაშვილმა, დეკანოზმა გიორგი ხელიძემ, მწერალმა ნიკო ლომოურმა, სრულიად საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარქებმა: კირიონ II, ლეონიძემ, მიტროპოლიტმა ნაზარ ლეჟავამ, მიტროპოლიტმა გიორგი ალადაშვილმა, ეპისკოპოსმა დიმიტრი აბაშიძემ, ეპისკოპოსმა პიროს ოქროპირიძემ, აკადემიკოსმა კორნელი კეკელიძემ, სასულიერო პირებმა: ნიკოლოზ მახათაძემ, გაბრიელ ცაგარელმა, ამბროსი კაკასიძემ, მარკოზ ტყემალაძემ, ილია ფერაძემ, მელიტონ კელენჯერიძემ, ანტონ ფირცხალავამ, ნიკიტა თალაკვაძემ.

კალისტრატე ცინცაძე კიევის სასულიერო აკადემიაში მიიღეს სახელმწიფო ხარჯზე. როგორც იგი გადმოგვცემს 1888 წლის სექტემბერში რუსეთის სამოქალაქო ისტორიის პროფესორმა ზავიტნევიჩმა წაიკითხა ლექცია რუსეთის დიდ მთავარ ვლადიმირზე. ლექციის დროს პროფესორი შეეხო X საუკუნის ბიზანტიის იმპერიის ისტორიის საკითხებს, მაგრამ საერთოდ არ ახსენა ქართველები. ახალგაზრდა სტუდენტმა მორიდებით, მაგრამ მაინც უსაყვედურა პროფესორს. ამ უკანასკნელს მოეწონა სტუდენტის ლოგიკური მსჯელობა, განსწავლულობა და დაავალა მოემზადებინა სადიპლომო თემა – „დავით აღმაშენებელი, როგორც საეკლესიო და პოლიტიკური მოღვაწე“ აკადემიის ხელმძღვანელობამ ასეთი სათაურის თემა არ დაამტკიცა. სამაგიეროდ უარი არ უთქვამთ თემაზე „ივერიის ეკლესია სასანიდების პერიოდში“. ნაშრომში კალისტრატე ცინცაძე „პირველწყაროთა მეცნიერული ანალიზის საფუძველზე ცხადყოფდა საქართველოს ეკლესიის მოციქულებრიობას... აქვე აშუქებდა ივერიის საკათალიკოსოს ისტორიის რიგ გაურკვეველ საკითხებს სასანიანთა ბატონობის პერიოდში, საეკლესიო სამართალს, ადგილობრივ საეკლესიო კრებებს, მთავარეპისკოპოსთა სიას, ეკლესიის იერარქიულ აღნაგობას“ ნაშრომის რეცენზენტები იყვნენ პროფ. ი. მალიშევსკი, ა. ოლესნიცკი, რომელთაც მაღალი შეფასება მისცეს მას. ამის შესახებ ქართველ საზოგადოებას აუწყებდა 1892 წელს სასულიერო ჟურნალი „მწყემსი“.

1890 წელს კალისტრატე ცინცაძემ კიევში დედის წერილი მიიღო, რომელიც ოჯახის მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გამო სთხოვდა შვილს სამშობლოში დაბრუნებას. წერილმა ძლიერ დააღონა არა მარტო კალისტრატე, არამედ მისი ამხანაგებიც. თანაკურსელმა ილია ფერაძემ საგანგებო წერილით მიმართა იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელს, რომელიც ჩვეული გულისხმიერებით მოეკიდა მას „აკადემიის თავის დანებების განსაცდებისაგან გამომიყვანა ყოვლადსამღვდელო გაბრიელის მამობრივმა ზრუნვამ“.⁶ წერდა მოგვიანებით იგი.

1890 წელს ზაფხულის არდადეგებზე კალისტრატე ცინცაძე ჩამოვიდა საქართველოში, ქუთაისში მადლობის სათქმელად ეახლა ეპისკოპოს გაბრიელს, რომელმაც დაწვრილებით გამოჰკითხა კიევის სასულიერო აკადემიის ამბები. ყოვლადსამღვდელო გაბრიელს განსაკუთრებით აღელვებდა საქართველოს ეკლესიის მომავალი. „მე და ალექსანდრე ოქროპირიძე უკვე დავბერდით, დღეს თუ ხვალ სიკვდილიც თავის მოვალეობას შეასრულებს, განათლებული ბერები გარდა ლეონიდისა, ჩვენ არ გვყავს... თუ სამშობლო გიყვარს ხშირად იფიქრე ბერობაზე“⁷ – დაამთავრა თავისი დარიგება მეუფე გაბრიელმა.

1892 წელს სასულიერო აკადემიის დამთავრებისთანავე ღვთიმეტყველების კანდიდატი კალისტრატე ცინცაძე დაბრუნდა საქართველოში, გაანაწილეს ხონის სასწავლებელში საღვთო სჯულის მასწავლებლად, მაგრამ იქ ადგილი არ აღმოჩნდა. გაბრიელ ეპისკოპოსს სურდა ქუთაისში ქალთა საეპარქიო სასწავლებელში დაეტოვებინა, მაგრამ აქაც წინააღმდეგობები შეხვდა. ამიტომ იგი გამოეშურა თბილისში და 1893 წელს დაინიშნა დიდუბის ეკლესიაში. 11 აპრილს ეკურთხა დიაკვნად, ხოლო 18 აპრილს მღვდლად ეგზარქოს ვლადიმერის მიერ. დიდუბის ეკლესია იმითაც იყო მნიშვნელოვანი, რომ მის გვერდით მდებარეობდა ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონი იყო. 1893 წელს ქართველმა საზოგადოებამ განჯიდან გადმოასვენა ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტი. კალისტრატე ცინცაძე ქართველმა საზოგადოებამ დიდუბეში, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ცხედართან წარმოდგენილი ბრწყინვალე სიტყვით გაიცნო. „ნიკოლოზ ბარათაშვილი ბუნებაში და ბუნების შემწეობით ეძებს და ჰპოულობს მას, ვისაც ძალუძს შვების მოცემა... ამ სახედ, წმიდის მოციქულის სიტყვის თანახმად მან ბუნება აღიარა ხმად ღვთისა კაცთა მიმართ – წიგნად, სადაც ამოიკითხა, რომ შვება და ღსენა შეუძლია მიანიჭოს ადამიანის გულს მხოლოდ მან, ვინც არის მიზეზი ადამიანისა და თვით ბუნების გაჩენისა“⁸.

1893 წლიდან მოყოლებული საქართველოს რელიგიურ-საზოგადოებრივ და პოლიტიკური ცხოვრების სფეროში არ ყოფილა მნიშვნელოვანი მოვლენა, სადაც მამა კალისტრატე ცინცაძეს მონაწილეობა არ მიეღო.

2. ბრძოლა ეგზარქოსების ანტიქართული პოლიტიკის წინააღმდეგ

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ რუსეთის ხელისუფლებამ შექმნა საქართველოს საეგზარქოსო, რომელსაც ქართველი მიტროპოლიტის ვარლამ ერისთავის შემდეგ რუსი ეგზარქოსები განაგებდნენ. ეგზარქოსები არ ითვალისწინებდნენ მრავალსაუკუნოვან ქართულ საეკლესიო ტრადიციებს, დევნიდნენ ქართულ ენას, ქართულ გალობას, შეურაცხყოფდნენ ქართველ წმინდანებს, ეკლესიებში ანგრევდნენ ქართულ კანკელებს და ცვლიდნენ რუსულით, მონასტრებიდან აძევებდნენ ქართველ ბერებს და მათ ადგილზე ნიშნავდნენ რუსებს. რუსი ეგზარქოსებისათვის მიუღებელი იყვნენ ქართული ეროვნული სულისკვეთების სამღვდელთა. კალისტრატე ცინცაძის მახვილი თვალისა

და უზუსტესი ფსიქოლოგიური დაკვირვებების შედეგია XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან 1917 წლამდე საქართველოს ეგზარქოსების ისტორიული პორტრეტები. უწმიდესი კალისტრატე მრავალრიცხოვან საეკლესიო საბუთების მოშველიებით სრულად აღადგენს ეპოქის სურათს. ეგზარქოსების დახასიათებისას მას არასოდეს არ დალატობს ობიექტურობა.

1891 წელს კიევის სასულიერო აკადემიაში სწავლის პერიოდში შეხვდა საქართველოს ყოფილ ეგზარქოსს იოანიკე რუდნევეს, რომელიც იმხანად კიევის მიტროპოლიტი იყო. „სარწმუნო წყაროდან ვიცი, რომ როდესაც 1882 წელს საქართველოდან გადაიყვანეს ჯვრის უღელტეხილზე შეჩერდა, მობრუნდა საქართველოსკენ, პირჯარი გადაიწერა და თქვა: გმადლობ, შენ, ყოვლად წმიდა ქალწულო, რომ შესაძლებლობა მომეცა, ამ ველურებს ცოცხალი გადავრჩენოდი“⁹. კალისტრატე ცინცაძე იმოწმებს მთავარეპისკოპოს ნიკანორის დიალოგს იონიკესთან რომელიც ასე ახასიათებს ქართველებს: „მათ ხომ არ აქვთ განსჯის უნარი: გონებაჩლუნგნი არიან, მაგრამ რასაც დაიხმებენ აღარ გადათქვამენ. კაცის მოკვლა არაფრად უღირთ. ნათესაობას მე-14 თაობამდე თვლიან, თუმცა ხანჯალი ჩასცენ ღვიძლ ძმას მათთვის ძნელი არ არის. შმაგი ხალხია, ოდნავ ადელვებაზე კარგავენ წონასწორობას და იძრობენ ხანჯალს“¹⁰. ქართველებზე ასეთი შეხედულების მწვემსმთავარი ბუნებრივია, კარგს არაფერს გაუკეთებდა თავის სამწყსოს.

კალისტრატე ცინცაძის დახასიათებით ეგზარქოსი პავლე ლებედევი (1882-1887 წ.წ.) იყო უხეში და ფიცხი ადამიანი. სემინარიის რექტორის ჩუდუცკის მკვლელობა მან გამოიყენა ანტიქართული ისტერიის გასაღვივებლად. ხოლო ალექსანდრე ნეველის ეკლესიაში წარმოთქმული შეურაცხმყოფელი სიტყვა მჭერმეტყველების ნიმუშად გამოაცხადა. იგი სიამაყით წერდა: „დაკრძალვისას წარმოვთქვი სიტყვა, რომელმაც დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, მოეწონათ რუსებს და არ მოეწონათ ქართველების გარკვეულ ნაწილს. სემინარიამ და ქართულმა ინტელიგენციამ საზიზღრად წარმოაჩინეს თავი“¹¹. ეგზარქოსი პავლე სხვა დროსაც არ უშვებდა შემთხვევას ქართველებზე აუგი ეთქვა. უწმიდეს კალისტრატე იხსენებს ეგზარქოს პავლეს საუბარს ყოვლადსამღვდელო ნიკანორთან „მასთან საუბარში მივხვდი, რომ არ აპირებდა უკან, საქართველოში დაბრუნებას. რისთვის წავიდე, სულ ერთია, მომკლავენ... აკი ეჭვიც არ ეპარებათ სინოდში, რომ საქართველო მიიღტვის სეპარატიზმისაკენ... იქ არის ნიჰილისტური, სეპარატისტული ხროვა, არცთუ მცირერიცხოვანი, რომელნიც მთებსაც გადააბრუნებენ ჩემს მოსასპობად“¹² სამწუხარო ის იყო, რომ მარტო პავლე ეგზარქოსი კი არ იყო, ვინც ასე ფიქრობდა ქართველებზე. პეტერბურგის საერო და სასულიერო წრეებში უმრავლესობა ამ აზრისა იყო საქართველოზე. ბუნებრივია, სიძულვილის მთესველნი სიყვარულს ვერ მოიმიკიდნენ.

უწმიდესი კალისტრატე მკაცრი, მაგრამ ობიექტური იყო პავლეს შემცველი ეგზარქოსის პალადი რაევის (1886-1892 წ.წ) შეფასებისას. ეგზარქოსი პალადი თვალთმაქცობდა და ნაძალადევი თავაზიანობით ეპყრობოდა ყველას, მან მოახერხა ქართველ თავადაზნაურთა ოჯახებთან დაახლოება, სტუმრობდა ქართულ ოჯახებს, გულუხვად აჯილდოებდა სასულიერო პირებს, მაგრამ ამის პარალელურად ოსტატურად ახერხებდა რუსიფიკაციის პოლიტიკის განხორციელებას. მან დიდუბის ივერიის ღვთისმშობლის ეკლესია ყაზანის ღვთისმშობლის ეკლესიად გამოაცხადა. ვერ იტანდა ქართველ წმინდანებს. „ერთხელ სინოდის კანტორაში იკითხა, სად ვიპოვო ქართველი წმინდანების წმინდანებად შერაცხვის აქტები? ასეთი აქტები არ შემონახულა, მაგრამ მარტო ის, რომ ზემოთჩამოთვლილი სახელები საქართველოს ეკლესიაში საუკუნეების მანძილზე მოიხსენიება, მოწმობს მათ დაკანონებას, უპასუხეს მეუფეს. ამ პასუხმა იგი არ დააკმაყოფილა და სინოდის კანტორის სახელით განკარგულება გამოსცა ქართული სახელები ბერძნულ-რუსულით შეეცვალა“¹³ აი,

ნამდვილი სახე ზედმეტად თავაზიანი ეგზარქოსისა, რომელსაც სიტყვით ძალიან უყვარდა თავისი სამწყსო, ქართველი ხალხი.

მიუხედავად იმისა, რომ ეგზარქოს ვლადიმერ ბოგოიაველინსკის (1892-1898 წ.წ.) უწმიდესი კალისტრატე განსაკუთრებით პატივს სცემდა, როგორც განათლებულ პიროვნებას და მის მღვდლად მაკურთხებელს, მის ქართველთმომოქულეობასაც ვერ ივიწყებდა. მისი განკარგულებით 87 სემინარიული „მგლის ბილეთით“ გააძევეს თბილისის სემინარიიდან. მას სძულდა ქართული სალოცავები „1894 წელს სვეტიცხოვლობის დღესასწაულზე ეგზარქოსი სვეტიცხოვლის ტაძარში წირავდა, წირვის შემდეგ მღვდელმსახურნი პარაკლისის გადასახდელად გამოვიდნენ. „საწიგნეზე ორი ხატი იდო – სვეტიცხოველი და ღვთისმშობლის საფარველი. მეუფემ კანდელაკს უბრძანა სვეტიცხოვლის ხატი წაეღო, ღვთისმშობლის საფარველი დაეტოვებინა. ხატი წაიღეს, მლოცველთ გული დაუძიმდათ, მათ შორის ზოგიერთ რუსსაც კი და ბევრი გავიდა ტაძრიდან“.¹⁴ ეგზარქოს ვლადიმერს აღიზიანებდა სიტყვა საქართველოს ხსენება და ყველასგან მოითხოვდა ქუთაისისა და თბილისის გუბერნიებით შეეცვალათ ტერმინი „საქართველო“.

თავისი ხანმოკლე მწყემსმთავრობის უამს მთავარეპისკოპოსმა ფლაბიანე გორდეციმ (1898-1901 წ.წ.) გააუქმა ეგზარქოს პალადის აკრძალვა ყრმათათვის ქართველ წმინდანთა სახელის არდარქმევის შესახებ. იგი იყო რბილი და ყურადღებიანი და სურვილი ჰქონდა თავისი სიცოცხლის დარჩენილი წლები საქართველოში გაეტარებინა, მაგრამ რუსეთის საიმპერატორო ხელისუფლებაში ასეთი კაცი მიუღებელი იყო, მითუმეტეს ამ დროს ქართველები უკვე აღარ მალავდნენ თავიანთ სურვილს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის აუცილებლობის შესახებ. ხელისუფლებამ საქართველოში ღმობიერი ეგზარქოსის დამხმარედ ცნობილი შავრაზმელი ი. ვოსტორგოვი მოაგვინა, ხოლო 1901 წელს ფლაბიანე, მთავარეპისკოპოსმა ალექსი ოპოცკიმ შეცვალა (1901-1905 წ.წ.), რომელიც ივანე ვოსტორგოვის გავლენის ქვეშ მოექცა. ეგზარქოსი ალექსი თავის წინამორბედების პოლიტიკას აგრძელებდა საქართველოში. ვოსტორგოვი ღიად ებრძოდა ყოველივე ეროვნულს და ცდილობდა პეტერბურგის საერო და სასულიერო წრეებში იმპერიის ინტერესებისათვის ყველაზე ერთგული მებრძოლის სახელის შენარჩუნებას. ეგზარქოსი ალექსი უფრო შენიღბულად მოქმედებდა. „1903 წელს ქვაშვეთის წმ. გიორგის ეკლესიის ახალი შენობის მშენებლობის მთელი კომიტეტი მისი თავმჯდომარის ი. ამილახვრის მეთაურობით ეგზარქოსს ეწვია და ეკლესიის პროექტი და ხარჯთაღრიცხვა წარუდგინა, თან სთხოვა, პროექტი საგუბერნიო სამმართველოში გაეგზავნა დასამტკიცებლად. ეგზარქოსმა ქართული ეკლესიების მსგავსად შედგენილ პროექტს რომ დახედა საწერი მაგიდის ერთ-ერთი უჯრა გამოსწია. ეკლესიების პროექტების მთელი ათეული ესკიზი ამოიღო (ამ ეკლესიების ხახვის გუმბათები და სამ მხარეს პატრონიკე ჰქონდა) და ამილახვარს ჰკითხა: თავადო, განა ესენი არ სჯობს თქვენ პროექტს? ამილახვარმა მიუგო: შეიძლება სჯობს კიდევაც, მაგრამ ჩვენმა წინაპრებმა ეს გეგმა გამოიმუშავეს და გვინდა, სწორედ მის მიხედვით ავაშენოთ ეკლესია.

თქვენო ბრწყინვალეებავ – მიუგო ეგზარქოსმა, თუკი წინაპრები სისულელეებს სჩადიოდნენ, ჩვენ რატომ უნდა გავიმეოროთ ისინი“¹⁵ – მაგრამ ამილახვარი მაგრად დაუხვდა და კატეგორიულად მოითხოვა ქაშუეთის ეკლესია სამთავისის ეკლესიის მსგავსი უნდა ყოფილიყო. ეგზარქოს ალექსისათვის შოკისმომკერელი აღმოჩნდა 1905 წლის მაისში ქართველი სამღვდლოების ინიციატივით მოწყობილი კრების მოთხოვნა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის შესახებ. მისი ბრძანებით რუსმა კაზაკებმა მათრახებით სცემეს სამღვდლოების კრების მონაწილენი. თბილისში დაძაბული ვითარება შეიქმნა. ქართული ინტელი-

გენციის წარმომადგენლებმა ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით მეფისნაცვალ ვორონ-ცოვ-დაშკოვს მოსთხოვეს ეგზარქოს ალექსის საქართველოდან გაწვევა. რუსეთის ხელისუფლება იძულებული გახდა ალექსი ეგზარქოსთან ერთად საქართველოდან გაეწვია ცნობილი შავრაზმელები: დეკანოზი ვოსტორგოვი და არქიმანდრიტი ნიკანდრი. ეგზარქოსი ალექსი დევნიდა ცნობილ საეკლესიო მოღვაწეს ეპისკოპოს ალექსანდრე ოქროპირიძეს. მისი წარდგინებითა და რენეგატ ეპისკოპოს დიმიტრი აბაშიძის დაბეჭდებით 1903 წელს ეპისკოპოსი ალექსანდრე იმპერატორის საყვედურით გადააყენეს გურია-სამეგრელოს ეპარქიის მმართველის თანამდებობიდან და მის ადგილზე დანიშნეს ეპისკოპოსი დიმიტრი აბაშიძე. ალექსანდრე ეპისკოპოსის „დანაშაული“ ის იყო, რომ გურია-სამეგრელოს სკოლებიდან არ განდევნა ქართული ენა და არ დააჩქარა ამ მხარის გარუსება. რაც შეეხებოდა ეპისკოპოს დიმიტრი აბაშიძეს, იგი იყო ცნობილი რუსი შავრაზმელის ი. ვოსტორგოვის იდეების ერთგული, სძულდა ყოველივე ქართული, ენერგიულად ცდილობდა გურია-სამეგრელოს სკოლებიდან ქართული ენის განდევნას, ებრძოდა ეროვნული სულისკვეთების ქართველ სამღვდელეობას. მისი პოლიტიკით უკმაყოფილო მოსახლეობის რისხვას გადაურჩა იმით, რომ განიმოსა სამღვდელმთავრო შესამოსელისაგან, ჩაიცვა ჩოხა-ახალუხი და ასე გაიპარა 1905 წელს საქართველოდან. 1906 წელს კი პეტერბურგში სინოდის სხდომაზე, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხის განხილვისას უკვე თურქესტანისა და ტაშკენტის ეპისკოპოსის ხარისხში გამოვიდა საქართველოს წინააღმდეგ – „დაიჭირეთ ეპისკოპოსები კირიონი და ლეონიდი. საქართველოში ეკლესიის ავტოკეფალია აღარავის გაახსენდებაო“ - განაცხადა მან.

რუსეთის საიმპერატორო ხელისუფლება შეეცადა საქართველოში საეკლესიო სფეროში წარმოშობილი გართულებული ვითარების დაწყნარებას. ეს მისია დაეკისრა ახალ ეგზარქოს ნიკოლოზს, რომელმაც მხოლოდ ერთი წელი (1905-1906 წ.წ.) შეძლო ამ თანამდებობაზე დარჩენა და როგორც უწმიდესი კალისტრატე შენიშნავს თავი არაფრით გამოუჩენია.

უწმიდესი კალისტრატეს მოგონებებში დაწვრილებითაა აღწერილი რუსეთის ხელისუფლებისგან საქართველოს ეგზარქოსად მთავარეპისკოპოს ნიკონის დანიშვნა, ქართველი საზოგადოებისა და სამღვდელოების დამოკიდებულება ამ ფაქტისადმი.

მთავარეპისკოპოსი ნიკონი ავტოკეფალური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის იყო განწყობილი. მან იცოდა საზოგადოების მისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება. 1906 წლის 26 აგვისტოს, როცა თბილისში ჩამოვიდა რკინიგზის სადგურში მხოლოდ რუსი სასულიერო პირები დახვდნენ. ეგზარქოსი გაძლიერებული დაცვის თანხლებით გადაიყვანეს რეზიდენციაში. პირველ ხანებში ქართველი სამღვდელოება ცდილობდა ეგზარქოსისათვის ბოიკოტი გამოეცხადებინა და არ შეხვედროდა მას, მაგრამ ნიკონს სურდა შემოერიგებინა ისინი. უწმიდესი კალისტრატე იხსენებს ეგზარქოსთან შეხვედრას. როცა მას დაუფარავად უთხრა: „რად ცდილობთ ჩვენს გარუსებას? ეს ხომ არასოდეს მოხდება: ხალხი, რომელსაც თავის ენაზე მეოთხემეხუთე საუკუნეებიდან აქვს ბიბლია, მდიდარი საეკლესიო-სადვთისმეტყველო და საერო ლიტერატურა და უადრესად განვითარებული ენა, განა შეიძლება გარუსდეს? ხოლო თუ გვირევიან ისეთნი, რომელნიც გარუსებულად გვაჩვენებენ თავს, ისინი... ნაძირალები არიან, როგორებიც არც თქვენ გჭირდებათ და არც მით უმეტეს ჩვენ“¹⁶ ნიკონი მოჩვენებითი კეთილგანწყობით უსმენდა კალისტრატე ცინცაძეს, აღუთქვამდა რომ „ღრმად გაერკვეოდა“ ქართველი სამღვდელოების პრობლემებში და როგორც ჭეშმარიტი მწყემსმთავარი ყველაფერს გააკეთებდა მის გამოსასწორებლად. ამავე დროს საიდუმლო წერილში რუსეთის სინოდისადმი არ მალავდა

თავის ანტიქართულ განწყობილებას. იგი ურჩევდა ხელისუფლებას „მათ (ქართველებს) რომც მიეცეთ ნება ქართულ ღვთისმეტყველებაში ვარჯიშის, საქმე მაინც უნდა განვაგრძოთ ისე, რომ სრულებით არ გადავცდეთ სახელმწიფოებრიობის საფუძვლებს. შეიძლება სემინარიას, რადგან იქ ეროვნულ ენაზეა სწავლა, ადეკვატოს სახელმწიფო ხაზინის დახმარება და მინიჭება უფლებებისა, რომელთაც იგი აღევედა თავის აღზრდილებს, როცა მთლიანად რუსული იყო. მაშინ ქართველები მოინანიებენ, რაც ჩაიდინეს ტირილით მოითხოვენ გულმოდგინებას და ხელს აიღებენ თავიანთ ეროვნულ მისწრაფებებზე იმის დაბრუნების თხოვნაზე, რაც ჰქონდათ. მათთან მოსარიდებელი არაფერი გვაქვს, ვინაიდან ისე ვძულვართ ჩვენ რუსები, როგორც ძაღლები“.¹⁷ ეგზარქოს ნიკონის მცდელობა ქართველებს დაევიწყებინა საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიის ავტოკეფალიაზე ფიქრი მარცხით დამთავრდა. 1908 წლის 28 მაისს ეგზარქოსი ნიკონი მოკლული იქნა. რუსეთის ხელისუფლებამ ეს ფაქტი თავის სასარგებლოდ გამოიყენა. მკვლელობაში ბრალი ქართველ ავტოკეფალისტებს დასდეს, განსაკუთრებულ დევნაში მოექცა ეპისკოპოსი კირიონი, არქიმანდრიტი ამბროსი ხელაია. მთავარ დამნაშავედ გამოცხადდა თბილისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელი, მღვდელმონაზონი ნიკოლოზ ნამორაძე, რომელმაც უცხოეთში გასვლა მოასწრო. „რუს პატრიოტთა კავშირის“ წევრები ემუქრებოდნენ ქართველ სამღვდლოებს, კიდევ უფრო გაძლიერდა რეპრესიები.

1909-1913 წლებში საქართველოს ეგზარქოსი იყო მთავარეპისკოპოსი ინოკენტი ბელიაევი. საქართველოში ჩამოსვლისთანავე მან განაცხადა, რომ არ დაუშვებდა ივერიის ეკლესიის რაღაც მისწრაფებებისა და უფლებების აღდგენას. მისთვის არასასურველნი იყვნენ ავტოკეფალურ მოძრაობაში ჩაბმული სასულიერო პირები. განსაკუთრებით მიუღებელი იყო კალისტრატე ცინცადის პერსონა, რომელსაც პირდაპირობის გამო ვერ იტანდა. ქვეშემდგომებში ხშირად იმეორებდა: „ამ დეკანოზს საშინლად ბოროტი ენა აქვს“¹⁸, ეგზარქოსმა დიდუბის ეკლესიიდან გამოაძევა დეკანოზი ნიკიტა თალაკვაძე, რათა ეკლესია რუს მღვდლებს დაესაკუთრებინათ. „კახეთში მოგზაურობისას ეგზარქოსმა ინოკენტიმ გვერდი აუარა ცნობილ ალავერდის და იყალთოს ტაძრებს და შუამთის მონასტერს... მას გული არ უდგება ივერიის ეკლესიაში. ვგონებ, არც მაღავს, რომ უძიმს საქართველოში სამსახური“¹⁹-წერდა დეკანოზი კალისტრატე. 1913-1914 წლებში საქართველოს ეგზარქოსი იყო ალექსი მოლჩანოვი, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის მოთხოვნას „ქართველი ინტელიგენტების ფანტასტიურ ბოღვას“²⁰ უწოდებდა.

ეგზარქოსი პიტირიმ ოკნოვი (1914-1915 წლებში) იყო პირმოთნე და ეშმაკი კაცი, რომელიც ცდილობდა ქართველი საზოგადოებისათვის თავი ისე მოეჩვენებინა, თითქოს მხარს უჭერდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენას. იგი ცდილობდა ჩირქი მოეცხო ავტოკეფალისტი მღვდელმთავრებისათვის, „თქვენ დიდი ხნის წინ უნდა გყოლოდათ პატრიარქი, მაგრამ ამის წინააღმდეგი მეუფე ლეონიდი“²¹. ეგზარქოსი პიტირიმი თავის დროზე რუსეთში ყოვლისშემძლე რასპუტინის ნდობით სარგებლობდა.

1915-1917 წლებში საქართველოს ეგზარქოსი იყო მთავარეპისკოპოსი პლატონ როუდესტვენსკი, რომელიც კალისტრატე ცინცადის აზრით პრაქტიკული კაცი იყო. მისთვის გაუგებარი იყო, თუ რატომ ითხოვდა ქართველი სამღვდლოება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას. 1917 წლის 12 (25) მარტს, როცა ქართველმა სამღვდლოებამ მცხეთაში ავტოკეფალიის აღდგენა გამოაცხადა. პლატონ ეგზარქოსი მტრულად შეხვდა ამ გადაწყვეტილებას თავი ამიერკავკასიის ეგზარქოსად და თბილისის მიტროპოლიტად გამოაცხადა, დაიქვემდებარა საქართველოს საკათალიკოსოს საზღვრებში არსებული არაქართული მრევლი. პეტერბურგში გაგზავნილ წე-

რილში კი განაცხადა, რომ საქართველო ქრისტიანობას განუდგაო. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის დროებითმა მმართველობამ ეპისკოპოს ლეონიდის ხელმძღვანელობით მიიღო გადაწყვეტილება პლატონის ეგზარქოსობიდან გადაყენების შესახებ, 1917 წლის 13 მარტს. მაგრამ იგი მაინც აგრძელებდა რუსეთის ინტერესებისათვის ბრძოლას, არ თმობდა რეზიდენციას, იწვევდა თავისი მომხრე სამღვდელოების კრებებს, თუმცა ბოლოს 1917 წლის აგვისტოში იძულებული გახდა თბილისი დაეტოვებინა.

უწმიდესი კალისტრატეს მოგონებებიდან კარგად ჩანს, რუსეთის ხელისუფლების მიერ საქართველოში მოვლენილი ეგზარქოსები გამოირჩეოდნენ ანტიქართული სულისკვეთებით, რომელნიც ფეხქვეშ თელავდნენ ივერიის უძველესი სამოციქულო ეკლესიის კანონიერ უფლებებს, აბუჩად იგდებდნენ ქართველ ხალხს და დაჟინებით ცდილობდნენ მათ გარუსებას, მაგრამ ამას ვერ ახერხებდნენ.

3. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის ბრძოლაში

ყოველი განათლებული ქართველისათვის სანუკვარი ოცნება იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა. XIX საუკუნის II ნახევარში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურებმა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში ფართოდ ჩართეს ქართველი სამღვდელოება, რომელთაც პოლიტიკური თავისუფლების მოთხოვნას ეკლესიური თავისუფლებისაც დაუმატეს. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალია, მისი საწყისი პერიოდის ისტორია აინტერესებდა წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსის მიერ სამოღვაწეო ასპარეზზე დალოცვილ კიევის სასულიერო აკადემიის სტუდენტ კალისტრატე ცინცაძეს. ივერიის ეკლესიის ჩამოყალიბება, მისი იერარქიული დამოკიდებულება იერუსალიმისა და ანტიოქიის საპატრიარქოსადმი არსებულ წყაროთა მონაცემებზე საფუძვლიანად შეისწავლა მან და საზოგადოებას დაანახვა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის უძველესი ავტოკეფალიურობა. აქედან მოყოლებული თავისი ხანგრძლივი მოღვაწეობის მანძილზე კალისტრატე ცინცაძემ ცხოვრების ერთ-ერთ მიზნად დაისახა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის ბრძოლა და აღდგენის შემდეგ მისი განმტკიცება. დიდი გამოხმაურება მოჰყვა 1894 წ. ჟურნალ „Пастырь“-ში გამოქვეყნებულ მის ნარკვევს „Автокефалия Грузинской церкви“, – რომელშიც მეცნიერულად იყო დასაბუთებული საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის კანონიერება. წერილმა ქართველი საზოგადოების მოწონება, ხოლო ეგზარქოს ვლადიმირის განრისხება გამოიწვია. ეგზარქოსმა თავისთან დაიბარა ჟურნალის რედაქტორი დეკანოზი დავით დამბაშიძე და მოსთხოვა წერილი ისე დამთავრებულიყო, რომ საქართველოს

ეკლესია არასოდეს არ ყოფილა დამოუკიდებელი, თუ არა ჟურნალს დავხურავო. „როგორ გაბედეთ წერილის დაბეჭდვა, როცა თავიდან ბოლომდე არ წავიკითხავთ იგი: როგორ ენდეთ ახალგაზრდა კაცს? ღმერთმა უწყის, რას დაწერს შემდეგ. რა თვალთ შეხედავს ამას უწმ. სინოდი და რას მეტყვის იგი მე, ან თქვენ?“²² ამის შემდეგ ყველა ეგზარქოსი, ვინც საქართველოში მოდიოდა, თვლიდა, რომ დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლებისათვის მიუღებელი იყო. დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ეპისკოპოს კირიონთან, ეპისკოპოს ლეონიდთან და ეპისკოპოს ანტონთან, არქიმანდრიტ ამბროსისთან ერთად თავისი საქმიანობით ამზადებდა ქართულ საზოგადოებრიობას საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხის მწვავედ დასმისათვის. მან ისტორიკოს სერგი გორგაძესა და დეკანოზ ანტონ თოთიბაძესთან ერთად შეიმუშავა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისა და მართვა-გამგეობის პროექტი. მის განხილვაში მონაწილეობდნენ სასულიერო პირები: კ. კეკელიძე, ნ. თალაკვაძე, ნ. ჯაში, ქრ. ციციქიშვილი, საეროთგან: ე. თაყაიშვილი, ა. ყიფშიძე, ნ. არჯევანიძე. პირველ განხილვას მეორე მოჰყვა, რომელსაც საზოგადოების ფართო წარმომადგენლობა დაესწრო, მათ შორის ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი. ავტოკეფალური მოძრაობის აღმავლობის გამოხატულება იყო ქართველი სამღვდელოების საგანგებო ყრილობა, რომელმაც მოამზადა პეტიცია სინოდის ობერპროკურორის, კავკასიის მეფისნაცვლის სახელზე, მასში მოკლედ იყო მიმოხილული საქართველოს ეკლესიის ისტორია, ნაწვენები იყო რუსეთის იმპერატორის ალექსანდრე I-ის 1811 წლის ბრძანებულების უკანონობა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შესახებ. პეტიციაში პირდაპირ იყო მითითებული „ივერიის ეკლესიას დაუბრუნდეს ავტოკეფალური უფლებები და თავისი კათოლიკოსითურთ აღდგეს მცხეთა-ივერიის საკათალიკოსო ადრინდელ საზღვრებში... კათალიკოსთან დაფუძნდეს წმ. სინოდი, რომლის ხელში მოექცეს ყველა ეკლესიის, მონასტრის, სამღვდელოების, სასწავლო-სასულიერო დაწესებულებების და საქველმოქმედო დაწესებულების უმაღლესი მართვა-გამგეობა“.²³ პეტიციას 412 სასულიერო პირმა მოაწერა ხელი. ეგზარქოსი ალექსი რუსი კაზაკების მათრახებით გაუსწორდა ავტოკეფალური მოძრაობის წარმომადგენლებს, მაგრამ ასეთ მოქმედებას არ შეეძლო შეეჩერებინა ავტოკეფალური მოძრაობა. 1906 წელს გამოქვეყნდა დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძის ვრცელი მონოგრაფია „Об Автокефальности Грузинской церкви“, რომელიც იყო პასუხი რუსეთში ავტოკეფალური მოძრაობის მოწინააღმდეგე ძალების აბსურდულ, ფანტასტიკურ თვალსაზრისებზე. დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძის ეს ნაშრომი დიდად წაადგა ქართველ ავტოკეფალისტებს 1906 წელს პეტერბურგში

სინოდის საგანგებო სხდომაზე მყარად დაეფიქსირებინათ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის კანონიერება.

1917 წლის თებერვალში რუსეთის იმპერიაში მომხდარი დიდი ცვლილების შემდეგ (25 თებერვალს იმპერატორი ნიკოლოზ II ტახტიდან გადადგა). 1917 წლის 12 (25) მარტს ქართველმა სამღვდელოებამ სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში საზეიმოდ გამოაცხადეს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა, დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ერთ-ერთი პირველი იყო, ვინც საქართველოს ეკლესიის დროებით მმართველობაში შევიდა. რუსეთის ხელისუფლება შეეცადა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ტერიტორიალური ავტოკეფალია ეროვნული ავტოკეფალიით შეეცვალა. ამ მიზნით ქართველებთან მოლაპარაკებისათვის „1917 წლის 9 აპრილს თბილისში ჩამოვიდა პროფესორი ვლადიმერ ბენეშევიჩი, რომელმაც განაცხადა, რომ ყველაფერს ობიექტურად შეისწავლიდა და

ისე მიაწოდებდა ინფორმაციას მთავრობას... სულ მალე ყველასათვის ნათელი შეიქმნა, რომ ბენეშევიჩი რუსული იმპერიული ინტერესების დამცველი იყო და ეგზარქოსყოფილის, პლატონის კონსულტაციებით სარგებლობდა“.²⁴

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის დროებითი მმართველობის დავალებით პეტერბურგში მთავრობასთან მოლაპარაკებისათვის 1917 წლის ივნისში გაემგზავრნენ ეპისკოპოსი ანტონ გიორგაძე, არქიმანდრიტი ამბროსი ხელაია, დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე. მათ დაძაბული საუბრები ჰქონდათ რუსეთის სინოდის ობერპროკურორ ლვოვთან, სარწმუნოების მინისტრ კარტაშევთან, მთავრობის თავმჯდომარე კერენსკისთან. დელეგაციის წევრები დარწმუნდნენ, რომ რუსეთის მთავრობა მხოლოდ ეროვნული ავტოკეფალიის ცნობაზე იყო თანახმა. 1917 წლის 12 (25) მარტის მცხეთის სეკტიცხოვლის დამოუკიდებლობის აქტს არ გამოეხმაურნენ სხვა მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიები. უწმიდესი კალისტრატეს აზრით ამის მიზეზი ის იყო, რომ „ვისთანაც მსოფლიო პატრიარქებს აქვთ ურთიერთობა იმასთან იჭერენ სხვა საპატრიარქოებიც. თავიდან რუსებს სურდათ ამიერკავკასიაში საკუთარი ეპისკოპოსი, ბერძნებს ქორეპისკოპოსი, მსოფლიო საპატრიარქო საქართველოს ეკლესიასთან ურთიერთობის ერიდებოდა ორი მიზეზით: 1. რევოლუციის შემდეგ მოხდა აღმოსავლეთის პატრიარქების ქონების კონფისკაცია. 2. რუსეთის ეკლესიის რიდით“.²⁵ დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ასე აღწერს პეტერბურგში რუსეთის დროებით მთავრობასთან შეხვედრას: „1 ივლისს გაიმართა ობერპროკურორის შეპირებული თათბირი, რომელსაც ესწრებოდნენ ვ. ლვოვი, ა. კარტაშევი, პროფესორები ვერხოვსკი და კუზნეცოვი, სენატორი ზ. ავალიშვილი, ეპისკოპოსი ანტონი, არქიმანდრიტი ამბროსი, მე. ვერხოვსკიმ 12 მარტის აქტს „სქიზმა“ უწოდა, ჩვენ უარყვავით ეს აზრი... სხვათა შორის, პირდაპირ მომმართა ობერპროკურორმა – არ გიჯობთ, ახალ სახელმწიფოში ისეთივე მდგომარეობა გქონდეთ, როგორიც სომხურ ეკლესიას აქვს? ჩვენ მართლმადიდებლები ვართ – მივუგე მე და გვსურს, ახალ სახელმწიფოში ისეთივე მდგომარეობა გვქონდეს, როგორიც ექნება რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიას. მერედა, ვინ იქნება თქვენი ობერპროკურორი? კითხვა მოულოდნელი იყო და იძულებული გაგხდი მეპასუხა: თქვენ... ეტყობა ლვოვს ჩემი აზრი მოეწონა და განაცხადა, რომ ჩვენს მხარეზე იქნებოდა. თუმცა საბოლოოდ რუსეთის დროებითმა მთავრობამ 1917 წლის 25 ივლისს დამტკიცებული დებულებით, რომელსაც ეწოდებოდა „რუსეთის სახელმწიფოში ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის მდგომარეობის წესები“ მხარი ქართული მოდგმის (ეროვნულ) ავტოკეფალიას დაუჭირა (კ. ცინცაძე, მოგონებები თბ. 2001, გვ. 199). რუსეთის დროებითი მთავრობის მიერ დამტკიცებული საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება უარყო საქართველოს ეკლესიის დროებითმა მმართველობამ.

1917 წლის 2 აგვისტოს საქართველოს ეკლესიის დელეგაცია პეტერბურგიდან თბილისში დაბრუნდა. დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ენერგიულად ჩაება პირველი საეკლესიო კრების მოსამზადებელ სხდომებში. 1917 წლის 8-17 სექტემბერს იგი მონაწილეობდა პირველ საეკლესიო კრების მუშაობაში. არჩეულ იქნა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭოს წევრად.

რუსეთის საეკლესიო ხელისუფლება ვერ ეგუებოდა იმ ფაქტს, რომ საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ ავტოკეფალია გამოაცხადა. 1917 წლის 29 აგვისტოს ახლადარჩეულმა რუსეთის პატრიარქმა ტიხონმა მრისხანე წერილით მიმართა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ს. „პატრიარქი ტიხონი საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ხელმძღვანელობას ულტიმატუმს უყენებდა, რომ წარმდგარიყვნენ რუსეთის საეკლესიო კრებაზე, როგორც დამნაშავენი და ეღიარებინათ თავიანთი შეცოდებანი“.²⁶ დეკანოზმა კალისტრატე

ცინცაძემ როგორც საკათალიკოზო საბჭოს წევრმა კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს სახელით უპასუხა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ტიხონის წერილს. მან მუხლობრივად გააჩნია პატრიარქ ტიხონის წერილის თითოეული დებულება და დასძინა: „რაკი აღვადგინეთ კანონიკური წყობილება ქართულსა და რუსულ ეკლესიაშიც მტკიცედ უნდა ვუთვალყუროთ, რათა შემდგომში არავითარი მსგავსი არ იქმნეს“²⁷ რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესია ჯიუტად ცდილობდა არავითარი ურთიერთობა არ ჰქონოდა საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან და ამასვე ურჩევდა სხვა ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიებსაც. ამავ დროს ისინი აქეზებდნენ რუსულ სამრევლოებს არ დამორჩილებოდნენ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს. ამ მხრივ რთული ვითარება იყო არა მარტო თბილისში, არამედ ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიაშიც. 1926 წელს მათ სცადეს ბაქოს მიტროპოლიტი პეტრე თბილისში დაებინავებინათ. კალისტრატე ცინცაძე უკვე მიტროპოლიტი და საკათალიკოზო საბჭოს წევრი ენერგიულად იცავდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ინტერესებს. როგორც იგი გადმოგვცემს 1926 წლის 25 დეკემბერს ბაქოს მიტროპოლიტი პეტრე თბილისში შეხვდა უწმიდესსა და უნეტარესს ამბროსის და მიტროპოლიტ კალისტრატეს. მიტროპოლიტმა კალისტრატემ შეხვედრაზე დაუფარავად განაცხადა: „მეუფე პირადი შეხვედრების დროს თქვენ მეგობრობას გვთავაზობთ, წერილობით კი მოითხოვთ თქვენდამი დამორჩილებას, „რასკოლნიკებს“ გვეძახით, ბეჭდვითი ორგანოების საშუალებით ავრცელებთ ცრუ ხმებს, ვითომც ჩვენს ტერიტორიაზე ვავიწროებთ რუსთა სამრევლოებს, გვაშინებთ იმით, რომ მსოფლიოს მართლმადიდებელი ეკლესიები ჩვენთან კავშირს არ დაიჭერენ თქვენს გარეშე, განა ყოველივე ეს მეგობრობის ნიშანია. სჯობია გულახდილად ვილაპარაკოთ, თუ ჩვენ „რასკოლნიკები“ ვართ, რისთვის მიიღეთ ჩვენი მღვდელმთავრების ნაკურთხი მღვდლები? ვინ ვინ უნდა იცნოს ჩვენ, თქვენ თუ პირიქით? თუ დამიჯერებთ ჩვენ დიდი ხანია ცნობილნი ვართ. რომელმა აღმოსავლეთის პატრიარქმა დაადასტურა ჩვენი ავტოკეფალიის შეჩერება, ან ახლა რა საჭიროა აღმოსავლეთის პატრიარქების განსაკუთრებული აქტი ჩვენი ცნობისათვის? უხმოდ მიიღეს ჩვენი დამოუკიდებლობის ძალით შეწყვეტა, უხმოდვე მიიღეს იმავე დამოუკიდებლობის აღდგენა... მიტროპოლიტი პეტრე წამოდგა, პირჯვარი გადაიწერა და განაცხადა: თქვენ სრულ ჭეშმარიტებას ბრძანებთ, ივერიის წმიდა ეკლესიას ვინ არ იცნობს, ვინ იტყვის, რომ იგი რასკოლის მატარებელია“²⁸

მიტროპოლიტმა პეტრემ დაარწმუნა რუსეთის სინოდის ხელმძღვანელობა რუსული სამრევლოებისათვის სინოდისაგან გამოგზავნილ მკვდელმთავარს არ მიიღებდა საქართველოს საპატრიარქო – კიდევ უფრო გამწვავდებოდა ურთიერთობა ქართულ და რუსულ ეკლესიებს შორის, ამით კარგად ისარგებლებდა ბოლშევიკური ხელისუფლება. მიტროპოლიტმა კალისტრატემ დაარწმუნა საქართველოში არსებული რუსული სამრევლოები საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში ყოფნის შემთხვევაში ყველა პირობებს შეუქმნიდა სარწმუნოებრივი ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად აღსაყდრების შემდეგ დეკანოზ ივანე ლოხოვოისთან ერთად შეიმუშავა საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში მყოფი რუსული სამრევლოების დებულება, ამან ზოგიერთი სასულიერო პირის განრისხებაც გამოიწვია, უწმიდეს კალისტრატესადმი გაგზავნილ წერილში ანონიმი ავტორი წერდა: „რა საჭიროა ავტოკეფალურ ეკლესიაში ასეთი ბატონობა მიენიჭოთ რუსის დეკანოზებს?... ნელ-ნელა ისპობა ჩვენს ეკლესიაში ძველი გალობა, ძველი ეკლესიური კითხვა, ყველაფერი ის, რაც ჩვენი ერისა და ეკლესიის სიამაყედ ითვლებოდა. მართალია, მძიმე დროს გიხდებათ მოღვაწეობა, მაგრამ რისი შენარჩუნება შეიძლება იმას მაინც ჩვენი ნუ მოვშლით“²⁹ ეს იყო ემოციური წერილი, მაგრამ მისი ავტორი არ ითვალისწინებდა იმ საშიშ-

როებას, რაც რუსული სამრევლოებიდან იყო მოსალოდნელი საქართველოში. უწმიდესმა კალისტრატემ მიზანმიმართულად იმუშავა როგორც საბჭოთა კავშირის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობასთან, ასევე რუსეთის ეკლესიის უმაღლეს იერარქებთან, რათა რუსეთის ეკლესიას ეცნო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ტერიტორიალური ავტოკეფალია.

1943 წლის 14 სექტემბერს უწმიდესმა კალისტრატემ ოფიციალური წერილით მიულოცა მიტროპოლიტ სერგის რუსეთის პატრიარქად არჩევა და გამოთქვა სურვილი ამ ორ ეკლესიათა შორის ურთიერთობის აღდგენისა. საპასუხო წერილში პატრიარქი სერგი გამოთქვამდა მზადყოფნას მოლაპარაკების გზით გადაწყვეტილიყო ყველა პრობლემა. რუსეთის ეკლესიის ასეთ პოზიციაზე გაკლენა მოახდინა იოსებ სტალინმა, რომელმაც პატრიარქ სერგის უთხრა: „როდემდე უნდა იყოთ ასეთ არანორმალურ დამოკიდებულებაში საქართველოს ეკლესიასთან.“ 1943 წლის 28-31 ოქტომბერს თბილისში საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის უმაღლეს იერარქებთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა სტავროპოლისა და პიატიგორსკის მიტროპოლიტი ანტონი. მოღწეული იქნა შეთანხმება ორ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის ევქარისტული კავშირის აღდგენის შესახებ. მიტროპოლიტმა ანტონმა სიონის საპატრიარქო ტაძარში ამ სიტყვებით მიმართა უწმიდეს კალისტრატეს: „პატივი და დიდება თქვენ, რადგან პირველი იყავით სიყვარულისა და მშვიდობის ინიციატორი ორ წმინდა ღვთიურ ეკლესიებს შორის ღოცვით და კანონიკურ ურთიერთობათა აღდგენის მნიშვნელობაზე და აუცილებლობაზე“.³⁰ რუსეთის პატრიარქმა სერგიმ საგანგებო წერილებით მიმართა საქართველოში მცხოვრებ რუსულ სამრევლოებს, მართლმადიდებელ ეკლესიათა მეთაურებს და აცნობა, რომ რუსეთის ეკლესიამ აღადგინა ევქარისტული კავშირი საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან. 1945 წელს უწმიდესმა კალისტრატემ საქართველოში უმასპინძლა რუსეთის პატრიარქ ალექსი I. უწმიდესი ალექსი I-ს 1945 წლის 1 ოქტომბერს ბაქოში დახვდნენ ურბნელი მიტროპოლიტი მელქისედეკი, მღვდელი ნაუმ შავიანიძე. 6 ოქტომბერს ალექსი I თბილისში ჩამოვიდა, მოილოცა თბილისის ეკლესიები, იყო გორში სტალინის სახლ-მუზეუმში. 14 ოქტომბერს დაესწრო სვეტიცხოველობას მცხეთაში. 1948 წელს მოსკოვში მონაწილეობდა რუსეთის ეკლესია 500 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო ღონისძიებაში. 1949 წელს მოსკოვის სასულიერო აკადემიის სამეცნიერო საბჭოს საპატიო წევრად იქნა არჩეული სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე. უწმიდესი კალისტრატე ჯერ კიდევ 1926 წელს უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსის სახელით მსოფლიო პატრიარქ ბასილ III-ს მიმართავდა თხოვნით, რათა მათ ეცნოთ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალია, მაგრამ მსოფლიო საპატრიარქო ასეთი ნაბიჯის გადადგმისგან თავს იკავებდა. უწმიდესი კალისტრატე ალბათ ვერ იფიქრებდა, სვეტიცხოველში მის მიერ დალოცვლილი ახალგაზრდა იქნებოდა ის მომავალი პატრიარქი, რომლის დაუღალავი მეცადინეობით 1990 წელს კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო აღიარებდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიულ ავტოკეფალიას.

4. საკათალიკოსო საბჭოს წევრობა, მღვდელმთავრობის ხანა

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე 1917 წლის 17 სექტემბრიდან საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭოს წევრი იყო. იგი მონაწილეობდა უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქების კირიონ II, ლეონიდის, ამბროსის, ქრისტეფორე III არჩევნებში და პატრიარქების კურთხევაში. საკათალიკოსო საბჭოს სხდომები იმართებოდა კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით, რომლის მუშაობაში მონაწილეობდა 12 წევრი. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ან მისი არყოფნის შემთხვევაში მოსაყდრის თავმჯდომარეობით. საკათალიკოსო საბჭოს სხდომებზე იხილებოდა და ხმათა უმრავლესობით წყდებოდა საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის უმნიშვნელოვანესი საკითხები. დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე, როგორც ნიჭიერი სასულიერო პირი დიდი გავლენით სარგებლობდა საკათალიკოსო საბჭოში. 1921 წლის 21 თებერვალს, როცა ბოლშევიკური საოკუპაციო ჯარები თბილისს უახლოვდებოდნენ საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს სახელით დეკანოზმა კალისტრატე ცინცაძემ ასეთი შინაარსის წერილით მიმართა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს: „გთხოვთ, საშუალება მოგვცეთ რკინიგზის დასაცავად ქუთაისში გახიზნულ სახელმწიფო ბანკს ჩავაბაროთ საქართველოს ეკლესიის ისტორიულ-არქეოლოგიური მნიშვნელობის განძეულობა. საკათალიკოსო საბჭო დასძენს, რომ განძეულობას ქუთაისში გაჰყვება ორი კაცი“.³¹ დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ერთადერთი იყო საკათალიკოსო საბჭოს წევრებს შორის, რომელმაც სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდს არ ურჩია თბილისის დატოვება და განსაცდელის უამს თანამემამულეთა მიტოვება. 1921 წლის 12 მარტის საკათალიკოსო საბჭოს დადგენილებით დროებით მმართველობა ეკლესიისა დაევა ლა ეპისკოპოს პიროს ოქროპირიძეს, მაგრამ იგი თელავიდან თბილისში ვერ ჩამოდიოდა და საკათალიკოსო საბჭოს ფაქტიურად დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე ხელმძღვანელობდა. 1921 წლის 25 თებერვლიდან 12 აპრილამდე დრო მის ცხოვრებაში იყო ერთ-ერთი ყველაზე უმძიმესი ხანა. ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლება სასტიკად დევნიდა ყოველივე ეროვნულის გამოვლინებას.

მათ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია 1921 წლის 15 აპრილის რევკომის საგანგებო დეკრეტით იურიდიული სტატუსის არმქონე ორგანიზაციად გამოაცხადეს. დაიწყო საეკლესიო სიწმიდეთა დატაცება, ეკლესია-მონასტრების რბევა, სასულიერო პირების დაპატიმრება. დეკანოზმა კალისტრატე ცინცაძემ თავის თავზე მიიღო ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლების პირველი დარტყმები.

როგორც საარქივო მასალებიდან ირკვევა, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭო, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის ხელმძღვანელობით ენერგიულ წინააღმდეგობას უწევდნენ ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლების ანტიქართულ პოლიტიკას. ამის დასტური იყო 1922 წლის აპრილში საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მეთაურის უწმიდესი ამბროსის მიერ გენუის საერთაშორისო კონფერენციაზე საოკუპაციო ხელისუფლების მამხილებელი წერილის გაგზავნა. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის იერარქებმა იცოდნენ რა მძიმე ხვედრი ელოდათ ბოლშევიკების ასეთი მხილების გამო, მაგრამ მაინც წავიდნენ შეგნებულად ამ ნაბიჯზე, რათა თავისუფლებისათვის მებრძოლი ხალხისათვის თავდადების მაგალითი მიეცათ. 1923 წლის 12 იანვარს საქართველოს სსრ საგანგებო კომისიამ (“ჩეკა“) მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭოს წევრების, სრულიად

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესი ამბროსის დაპატიმრების შესახებ. დაპატიმრებულთა შორის იყო დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე. ბოლშევიკურ პრესაში იბეჭდებოდა შეურაცხმყოფელი წერილები დაპატიმრებულ სასულიერო პირებზე „წმიდა მამათა უწმინდური საქმენი“, „უწმიდესი კონტრევილუცია“. 1924 წლის 17 თებერვალს გაზ. „მუშა“ წერდა: „ხიშტებით მოჰყავთ სასულიერო პირები... „მწუხარებით შეიცვალა „წმიდა მამათა“ სიხარული, სიმწრისაგან იღრიალეს, როს იხილეს ხიშტი მტრული“. სასამართლო პროცესზე დასცინოდნენ სასულიერო პირებს. მათ სამშობლოს მოღალატეებს ეძახდნენ საზოგადოებრივი ბრალმდებლები: ოქოვეი, ორზუმელოვი, ვარლამოვი. დეკანოზმა კალისტრატე ცინცაძემ სასამართლოს გამართვამდე საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის უხენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს მიმართა განცხადებით: „ვართ დატუსაღებულნი 1923 წლიდან ჩეკას მიერ და ვიმყოფებით №2 გამასწორებელი სახლის საკნებში, რვა თვის წამების შემდეგ გადაგვიყვანეს №1 გამასწორებელ სახლში. აქ გავიგეთ რომ ვიმყოფებით უხენაესი სასამართლოს ბრალმდებლის განკარგულებაში, მაგრამ ჩვენ არავინ დაგვკითხა“.32 კალისტრატე ცინცაძე სასამართლოს თავმჯდომარისგან მოითხოვდა დამცველის დანიშვნას საბრალდებო დასკვნის გაცნობას, საპატრიარქოს კანცელარიაში ბრალდების გამაბათილებელი საბუთების მოძებნის საშუალების მიცემას, მაგრამ სასამართლოს ყველაფერი წინასწარ ჰქონდა გადაწყვეტილი. მათ სურდათ საჩვენებელი პროცესის გამართვა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ღირსეული სასულიერო პირების სამაგალითოდ დასჯა. უწმიდესი კალისტრატეს საარქივო მასალებში დაცულია 1924 წლის მარტში სასამართლოს სხდომებზე მისი დაკითხვის დეტალები. სასამართლოს სხდომებს თავმჯდომარეობდა გ. ჩხეიძე, წევრები: ვ. წიგწივაძე, მ. რთველიძე.

მოსამართლე – როდიდან ხართ არჩეული საკათალიკოსო საბჭოს წევრად?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – 1917, 1920, 1921 წლებში.

მოსამართლე – როდის გაეცანით მემორანდუმს?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – მაშინ როცა დაისტამბა საბჭოთა პრესაში.

მოსამართლე – რა აზრისა ხართ მემორანდუმის გაგზავნაზე?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – რადგან იგი გაგზავნილია ჩემი მღვდელმთავრის, მისი უწმიდესობის მიერ მე საეკლესიო კანონით ვერ დავიწუნებ.

მოსამართლე – რატომ იყო საკათალიკოსო საბჭო წინააღმდეგი სამხედრო ტაძრის ხელისუფლებისათვის გადაცემისა?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – დიახ, საკათალიკოსო საბჭო ვერ სცნობდა თავისთვის შესაძლებლად დაეთმო ტაძარი არა სარწმუნოებრივი მიზნებისათვის, მას არ შეეძლო ყოფილიყო თავისი წარმომადგენლების სახით იქ, სადაც შელახული იქნებოდა მისი სინდისი. არ შეეძლო გამხდარიყო თავის საკუთარი ნებით მოწმედ იმ წმიდა ტრაპეზის მოშლა-დანერგვისა, რომელსაც ის მოკრძალებით სცემდა თავყვანს. ეს შეუძლებლობა მით უფრო მართებული იყო, რომ ის სავსებით გამომდინარეობდა ჩვენი რესპუბლიკის მთავრობის 1921 წლის №21 დეკრეტისგან, რომლის მეოთხე მუხლით უზრუნველყოფილია საქართველოს მოქალაქის სინდისის შეუღალახველობა.

მოსამართლე – სამხედრო ტაძარი ჯერ კიდევ ხომ დეკანოზ ა. თოთიბაძის ხელში იყო და რატომ არ უნდა დასწრებოდა იგი მის ჩაბარებას?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – თუ მაინცდამაინც გინდათ ჩემგან პასუხი, მოგახსენებთ: დეკანოზ ა. თოთიბაძეს იბარებდნენ ტაძრის ჩაბარებაზე 12 იანვარს. ტაძარი კი ფაქტიურად 7 იანვარს შობის წირვის დამთავრების შემდეგ ჩამორთმეული იყო. შობის დღეს, როცა ტაძარი სავსე იყო მლოცველებით, ეკლესიაში შევიდნენ ქუდით თავზე და პაპიროსით პირში თოფით შეიარაღებული ახალგაზრდები, დაყა-

რეს პროკლამაციები, მათ შორის ხატებზეც... ეკლესიაში შეიქმნა აურ-ზაური, ზოგიერთ მანდილოსნებს გულიც შეუწუხდათ. მიუხედავად ამისა, შეიარაღებულნი განაგრძობდნენ ეკლესიაში ხმაურს... საღამოს 17 საათზე, როცა მოძღვარი ა. თოთიბაძე საღამოს ღოცვის შესასრულებლად ტაძრის ეზოში შევიდა, ალაყაფის კარი დაკეტილი დახვდა. იქ მდგომმა შეიარაღებულმა მუშაკმა გამოუცხადა: სულ ერთია ეკლესიაში ვერ შეხვალთ, იგი დაბეჭდილიაო. მართლაც იმ დამეს კომკავშირლებმა ტაძრის ეზოში გადაიხადეს თავიანთი შობა. 8 იანვარს დილის 10 საათზე მე თვითონ დავინახე, რომ ტაძრის გუმბათის ჯვარს შემოახვიეს დოღბანდი. გაღავნი-სა და ეკლესიის კარზე წითელი დროშები ღვთისმგმობი წარწერებიანი ლენტები გადმოკიდეს. თავისთავად ცხადია, რომ შეიარაღებული მუშაკი არ უშვებდა ეკლესიის ეზოში სასულიერო პირებს და მორწმუნეებს. ამრიგად, ტაძარი და ის ქონება, რომელიც ტაძარში იყო ფაქტიურად ჩამოერთვა დეკანოზ თოთიბაძეს 7 იანვარს... ამის შემდეგ რა აზრი ექნებოდა მის დასწრებას 12 იანვრის მოწვევაზე. 1921 წლის რევოლუციის №21 დეკრეტის თანახმად იურიდიულად ყველა ტაძარი და მათი ქონება ეკუთვნის სახელმწიფოს და იმყოფება საბჭოთა ხელისუფლების განკარგულებაში.

მოსამართლე – რატომ სამღვდელოებამ არ გაასამართლა კათოლიკოსი პოლიტიკაში ჩარევისათვის?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – კათალიკოსი თავია არა მარტო სამღვდელოების, არამედ ეკლესიის, რომელიც შედგება მორწმუნეთა და სამღვდელოებისაგან, სამღვდელოების ნაწილი ვართ ჩვენ, ვინც აი, აქ ვზივართ, ხოლო მორწმუნეთა ნაწილი ყველა თქვენ, ვინც ამ დარბაზში ბრძანდებით. კათალიკოსის გასამართლება კი შეუძლიან მხოლოდ საეკლესიო კრებას, სრულიად საქართველოს მორწმუნეთა და სამღვდელოების წარმომადგენელთა და ისიც იმ შემთხვევაში, თუ კათალიკოსმა უღალატა ზნეობისა და სარწმუნოების დოგმატებს. ან კიდევ საეკლესიო დისციპლინის ძირითად პრინციპებს. პოლიტიკაში ჩარევისათვის კი, თუ ასეთ შემთხვევას ექნება ადგილი ვერავინ გაასამართლებს კათალიკოს-პატრიარქს, განსაკუთრებით ამჟამად, როცა ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან.

მოსამართლე – კათალიკოს ამბროსის მემორანდუმი პოლიტიკური შინაარსისაა თუ მორალურის?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – ეს მკითხველზედ არის დამოკიდებული. პოლიტიკოსს ის პოლიტიკურ აქტად შეუძლიან ჩათვალოს, მორალისტს კი მორალურად. არსებობს წმიდა მორალური მცნება „არა კაც-კლა“, რომელიც მორალისტების აზრით მოსაწონი და სავალდებულოა, ხოლო პოლიტიკოსთა აზრით, არც მოსაწონი და არც სავალდებულო.

მოსამართლე – უნდა შეასრულონ თუ არა სამღვდელოებამ მთავრობის მიერ გამოცემული კანონები?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – სამღვდელოებამ, როგორც სხვა მოქალაქეებმა, უეჭველად უნდა შეასრულონ მთავრობის მიერ გამოცემული კანონები, რომელნიც არ ეწინააღმდეგებიან ღვთისმცნებას და მორწმუნეთა სინდისს.

მოსამართლე – თუ მაინც ასეთი კანონები გამოსცა მთავრობამ, რას იზამთ?

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე – მოკრძალებითა და პატივისცემით მოვასხენებდი მთავრობას თუ რატომ ვერ (და არა) ვასრულებ მის მიერ გამოცემულ კანონს და ვითხოვდი განვეთავისუფლებინე ამ კანონის შესრულებისაგან. თუ მთავრობა შეიწყნარებდა ჩემს თხოვნას ხომ კარგი, თუ არადა განვემზადებოდი ჯვარზედ საცმელად³³. ახდა მისი სიტყვები, ჯვარცმა მოუწყო ბოლშევიკურმა სასამართლომ. მას მიუსაჯა 3 წელი, 9 თვე, 23 დღე სასტიკი იზოლაციით ქონების კონფისკაციით. მეტეხის ციხეში მყოფი საკათალიკოსო საბჭოს წევრებს საკვებაც არ აძლევდნენ, ექიმებს არ უშვებდნენ დაუძღვრებულ ავადმყოფებთან. დეკანოზი კალისტრატე

გულისტკივილით მიმართავდა მოსამართლეს – მქონდა შვილების ნახვის უფლება, ჩამომერთვა და რატომ? – საბჭოთა ხელისუფლებას სურდა მორალურად გაეტეხა ისინი. „აპრილის დასაწყისში – წერდა დეკანოზი კალისტრატე – მეტეხში დამიბარა გამომძიებელმა და წინადადება მომცა შემეტანა განცხადება: ვინაიდან საკათალიკოსო საბჭოში ადგილი ჰქონდა მრავალნაირ ბოროტმოქმედებას, ამისათვის არ მსურს იქ სამსახური და თავს ვანებებ საბჭოს წევრობას. თუ ამგვარ განცხადებას შემოიტანთ ხვალ ან ზეგ გაგათავისუფლებო“, გამომძიებელს დეკანოზმა კალისტრატემ ასეთი პასუხი გასცა – თავისუფლება შეიძლება კაცმა მოიპოვოს თავისთვის დაბეზღებით? – გამომძიებელი თუ არ შემოიტან იჯექი მეტეხშიო“³⁴ ბოლშევიკურმა საოკუპაციო ხელისუფლების მიერ 1924 წლის აგვისტოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი აჯანყების სისხლში ჩახშობისა და მასობრივი რეპრესიების შემდეგ გამოიჩინა „გულმოწყალება“ და 1925 წლის 10 მარტს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი, საკათალიკოსო საბჭოს წევრები ციხიდან გაანთავისუფლა.

ამ დროს საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია უძძიმეს მდგომარეობაში იყო. გრძელდებოდა ადმინისტრაციული წესით მოქმედი ეკლესიების დახურვა, სასულიერო პირების შეურაცხყოფა, ეკლესიებიდან გაძევება. ხელისუფლებამ სცადა სასულიერო წრეებში დაპირისპირების ინსპირირება. მათ წააქეხეს რუსულ სინამდვილეში ცნობილი „ობნავლენცების“ ქართული ნაირსახეობა „რეფორმებისა და განახლების“ ჯგუფის საქმიანობა და გააჩაღეს პროპაგანდა თითქოს ბოლშევიკური ხელისუფლება მხოლოდ „ანტისაბჭოურ პოზიციაზე მყოფ საკათალიკოსო საბჭოს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ უწმიდეს ამბროსის და საკათალიკოსო საბჭოს წევრებს უპირისპირდებოდა, რაც შეეხებოდა იმ სამღვდლოებას, ვინც საბჭოთა ხელისუფლებასთან ითანამშრომლებდა ყველანაირად ხელს შეუწყობდნენ საბჭოთა მთავრობის მიერ დეკლარირებული სინდისის თავისუფლების პირობებში თავიანთი რელიგიური სურვილის აღსრულებაში. ხელისუფლების ამ ვერაგულ გეგმას სამწუხაროდ, ბევრი სასულიერო პირი წამოეგო და გაისმა მოწოდებები, თუ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსი, საკათალიკოსო საბჭოს არსებული შემადგენლობა გადადგებოდა საქართველოს ეკლესიას ეშველებოდა. უწმიდესი ამბროსი გრძნობდა თუ რა საფრთხე ემუქრებოდა საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას, ამიტომ მან სთხოვა დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძეს დათანხმებოდა მღვდელმთავრად კურთხევას და უფრო ეფექტური დახმარება გაეწია ფიზიკურად დასუსტებული სატემპერობელისათვის.

თბილისის ოლქის სამღვდლოება, ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენლები სიხარულით შეხვდნენ უწმიდესი ამბროსის სურვილს მღვდელმთავრის ხარისხში აეყვანა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთ-ერთი გამორჩეული სასულიერო პირი კალისტრატე ცინცაძე. მიუხედავად რთული პოლიტიკური ვითარებისა 1925 წლის 31 ოქტომბერს და 1 ნოემბერს ქვაშვეთის წმიდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში მრავალრიცხოვანი საზოგადოება შეიკრიბა. უწმიდესი ამბროსის თანამწირველები იყვნენ ეპისკოპოსები: მელქისედეკ ალავერდელი, სტეფანე ბოდბელი, პავლე წილკნელი. დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე აკურთხეს ნინოწმინდელ ეპისკოპოსად. უწმიდესმა ამბროსიმ ამ სიტყვებით მიმართა მას: „დღეს შენ მიიღე უმაღლესი ღირსება და ხარისხი, გუშინ კი მიეცი ღმერთს აღთქმა, რომ იშრომო და იმოდვაწყო ამ ხარისხში თავგანწირულად, მოგილოცავ ამ ხარისხს და გისურვებ ზიდო იგი აღთქმისებრ ღირსეულად, მოგეტანოს ჩვენი დედაეკლესიისათვის ის სარგებლობა, რომელსაც ის მოელის შენგან ამის გარანტია გვაქვს ჩვენ წარსულს შენ საქმიანობაში. შენი მოღვაწეობა დაიწყო ჩვენი ეკლესიის მონობის დროს, მა-

შინ, როდესაც იმის ბედ-იღბალს განაგებდნენ რუსეთის სინოდი და მისგან დაყენებულნი, ქართული ენის არმცოდნე ეგზარქოსები. შენ იმ მონობის დროს ემსახურებოდი ეკლესიურ ავტოკეფალური უფლებების აღდგენას, წერდი ავტოკეფალიის შესახებ წერილებსა და წიგნებს. მივალწიეთ ეკლესიის თავისუფლებას... ამ დღიდან შენი შრომა და ღვაწლი ეკლესიის საკეთილდღეოდ ყველამ კარგად იცის...

დღიდან საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს დაარსებისა შენ იყავი მისი მუდმივი, სამივე კრების მიერ არჩეული წევრი და უმთავრესი პასუხისმგებელი მუშაკი, რისთვისაც ბევრი დაუმსახურებელი უსიამოვნებანიც განგიცდია. ბოლო ხანებში, როცა ჩემი ჯანმრთელობა შეირყა იმდენად, რომ ინტენსიური მუშაობა არ შემეძლო იძულებული შევიქნენ მომეძებნა საიმედო თანაშემწე, ჩემი ყურადღება შენ მიიპყარი, როგორც ეკლესიის ერთგულმა და მისთვის თავდადებულმა მუშაკმა, ხოლო თხოვნა, რომლითაც მოგმართე იყო არაჩვეულებრივი, მიგელო მღვდელმთავრის ხარისხი, უარგეყო ოჯახური სიამოვნება...

ბოლოს აღვნიშნავ იმას, რომ მშობელი ეკლესია თქვენ გაჯილდოებს მიტროპოლიტის პატივით. აქ გმართებს კეთილგონიერება, თავმდაბლობა, განდიდების სურვილის უარყოფა. დიდია შენგან მიღებული ღირსება და პატივი, მაგრამ კიდევ უფრო დიდია ის იწროება, შრომა, ვაება და წყენა, რომელიც შენ მოგელის. აქ საჭიროა მოთმინებით ატანა ყველა იმისა, რაც ეკლესიის კეთილდღეობისათვის უსიამოვნება შეგხვდება ცხოვრებაში. რამდენად ამალდები იმდენად უფრო მეტად უნდა დამდაბლდე, აქ არის ნამდვილი სულიერი სიმაღლე“.³⁵

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიაში ეს იყო უიშვიათესი შემთხვევა. როცა ახალნაკურთხი ეპისკოპოსი იმავე დღეს მიტროპოლიტის პატივში აპყავდათ. საგულისხმო სიტყვა წარმოთქვა კალისტრატე ცინცაძემ: „თქვენ მოგესხენებათ, რომ წესი მღვდელმთავრად განმზადებულის განცხადებისა შეიცავს საჯაროდ თქმულს აღსარებას... ნება მიბოძეთ, მეც აღვიარო სამღვდელო და საერო დასთა წინაშე გულისა ჩემის ზრახვანი! ვინც მიცნობს, უეჭველად იცის, რომ მღვდელმთავრობაზედ აზრი არც თავში მომსვლია და არც გულში გამივლია: ჩემი მოღვაწეობის სარბიელი ჩემი ძალღონისათვის საკმაო და ფრიად ვრცელიც იყო. მიუხედავად ამისა, უკანასკნელი ნახევარი წლის განმავლობაში ჩვენი ეკლესიის გულშემატკივართაგან, რომელთა შორის პირველი თქვენ ბრძანებით, უწმიდესო მამამთავარი, თითქმის ყოველდღე მესმოდა, იტვირთე ჯვარი მძიმე მღვდელმთავრისაო, ყველას მოკრძალებითა და უარით გისტუმრებდით...

რათა, რისთვის?... დიდი მოციქული პავლე ხომ ბრძანებს: უკვე ვისმე ეპისკოპოზობის უნდეს, კეთილსა საქმესა გული ეტყვისო.

დიახ, ამას ჰბრძანებს წმ. მოციქული, მაგრამ თვითვე დასძენს, ჯერ არს ეპისკოპოზისა, რათა უბრალო იყოს, ფრთხილ, წმიდა, შემკულ... სწავლულ... მყუდრო, უღალკველ...

აღნიშნული თვისებები განა ამშვენებენ წინაშე თქვენსა მღვდმარესა?... განა ამ თვისებათა უქონლობას არ უჩიოდნენ და ამის გამო არ ერიდებოდნენ მღვდელმთავრობას კაცთა შორის ბუმბერაზნი – ათანასე აღექსანდრიელი და ბასილი კესარიელი, გრიგოლ დვთისმეტყველი და იოანე ოქროპირი?... მათთან შედარებით რას წარმოადგენს თქვენს მიერ მღვდელმთავრად განმზადებული?... მტვერს, ფერფლს და ნაცარს...

იყო მეორე მიზეზიც: ბევრმა აქა მყოფმა იცის, რომ 33 წლის განმავლობაში ჩემი უერთგულესი მეგობარი და ცხოვრების განუყრელი თანამგზავრი უცხო და შორეული ერის შვილია, რომ ჩემი გულისათვის, მან დასთმო დედა და მამა, დანი და ძმანი, სამშობლო მხარე და მეგობარნი, მომენდო მე, შეიყვარა და შეითვისა ჩემი ერი და ჩემი ეკლესია, საუკუნის მესამედის მანძილზე იზიარებდა ჩემს ლხინსა და უფ-

რო ხშირად ჭირს და ერთხელაც არ მოუყენებია ჩემთვის უსიამოვნების აჩრდილიც კი... ნუთუ შემეძლო მე განვმორებოდი ასეთ ადამიანს, რასაც მოითხოვს საეკლესიო კანონმდებლობა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ის უკვე შესულია მოხუცებულობაში და დღედაღამ თავს დასტრიალებს ბოროტის სენით შეპყრობილს ჩემს ასულს?

არა, და ათასჯერ არა!

იყო სხვა მიზეზიც. როგორ შეხვდებოდა ჩემს მღვდელმთავრობას საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ეპისკოპოსთა კრებული, თბილისის სამღვდელთა კრება, რომელთაც ისე ვარ არსებითად დაკავშირებული, რომ მის გარეშე ვერც კი წარმომიდგენია ჩემი თავი, თბილისის მორწმუნე ერი, რომელთა შორის ვიქცეოდი სამი ათეული წელიწადი, და ჩვენი ეკლესიის უზენაესი ორგანო საკათალიკოსო საბჭო?..

ეს ჩემთვის გამორკვეული არ იყო... მაშ, რამ, ან ვინ გამაბედვინა მოსვლა წინაშე თქვენსა?

ერთის მხრივ, მოციქულთა შორის თავმა, რომელიც იტყვის: ძალი უფლისა უძღურებასა შინა სრულ იქმნებისო, მეორეს მხრივ, ჩემი ცხოვრების თანამგზავრის საქართველოს სამოციქულო ეკლესიისადმი სიყვარულმა და უზომო პატივისცემამ – გაიგო თუ არა ჩვენი ეკლესიის გულშემატკივართა ბეჯითი სურვილი, მან გადმომცა: თუ მშობელი ეკლესია მოითხოვს შენგან ახალ პირობებში სამსახურს, შენ, თანახმად მაცხოვრის მცნებისა, უნდა დაუტევო ცოლიცა და შვილიც, აღიღო გვარი თვისი და შეუდგე უფალსა: რომელი არა ივიწყებს ცის მფრინველთა და ველის შრომანთა, არ მოგვაკლებს თავის მოწყალებას ჩვენცაო...

ამასთან ერთად გამოირკვა, რომ საქართველოს ეპისკოპოსთა კრებული, მორწმუნე ერი და საკათალიკოსო სახლი ჩემ მიერ დაუმსახურებელი თანაგრძნობით შეეგებნენ თქვენი უწმიდესობის სურვილს. ხოლო თბილისის სამღვდელთა კრება სრულ ნდობასა და თავდადებულ თანამშრომლობას აღუთქვამს ჩემს უღირსებას...

რა უნდა მექნა ყოველივე ამის შემდეგ, თუ არა მოვსულიყავი. წინაშე თქვენსა და სიმდაბლით მომქსენებინა: მორჩილ ვარ ბრძანებას, თქვენისა და არა რას მცირესა წინააღმდეგომსა ვიტყვი...

გარნა, ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ ჩემს თავს ვთვლიდე სავსებით განმზადებულად მღვდელმთავრობისათვის: მე კიდევ ვსაჭიროებ თქვენს ბრძნულ რჩევასა და დარიგებას, ხელმძღვანელობასა და განსაკუთრებით ლოცვა-ვედრებისა. ამისათვის კადნიერებით გთხოვთ: აწ და მარადის ევედრებით მას, რომელი უძღურთა ჰკურნებს და ნაკლულოვანთა ადავსებს გარდამოავლინოს ჩემზედა მადლი სულისა წმიდისა და მომანიჭოს ძალი და სიმხნე წინამდებარისა მსახურებისათვის... ამინ³⁶

მღვდელმთავრად დადგინებისას წარმოთქმული ეს სიტყვა არ იყო ჩვეულებრივი მჭერმეტყველების ნიმუში იგი ზუსტად ასახავდა იმ რეალობას, რომელშიც იმყოფებოდა მიტროპოლიტი კალისტრატე ცინცაძე.

ქართველი საზოგადოების დამოკიდებულება კარგად გამოხატა ნესტორ შავდიაშვილი, რომელმაც აღნიშნა – „ვისურვებ, რომ ჩვენს ეკლესიას და სამშობლოს მრავლად მოვლენოდნენ თქვენისთანა ღვთივგამობრძმედილნი და მადლმოსილნი მღვდელმთავარი და მუშაკნი“.³⁷

უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსის გადაწყვეტილებით 1925 წლის 11 ნოემბრიდან ნინოწმინდის მიტროპოლიტი კალისტრატე დაინიშნა კათოლიკოს-პატრიარქის მუდმივ მოსაყდრედ, მიენიჭა ბარტყულაზე ჯვრის ტარების უფლება და მღვდელმთავართა შორის ღვთისმსახურების დროს უპირატესობა. მიტროპოლიტ კალისტრატეს უწმიდესი ამბროსის ავადმყოფობის შემთხვევაში მიეცა უფლება საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს

სახელზე შემოსული დოკუმენტების განხილვისა. 1926 წლის 9 მარტიდან მიტროპოლიტი კალისტრატე გახდა საეკლესიო ხარისხის მიღების მსურველთა გამომცდელი კომისიის თავმჯდომარე. მოვლენების ამ სახით განვითარებას არ ელოდა არც საერო ხელისუფლება და არც ე.წ. „საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის რეფორმებისა და განახლების“ ჯგუფის წევრები. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ უწმიდესი ამბროსის მიერ მოსაყდრედ მიტროპოლიტ კალისტრატეს გამოცხადება „რეფორმატორების“ მოთხოვნებზე უარს ნიშნავდა. ბოლშევიკური ხელისუფლება აგრძელებდა ანტირელიგიურ ისტერიას. მოსახლეობაში ქართველი სამღვდელოების სახით მტრის ხატს ქმნიდა, აპატიმრებდა სასულიერო პირებს, ადმინისტრაციული წესით საზეიმო ვითარებაში აუქმებდა მოქმედ ეკლესია-მონასტრებს. რევოლუციური ჰიმნების ფონზე ხდებოდა ეკლესიებიდან ზარების ჩამოსხნა, საეკლესიო წიგნების, ხატების დაწვა. ამ დროს იმის ნაცვლად, რომ მომხდარიყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმპყრობელის, ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლებისადმი შეურიგებელი უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსის, საკათალიკოსო საბჭოს გარშემო სასულიერო პირთა კონსოლიდაცია „რეფორმატორებმა“ იერიში საკათალიკოსო საბჭოსა და უწმიდეს ამბროსიზე მიიტანეს, მათ უკანონოდ გამოაცხადეს მიტროპოლიტ კალისტრატეს მოსაყდრეობა. ამ ადამიანებს დაავიწყდათ 1924 წლის აგვისტოში ქუთაისში დატრიალებული ტრაგედია, როცა ხელისუფლების ბრძანებით დახვრიტეს ქუთათელი მიტროპოლიტი ნაზარი (ლეჟავა) და სასულიერო პირები, დაავიწყდათ 800-მდე გაუქმებული ეკლესია, და განაცხადეს, რომ საბჭოთა ხელისუფლება იყო ყველაზე ჰუმანური ხელისუფლება და თუ ის ცუდად ექცეოდა საქართველოს ეკლესიას ეს იმიტომ, რომ ანტისაბჭოელი იყო უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი, საკათალიკოსო საბჭოს შემადგენლობა, და განსაკუთრებით კათალიკოსის მოსაყდრე მიტროპოლიტი კალისტრატე. ოფიციალური ხელისუფლებისაგან წაქეზებულმა ე.წ. „რეფორმატორებმა“ ფეხქვეშ გათელეს საეკლესიო იერარქიის პრინციპები და უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის, საკათალიკოსო საბჭოს გვერდის ავლით 1926 წლის 26-27 დეკემბერს ქუთაისში მოიწვიეს საეკლესიო ყრილობა და მიიღეს შემდეგი გადაწყვეტილება: „1. სრულიად საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს დღევანდელი წევრები, როგორც ვადაგასულები გადაყენებულ იქნან.. 2. საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს ნაცვლად არსდება საქართველოს ეკლესიის დროებითი მმართველობა მიტროპოლიტ ქრისტეფორეს თავმჯდომარეობით. 3. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის დროებით მმართველობას ევალება ჩაიბაროს საკათალიკოსო საბჭოს საბუთები, თანხები, ინვენტარი, საკათალიკოსო საბჭოს კანცელარია. 4. ყველა ის სასულიერო თანამდებობაზე მყოფი პირნი, რომლებიც არ დაემორჩილებიან დროებით მმართველობას დათხოვნილად ითვლებიან“.³⁸

ქუთაისის კრებამ ეპისკოპოსი დავით კაჭახიძე მიტროპოლიტის ხარისხში აიყვანა. მართალია უწმიდესმა ამბროსიმ ქუთაისის საეკლესიო კრების გადაწყვეტილება უკანონოდ გამოაცხადა, მაგრამ დროებითმა მმართველობამ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დახმარებით ხელში ჩაიგდო საპატრიარქოს კანცელარია, ოფიციალური ბეჭედი. ყოველივე ეს საქართველოს მართლმადიდებელ სამოციქულო ეკლესიის მმართველობის სფეროში გადატრიალებას მოასწავებდა. მართალია, ქუთაისის საეკლესიო კრების მონაწილენი მორწმუნეთა მიმართ წერილში წერდნენ: „ყოველი მორწმუნე ქართველისათვის ცხადი უნდა იყოს, თუ როგორ სატირალ მდგომარეობაშია საქართველოს ეკლესია და ისიც ნათელი უნდა იყოს, რომ თუ დროზე არ იქნა მიღებული საჭირო ზომები ჩვენი ეკლესია მთლიანად განადგურდუ-

ბა. ამის მიზეზია საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს უტაქტო მოქმედება, საეკლესიო კანონების უგულვებელყოფა დროსა და გარემოსათვის ანგარიშის გაუწევლობა. ჩვენი მიზანია „უმთავრესად საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის ნორმალურ კალაპოტში ჩაყენება“;³⁹ მაგრამ სინამდვილეში შეასრულეს ხელისუფლების დაკვეთა და ფაქტიურად ძალაუფლება ჩამოართვეს ქართველი ხალხის ეროვნული და სარწმუნოებრივი ინტერესებისათვის თავდადებულ მებრძოლს, უწმიდესსა და უნეტარესს ამბროსის. ასეთ ვითარებაში უაზრობა იყო მიტროპოლიტ კალისტრატეს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრეობა. ამიტომ მან 1926 წლის 30 დეკემბერს უარი განაცხადა მოსაყდრის თანამდებობაზე, „ვინაიდან დავრწმუნდი, რომ ის არეუ-დარევა, რომელიც დღეს სუფევს ჩვენს ეკლესიაში გამოწვეული ყოფილა უმთავრესად ჩემ მიერ მოსაყდრის მოვალეობის აღსრულებით, პატივისცემით ვთხოვ საკათალიკოსო საბჭოს აირჩიოს მოსაყდრედ სხვა მღვდელმთავარი, მე კი გამათავისუფლოს ხსენებული მოვალეობის აღსრულებიდან.“⁴⁰ განაცხადა მან. დროებითმა მმართველობამ სიამოვნებით გაათავისუფლა მიტროპოლიტი კალისტრატე მოსაყდრის თანამდებობიდან, ხოლო 1927 წლის 12 იანვრიდან ნინოწმინდის ეპარქიის მმართველობიდან. დატოვეს ქაშუეთის ეკლესიაში რიგით მღვდლად, ამის შესახებ უწმიდესი კალისტრატე სინანულით აღნიშნავდა: „ჯერ ამიკრძაღეს საკათალიკოსო საბჭოში მუშაობა, IV საეკლესიო კრებაზე კი მიწვეული ვიყავი სათათბირო ხმით. „გაკრეჭილ“ მღვდლებთან თანაბრად, ამ კრებამ მიიღო მართლმადიდებელ ეკლესიაში უპრეცედენტო კანონი, ეპისკოპოსი თუ იგი ასრულებს მხოლოდ სამრევლო მღვდლის მოვალეობას სწირავს ფილონში, პანაღის გარეშე“.⁴¹

1927 წლის 29 მარტს გარდაიცვალა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნატარესი ამბროსი. 21-27 ივნისს IV საეკლესიო კრებამ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად აირჩია ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ქრისტეფორე. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ახალმა საჭეთმძვრობელმა საბჭოთა ხელისუფლებასთან „ლოიალობისა და თანამშრომლობის“ კურსი გამოაცხადა. განახლების ჯგუფის წევრები ვარაუდობდნენ, რომ ამიერიდან შეწყდებოდა საქართველოს ეკლესიის დევნა-შევიწროება, მაგრამ მწარედ მოტყუვდნენ. 1928 წლის 6 იანვრის ინსტრუქციით ხელისუფლებამ მოახდინა სასულიერო პირების რეგისტრაცია და მათ დაუწესა დიდი გადასახადები, გრძელდებოდა სასულიერო პირების დაპატიმრება, ეკლესია-მონასტრების ძარცვა-რბევა, კიდევ უფრო შეურიგებლნი გახდნენ რელიგიის მიმართ „მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის“ წევრები, ანტირელიგიური უნივერსიტეტის თანამშრომლები.

1931 წელს ი. სტალინი აღნიშნავდა: „ხელისუფლებას არ შეუძლია იყოს ნეიტრალური რელიგიის მიმართ. ის აწარმოებს ანტირელიგიურ პროპაგანდას ყოველ და ყოველგვარ რელიგიურ ცრურწმენათა მიმართ“.⁴² 1931 წლისათვის 1100-ზე მეტი ეკლესია იყო გაუქმებული და 1600-ზე მეტი სასულიერო პირიდან 300- იყო დარჩენილი. ისინიც მუდმივ შიშს და ტერორში იმყოფებოდნენ. ქართული ემიგრაცია, ინტელიგენცია გულდაწყვეტილი შეჰყურებდა როგორ დათმო პოზიციები საქართველოს მართლმადიდებელმა სამოციქულო ეკლესიამ, მაგრამ სხვა გზა არ იყო, მიტროპოლიტი კალისტრატე ასეთ ჩანაწერს აკეთებს ამ პერიოდში: „ძველად სამღვდელოება იყო ინტელიგენცია, მაღალი შეგნებული მოწინავე წრე, იგი ხელმძღვანელობდა ხალხის განათლების საქმეშიც და სხვა საზოგადოებრივ საქმეშიც... ჩვენ ახლა ხალხს ვესაჭიროებით მხოლოდ საეკლესიო წესის აღსრულებისათვის... მთავარია როგორმე სიცოცხლე შევინარჩუნოთ, როგორმე ეკლესიები დანგრევას გადავარჩინოთ, როგორმე სარწმუნოება შევინახოთ“.⁴³ მიტროპოლიტი კალისტრატე იყო ქაშუეთის წმ. გიორგის სახ. ეკლესიაში. ბუნებრივია, საკათალიკოსო საბჭოს ნაცვლად შექმნილი ახალი ორგანოს, სასინოდო პლენუმის წევრები გრძნობდნენ,

რომ მიტროპოლიტ კალისტრატეს დაუმსახურებელი წყენა მიაყენეს. უწმიდესმა ქრისტეფორემ ასეთი წერილით მიმართა: „ძმაო და მეუფეო კალისტრატე ძალიან უხერხულია, რომ თქვენ მხოლოდ სამრევლო მღვდლის თანამდებობაზე გსურთ დარჩენა. ქაშუეთში... გთხოვთ შემატყობინოთ თქვენი აზრი, დათანხმდებით თუ არა მიიღოთ მართვა-გამგეობაში რომელიმე ეპარქია“.⁴⁴ მიტროპოლიტმა კალისტრატემ ამ წინადადებაზე უარი განაცხადა. ასევე უარი თქვა სასინოდო პლენუმის ფინანსურ დახმარებაზე „რამდენადაც მოულოდნელია ჩემთვის, იმდენად დამაკმაყოფილებელია (ზნეობრივად) რაღაც შრომა გამიწვევია, რომელიც ექვსი თვის წინ არ ჩანდაო“⁴⁵.

1928 წლის 8 ივლისს სასინოდო პლენუმის ნაცვლად შექმნილმა საკათალიკოსო სინოდმა მიტროპოლიტ კალისტრატეს მანგლისის ეპარქიის მმართველობა ჩააბარა. 1928 წლის 14 მაისს მისმა ყველაზე შეურიგებელმა ოპონენტმა მიტროპოლიტმა დავითმა (კაჭახიძე) ასეთი განცხადება გააკეთა: „მიტროპოლიტ კალისტრატეზე გაჯაფრებული ვიყავი და ასე იმიტომ ვიქცეოდიო, სინამდვილეში მღვდელმთავართა შორის პირველ ადგილზე ვაყენებ, მე მისთვის ცუდი არ მინდა, მე პირველი ვეამბორევი „ქრისტე არს ჩვენ შორის“.“⁴⁶ მიტროპოლიტმა დავითმა წერილობით მოიხადა ბოლოში მიტროპოლიტ კალისტრატეს წინაშე. მიტროპოლიტი კალისტრატეც როგორც ჭეშმარიტი ქრისტიანი დიდსულოვანი და მიმტევებელი იყო. იგი ჩვეული გულმოდგინებით შეუდგა საქმიანობას. თავის მრავალმხრივ ცოდნას და გამოცდილებას საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გადარჩენის საქმეს ახმარდა. საბედნიეროდ „განახლებისა და რეფორმების“ ტალღაზე საქართველოს ეკლესიის სათავეში მოსულმა სასულიერო იერარქებმა სწორად გაიაზრეს, რომ ხელისუფლება არ შეწყვეტდა ეკლესიის წინააღმდეგ ბრძოლას და ნებისმიერი „რეფორმა“ მართლმადიდებლობის დოგმატიკის თვალსაზრისით კიდევ უფრო გაამწვავებდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის შიგნით ვითარებას. ამის თვალსაჩინო მაგალითი იყო საეკლესიო კალენდრის საკითხი, როცა 1927 წელს მიიღეს გადაწყვეტილება საეკლესიო დღესასწაულების ახალი სტილით აღნიშვნის შესახებ, მაგრამ 1928 წელს იძულებულნი გახდნენ გაეუქმებინათ იგი. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ქრისტეფორე III თავის თავზე გამოსცადა ბოლშევიკური ხელისუფლების მთელი სისასტიკე. როცა ხელისუფლების ორგანოებმა დიდი გადასახადები დაუწესა. თუ პატრიარქს უჭირდა გადასახადების გადახდა, რა დღეში იქნებოდნენ ეპარქიების სასულიერო პირები? ასეთ ვითარებაში მიტროპოლიტი კალისტრატე მძიმე უკუჩვენებელი სენით შეპყრობილი პატრიარქის შემცველად თვით ისეთი ადამიანებისგანაც კი მოიაზრებოდა, რომელთაც ის არ უყვარდათ და მძაფრ ოპონირებას უწევდნენ მას.

5. პედაგოგიური საქმიანობა, ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესიის მშენებლობა

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან, როგორც კიევის სასულიერო აკადემიის კურსდამთავრებული განათლებული სასულიერო პირი

აქტიურ პედაგოგიურ საქმიანობას ეწეოდა თბილისის ვაჟთა პირველ გიმნაზიაში, მასწავლებელ ქალთა სკოლაში, ლევანდოვსკის კერძო გიმნაზიაში. ასწავლიდა საღვთო სჯულს და მოსწავლეთათვის გასაგები ენით გადასცემდა მასალას. მისი გაკვეთილები გამოირჩეოდა პატრიოტული სულისკვეთებით, ამიტომ მიუღებელიყო ეგზარქოსებისათვის. მან როგორც პედაგოგიური საკრებულოს წევრმა დაიცვა ის სემინარიული სტუდენტები, რომელნიც 1904 წელს რექტორის წინააღმდეგ გამოდიოდნენ. 1905 წლის 28 იანვარს თბილისის ქალთა საეპარქიო სასწავლებელშიც გარუსების წინააღმდეგ ხმა აღიმალღეს მოსწავლეებმა, აქაც მათ დამცველად დეკანოზი კალისტრატე მოგვევლინა. ხელისუფლება ყველანაირად ცდილობდა, ხელი შეეშალა მისი პედაგოგიური საქმიანობისათვის, მაგრამ ამას ვერ ახერხებდა. გასული საუკუნის 50–70-იან წლებამდე საქართველოში მრავალი გამოჩენილი, სახელოვანი ადამიანი სიამაყით იხსენებდა თავის ძვირფას პედაგოგს კალისტრატე ცინცაძეს.

თბილისის ქვაშეთის ეკლესია პირველად VI საუკუნეში აუშენებიათ. მეორე ეკლესია აშენდა XVIII საუკუნის I ნახევარში გივი ამილახვრის ღვაწლით, მაგრამ XIX საუკუნის 80-იან წლებში ტაძარი იმდენად ავარიულ მდგომარეობაში ყოფილა, რომ გაჩნდა მისი უეცრად დანგრევის საშიშროება. უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე წიგნში „ქვაშეთის წმიდა გიორგის ეკლესია თბილისში“ დაწვრილებით აღწერდა როგორ გაჩნდა 1897 წელს ახალი ტაძრის აშენების იდეა. ამ მხრივ გამოჩენილი ყოფილა დეკანოზ მარკოზ ტყემალაძის ღვაწლი, რომელსაც დაურწმუნებია ეგზარქოსი ფლაბიანე, ეკლესიის მამულების კომიტეტის თავმჯდომარე ი. ამილახვარი და მისი მოადგილე ნ. არჯევანიძე. მარკოზ ტყემალაძეს ამილახვრისათვის მოუხსენებია: „ახალი ეკლესია აშენებული იქნება სამთავისის ეკლესიის გეგმით, რომელიც ამილახვრის მამა-პაპის აშენებულიაო. ეს იამა გენერალ ამილახვარს და გვიპასუხა, თუ მაგ პირობას მომცემთ როგორც თქვენ, ისე ეგზარქოსი, დავთანხმდებიო“.⁴⁷

უწმიდესი კალისტრატე განაგრძობს – ახალი ეკლესიის პროექტი 1901 წელს შეადგინა ხუროთმოძღვარმა ლ. ბილფელდმა, მაგრამ ეგზარქოსმა ალექსიმ პროექტი არ მოიწონა და მისი გადაკეთება მოითხოვა. 1903 წლის 31 იანვარს მიიღეს გადაწყვეტილება დროებითი ეკლესიის გამართვის შესახებ, რომელიც ააშენეს და აკურთხეს 1904 წლის 25 აპრილს.

“ახალი ტაძრის საძირკვლის პირველი ქვაკუთხედი დაიდო 1904 წლის 12 ნოემბერს. ტაძრის აშენება იტვირთა ქვაშეთის ეკლესიის მამულების გამგე კომიტეტმა, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ ტაძრის ბალავრის ჩაყრისას სამრევლოს სამი წარმომადგენელი ი. ამილახორი (თავმჯდომარე). ა. მუხრან-ბატონი, ნ. არჯევანიძე (მდივანი), მღვდელი კ. ცინცაძე, მღვდელი გ. ჩაგუნავა, მღვდელი დ. ლაზარიშვილი და მნათე პ. კვირიკაშვილი. კომიტეტის 1904 წლის 16 მარტს სხდომაზე ხუროთმოძღვარ სამუშაოთა მწაროებლად მოწვეულ იქნა ლ. ბილფელდი, რომელმაც შეადგინა ტაძრის გეგმა და ხარჯთაღრიცხვა; მას მიენიჭა კომიტეტის წევრობაც. აღმაშენებლად კომიტეტმა მოიწვია საქართველოში ცნობილი იტალიელი ტექნიკოსი ანჟელო ანდრეოლეტი, რომელმაც თავის მხრივ აღმაშენებელ-ხუროთმოძღვრად დანიშნა არქიტექტორი ე. ანდრეოლეტი. შენობის საზოგადო ხელმძღვანელობა და მეთვალყურეობა კომიტეტმა ჩააბარა ეკლესიის წინამძღვარს კ. ცინცაძეს. ამავე სხდომაზე გადაწყდა ტაძრის ცოკოლის ამადლება რუსთაველის გამზირის დონემდე და ქვემო სართულში მეორე ეკლესიის მოწყობა“.⁴⁸ დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძეს ერთი დღითაც არ მოუკლია ყურადღება მშენებლობისათვის. 1910 წლის 31 სექტემბერს მოხდა ახლადაშენებული ტაძრის კურთხევა, რომელიც შეასრულა საქართველოს ეგზარქოსმა ინოკენტიმ ეპისკოპოსების გრიგოლისა და დავითის თანამწირვე-

ლობით. ეკლესიის კურთხევას მრავალრიცხოვანი საზოგადოება დაესწრო. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ პირველი შემთხვევა იყო, როცა ეროვნულ საეკლესიო ხუროთმოძღვრების ტრადიციებზე დაფუძნებული ასეთი შესანიშნავი ეკლესია აშენდა თბილისში, ამაში ქაშუეთის ეკლესიის წინამძღვრის კალისტრატე ცინცაძის წვლილი განსაკუთრებული იყო. უწმიდეს კალისტრატეს ეს ეკლესია განსაკუთრებით უყვარდა, მან თავისი სასულიერო ცხოვრების დიდი ნაწილი ხომ ამ ეკლესიაში გაატარა. მღვდელმთავრად კურთხევის შემდეგაც (1925 წ.) კალისტრატე მიტროპოლიტი ქაშუეთის ეკლესიის წინამძღვრად დარჩა, მიუხედავად იმისა, რომ საკათალიკოსო საბჭოს გადაწყვეტილებით ჯერ იყო ნინოწმინდელი, ხოლო შემდეგ მანგლელ მღვდელმთავრად დადგინებული. ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლება 1924 წელს დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძეს ედავებოდა ქაშუეთის ეკლესიის განძეულობის გადამალვას, რომელიც ხელისუფლებას სჭირდებოდა გასაყიდად და დამშუულთათვის სურსათის შესაძენად. გასული საუკუნის 30-იან წლებში, როცა ანტირელიგიური პროპაგანდა კიდევ უფრო გაძლიერდა ახალი ძალით დაიწყო ეკლესია-მონასტრების ადმინისტრაციული წესით დახურვა. საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესია. გამოჩნდნენ ადამიანები, რომელნიც ურჩევდნენ საქართველოს კპ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტს დაენგრიათ ქაშუეთის ეკლესია, რომლსაც მათი აზრით არავითარი ისტორიული ღირებულება არ ჰქონდა. იყო ქაშუეთის ეკლესიის ადგილზე ჰიგიენის სახლის (აბანოს) აშენების პროექტი.

უწმიდესმა კალისტრატემ 1938 წლის 31 აგვისტოს საგანგებო წერილით მიმართა საქ. კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ლ. ბერიას. წერილში საუბარი იყო იმის შესახებ, რომ საქართველოს სიძველეთა კომიტეტის მიერ ეკლესია აყვანილი იყო აღრიცხვაზე „კადნიერად მივაქცევ რა თქვენს განათლებულ ყურადღებას ზემოაღნიშნულზედ, პატივისცემით გთხოვთ განკარგულებას ქვაშუეთის სამრევლოს სარგებლობაში დატოვებისათვის“.⁴⁹ უწმიდესი კალისტრატეს ამ განცხადებაზე არის ლ. ბერიას მინაწერი: გთხოვთ გვაცნობოთ არსებობს თუ არა რაიმე ოფიციალური წყარო ქვაშუეთის ეკლესიის დახურვის შესახებ“. ამის შემდეგ შეწყდა მითქმა-მოთქმა ამ დიდებული ტაძრის შესაძლო დანგრევაზე. იქნებ ამ საკითხთან საერთოდ არ არის კავშირში, მაგრამ ერთი საყურადღებო ფაქტიც უნდა აღვნიშნოთ. ლავრენტი ბერიას დედა მართა ჯაყელი ღრმად მორწმუნე ადამიანი იყო. იგი სისტემატურად დადიოდა სიონის საპატრიარქო ტაძარში და საათობით იდგა სიონის ღვთისმშობლის ხატთან სანთლით ხელში. განსვენებულმა ქალბატონმა ბაბო დადიანმა მიაძხო – გადასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ სიონის ეკლესიაში ღვთისმშობლის ხატთან მუხლი მოვიყარე და დავიწყე ლოცვა. ცოტა ხანში ვიღაცამ მხარზე ხელი დამადო, ავიხედე და სახტად დავრჩი, ეს იყო ლ. ბერიას დედა-მართა ჯაყელი, რომელმაც მითხრა – შვილო, ვიცი შენ რა უბედურებაც გადაგხდა, მაგრამ ლავრენტის ვერაფერს ვთხოვ, მაინც არაფერს დამიჯერებს... ილოცე ღმერთი გიშველის...“

უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ 1947 წელს ქაშუეთის ეკლესიის მოხატვის წინადადება შესთავაზა ცნობილ ქართველ მხატვარს ლადო გუდიაშვილს. მრავალი ხელისშემშლელი პირობებისა და უსიამოვნებების მიუხედავად მოხერხდა საკურთხევლის მოხატვა. ლ. გუდიაშვილი მოგონებებში ასე ახასიათებდა უწმიდეს კალისტრატეს „იგი დიდებული ადამიანი იყო. პატრიოტი, განათლებული, ისტორიის, საეკლესიო მხატვრობის შესანიშნავი მცოდნე... უაღრესად კაცთმოყვარე... მე იგი ისე მომწონდა, რომ მისი სახე ფრესკაში ერთ-ერთ მოციქულად ჩავხატე... მას ეს ძალიან ესიამოვნა.“⁵⁰

6. კათოლიკოს-პატრიარქობის ხანა

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ქრისტეფორე III-ის გარდაცვალების შემდეგ 1932 წლის 10 იანვარს საგანგებოდ შეიკრიბა საკათალიკოსო სინოდი, რომელსაც ესწრებოდნენ მიტროპოლიტები: სიმეონი (ჭელიძე), ვარლამი (მახარაძე), მელქისედეკი (ფხალაძე), დავითი (კაჭახიძე), ეპისკოპოსები: პავლე (ჯაფარიძე), ნესტორი (ყუბანიეშვილი), ალექსი (გერსამია), ეფრემი (სიდამონიძე). სინოდმა ერთხმად მიიღო გადაწყვეტილება მიტროპოლიტ კალისტრატეს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრედ გამორჩევის შესახებ, ხოლო 1932 წლის 21 ივნისს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მე-6 კრებაზე იგი არჩეულ იქნა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად. 24 ივნისს სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში მოხდა მისი აღსაყდრება. საზოგადოებისათვის საინტერესო იქნება ქუთათელი მიტროპოლიტის, უწმიდესი კალისტრატეს ყველაზე შეურთებელი ოპონენტის დავით კაჭახიძის პოზიცია, რომელიც წერდა: „აბა, ერთი თვალი გადავავლოთ ჩვენ წარსულ საეკლესიო ცხოვრებას ამ უკანასკნელი ორმოცი წლის განმავლობაში. რომელი სასულიერო პირის სახელი უფრო ხშირად, უფრო მეტი პატივისცემით იხსენიებდა ჩვენ წრეში? ვინ იყო ის, რომელმაც ჟურნალ „მწვემსში“ მოათავსა სტატია საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ იმ დროს, როცა ჯერ ამ საგნის შესახებ ჩვენ შორის არავითარი ლაპარაკი არ ყოფილა და რომლის გამო ამ ჟურნალის რედაქტორმა დავით დამბაშიძემ ეგზარქოს ვლადიმერისაგან რისხვა მიიღო? ვინ იყო ის, რომელმაც დინჯი, საფუძვლიანი, მეცნიერული პასუხი გასცა რუსეთის ეკლესიის სინოდის მოხელეს სამუილოვს და მის თანამოაზრეთ, რომელნიც საქართველოს ეკლესიის კანონიერ ავტოკეფალიას უარყოფდნენ? ვინ იყო ის, რომელმაც შეადგინა საგნის ამომწურავი საპასუხო რუსეთის პატრიარქის ტიხონის საქართველოს კათოლიკოსისადმი ეპისტოლე შესახებ?... ვინ იყო ის, რომელიც წერდა საქართველოს უზენაეს საერო და სასულიერო მთავრობისადმი საბუთიან მოხსენებებს საქართველოს ეკლესიისა და სამღვდელოების ამა თუ იმ საჭიროებათა შესახებ? ვინ არის ის, რომელსაც ავტორიტეტნი კათალიკოსნიც კი, როგორებიც იყვნენ კირიონი და ლეონიდი ანგარიშს უწევდნენ, ვინ არის, ის რომელსაც საქართველოს ინტელიგენცია თავიდანვე არჩევდა და დღესაც მადლა აყენებს ქართველ სამღვდელოებაში? ეს არის კალისტრატე, ინტელექტუალი და მოქმედებითაც უპირატესი, შეიძლება ზოგიერთი ჩვენთაგანი ყველაფერს მისი მსოფლმხედველობისას არ იზიარებდეს, მაგრამ ცხადზე უცხადესია, რომ იგი ჩვენ შორის პირველია თავისი ჭკუით, ცოდნით, განვითარებით, საქმიანობით, გამოცდილებით“⁵¹ ქართველი საზოგადოებრიობის საუკეთესო წარმომადგენლები სიხარულითა და აღტაცებით შეხვდნენ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის უმძიმეს დროს, რომ მისი საჭეთმპყრობელი გახდა უწმიდესი კალისტრატე. ეს აზრი კარგად გაახმოვანა მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანმა „თქვენო უწმიდესობავ – უზომოდ ვწუხვარ, რომ ყველაფერს მოწყვეტილმა, დროზე ვერ გავიგე სასიხარულო ამბავი თქვენი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად არჩევისა და კურთხევის შესახებ. საქართველოს შვილთა საერთო სიხარულს მეც – მიმართავდა იგი უწმიდეს კალისტრატეს – სიამოვნებით ვუერთდები და ვიზიარებ საქართველოს შვილთა საერთო სიხარულს, ბედნიერი ვარ, რომ ჩვენმა ეკლესიამ თქვენებრი ღვაწლმავალი და ღირსეული საჭეთმპყრობელი მოიპოვა“.⁵²

ჩაიარა მილოცვებმა, პირველი დღეების სიხარულმა, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი მკაცრი რეალობების წინაშე დადგა. 1937 წელს მოქმედ ეკლესიათა რაოდენობა 300-დან 187-მდე, ხოლო სასულიერო პირთა 200-მდე შემცირდა. 1940 წელს მოქმედი ეკლესიები 15, სასულიერო პირები 128-მდე შემცირდა. ხელისუფლება აგრძელებდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის შევიწროების პოლიტიკას. არასასურველ სასულიერო პირებს ფიზიკურად უსწორდებოდნენ, სიკვდილით დასაჯეს: „1. ბესარიონ ვაშაძე, 2. მიხეილ ნანეიშვილი, 3. იოსებ მირიანაშვილი, 4. ილარიონ ოქროპირიძე, 5. გიორგი ეპიტაშვილი, 6. ივანე ჩიტაძე, 7. ერმილე გოგოლიშვილი, 8. ივანე ქააძე, 9. მალაქია წიკლაური, 10. სამსონ მძინარიშვილი, 11. სპირიდონ კეთილაძე, 12. რომანოზ ჩიხლაძე, 13. ნესტორ ღონდაძე, 14. იოანე ბობოხიძე, 15. პროკოფი ჩიგოგიძე, 16. გიორგი დარჩია, 17. ელიზბარ ანჩაბაძე, 18. გიორგი წულაია, 19. იოანე ფანცულაია, 20. აპოლონ აფხაიძე, 21. ნიკოლოზ ბეშქენიძე.

გადასახლებაში გარდაიცვალნენ: 1. გიორგი მაჭავარიანი, 2. ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილი, 3. არსენ ჯანელიძე. 4. ნესტორ

ჯალაღონია, 5. ალექსანდრე ცქიფურიშვილი. 6. ექვთიმე ნანეიშვილი.“⁵³ რეპრესიები გრძელდებოდა, გადასახლეს ეპისკოპოსი ეფრემი (სიღამონიძე), მიტროპოლიტი ვარლამი (მახარაძე), რუსთა სამრევლოს დეკანოზი ივანე ლოხოვოვი, არქიდიაკონი ამბროსი (ახობაძე). შიშსა და მომავლის უიმედობამ დაისადგურა სასულიერო პირთა შორის. ამას ემატებოდა XIX საუკუნის II ნახევრის თაობის ბუნებრივი გზით კლება. ახალი თაობა, ბოლშევიკური ანტირელიგიური პროპაგანდისა და ადმინისტრაციული ზეწოლის პირობებში სასულიერო პირობაზე უარს ამბობდა. ასეთ ვითარებაში რა უნდა გაეკეთებინა უწმიდესსა და უნეტარეს კალისტრატეს? მან როგორც დიდმა სასულიერო მოღვაწემ, თავისი საქმიანობა ასე წარმართა: „1. საბჭოთა სახელმწიფოს ოფიციალური საკანონმდებლო დოკუმენტების მეშვეობით, რომელნიც ფორმალურად მაინც აღიარებდა რწმენის თავისუფლებას, დაიწყო ბრძოლა ეკლესია-მონასტრების ადმინისტრაციული წესით დახურვის, ნგრევისა და ძარცვის პროცესის შესაჩერებლად. 2. ხელისუფლების მიერ საეკლესიო პირებისა და მოქმედი ეკლესიების სულისშემხუთველი საგადასახადო კანონმდებლობის შემსუბუქების მცდელობა. 3. საბჭოთა ხელისუფლებასთან ლოიალობისა და თანამშრომლობის კურსის შენარჩუნება. 4. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის იურიდიული სტატუსის მინიჭებისა და მსოფლიო მართლმადიდებელი სამოციუქლო ეკლესიების მიერ მისი ავტოკეფალიის აღიარების მიღწევა. 5. ეკლესიასა და საზოგადოებას შორის წარმოშობილი გაუცხოების მოსპობა.“⁵⁴

უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ დაიწყო უთანასწორო ბრძოლა ბოლშევიკური ხელისუფლების იდეოლოგიური მანქანის წინააღმდეგ. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ეპარქიებში გახშირდა „დაუდგენელი“ ბოროტმოქმედების მიერ ეკლესიის მონასტრების ძარცვა, სასულიერო პირთა მკვლევლობები, დარბეულ იქნა შიომღვიმის, ბეთანიის, კაბენის მონასტრები. საქართველოს ადგილობრივი პარტიული ლიდერების მიერ ეკლესია-მონასტრები და მოქმედი სასულიერო პირები დაბეგრულ იქნენ იმ ნორმით, როგორც ეს ხდებოდა რუსეთში. რუსეთის ეკლესიაში ერთ ეპარქიას იმდენი სამრევლოები ჰქონდა, რამდენიც სულ იყო საქართველოს საპატრიარქოში, ამიტომ თუ იქ არ

უჭირდათ გადასახადების გადახდა, საქართველოში უმძიმესი ვითარება იყო შექმნილი. უწმიდესი კალისტრატე თავის მიმართვებში ამხელდა ხელისუფლების ვერაგულ პოლიტიკას. რა სავალალო მდგომარეობა უნდა ყოფილიყო ქვეყანაში, როცა თბილისის კიროვის რაიონის ფინანსური ინსპექციის ინსპექტორი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ასეთი შინაარსის ულტიმატუმს უყენებდა „თუ დაწესებულ გადასახადს არ გადაიხდით, საკითხი გატანილ იქნება აღმასრუ-

ლებელი კომიტეტის სხდომაზე, სიონის ტაძრის ხელშეკრულების გაუქმებისა და დახურვის შესახებ“.⁵⁵ წარმოვიდგინოთ რა ვითარება იქნება ამ მხრივ საქართველოს ეპარქიებში, როცა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმპყრობელს საპატრიარქო ტაძარს ართმევდნენ. უწმიდესმა კალისტრატემ საგანგებო დეპეშები გაგზავნა მოსკოვში საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მ. კალინინის, სსრ კავშირის შინსახკომის თავმჯდომარის ლ. ბერიას სახელებზე და ითხოვა დახმარება. ამავე დროს საქართველოს სსრ ფინსახკომის თავმჯდომარეს კ. ციმაკურიძეს აცნობა: „პატივისცემით გთხოვთ, ინებოთ განკარგულება, რათა მოსკოვიდან პასუხის მოსვლამდე არ იქნას მიღებული არავითარი აგრესიული ხასიათის ზომები სიონის ტაძრის მიმართ“.⁵⁶ ხელისუფლების ადგილობრივი წარმომადგენლები შეუვალნი იყვნენ მოთხოვნაში. უწმიდესი კალისტრატე საგანგებოდ აუდიენციაზე მივიდა უმაღლესი საბჭოს საქმეთა მმართველ მირიანაშვილთან „გამოცხადი ორ საათზე – წერდა იგი. არ მიმიღო, მდივან დავითაშვილს დააბარა თქვენს განცხადებაზე. თავმჯდომარემ უარი ეთქვასო.“⁵⁷

მიუხედავად ასეთი ღამცირებისა უწმიდესი კალისტრატე ფარხმალს არ ჰყრიდა. თბილისის ქალაქის აღმასრულებელი კომიტეტისადმი გაგზავნილ ვრცელ განმარტებაში ნათელს ჰყენდა სიონის საპატრიარქო ტაძრის გარშემო შექმნილ ვითარებას. „1932 წლამდე, სიონის ეკლესიის შენობისა და რენტის გადასახადი არ გადაუხდია (არც მოუთხოვიათ), თუმცა როგორც შემდეგში აღმოჩნდა, გადასახადი მათ შეწერილი ჰქონია. 1933 წელს მომივიდა უწყება, რომ დავალიანება იყო 10,325 მანეთი. ჩემს შუამდგომლობაზე ცაკის აღმასრულებელმა კომიტეტმა იმავე წლის 27 ნოემბრის დადგენილებით სიონის ეკლესიას მოუხსნა საურავი და მოითხოვა ძირითადი გადასახადი. ეს ფული მხოლოდ 1938 წელს გადავიხადეთ უსახსრობის გამო. ახლა ვითხოვთ მ. კალინინისა და ლ. ბერიას პასუხამდე შეაჩერეთ თქვენი მოთხოვნები“.⁵⁸ როგორც ჩანს ხელისუფლებას არაფრის გაგონება არ სურდა. 1940 წლის 19 მარტს უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ საგანგებო წერილით მიმართა საქ. კპ (ბ) ცკ-ის მდივანს კ. ჩარკვიანს. „სამსახურებრივ და სინდისის მოვალეობად ვთვლი მოგახსენოთ შემდეგი: საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია უძველესი კულტურული დაწესებულებაა ჩვენში. მან სულიერად გამოზარდა ჩვენი ხალხი, გადაარჩინა გათათრებას და გარუსებას, შეუნარჩუნა საკუთარი ეროვნული სახე. დოგმატური სწავლით იგი არ განსხვავდება სხვა მართლმადიდებელ ეროვნებათა ეკლესიისგან, მაგრამ საუკუნეთა მანძილზე მას გამოუმუშავებია თავისებური კილო კითხვისა და გალობისა, წერისა და წირვა-ლოცვის შესრულებისა, რაც პირადი გადაცემით გადადის ერთი თაობიდან მეორეში, რადგანაც საგალობლების მცირედი ნაწილის გარდა ყოველივე ზემოთაღნიშნული ნოტებზე გადაუღებელია და სათანადო გამოკვლევებში აღუნუსხველი. ჩვენში რუსეთის უწმიდესი სინოდი არა თუ არ აწარმოებდა კვლევა-ძიებით მუშაობას, არამედ მის მიერ მოვლინებულ „განმანათლებლების“ პირით გიორგი ხუცეს მონაზონისა და შოთა რუსთაველის ენას ძაღლის ყეფად თვლიდა, მიქაელ მოდრეკილის ჰანგებს მგელთა ხროვის ყმუილს უწოდებდა და „ბრძნულად“ გვირჩევდა რუსული საგალობლების ნოტებს მიაწერეთ ქართული სიტყვები და ეზიარეთ კულტურულ ხალხის ღვთისმსახურებასო. მიუხედავად იმისა, რომ ეკლესიის არსებობა უზრუნველყოფილია დიდი სტალინის შექმნილი კონსტიტუციით, ჩვენს ეკლესიის კარს მოსდგომია ისეთი განსაცდელი, რომელსაც შეუძლია სავსებით მოუღოს ბოლო სულ მოკლე ხანში – სახეში მაქვს ზოგიერთი ფინისპექტორის მოქმედება“⁵⁹ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი კალისტრატე წერილში დაწვრილებით აღნუსხავდა თუ რომელ ეპარქიაში აიძულეს სასულიერო პირები გადასახადის გადაუხდელობის საბაბით სასულიერო პირობა

დაეტოვებინათ. მღვ. ს. შუბლაძე, რომელმაც ვერ გადაიხადა გადასახადი გამოცხადდა ურჩ გამამხდელად, სასამართლოს წესით დახურეს პეტრე-პავლესა და მთავარანგელოზის ეკლესიები ქუთაისში. თიანეთში, დეკანოზი ი. სისაურს, ადგილობრივმა ინსპექტორმა დააავალა 500 მანეთის, 80 კგ. ხორცის, 310 კგ. კარტოფილის, 9 კგ. ერბოს, 7 კგ. მატყლის გადახდა. თავზარდაცემულმა მღვდელმა მათ 400 მანეთი მისცა, დანარჩენი აპატიეს იმ პირობით თუ მღვდელობას თავს დაანებებდა. დაჭერის შიშით დეკანოზმა იროდიონ სისაურმა უწმიდესსა და უნეტარესს კალისტრატეს მიმართა განცხადებით სამსახურიდან დათხოვნის შესახებ. (განმოსილი იროდიონ სისაური შემდეგ რუსულის მასწავლებელი იყო თიანეთის რაიონ სოფელ საყდრიონში ს.ვ.) დუშეთში, მღვდელი გ. ჩოხელი, უკიდურესად შევიწროებულ იქნენ თელავის, ზუგდიდის, თეთრიწყაროს, სიღნაღის, ჩხარის რაიონებში სასულიერო პირები. უწმიდესი კალისტრატე გულისტკივილით დასძენდა: „ფინანსთა სახკომის ინსპექტორების ასეთი შეუზღუდავი თავისუფლება რამდენიმე დღეში მოუღებს ბოლოს ათასეჭვსწლოვანს საქართველოს ეკლესიას, სანამ საბჭოთა კონსტიტუციიდან არ არის ამოშლილი 124-ე მუხლი, ნუ იქნება ხელოვნურად მიჩქმალული და ადმინისტრაციული წესით განადგურებული საქართველოს ეკლესია, აღგვილი პირისაგან ქვეყნისა ქართველი ერის უძველესი კულტურის ცოცხალი ნაშთი“.⁶⁰

შექმნილ ურთულეს პირობებში უწმიდესმა კალისტრატემ მოახერხა ძეგლის მცველებად გაეფორმებინა სასულიერო პირები ზოგიერთ ეკლესიაში, მაგრამ ეს საერთო მძიმე სურათს ვერ ცვლიდა. ვითარება იმდენად სავალალო შეიქმნა, რომ სიონის საპატრიარქო ტაძარში მოქმედი სასულიერო პირი აღარ დარჩა, თუ სასულიერო პირი პატრიარქთან ერთად ღვთისმსახურებაში მიიღებდა მონაწილეობას, მას გადასახადიც უნდა გადაეხადა, მაგრამ ის იმდენად დიდი იყო, რომ ვერცერთი სასულიერო პირი ვერ მოახერხებდა მის გადახდას, მაშინ იგი უნდა დაეჭირათ, როგორც ხელისუფლებისადმი დაუმორჩილებელი და მისი ოჯახიდან იძულების წესით უნდა ამოეღოთ გადასახადის თანხა... უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე გულისტკივილით აღნიშნავდა, თუ 1921 წელს საქართველოში 1450 მოქმედი ეკლესია იყო 1941 წლისათვის მისი რაოდენობა 15-მდე შემცირდა. ესეც არ იკმარეს დღის წესრიგში დადგა სვეტიცხოვლის დახურვის საკითხი. ეს ნაბიჯი უკვე ფაქტიურად საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაუქმებას ნიშნავდა. 1941 წლის 3 მარტს უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ ითხოვა აუდენცია საქ. კპ (ბ) ცკ-ის მდივანთან კ. ჩარკვიანთან, მაგრამ უშედეგოდ. ამიტომ იძულებული გახდა წერილით მიემართა მისთვის. „დახურულ ეკლესიათა შორის – წერდა მისი უწმიდესობა – არის მსოფლიოში სახელგანთქმული მცხეთის „სვეტიცხოველი“, რომელიც ცნობილია არა მარტო იმით, რომ იშვიათი ისტორიული ძეგლია, არამედ უმთავრესად იმით, რომ ის არის ქართველი ერის აკვანი და ემბაზი, ჩვენი ხალხისა და ეკლესიის ურყევი ტრადიციით საქართველოს ეკლესიის მამადმთავრის, კათალიკოს-პატრიარქის კურთხევა უეჭველად უნდა მოხდეს სვეტიცხოველში. ამის გამო ხსენებული ტაძრის არამოქმედ ეკლესიად გადაქცევა პირდაპირი ნაბიჯია ათეულ საუკუნოვან ეკლესიის დამოუკიდებლობის გაუქმებისაკენ, რაც ერთის მხრივ საბაბს მისცემს ჩვენ მტერ-მოყვარეს ახმაურდნენ ახალგაზრდა რესპუბლიკის წინააღმდეგ, ხოლო მეორე, არასასიამოვნოდ დაურჩება ჩვენს ხალხსაც, მიუხედავად მისი შვილების რწმენის სხვაობისა, თუ ურწმუნოებისა, ეკლესიის დამოუკიდებლობა ერთ-ერთი მთავარი ბოძის თვით ერის დამოუკიდებლობისა. ეს შეგნება იყო მიზეზი იმისა, რომ დიდმპყრობელურმა რუსეთის სინოდმა ასი წლის განმავლობაში მრავალფეროვანი ძალადობით ერთი წუთითაც ვერ დაგვაიწყო კათალიკოს-პატრიარქის ფუნქციების შეჩერება, ახლა როცა უამრავი ტანჯვა-ვაების, ბრძოლის შემდეგ

ადვადგინეთ ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალია, ჩვენვე გავაუქმოთ იგი, მისთვის, რომ მცხეთის რაიონის მესვეურთ დასჭირდათ ეპისკოპოსის ბედშავი ოთახი? ვფიქრობ, სანამ საბჭოთა კავშირში მოქმედებს დიდი სტალინის ბრწყინვალე კონსტიტუცია და არსებობს რწმენისა და ღვთისმსახურების შესრულების თავისუფლება, ქართველობაშიც უნდა დარჩეს მშობელი ეკლესიის მიერ გამოძევილი თავისებურება, მათ შორის საქართველოს ეკლესიის თავის, კათოლიკოს-პატრიარქის სვეტიცხოველში კურთხევის წესიც. ნათქვამიდან ცხადია, რომ სვეტიცხოვლის მოქმედ თუ არამოქმედ ტაძრად გამოცხადებას აქვს პოლიტიკური მნიშვნელობაც და საკითხი ამის შესახებ, თუ დღესდღეობით ყველასათვის არ არის საგრძნობი მწვავედ წამოიჭრება მოხუც (75 წ.) კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალების შემდეგ. ასეთ უხერხულ მდგომარეობაში რომ არ ჩავვარდეთ საჭიროა, სანამ სვეტიცხოვლის დახურვის ამბავი არ გახმაურებულა, მისი გახსნა, მით უმეტეს, რომ იგი დაიხურა ადმინისტრაციული წესით. დაიბარეს სვეტიცხოვლის წინამძღვრის მოადგილე ეპისკოპოსი ტარასი კანდელაკი და უბრძანეს 48 საათში ბინის განთავისუფლება და ტაძრის გასაღების ჩაბარება, რაც ისეთი სისასტიკით იქნა შესრულებული, რომ გამოძევებულმა ტაძრიდან საკუთარი ნივთების გამოტანის ნებართვაც ვერ მიიღო“.⁶¹

უწმიდესი კალისტრატე აღნიშნავდა, რომ ადგილობრივი ხელისუფლება მოითხოვდა იმ ოდენობის გადასახადის გადახდას, რაც შეუძლებელი იყო. იგი მოითხოვდა სვეტიცხოვლის დაუყოვნებლივ გახსნას, ეპისკოპოს ტარასისათვის კუთვნილი ბინის დაბრუნებას და უსამართლოდ შეწერილი გადასახადების ჩამოწერას. კითხულობ ამ წერილებს და ყველაფერი გასაგები ხდება. უწმიდესი კალისტრატე ფაქტიურად მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხებს ეხებოდა ეს ფრთხილი და თავშეკავებული კაცი უკომპრომისო ხდებოდა. მისი არგუმენტები იყო ისტორიულ საბუთიანობაზე და ხელისუფლებისაგან დეკლარირებულ სინდისის თავისუფლების პრინციპებზე აგებული. მისი სახით საქართველოს სხვადასხვა ეპარქიებში შევიწროებული სამღვდელოება სულიერ პატრონსა და ქომაგს ხედავდა. თვითონ ხელისუფლებისაგან უკიდურესად შევიწროებული, მაინც თავდადებით იბრძოდა სასულიერო პირების გადასარჩენად, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში უძლური იყო, ვინაიდან გასული საუკუნის 40-იან წლებში როგორც ჩანს საბჭოთა პოლიტიკურ ხელმძღვანელობას გადაწყვეტილი ჰქონდა რელიგიის ადმინისტრაციული წესით გაუქმება და ოფიციალურად ქვეყნის ათვისებულ სახელმწიფოდ გამოცხადება. ვფიქრობ, შემთხვევითი არ იყო მოსკოვის საპატრიარქო ტახტის ვაკანტურობა (1943 წლამდე), ყოველთა სომეხთა კათალიკოსის ხორენის სიკვდილით დასჯა (1938 წ.), საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში მასობრივი რეპრესიები, სვეტიცხოვლისა და სიონის დახურვის მცდელობა. ეს ფაქტები ზემოთქმული ვარაუდის რეალობას ამყარებს. ხელისუფლების ეს განზრახვა 1941 წლის 22 ივნისს საბჭოთა კავშირზე გერმანული ფაშიზმის თავდასხმამ ჩაშალა. XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისში ბოლშევიკური ხელისუფლების უმაღლესი ლიდერებისა და მართლმადიდებელი ეკლესიების უმაღლესი იერარქების ურთიერთობის საკითხებზე მსჯელობისას ადგილი აქვს ფოლკლორული მასალის უტყუარ სინამდვილედ წარმოჩენის მცდელობებს, უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე თბილისის სასულიერო სემინარიიდან იცნობდა იოსებ სტალინს, მაგრამ ამას ხელი არ შეუშლია ხელისუფლებისათვის ასეთ მარწუხებში მოექცა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია. ჯერ კიდევ 1939 წლის დეკემბერში უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ სცადა უშუალოდ ი. სტალინთან კონტაქტზე გასვლა და დაბადებიდან 60 წლისთავთან დაკავშირებით მას ასეთი წერილი გაუგზავნა: „თქვენ სიჭაბუკითგანვე არ სცანით ძილი თვალთა, რული წამთა

და განსვენება ხორცთა ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთა ცრემლითა მოსასპობად, ამისათვის მადლიერმა ერმა დაგვით ძლიერთა თვისთა შორის და შეგმოსათ დაუჭკნობელი დიდებით“.⁶² მაგრამ ამის შემდეგ იყო, რომ დღის წესრიგში დადგა სვეტიცხოვლისა და სიონის დახურვის საკითხი.

საბჭოთა კავშირზე გერმანული ფაშიზმის თავდასხმის შემდეგ საბჭოთა პოლიტიკური ხელმძღვანელობა მიხვდა, თუ ქვეყნის მოსახლეობის ყველა ფენის ძალისხმევას არ მიმართავდა მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველად, კატასტროფა გარდაუვალი იყო. ამიტომ რადიკალურად შეიცვალა ეკლესიისადმი დამოკიდებულება. საქართველოს მართლმადიდებელმა სამოციქულო ეკლესიამ მიუხედავად ხელისუფლებისგან თავს დამტყდარი რეპრესიებისა და შევიწროებისა, მიიღო სწორი გადაწყვეტილება სრული თანადგომა და მხარდაჭერა გამოუცხადა მას ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის სახელით ოფიციალური განცხადება გააკეთა: „რა მოჰყვა ამ ვერაგულ შემოტრას? პირველ ყოვლისა ნორმალური ცხოვრების მიმდინარეობის შეფერხება, აუარებელ მოქალაქეთა სიცოცხლის მოსპობა თუ დაჭრა-დასახინრება და წელთა განმავლობაში დაგროვილ ნივთიერ საშუალებათა განიავება. თავდამსხმელებს განუზრახავთ ჩვენთვის ორგვარი ძღვენი, სიკვდილი ფიზიკური და სიკვდილი ზნეობრივ-გონებრივი. მივიღებთ ჩვენ ამ ძღვენს? ნუ იყოფინ!

მაშ, საყვარელნო, ამ იმედით მტკიცედ ვდგეთ თავისუფლებასა მას, რომელთაც ქრისტემან განგვათავისუფლა ჩვენ და ნუ კვალად უღელსა მას მონებისასა. თავს ვიდებთ. აღვიტურვით შეურყეველი რწმენით, რომ ამპარტავანთა შემმუსვრელი, მოსცემს მხედრობასა ჩვენსა ძალას წარადვენოს ჩვენგან ყოველნი მტერნი“.⁶³ უწმიდესი კალისტრატეს განცხადება გამოქვეყნდა ქართულ და რუსულ პრესაში, ამას მოჰყვა რუსეთის პატრიარქის მოსაყდრის მიტროპოლიტ სერგის და ყოველთა სომეხთა კათალიკოსის გეგორქ VI განცხადებები, რომელნიც მხარს უჭერდნენ საბჭოთა მთავრობას გერმანული ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. შექმნილმა ვითარებამ საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური ხელმძღვანელობა იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ რელიგიისადმი დამოკიდებულება რადიკალურად შეეცვალა. საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში დაიწყო შემოწირულობების შეგროვება ფრონტის საჭიროებისათვის (თბილი ტანსაცმელი, სურსათი, ფული) ვისაც, რისი შესაძლებლობაც ჰქონდა უანგაროდ ფრონტზე წასული მეომრებისათვის გაიდებდა. მოქმედ ეკლესია-მონასტრებში აღევლინებოდა ღოცვები ჩვენი მეომრების ჯანმრთელობისათვის. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური და სამხედრო ხელმძღვანელობის სახელით იოსებ სტალინის დეკრეტს. „თბილისი, საქართველოს კათალიკოსს კალისტრატეს, გთხოვთ გადასცეთ საქართველოს საკათალიკოსოს სამღვდელეობას და მორწმუნეთ, რომელთაც ორი ათასი მანეთი შეაგროვეს საჩუქრად გმირ წითელ არმიელებისათვის. ჩემი საღამი და წითელი არმიის მადლობა“.⁶⁴ ეს დეკრეტი გამოქვეყნდა პრესაში. ანტირელიგიური მოძრაობის ცენტრალური თუ რეგიონალური ორგანიზაციების ხელმძღვანელობისათვის ცხადი გახდა ხელისუფლება სასულიერო პირების დევნას აღარ მოუწონებდა, ამიტომ მათი აგრესიული პოლიტიკა რელიგიური ორგანიზაციებისადმი შემგუებლობით შეიცვალა. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ ამ ვითარებით კარგად ისარგებლა და ხელისუფლებას თხოვა ადმინისტრაციული წესით გაუქმებული ეკლესიების აღდგენა, რეპრესირებული სასულიერო პირების კვლავ ეკლესიისათვის დაბრუნება. ხელისუფლებამ გადადგა შემხვედრი ნაბიჯები გადასახლებიდან დაბრუნდა არა ერთი სასულიერო პირი. მათ შორის მღვდელმთავრები ანტონი (გიგინეიშვილი), ევრემი (სიღამონიძე), ივანე (ლოხოვოი), არქიდიაკონი ამბროსი

(ახობაძე) და სხვები... 1944 წლის 2 ივლისს უწმიდესმა კალისტრატემ ეპისკოპოს ეფრემისგან ასეთი შინაარსის წერილი მიიღო ტაშკენტიდან: „თქვენო უწმიდესობაჲ! სიყვარულით მოგესალმებით და გისურვებთ ხანგრძლივ, ჯანმრთელ სიცოცხლეს. ლაგერიდან მე გამათავისუფლეს 21 ივნისს. უკანასკნელი ადგილი ჩემი ციხიერი იყო. საქართველოში დაბრუნების უფლება ლაგერში არ მომცეს, მითხრეს საქართველოში თუ გექნება გაწვევა, მაშინ წახვალთ. ახლა თქვენზე დამოკიდებული ჩემი სამშობლოში დაბრუნება... სად მოვეწყობი არ ვიცი, არც ტაშკენტში მაძლევენ ცხოვრების უფლებას, უსახსროდ ვარ“.⁶⁵ უწმიდესმა კალისტრატემ საგანგებო წერილით მიმართა საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრს ავქსენტი რაფავას: „გთხოვთ, ნებას გამოვიწვიო თბილისში მშობელი ეკლესიისათვის საჭირო ეფრემ ეპისკოპოსი“.⁶⁶

უწმიდესი კალისტრატე სადღესასწაულო დღეებში ქადაგებისას არაერთხელ შეხებია ომისა და მშვიდობის თემას: 1943 წლის 1 იანვარს მიმართაჲდა რა მრევლს, აღნიშნავდა: „ახალ წელს აღვაგვლენთ მსურვალე ღოცვას, რათა მიანიჭოს ღიადსა სამშობლოსა ჩვენსა გამარჯვება ვერაგ მტერზედ, დაგვიბრუნოს ჯანმრთელად დღესა ფრონტზედ მებრძოლნი ჩვენი შვილები, ძმები და მეუღლენი, აღვისოს ქვეყანა ჩვენი, სახლნი ჩვენნი და გულნი ჩვენნი სიყვარულით, სიხარულითა და კეთილმსახურებით“.⁶⁷ საბჭოთა კავშირის ცენტრალურ გაზეთებში ხშირად იბეჭდებოდა უწმიდესი კალისტრატეს მილოცვები ი. სტალინისადმი, რომელიც ეხებოდა წითელი არმიის წარმატებებს, საბჭოთა საიუბილეო დღესასწაულებს. აქვე საუბარი იყო იმ შემოწირულობათა რაოდენობაზე, რომელიც სისტემატურად გროვდებოდა ქართველ მორწმუნეთა შორის ფრონტის საჭიროებისათვის. ხელისუფლება დადებითად აღითქვამდა ყოველივე ამას, მაგრამ ზოგჯერ არცთუ სასურველ ნაბიჯსაც დგამდა, მაგალითად, დიდი ტკივილი იყო მორწმუნეთათვის და კათოლიკოს-პატრიარქისათვის სიონის საპატრიარქო ტაძრის სამრეკლოდან დიდი ზარის ჩამოხსნა იმ ზარისა, რომელსაც სასოებით მიმართავდა ცნობილი პოეტი იეთიმ გურჯი „დიდო ზარო ჩვენო სიონისაო“... ხელისუფლების ორგანოები საიდუმლოდ ადევნებდნენ თვალყურს, რა შემოსავალი ჰქონდა ეკლესიას, მაგრამ ომის წინა პერიოდთან შედარებით ეს „ყურადღება“ უმნიშვნელოდ ჩანდა. ის ფაქტი, რომ ი. სტალინმა კრემლში მიიღო რუსეთის სინოდის წევრები, ნება დართო მათ აერჩიათ პატრიარქი, გაეხსნათ ადმინისტრაციული წესით დახურული ეკლესიები, სასულიერო სასწავლებლები ხელისუფლებისა და ეკლესიის ურთიერთობაში დიდი დათბობის მანიშნებელი იყო. 1944 წლის 1 დეკემბერს საბჭოთა კავშირის სახკომსაბჭომ მიიღო დადგენილება „მართლმადიდებელი ეკლესიებისა და სამლოცველო სახლების შესახებ“. დადგენილების თანახმად „1. აიკრძალოს დახურვა დადგენილი წესით რეგისტრირებული მართლმადიდებელი ეკლესიებისა, რომლებიც ყოფილ საეკლესიო შენობებში მოქმედებდნენ და იმ სამლოცველო სახლებისა, რომლებიც მორწმუნეთა მიერ იჯარით აღებულ სადგომებში არიან მოთავსებული“.⁶⁸ დადგენილება ნებას რთავდა ადგილობრივ მმართველობის ორგანოებს მორწმუნეთა ინტერესების გათვალისწინებით გაეხსნათ ახალი ეკლესიები. ხელისუფლება არ ელოდა თუ ამდენი განცხადებები შევიდოდა დახურული ეკლესიების ამოქმედების მოთხოვნით. მარტო საქართველოში 30-ზე მეტი განცხადება დაიწერა. ხელისუფლების ორგანოები რელიგიურ კონფენსიებთან ურთიერთობის მოწესრიგებას ვერ ახერხებდნენ. ამიტომ 1943 წლის 8 ოქტომბრის ბრძანებულებით საბჭოთა კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსთან შეიქმნა რელიგიის საქმეთა საბჭო, რომელიც უნდა ყოფილიყო ერთგვარი შუამავალი ხელისუფლებასა და ეკლესიას შორის. რელიგიის საქმეთა საბჭო რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიაზე იყო ორიენტირებული, რაც ლახავდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიას. უწმიდესი კალისტრატეს დასაბუთე-

ბული მოხსენების საფუძველზე რწმუნებულთა საბჭოს სახელი შეეცვალა და ნაცვლად – რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის რწმუნებულთა საბჭო – ეწოდა სსრკ სახკომსაბჭოსთან არსებული რელიგიის რწმუნებულთა საბჭო. 1945 წლის 22 აგვისტოდან უკვე საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან შეიქმნა მართლმადიდებელი ეკლესიის რწმუნებულის თანამდებობა. 1945 წლის მარტში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში 15 მოქმედ ეკლესიას დაემატა 14, სადაც ღვთისმსახურებას ეწეოდნენ 5 მღვდელმთავარი, 41 შტატიანი მღვდელი, 2 არქიდიაკონი, 3 მედავითნე. რელიგიის საქმეთა რწმუნებული ქალაგიშვილი ავალებდა თავის თანამშრომლებს საქართველოს ეკლესიის შესახებ არსებული ყველა მონაცემების შეგროვებას, სასულიერო პირებზე თვალთვალს. ხშირად ისმება ასეთი კითხვა. უწმიდეს კალისტრატესა და ი. სტალინის შორის კარგი ურთიერთობა დამყარდა. პატრიარქს შეეძლო გაეხსნა სასულიერო სემინარია ან აკადემია, რატომ თქვა უარი ამაზე გაუგებარიყო. უწმიდესი კალისტრატე კარგად ხედავდა ხელისუფლებისგან მოჩვენებითი კეთილგანწყობის მიუხედავად არსებობდა იმის საშიშროება, რომ ბევრი არასასურველი ადამიანი შეადგენდა ეკლესიაში და მას ძირს გამოუთხრიდა, ამიტომ საჭირო იყო დიდი სიფრთხილე... ი. სტალინისა უწმიდესი კალისტრატეს ურთიერთობის შესახებ რეალური და ფოლკლორული გადმოცემები ერთმანეთშია არეული. უდავოა თბილისის სემინარიიდან მათ შორის ნაცნობობა უნდა ყოფილიყო. სტალინს არც შემდეგ დავიწყებია იგი. კანდიდ ჩარკვიანი თავის მოგონებებში იხსენებს თავისა და მიხეილ ჭიაურელის ი. სტალინთან შეხვედრას და ცნობილი კინორეჟისორის დიალოგს: „ვიცოდი, რომ კათალიკოსი კალისტრატე ცინცაძე სემინარიაში გოგლა ლეონიძის მასწავლებელი იყო. აქედან მოდიოდა მათი ნაცნობობა. ვიფიქრე ამ ნიადაგზე გოგლას გავხეხუმრებოდი. ტელეფონით დავურეკე და კალისტრატეს ხმით დინჯად დავუწყე – ბატონო გიორგი, ეს მე ვარ, კათალიკოსი კალისტრატე. დილა მშვიდობისა. დილა მშვიდობისა, უწმიდესო, როგორ ბრძანდებით, თქვენმა ხმამ დიდად გამახარა – მიუგო მოწიწებით გოგლამ. თქვენთან თხოვნა მაქვს. აი, სიგელი რომ აღმოგიჩენიათ იქნებ მისი ასლი მისაჩუქროთ. მოგართმევთ, მიპასუხა, მაგრამ ამ დროს გამეცინა, გოგლა მიხვდა, რომ ეს მე ვიყავი, მაგრამ მართლა რომ დარეკა კალისტრატემ, გოგლამ უპასუხა ვიცი, რა კათალიკოსიც ხარ, ვერ მომატყუებო... გაოგნებულმა კათალიკოსმა ყურმილი დადო. ცოტა ხნის შემდეგ გოგლა მაინც დაეჭვდა, აქეთ-იქით დარეკა, როცა გაიგო, რომ ნამდვილად კალისტრატე ესაუბრებოდა სასწრაფოდ ეახლა და ბოდიში მოუხადა. ნაამბობმა ი. სტალინი გაამხიარულა. მე თვითონაც თავს ვერ ვიკავებდი როგორც კი წარმოვიდგენდი კალისტრატეს ასკეტურ ფიგურას, დახვეწილ ინტელიგენტურ მანერებს და მის შეცბუნებას“.⁶⁹

უწმიდესი კალისტრატესა და ი. სტალინის პირისპირ შეხვედრა არ შემდგარა. ამიტომ გავრცელებული ინფორმაცია, ვითომც კრემლში უწმიდესი კალისტრატე სამოქალაქო სამოსით გამოცხადდა, ფოლკლორის ჟანრს განეკუთვნება. 1948 წლის 21 ივლისს უწმიდესი კალისტრატე ი. სტალინისადმი გაგზავნილ წერილში საუბრობს ამის შესახებ. „კაცთა შორის რჩეულო, ჩემო მოხუცებულობის ოცნება იყო საკუთარი თვალით მენახა ჩვენი ხალხის სიამაყე და მსოფლიოს უდიდესი ადამიანი, მაგრამ ბედმა არ მარგუნა ეს ბედნიერება. ალბათ, ამის ღირსი არა ვარ. მიიღეთ ძვირფასო იოსებ, საქართველოს ეკლესიისა და მისი მეთაურის გულწრფელი მადლობა მშობელი საბჭოთა კავშირში არსებულ სარწმუნოებრივ ორგანიზაციათა სიაში შეყვანისათვის, ხოლო ჩემი კადნიერი მამაშვილური სიყვარულის გამომხატველად მოგართვათ წინაპართა მიერ შექმნილი და ნაანდერძევი ქართული კულა წარწერით: „იოსებ ქართველს, მსოფლიოში უცალღალატო ადამიანს, მაშვრალთა წინამძღვარს, მადლობით გულსავსე საქართველოს მართლმადიდებელი მწყემსის

კალისტრატე კათალიკოს-პატრიარქისაგან“.⁷⁰ უწმიდესმა კალისტრატემ ი. სტალინს გაუგზავნა საქართველოს ეკლესიის კალენდარი. ი. სტალინისაგან არა ერთი წერილი მიიღო უწმიდესმა კალისტრატემ. 1946 წლის აგვისტოში იგი საერო ხელისუფლებისაგან დაჯილდოვდა „სამამულო ომში ეკლესიისაგან გაწეული დახმარებისათვის“.

უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე უკვე ხელისუფლებასთან დამოკიდებულებაში მტკიცე და შეურყეველია მოთხოვნებში. 1949 წელს საქ. კპ (ბ) ცკ-ის მდივანს კ. ჩარკვიანს მოახსენებდა ეკლესიის საჭიროებისათვის აუცილებელი იყო ლოცვანის, საეკლესიო კალენდარის, ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულების დაბეჭდვა. მან კარგად იცოდა, რომ 1923 წელს საპატრიარქოსათვის ჩამორთმეულ რეზიდენციას ვერ დაიბრუნებდა, მაგრამ სრულებით შესაძლებელი იყო სიონის საპატრიარქო ტაძრის მახლობლად ახალი რეზიდენციის აშენება „მოგესხენებათ – წერდა უწმიდესი კალისტრატე კ. ჩარკვიანს – სახლი, რომელშიც ამჟამად ცხოვრობს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი. თბილისის რეკონსტრუქციის ახალი გეგმით უნდა აღებულ იქნას, ვინაიდან იგი თავისთავადაც ვერ აკმაყოფილებს კათოლიკოს-პატრიარქის ბინისა და მასთან დაკავშირებულ დაწესებულებათა მოთხოვნილებას, ცხადია უნდა აშენდეს ახალი სახლი“.⁷¹ სხვა მიმართვაში უწმიდესი კალისტრატე საერო ხელისუფლების ყურადღებას მიაპყრობდა სიონის საპატრიარქო ტაძრის სახურავის შეკეთების აუცილებლობაზე.

მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ საბჭოთა კავშირის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობაში ინტენსიური მუშაობა მიმდინარეობდა თურქეთის, როგორც გერმანიის მოკავშირის მიმართ შესაძლო სამხედრო ოპერაციის განხორციელების შესახებ. საქართველოსა და სომხეთის მოსახლეობისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საუკუნეთა მანძილზე თურქების მიერ მიტაცებული ქართული და სომხური ტერიტორიების დაბრუნების საკითხს.

1945 წლის 14 დეკემბერს გაზ. „კომუნისტში“ და „ზარია ვოსტოკაში“ გამოქვეყნდა აკადემიკოსების ს. ჯანაშიასა და ნ. ბერძენიშვილის წერილი თურქეთისადმი ჩვენი კანონიერი პრეტენზიის შესახებ, რომელშიც ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით ნაჩვენები იყო თუ როგორ მიიტაცა თურქეთმა საქართველოს ისტორიული ტერიტორიები. წერილში საუბარი იყო იმაზეც, რომ თურქეთი მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანიის მოკავშირე იყო. „ჩვენ კი? კითხულობდნენ ავტორები – განა საჭიროა გავახსენოთ მსოფლიოს თუ რა წვლილი შეიტანა ქართველმა ხალხმა გაერთიანებული ერების წმიდათა-წმიდა საქმეში? ქართველ ხალხს უნდა დაუბრუნდეს თავისი მიწა-წყალი, რომელზეც არასოდეს უთქვამს უარი და ვერც იტყვის“.⁷² საგანგებო შეკრება გაიმართა სომეხთა რელიგიურ ცენტრში, ეჩმიადინში, სადაც ყოველთა სომეხთა კათალიკოსმა გევორქ VI-ემ, კილიკიის სომეხთა კათალიკოსმა გარეგინ I-მა და სომხური სამოციქულო ეკლესიის ეპისკოპოსებმა ოფიციალურად მოსთხოვეს თურქეთს სომხეთისათვის მიტაცებული ტერიტორიების დაბრუნება. უწმიდესი კალისტრატეს არქივში მრავლად არის დაცული მასალები, რომლებიც აღნიშნულ პრობლემებს შეეხება. საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესია 1917, 1920, 1927, 1945 წლის ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებებში ყველგან მოიხსენიებდა ზემო ქართლის (ისტორიული ტა-კლარჯეთის) ეპარქიებს, როგორც საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის განუყოფელ ნაწილს. მრავალმხრივ არის საინტერესო უწმიდესი კალისტრატეს წერილი „საქართველოს საკათალიკოსოს ზემო ქართლის ეპარქიისათვის“. ამ წერილის ერთი ვარიანტი 1946 წლის 1 იანვარს სათაურით „Католикос Грузии о законных требованиях Грузинского народа к Турции“. „ზარია ვოსტოკაში“ გამოქვეყნდა, ხოლო

იმავე წლის 5 იანვარს მან წერილი გაგზავნა „კომუნისტის“ რედაქციაში „გთხოვთ, მომცეთ საშუალება ჩემი ხმა შევუერთო ქართველი ერის სამართლიან მოთხოვნას, რომელიც წამოყენებული იყო თურქეთის მიმართ პატივცემული მეცნიერების ს. ჯანაშიასა და ნ. ბერძენიშვილის წერილში – უწმიდესი კალისტრატე მიმოიხილა ვადა რა ბიზანტიის იმპერიის დაცემის შემდგომ პერიოდს, აცხადებდა – საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთით ბნელი უკუნეთი ჩამოწვა. ჩვენს ქვეყანას ოსმალეთი გაუმეზობლდა, შეწყდა მრავალსაუკუნოვანი ცხოველი ურთიერთობა ქართველებსა და დასავლეთის განათლებულ ხალხებთან. უწმიდესი კალისტრატე აღნიშნავდა, რომ დაპყრობილ მხარეში ოსმალობამ მოსპო ქართული კულტურა, ქრისტიანობა, ქართული ენა... გასაგებია, რომ საუკუნო ზრუნვის საგანი მტრისგან ძალად მიტაცებული ქართული მიწა-წყლის და დაჩაგრული შეგინებული ღვიძლი ძმების დედასამშობლოსათვის დაბრუნება გარდაუვალ ამოცანად დაისვა... საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ისტორიულად ყოველთვის ეროვნული მთლიანობისა და დამოუკიდებლობის მატარებელი იყო. ჩვენი ეკლესია ამავე დროს სხვა სარწმუნოების მიმდევართა მიმართ ყოველთვის ღმობიერებითა და მოთმინებით გამოირჩეოდა. უმეტესად ეს ითქმის იმ ქართველების, ჩვენი ღვიძლი ძმების მიმართ, რომელთაც მრავალსაუკუნოვანი ძალადობის შემდეგ ისლამის სარწმუნოება მიიღეს... დღეს ისტორიული უსამართლობის გასწორების ჟამია, თავისუფლებისმოყვარე ხალხებმა სამუდამოდ დაამარცხეს მძლავრობა-მიტაცებლობის კერა ფაშისტური გერმანია, და მისი მოკავშირეები... ქართველმა ხალხმა თავდადებული ბრძოლით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ბოროტ ძალთა განადგურების ამ საერთო საქმეში და უდავო უფლებაც მოიპოვა, მოითხოვოს უსამართლობის გასწორება – საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიული გაერთიანება.

თავისუფალ ერთა გაერთიანების წევრმა ოსმალეთმა საქართველოს უნდა დაუბრუნოს ქართული მიწა-წყალი: არტაანის, ართვინის, ოლთისის, თორთუმის, ისპირის, ბაიბუთის, ლაზისტან-ჭანეთ-ტრაპიზონის, გირესუნის ჩათვლით“.⁷³ წერდა უწმიდესი კალისტრატე. იგი ოპერატიულად გამოეხმაურა თურქეთის პრესაში გამოქვეყნებულ წერილებს, რომელთა ავტორები აცხადებდნენ, რომ მუსლიმან ქართველებს დევნას დაუწყებენ ამ ტერიტორიების საქართველოსთან შეერთების შემთხვევაში – „ჩვენ აღთქმას ვდებთ, გაბრიყვებით, მზაკვრობით და ცდუნებით არცერთი მუსლიმანი არ იქნება გაქრისტიანებული, რაც შეეხება საბჭოთა ხელისუფლებას, ის სარწმუნოების საკითხში არ ერევა, ჩვენი კონსტიტუციით გარანტირებულია სინდისისა და რწმენის თავისუფლება“.⁷⁴ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამ მოწოდებებს დაერთო აჭარის მუსლიმანთა ლიდერის რასიმ სულეიმანის ძე ბერიძის წერილი: „თურქმა მოძალადეებმა დაგვიბრუნონ ჩვენი მიწა-წყალი“. ი. სტალინის ბრძანებით ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების სარდლად დაინიშნა მარშალი კ. როკოსოვსკი, ყველაფერი იქით მიდიოდა, რომ თურქეთთან ომი გარდაუვალი იყო, მაგრამ დასავლეთის ქვეყნებმა თურქეთს დაუჭირეს მხარი და ისტორიული ტერიტორიების საქართველოსათვის დაბრუნება განუხორციელებელ ოცნებად დარჩა.

უწმიდეს და უნეტარეს კალისტრატეს ფიქრის და ზრუნვის საგანი ყოველთვის იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, მისი მომავალი. ვიმეორებთ, ის ფაქტიურად მარტო იყო საქართველოს ეკლესიის ინტერესებისათვის ბრძოლაში. 1943 წელს გულახდილად აღიარა საქართველოს ეკლესიის სავალალო მდგომარეობა „მარტოდ დარჩენილს მძიმე ავადმყოფობა მეწვია და თბილისის ეკლესიები ხუთი თვის მანძილზე მღვდელმთავრის წირვა-ლოცვის გარეშე დატოვა. ეს კი დიდად აღონებდა მორწმუნეებს და სარეცელზე მდებარე ეკლესიის მეთაურსაც“.⁷⁵

ამიტომ იყო, რომ გამოჯანმრთელებისთანავე ეპისკოპოსად აკურთხა დიმიტრი ლაზარიშვილი. უწმიდეს და უნეტარეს კალისტრატესათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო თუ როგორ წარიმართებოდა საქართველოს ეკლესიის მომავალი, როგორი იქნებოდა ხელისუფლებისა და ეკლესიის ურთიერთობა, ვინ შეძლებდა მმართველ მღვდელმთავართაგან ყველაზე კარგად მისი საქმის გაგრძელებას. მუშაობდა თავდავიწყებით, ჩქარობდა არაფერი დარჩენოდა მოსასწრები, 1943 წელს, სექტემბერში მიიღო გადაწყვეტილება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრედ გამოერჩია მიტროპოლიტი მელქისედეკი (ფხალაძე). მისადმი გაგზავნილ წერილში ურჩევდა: „გთხოვთ ჩემს მიერ აღებული გეზსა და მიმართულებას ნუ შეცვლით, ეს არ ივარგებს, ეკლესიისა და პირადად თქვენთვისაც იქნება საზიანო. ჩემი დამარხვის შემდეგ დაუყოვნებლივ დაამტკიცეთ ქაშუეთის წინამძღვრად ყოვლადსამღვდელო დიმიტრი, იქონიეთ მასთან ძმური კავშირი და ყური ათხოვეთ მის რჩევებს. ფრთხილი და ჭკვიანი კაცია, შემინდვ თხოვნისა და დავალებისათვის, ვევედრებით უფალს შეგვეწიოს სამშობლოსა და ეკლესიის სამსახურში“.⁷⁶

ამ ანდერძის დაწერის შემდეგ უწმიდესმა კალისტრატემ 9 წელი იცოცხლა. ეს არ იყო ასაკოვანი, წლებით დადლილი კაცის ცხოვრება. საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში კათალიკოსის პირად ფონდში დაცულია უცნობი ავტორის მიერ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმიდესი კალისტრატეს დახასიათება. „იგი უბრალო და თავმდაბალია, როგორც კერძო ცხოვრებაში ისე საზოგადო მოღვაწეობაში, მთელი მისი ყოფა წარმოადგენს მისაბამ მაგალითს თვითაღზრდისა და თვითგანვითარებისა, ბეჯითი შრომისა. მონაზონის უბრალო ბარტყულის ქვეშ, შევერცხლილი თმით დაფარული მისი მაღალი შუბლი შეიცავს ფართო განათლებასთან ერთად დიდ პრაქტიკულ ცოდნას და ცხოვრების მდიდარ გამოცდილებას. მას ახასიათებს განსაკუთრებით ბეჯითი დამოკიდებულება თავის მოვალეობის შესრულებაში. დრმა მოხუცებულობამდე შეინარჩუნა ახალგაზრდული სული და საღი მეხსიერება. მუდამ მოძრავმა და მოქმედებაში მყოფმა არ იცის რა არის დასვენება, იგი წვეება არა უადრეს ღამის 1 საათისა, დილით დგება 6 საათზე. მალე ეწვევა ტაძარს, ემთხვევა ხატებს, შედის საკურთხეველში, სადაც მუხლმოდრეკილი დიდხანს ღოცულობს. ღოცვის შემდეგ სათანადო განკარგულებებს გასცემს და ბრუნდება შინ, საუზმობს უბრალო ჩაით და მსუბუქ მისატანებელით (კვერცხი) ისევ მოკლე ღოცვა და შეუდგება მუშაობას. აქვე იწერება მოხსენებანი, მიმდინარე საკითხთა გადაჭრა, მთხოვნელთა მიღება. მუშაობს 15 საათამდე. მთხოვნელთა მიღება ხდება ნებისმიერ დროს, სათნოა და გულკეთილი. სადილობს 15 საათზე. სადილზე 3-5 ადამიანი მუდამ არის მასთან. თავის ტაბლაზე კათალიკოსი ყველასთან ერთნაირია, განურჩევლად მდგომარეობისა და თანამდებობისა. სადილზე მიირთმევს ღვინოს (2 ჭიქა). შემდეგ აგრძელებს მუშაობას 24 საათამდე. არასოდეს არ ვახშმობს. თვალყურს ადევნებს ყველაფერს, რაც მის გარშემო ხდება, იბეჭდება. ყოველდღიურად კითხულობს ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებს. მეცნიერულ წიგნებს, მხატვრულ ლიტერატურას. არავითარი უძრავი ქონება და ფული არ გააჩნია. ის მუდამ უწევს დახმარებას ყველას, ვინც კი მას მიმართავს, ბევრი განსაცდელი გადაიარა, მაგრამ იგი ნუგეშს ეძიებდა და პოულობდა ქრისტიანულ მოთმინებასა და სარწმუნოებაში, ღვთის მსახურებაში“.⁷⁷ ანონიმი ავტორი შთამბეჭდავად წარმოაჩენს ამ დიდებული მწყემსმთავრის პიროვნებას.

მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ, როდესაც საბჭოთა მთავრობამ ეკლესიისადმი შეურიგებელი დამოკიდებულება ლოიალობით შეცვალა უწმიდესმა კალისტრატემ განსაკუთრებული აქცენტი გადაიტანა ეპარქიებში ადმინისტრაციუ-

ლი წესით გაუქმებული ეკლესიების გახსნაზე. 1946-1951 წლებში საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ რელიგიის საქმეთა რწმუნებულის სარეგისტრაციო წიგნში დაცულია ცნობები, მიმართვები და ხელისუფლების ნებართვები. უწმიდესი კალისტრატეს ძალისხმევით ეკლესიები გაიხსნა: ახმეტის რაიონ სოფ. მატანში, ხონში, საგარეჯოში, ქუთაისში, აწყურში, სოხუმის რაიონ სოფ. კონსტანტინოვკაში, მანგლისის რაიონ სოფ. ორბეთში, აბაშის რაიონ სოფ. სუჯუნაში, გუდაუთის რაიონ სოფ. ბომბორაში, ქარელის რაიონ სოფ. ატოცში, წალკაში, აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში კახის წმ. გიორგის ეკლესია.⁷⁸ იგი იცავდა სასულიერო პირებს ადგილობრივი გაყოფილებული პროვინციელი ჩინოვნიკებისაგან. ცდილობდა საეკლესიო დანიშნულების ნივთების მუზეუმებიდან გამოტანას და კვლავ ეკლესიაში დაბრუნებას. 1947 წელს უწმიდესმა კალისტრატემ ხელისუფლებას მოსთხოვა ქუთაისის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაცული არგვეთის ერისმთავრების წმ. დავითისა და წმ. კონსტანტინეს ნეშტების დაბრუნება, მაგრამ იმხანად ეს ვერ მოხერხდა. დააბრუნეს თელავის, ბათუმის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმიდან საეკლესიო ნივთები. თითქოსდა უმნიშვნელო ფაქტია, მაგრამ დამახასიათებელი, ალავერდის მონასტერში მგალობელთა გუნდის წევრებს ადგილობრივი ხელისუფლება ავიწროებდა, რომ სამუშაო საათებში „ეკლესიაში მღეროდნენ“. უწმიდესმა კალისტრატემ მგალობლები კოლმეურნეობაში სავალდებულო სამუშაოსგან გაანთავისუფლებინა. აბაშის რაიონ სოფ. სუჯუნაში სოფ. საბჭოს თავმჯდომარემ ქ. ჩაგანავამ შეურაცხყოფა მიაყენა მღვდელ პეტრე კუციას. ამის გამო უწმიდესმა კალისტრატემ ხელისუფლების ორგანოთა ჩარევით გააუბუღ თავმჯდომარეს ბოდიში მოახდევინა (ამ სტრიქონების ავტორმა დანამდვილებით იცის ქ. ჩაგანავას ოჯახი ამ ცოდვისათვის დაისაჯა. მისი ერთადერთი ჭკუანაკლული შვილი დღესაც მეზობლების სამოწყალოდაა აბაშის რაიონ სოფ. სუჯუნაში ს.ე). საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმპყრობელთან ეპარქიებიდან ასეთი სულისშემძვრელი წერილებიც მიდიოდა „თქვენო უწმიდესობავ! ადგილობრივმა პარტიულებმა ვერცხლეულის სია მომთხოვეს. შემდეგ გადაწყვიტეს ზარის ჩამოხსნა და ცენტრში დაკიდება. ძალიან ცუდის თვალთ მიცქერიან, რით დაბოლოვდება ყოველივე არ ვიცი. ამათი მიზანია როგორმე ხელთ იგდონ ეკლესიის ქონება. ვერცხლეული. მირჩიეთ როგორ მოვიქცე“.⁷⁹ ასეთ დროს იგი როგორც მფარველი ანგელოზი ისე გადაეფარებოდა ხოლმე სასულიერო პირებს. ამიტომ უყვარდათ და დიდ პატივს სცემდნენ მას.

1945 წელს საქართველოში ოფიციალური ვიზიტით იმყოფებოდა რუსეთის პატრიარქი ალექსი I. 1948 წელს უწმიდესმა კალისტრატემ მონაწილეობა მიიღო რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის 500 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო ღონისძიებებში. მსოფლიოს მართლმადიდებელი ეკლესიების წარმომადგენლებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მისმა გამოსვლებმა. 1949 წ. მოსკოვის სასულიერო აკადემიამ თავის საპატიო წევრად აირჩია. რკინის ფარდა, რომელიც ჩამოშვებული იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისა და მსოფლიოს რელიგიურ კონფენსიებს შორის თანდათან გაიხსნა. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წარმომადგენლები აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ სხვადასხვა საერთაშორისო ფორუმის მუშაობაში. 1950 წლის 29 დეკემბერს უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატეს სახელზე ინგლისიდან ასეთი შინაარსის წერილი მოვიდა: „მე ხშირად წამიკითხავს და გამიგონია, თუ როგორ მოღვაწეობას ეწვეით თქვენი მშვიდობისათვის. ძალიან დაინტერესებული ვარ თქვენი დიადი ერის სოციალური პროგრესით და გთხოვთ დახმარება გამიწიოთ შრომაში ინგლის-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის განსამტკიცებლად“.⁸⁰ უწმიდესმა კალისტრატემ მეგობრული ურთიერთობა დაამყარა რუმინეთის პატრიარქ იუსტინესთან, ყოველთა სომეხთა კათალიკოს გევორქ VI-თან.

1952 წლის 3 თებერვალს 86 წლის ასაკში იგი გარდაიცვალა. დიდი საეკლესიო მოღვაწის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალება დიდი დანაკლისი იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის. გულწრფელი იყო ხალხის მწუხარება. ვინც თუნდაც ერთხელ შეხვედრია მას ვერასოდეს ვერ დაივიწყებდა. უწმიდესი კალისტრატე 20 წელი ედგა სათავეში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას. ეს იყო ჩვენი ხალხისა და ეკლესიის ისტორიის ურთულესი წლები. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა სინოდმა შექმნა უწმიდესი კალისტრატეს დამკრძალავი კომისია ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტის ევრემის (სიდამონიძე) თავმჯდომარეობით. დაკრძალვის დღეს 10 თებერვალს თბილისში ჩამოვიდნენ პოლონეთის მიტროპოლიტი მაქსიმე, ლენინგრადის მიტროპოლიტი გრიგოლი, უკრაინის ეპარქოსი იოაკინე, ანტიოქიის საპატრიარქოს წარმომადგენელი, არქიმანდრიტი ვასილი, სომხეთის სამოციქულო ეკლესიის ეპისკოპოსი სააკი. დაკრძალვას ესწრებოდნენ ქართული ინტელიგენციის, მეცნიერების წარმომადგენლები. ქართველი საერო და სასულიერო საზოგადოების გრძნობები კარგად გამოხატა მიტროპოლიტმა ევრემმა: „გული მაქვს ლოდივით დამძიმებული, სამარისებური ღრმა დუმილით, მწუხარებაში შთაფლული, ფიქრთა სქელ ბურუსში გახვეული ჩვენი ეკლესიის ბედზე მოტირალი... ჩვენ დაგვარგეთ საქართველოს ეკლესიის მიმრქმელი და უძლიერესი პატრონი, დიდი შეურყეველი დასაყრდენი ბურჯი“.⁸¹

უწმიდესი კათოლიკოსის ნეშტი დაკრძალეს სახელოვანი წინამორბედების: უწმიდესი კირიონ II, ლეონიდის, ამბროსის, ქრისტეფორეს გვერდით სიონის საპატრიარქო ტაძარში. ისტორია პირუთენელი სააქაო სამსჯავროა. დროის დინება მიჰქრის, დღეს აღარც საბჭოთა კავშირია და არც მისი იდეოლოგიური დოგმები. მომავალი თაობებისათვის გაუგებარი იქნება რატომ ულოცავდა საერო ხელისუფლების წარმომადგენლებს უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე „დიდი ოქტომბრის რევოლუციის დღეს“, „საქართველოს გასაბჭოების დღეს“. ვინ იყვნენ რელიგიის საქმეთა რმწუნებულები? ფინსახკომის მუშაკები, რომელნიც ასე გაავებით ებრძოდნენ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას, მაგრამ თუ ეპოქის რთული სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენები არ გაიაზრე ძნელია ჩაწვდეს იმ სამწუხარო და მკაცრ რეალობებს, რომელშიც უწმიდეს კალისტრატეს უხდებოდა მოღვაწეობა. დღეს თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ მან გონივრული კომპრომისებით გადაარჩინა საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია, მოახერხა საერო ხელისუფლებისაგან წართმეული იურიდიული სტატუსის დაბრუნება, მიაღწია რუსეთის ეკლესიასთან ნორმალური ურთიერთობის აღდგენას, საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში მოაქცია არაქართული სამრევლოები, ეკლესიას შეუნარჩუნა მრევლი, გადაარჩინა საეკლესიო სიწმინდენი, რეპრესიებიდან იხსნა არაერთი სასულიერო პირი. თავისი პიროვნებისა და ეკლესიისადმი პატივისცემით გამსჭვალა საერო ხელისუფლების ათვისტი ჩინოვნიკებიც. უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე XX საუკუნის ქართველ პატრიარქთა შორის ერთ-ერთი მოკაშკაშე ვარსკვლავია. უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-ემ ჯერ კიდევ 1979 წელს საგანგებო ლოცვა-კურთხევით შექმნა კომისიას, რომელსაც უნდა მოეძია კალისტრატე ცინცადის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ არსებული მასალები. ამ დროს მრავლად იყვნენ ის ადამიანები, ვისაც კარგად ახსოვდათ დიდი მწყემსმთავარი. უწმიდესი კალისტრატეს გარდაცვალებით საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში დამთავრდა ერთი დიდი ეპოქა.

7. უწმიდესი კალისტრატე და ქართველი საზოგადოება, მისი მიცნეობის მიმდინარეობა

1893 წელს ქართველმა საზოგადოებამ დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძის სახით პირველად იხილა ახალგაზრდა მოძღვარი დიდუბის ეკლესიისა, რომელმაც მგზნებარე სიტყვით მიმართა განჯიდან საქართველოში გადმოსვენებულ ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტს. სამწუხაროდ, ამ სიტყვის სრულ ტექსტს ჩვენამდე არ მოუღწევია, მაგრამ თუ როგორი გამორჩეული სიტყვის თქმა იცოდა მან კარგად ჩანს 1901 წელს გიორგი ქართველიშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით დიდუბეში ქადაგებისას. „ვინ არ იცის თუ რამდენად სასარგებლო ადამიანი იყო აწ განსვენებული გიორგი დავითისძე, ღვთისა და ეკლესიის მოყვარე, მამულისა და სამშობლოს ერთგული, ოჯახისა და ცოლშვილისათვის თავდადებული, განათლებისა და მწიგნობრობის მოტრფიალე, მღვდელთა და მონაზონთა პატივისმცემელი, ქვრივთა და ობოლთა განმკითხველი, პატიოსნებით აღსავსე, დაუღალავი მუშაკი და საუკეთესო წარმომადგენელი ძველის ქართველის დარბაისელის მამაკაცისა, ვის გულს არ მოხვდა ცივად ამბავი ამის სიკვდილისა, ვის არ ეუცხოვა გარდაცვალება ამისი. ყოველივე ეს ჭეშმარიტებაა, მაგრამ ვინა ხარ შენ, ადამიანო, რომ იყვედრები და უკმაყოფილებას აცხადებ წინააღმდეგ მისა, რომელმანაც განაჩინა დაწესებული უამნი და საზღვრისდადებანი დამკვიდრებისა პირსა ზედა ქვეყნისასა ყოველთა ნათესავთა კაცთასა, და რომელიც ფლობს ცხოველთა და ნათესავთა მკვდართა ზედა, ნუთუ გგონია შენ, ადამიანო, რომ ის პირნი, რომელნიც საჭიროებენ აწ განსვენებულის სიყვარულსა და ტრფიალებასა, შენთვის უფრო მახლობლნი არიან, ვინემ მისთვის, ვინც გააჩინა და დაჰბადა ივინი, ნუთუ დაობლებულისა და შეწუხებულის ოჯახის შემწე და ნუგეშის მცემელი ხარ შენ და არა ის, ვინც მფრინველთა ცისათა, რომელნი არას სთესვენ, არცა მკიან, არცა შეიკრებენ. საუნჯითა, ზრდის? მაშასადამე დღეთა ცხოვრებისა ჩვენისათა მფლობელი, ქვრივთა და ობოლთა პატრონი და შემწე ღმერთია და მან, მამამან ჩვენმან ზეცათმან, იცის რაი გვიხმს ამათ ყოველთგან, უწყის რა უმჯობესია, ჩვენვის, სიკვდილი თუ სიცოცხლე, ობლობა თუ დედამამიანობა, სიქვრივე თუ ცოლოსნობა, ამისათვის, მწუხარება და ტირილი, ვიში და გოდება არის საჭირო არა მიცვალებულისათვის, რომელთა ქრისტეს მიერ მიიძინეს და განისვენეს, არამედ ჩვენთვის და ცოდვათა ჩვენთათვის, რომელთა სიმრავლე აღსდგება წინაშე ჩვენსა და ვერ შესაძლებლად ჰყოფს ჩვენდა შემთხვევად წმიდათა განსვენებულთა მოყვასთა და მახლობელთა ჩვენთა. აი, ეს არის და უნდა იყოს კიდევაც ჩვენთვის სამწუხარო და სატირალი სხვა კი არა რა“.⁸²

უწმიდეს კალისტრატეს არქივში დაცულია მისი საინტერესო ჩანაწერები ილია ჭავჭავაძის შესახებ. ეს მოგონებები უნდა გამოქვეყნებულიყო ჟურნალ „მნათობში“ 1937 წ., მაგრამ ხელისუფლებამ რედაქციას არ მისცა ამის საშუალება. უწმიდესი კალისტრატე აღნიშნავდა: „ილიას სიყრმიდანვე „ზეკაცად“ ვთვლიდი, ამიტომ მასთან შეხვედრას ვერიდებოდი. არ შემერყევს მასზე შედგენილი წარმოდგენა-მეთქი. მიუხედავად ამისა, ცხოვრებამ რამდენჯერმე შემახვედრა მას. ჩემს თვალში სულ უფრო იზრდებოდა იგი“⁸³, 1906 წელს როცა პეტერბურგში უნდა განხილულიყო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხი. ილია ჭავჭავაძემ დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე მიიწვია კონსულტაციებისათვის შეხვედრაზე, რომელიც ორ საათზე მეტხანს გაგრძელდა, საკმარისი გახდა იმისათვის, რომ ილია ღრმად გარკ-

ვეულიყო აღნიშნული პრობლემის თავისებურებებში. უწმიდესი კალისტრატეს შენიშვნით „ილია ჭავჭავაძე მისთვის ახალს ერთბაშად ითვისებდა და რამდენიმე წუთის შემდეგ საფუძვლიანად იყენებდა ახალი დასკვნებისათვის.“⁸⁴

1907 წლის 1 სექტემბერს ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესიაში ილია ჭავჭავაძის ვერაგული მკვლელობის გამო გადახდილ პანაშვიდზე კალისტრატე ცინცაძემ ასე შეაფასა განსვენებულის ცხოვრება: „ყველა ქართველს ილია მიგვაჩნდა არა მარტო დიდებულ მწერლად, ანუ ფასდაუდებელ მგოსნად, გინდა თუ გამოჩენილ და სასიქადულო საზოგადო მოღვაწედ, არამედ და უმთავრესად, გზის მანქვენებლად, ანუ სიტყვისაებრ საღმრთო წერილისა, წინამძღვრად. ჭეშმარიტად, ჭმუნვასა და სიხარულში იგი იყო ჩვენი ნუგეშის შთამაგონებელი და შეგების მომცემი, ხოლო ფიქრის, საქმის, შრომის დროს ხომ იმას ბადალიც არა ჰყავდა. მისი რჩევა და დარიგება უსასოდქმნილს იმედს ჩაუნერგავდა გულში ბედისაგან განკლადებულს.“⁸⁵

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე იყო ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც გრიგოლ ორბელიანის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში ღრმადმორწმუნე, მართლმადიდებელი ქრისტიანის სიყვარული დაინახა, იგი საზოგადოების ყურადღებას მიაქცევდა პოეტის წერილიდან შემდეგ სიტყვებს: „მე მინდა, – წერს გრ. ორბელიანი თავის რძალს, – რომ შენი ვაჟის ნორჩი გული სარმწუნოებით იყოს გამსჭვალული, რომლის გარეშეც კაცი ამ ქვეყნად უბედურია... ჩვენი მგოსანი უპირველეს ყოვლისა გვასწავებს და აღვგძრავს ძებნად სასუფეველისა, ქმნად კეთილისა, დევნად ბოროტისა და აღრჩევად უმჯობესისა“.⁸⁶

კალისტრატე ცინცაძე XX საუკუნის I ნახევარში საქართველოში მიმდინარე ყველა მოვლენის თავისებურ ანალიზს აკეთებდა, ეხმიანებოდა ეროვნული ინტერესების გამომხატველ დაწესებულებათა დაარსება, განახლებას. 1909 წელს ქართული თეატრის განახლების გამო წარმოთქმულ სიტყვაში განსაზღვრა თეატრის როლი და მნიშვნელობა ქართველი საზოგადოებისათვის. „ხელოვნებამ – წერდა იგი – უნდა დაგვისურათხატოს ნამდვილ ცხოვრება და მისი მახინჯი მხარე, ქვენა გრძნობათა ბობოქრობა და მრავალგვაროვანთა ვნებათა დელვა, მაგრამ მან არ უნდა დაივიწყოს უმაღლესი ზნეობრივი მოთხოვნილება: ავს უწოდოს ავი და კარგს კარგი, რათა ხელოვნების ტაძრისაგან არ წარვიდეთ სახით ჩვენდა წამბილწველ-გამათახსირებელ ოცნება-წარმოვდენებით აღვსილნი, არამედ გამხნეებულნი, აღფრთოვანებულნი და განმზადებულნი ბრძოლად ბოროტისა და შემდგომად კეთილისა“⁸⁷.

უწმიდესი კალისტრატე განსაკუთრებული სიყვარულით იხსენებდა დიდ ქართველ კომპოზიტორს ზაქარია ფალიაშვილს, რომელსაც თავის დროზე ასწავლიდა საღვთო სჯულს. 1917 წელს კომპოზიტორმა ოპერისა და ბალეტის თეატრში განახორციელა „აბესალომ და ეთერის“ დადგმა. პრემიერაზე სურდა მიეწვია ავტოკეფალია აღდგენილი საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მესვეურნი. დახმარება სთხოვა თავის ყოფილ მასწავლებელს კალისტრატე ცინცაძეს, რომელმაც კომპოზიტორი შეახვედრა უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს კირიონ II. პრემიერას უწმიდეს კირიონთან ერთად დაესწრნენ: მიტროპოლიტი ლეონიდი, მიტროპოლიტი ანტონი, დეკანოზი კალისტრატე და ქართველი სამღვდელოების წარმომადგენლები. სპექტაკლის დამთავრების შემდეგ კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II-ს კომპოზიტორი შეუქცია, დაულოცავს, ზაქარიას კირიონ II-ზე უთქვამს: „სახე სასტიკი გამომეტყველებისა აქვს, მაგრამ საუბრის დროს შაქარიაო“. დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძეს საგანგებო სიტყვა მოუმზადებია 1925 წელს ზაქარია ფალიაშვილის საიუბილეო საღამოზე გამოსასვლელად, მაგრამ ხელისუფლების წარმომადგენლებმა არა თუ სიტყვის თქმის უფლება, იუბილეზეც არ დაუშვეს.

საოცარი ინტერესით აღევნებდა თვალყურს ყველაფერს, არქივში შენახული აქვს რუსული და ქართული ჟურნალ-გაზეთების ის ნომრები, რომელნიც ეხებიან მეცნიერების, კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესებს. მაგალითად საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პირველი პერსონალური შემადგენლობა, ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით გამოქვეყნებული ნეკროლოგები, საგაზეთო სტატიები, შენიშვნებითა და საინტერესო მინაწერებით. გაზ. „კომუნისტში“ დაიბეჭდა გრ. ხავთასის სტატია ლადო კეცხოველზე, სადაც ავტორი აღნიშნავდა: „ლადო, რომ ციხის აღმინისტრაციას ებრძოდა ეს შემდეგი ფაქტიდან ჩანს. მეტეხის ციხეში მოთავსებულ საყდარში რაღაც საეკლესიო დღესასწაული იყო. ამ დღეს ეკლესიაში მწირველად მოსულიყო ცნობილი შავრაზმელი ეპისკოპოსი დიმიტრი აბაშიძე, რომელსაც ლადო სემინარიიდან იცნობდა... უწმიდესი კალისტრატეს შენიშვნა ასეთია, შეცდომაა... ლადო სემინარიიდან გამორიცხეს 1893 წელს. დიმიტრი კი დანიშნეს სემინარიაში 1896 წ.“⁸⁸ მისი ყურადღება მიუქცევია ანა კალანდაძის ლექსს „სხვა საქართველო სად არის“, საგანგებოდ შეუნახავს არქივში. თავისი ხელით გადაუწერია ანა კალანდაძის ლექსი „უდრეკ იყო დედოფალი“. საერთოდ საოცარი იყო უწმიდესი კალისტრატეს დამოკიდებულება საარქივო მასალებისადმი. ის თავის არქივში ინახავდა მისი არაკეთილსმოსურნეების განმაქიქებელ წერილებსაც. ქუთათელი ეპისკოპოსის დავითის ფანქრით ძნელადგასარჩევი რისხვითა და უკადრისი სიტყვებით ავსილი წერილი თავისი ხელით გადაუწერია და ასე შემოუნახავს შთამომავლობისათვის. როგორი დიდი უნდა იყო ადამიანი, რომ ეს მოახერხო. უყვარდა პაექრობა კონსტანტინე გამსახურდიასთან, შალვა ნუცუბიძესთან, იროდიონ სონღულაშვილთან, კორნელი კეკელიძესთან, თედო სახოკიასთან.

ქეთევან ნუცუბიძე იხსენებდა: უწმიდეს კალისტრატეს „ვეფხისტყაოსნის“ ყველა თარგმანი და განსაკუთრებით შალვასი გულდასმით ჰქონდა შესწავლილი და სხა მრავალ შენიშვნებთან ერთად კატეგორიულად მოსთხოვა „დაებრუნებინა ღმერთისათვის ყველგან თავისი ადგილი. ძალიან თვითნებურად თარგმანი, შალიკო, ღმერთის ცნებას ზოგგან ან გულისხმობ მხოლოდ, ან საესეებით გამოტოვებულია, ან იხმარ იქ, სადაც რუსთაველს სულაც არ უფიქრია... შალვა ნუცუბიძე, ეს შეუპოვარი ადამიანი, მისი უწმიდესობის წინაშე მოწაფური მოკრძალებით იღვა, უსმენდა. სახლში მისვლისთანავე კი მიუჯდა მაგიდას და თარგმანი უწმიდესი კალისტრატეს შენიშვნების მიხედვით ჩაასწორა“.⁸⁹

უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე კიევის სასულიერო აკადემიაში სწავლის პერიოდში შეუდგა საქართველოს ისტორიის, ეკლესიის ისტორიის პრობლემების მეცნიერულ დამუშავებას. კიევის სასულიერო აკადემიის არქეოლოგიის პროფესორის ნ. პეტროვის დავალებით შეისწავლა ნიკიფორე ტოლოჩანოვის და ალექსი იეფლევის ელჩობა იმერეთში 1650-1652 წლებში. ნაშრომი დაიბეჭდა 1890 წ. ჟურნ. „ნოვოე ობაზრენიეში“. ეს იყო ახალგაზრდა მკვლევარის პირველი სერიოზული გამოკვლევა, რომელიც შეესაბამებოდა XIX საუკუნის 90-იანი წლების ქართული ისტორიოგრაფიის დონეს. აღნიშნულ პრობლემას მიექდვნა 1970 წელს პროფ. იასე ცინცაძის გამოკვლევა, რომელშიც ავტორი დაწვრილებით იხილავდა წინამორბედი ისტორიკოსების მ. პოლიევქტოვის, გრ. კოტოშიხინის ს. ბელოუკოვის მოსაზრებებს, სამწუხაროდ, კალისტრატე ცინცაძის გამოკვლევაზე არაფერია ნათქვამი. 1892 წლის 1 მაისს კიევის სასულიერო აკადემიის სამეცნიერო საბჭოს წინაშე ღვთისმეტყველების კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად კალისტრატე ცინცაძემ წარადგინა ნაშრომი „იბერიის ეკლესია სასანიანთა პერიოდში (265-570 წ.წ.)“.⁹⁰ ნაშრომის შესავალში ავტორი აღნიშნავდა, მისი მიზანი იყო „შემომწმებინა და შეეფასებინა ქართული მატრიანეების ცნობები, რომლებიც ეხებოდა საქართველოს ეკლესიის ცხოვრების ამათუ იმ მოვლენებს... ამ გზით მას სურს დაეხმაროს მათ, ვინც დააპი-

რებს ქართველ მემბტიანეთა უდავოდ მდიდარსა და ამავე დროს ნაკლებად შესწავლილი მასალების გაცნობას“.⁹¹ ამ ნაშრომში წარმოჩინდა ახალგაზრდა მეცნიერის კვლის ინტერესთა სფერო ქართლის გაქრისტიანების შესახებ. არსებულ წყაროთა და სამეცნიერო ნაშრომების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე მან საინტერესო მოსაზრებანი წამოაყენა. კითხულობ ნაშრომს და გაოცება გიპყრობს, როგორ მოახერხა სრულიად ახალგაზრდა კაცმა მრავალრიცხოვან წერილობით წყაროთა კრიტიკული შესწავლა. მან ერთ-ერთმა პირველმა მოახერხა აღედგინა ქართველთა გაქრისტიანების მთელი ისტორია, საეკლესიო მმართველობის იერარქია ქართლში, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა და სხვა ქრისტიანულ ეკლესიებთან ურთიერთობის საკითხები. ნაშრომში ავტორი ყურადღებას ამახვილებდა IV-V საუკუნეებში ქრისტიანულ სამყაროში გახმაურებულ ეგტიქიანულობისა და ნესტორიანელობის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე, საქართველოს ეკლესიის ბრძოლას ქალკედონიანობის პრინციპის დასაცავად. ირანისა და ბიზანტიის პოლიტიკური და რელიგიური ინტერესების დაპირისპირებას კავკასიაში. ავტორი ვრცლად ეხებოდა ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრების, ბერმონაზვნური ცხოვრების წესის საქართველოს ეკლესიაში დამკვიდრების საკითხებს. ნაშრომს მაღალი შეფასება მისცა რეცენზენტმა, პროფ. ი. მადიშევსკიმ, რომელმაც აღნიშნა: „ავტორს გულწრფელად უყვარს თავისი სამშობლო და გატაცებულია სურვილთი შეისწავლოს მისი ისტორია, მისთვის ძვირფასია საქართველოს სიძველენი, მართლმადიდებლობა... იგი გაცნობილია ქართულ ისტორიულ პირველწყაროებს, შესწავლილი აქვს რუსეთის ან უცხო ქვეყნების ისტორიული მწერლობა... ავტორის შრომა ქების ღირსია.“⁹² ამ ნაშრომით კალისტრატე ცინცაძე საზოგადოების წინაშე წარსდგა როგორც საქართველოს ისტორიის პერსპექტიული მკვლევარი.

1906 წელს გამოქვეყნდა კალისტრატე ცინცაძის პოლემიკური შინაარსის ნაშრომი „Историческая справка по вопросу Об автокефальности Грузинской церкви“, ეს იყო პასუხი პროფ. გ. სამუილოვის სტატიებზე, რომელიც „ამტკიცებდა“ თითქოს საქართველოს მართლმადიდებელ სამოციქულო ეკლესიას ისტორიულად არასოდეს ავტოკეფალია არ ჰქონია. დეკანოზმა კალისტრატე ცინცაძემ მრავალრიცხოვანი წყაროების საფუძველზე დეტალურად შეისწავლა და აღადგინა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის მოპოვების, ანტიოქიის, იერუსალიმისა და კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოებთან ურთიერთობის მთელი ისტორია. ამავე დროს საფუძვლიანად განიხილა სამუილოვის გარდა სხვა რუსი ავტორების ტენდენციური ნაშრომები და დაასკვნა, რომ 1811 წელს რუსეთის იმპერატორის ალექსანდრე I-ის მიერ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება იყო სრული უკანონობა და რაც მალე იხეიმებდა სამართლიანობა, მით უკეთესი იქნებოდა. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, ამ ნაშრომით ავტორი ეპისკოპოსებთან კირონთან და ლეონიდესთან ერთად საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის მებრძოლთა ავანგარდში მოექცა. ეს ნაშრომი იყო ერთ-ერთი მთავარი მეცნიერული დოკუმენტი, რომელსაც ქართველი ავტოკეფალისტები იყენებდნენ რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლაში. ავტორი რამდენადაც მიუღებელი გახდა ეგზარქოსებისათვის იმდენად დიდი სიყვარული მოიპოვა ქართულ სამეცნიერო წრეებში.

ავტოკეფალიის საკითხებს უწმიდესი კალისტრატე არაერთხელ დაბრუნდა, მის არქივში 1944 წლის 10 მაისის თარიღით დაცულია სტატია „შენიშვნები საქართველოს ეკლესიის ისტორიიდან“ (კერძო პირთათვის). უწმიდესი კალისტრატეს აზრით საქართველოს ეკლესიის მეთაურის კათოლიკოსის კათოლიკოს-პატრიარქით შეცვლა ასე მოხდა: „ბიზანტიაში განმტკიცებული იყო თვალსაზრისი: დამოუკიდებელი მეფის გვერდით უეჭველად უნდა ყოფილიყო დამოუკიდებელი იერარქი-პატრიარქი,

როდესაც საქართველო გაერთიანდა და ბაგრატ III-ემ (975-1014 წწ) გამეფდა, საქართველოში ფეხი მოიკიდა ბიზანტიურმა იდეოლოგიამ, ამის გამო სიმეონ კათალიკოსის (1002-1012) გარდაცვალების შემდეგ, ბაგრატ III სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად დასვა თავისი ნათესავი და მის მიერ აღზრდილი ენერგიით სავსე მელქისედეკი (1012)“.⁹³ უწმიდესი კალისტრატე ყურადღებას მიაქცევდა 1666 წელს რუსეთის პატრიარქ ნიკონის სასამართლო პროცესზე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მთავარეპისკოპოსის იოსებ სააკაძის ყოფნას და ასკვნის, რომ რუსეთის ეკლესია ოფიციალურად აღიარებდა ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალიას. წერილში საუბარია იმ სიძნელეებზე, რომელიც საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ გადაიტანა 1917 წლის 12 (25) მარტის შემდეგ. და როგორ მიაღწია მან რუსეთის ეკლესიასთან ურთიერთობის ნორმალიზაციას. „ვისაც სურს გაეცნოს ჩვენი ეკლესიის წარსულს – წერდა უწმიდესი კალისტრატე – უნდა მოინახულოს უბისა, ყინწვისი, გელათი, სვეტიცხოველი... მაშინ ის დარწმუნდება, რომ საქართველოს ეკლესიას თამამად შეუძლია წარსდგეს დიდი ერების ეკლესიებთან და თქვას ის მცირე ნაშთი, რაც ჩემი წარსულიდან გადაურჩა, ცეცხლსა და მახვილს რით ჩამოუვარდება თქვენს მტრისაგან ხელუხლებელ ძეგლებსო“.⁹⁴

უწმიდესი კალისტრატე საგანგებოდ იკვლევდა ქართული პოეზიის მშვენიერებას, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანს“. ქეთევან ნუცუბიძის გადმოცემით შალვა ნუცუბიძე „ვეფხისტყაოსნის“ საიუბილეო დღეებში ბევრს ეცადა გამოექვეყნებინა კ. ეკაშვილის ფსევდონიმით შესრულებული უწმიდესი კალისტრატეს ნაშრომები, მაგრამ ვერ მოახერხა. 1966 წელს უწმიდესი კალისტრატეს ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უბადლო მცოდნემ პროფ. მიხეილ ქავთარიამ შოთა რუსთაველისადმი მიძღვნილ ისტორიულ-ფილოლოგიურ ძიებანში (გვ. 227-274) გამოაქვეყნა უწმიდესი კალისტრატეს წერილი „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მსოფლმხედველობისათვის. როგორც სამართლიანად აღნიშნავს პროფესორი ნ. პაპუაშვილი „ამით მკვლევარმა შოთა რუსთაველის ღვთისმეტყველება ახლებურად გაიაზრა, რითაც დაუპირისპირდა იმ დროისათვის საზოგადოებაში გაბატონებულ აზრს „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის არაქრისტიანობის ან არამართლმადიდებლობის თაობაზე და ცხადყო გენიალური პოემის ორთოდოქსულ-ქრისტიანული მრწამსი. მან ერთ-ერთმა პირველმა მიაგნო ნაწარმოების სიუჟეტის ქრისტიანულ ინტერპრეტაციას: რომ პოემის პერსონაჟებსა თუ ფაბულის წიად უნდა გავიაზროთ სახარების უმთავრესი მოძღვრება სინანულით ღმერთთან მიახლებისა და, ამ გზით, პიროვნების სრულქმნის შესახებ, რომ ავთანდილი და თინათინი – ერთის მხრივ და ნესტანი და ტარიელი- მეორე მხრივ, სხვადასხვა რელიგიურ-ზნეობრივი ხასიათებია, რომ ღმერთს დაშორებული და გზასაცდენილი ადამიანი ქრისტესმიერი ნათელღებით თუ გაბედნიერდება“.⁹⁵

უწმიდეს კალისტრატეს არქივში ინახება მისი შენიშვნები მოსე გოგიბერიძის საგაზეთო სტატიაზე „შოთა რუსთაველი და ნეოპლატონიზმი“.

1929 წელს მიტროპოლიტმა კალისტრატე ვრცელი ნაშრომი მიუძღვნა ნიკიფორე ირბაქის ვინაობის საკითხს. მკვლევარის მეცნიერული აზრით „ქართველი ნიკიფორე იყო იერუსალიმის ქართული მონასტრის წინამძღვარი, რომელიც შემდეგ ეპისკოპოსის ხარისხით შეიმოსა. თეიმურაზ პირველმა 1626 წელს სწორედ ის წარგზავნა ევროპაში ელჩად, სადაც მან სტეფანე პაოლინს ხელი გაუმართა ქართულ-იტალიურ ლექსიკონზე მუშაობისას. იერუსალიმის ქართული მონასტრის იმდროინდელ ადაპებსა თუ სხვა დოკუმენტებზე დაკვირვებამ, ქართველ მემატიანეთა და კათოლიკე მისიონერთა ცნობებმა, აღნიშნული ლექსიკონის გაანალიზებამ მეცნიერი იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ ნიკიფორე ირბაქი იგივე ნიკიფორე ირუბაქიძე – ჩოლო-

ყაშვილია... მკვლევარი ფიქრობს, ნიკიფორე არასოდეს გაკათოლიკებულა და ასრულებდა გოლგოთის ქართულ მონასტერში იღუმენის მოვალეობას“.⁹⁶

უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ საფუძვლიანი შენიშვნები დაურთო საქართველოს ისტორიის პირველ სახელმძღვანელოს, რომლის სამუშაო ვარიანტი 1940 წელს გამოვიდა აკადემიკოსების ივ. ჯავახიშვილის, ს. ჯანაშიასა და ნ. ბერძენიშვილის ავტორობით.

უწმიდესი კალისტრატეს მეცნიერული კვლევის ინეტრესთა სფერო მრავალმხრივი იყო, გასაოცარია როგორ ახერხებდა ყველაფრის საქმის კურსში ყოფნას. პროფ. ბ. არველაძე აღნიშნავს ლ. მელიქსეთბეგს ტოპონიმი „გოდოლნინი მიაჩნდა მოლნინის დამახინჯებულ ფორმად“.⁹⁷ უწმიდესი კალისტრატე პროფ. ლ. მელიქსეთ-ბეგს პირადი წერილით გამოეპასუხა, სადაც აღნიშნა, რომ ჯერ 1922 წ. საქართველოს მუზეუმის მოამბეში და შემდეგ 1935 წ. ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში ცდილობთ გოდოლნინისა და მოლნინის იდენტურობის დამტკიცებას, მაგრამ... „... ღნინისად გადმოქართულება საეჭვოდ მიმაჩნია!“⁹⁸ უწმიდესმა კალისტრატემ გამოთქვა საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ აქ უფრო იმერეთის გოდოგანია ნაგულისხმევი.

1938 წლის 18 იანვარს პროფ. სარგის კაკაბაძისათვის გაგზავნილ წერილში აღნიშნავდა „ეს არის წავიკითხე „აბდულმესიანის“ წინასიტყვაობა თქვენ (უკვე მეორედ) გამოგაქვს მნიშვნელოვანი დასკვნები... მაგრამ ამ სტროფს არავითარი კავშირი არ აქვს ჩვენს წარსულთან. აქ მხოლოდ შედარებაა შესხმისა საგნისა ნესტორ მოწამესთან, რომელმაც დალოცა ლეო საბრძოლველად მისმა მოძღვარმა დიმიტრი მთავარმოწამემ“.⁹⁹

საგანგებოდ უნდა შევეხოთ უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კალისტრატეს ნაშრომს „ქვაშეთის წმიდის გიორგის ეკლესია ტფილისში“, რომელიც 1994 წ. გამოიცა გამომცემლობა „კანდელის“ მიერ პროფ. მიხეილ ქავთარიას საძიებლების დართვითა და ბოლოსიტყვაობით. აღნიშნული ნაშრომი ავტორმა დაამთავრა 1930 წლის 25 მარტს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ამ ნაშრომით ავტორმა დაამტკიცა საქართველოს ისტორიაში ღრმად განსწავლულობა საისტორიო წყაროებისა და მონოგრაფიული ნაშრომებისადმი სანიმუშო დამოკიდებულება. პირველ თავში საისტორიო წყაროების მონაცემების საფუძველზე წარმოჩენილია ქვაშეთის პირველი და მეორე ტაძრის ისტორია. ავტორის დასკვნით VI საუკუნეში აგებულმა მცირე ტაძარმა იარსება XVIII ს. 50-იან წლებამდე. „ქვაშეთის მეორე ტაძარი რომ გივი ამილახვარს აუშენებია, ამას ადასტურებს იესე ისეს ძე, რომელიც, როგორც ჩანს, ფრიად დაახლოებული ყოფილა ამილახვრიანთ ოჯახთან... სპარსეთიდან დაბრუნების შემდეგო, წერს იესე, ამილახვარმა გივი ქაშუეთი მოიგონა, ააშენა დიდებულის მთავარმოწამის გიორგის სახელზე-ო“.¹⁰⁰ უწმიდეს კალისტრატეს დაკვირვებით გივი ამილახვრის მიერ აგებული ეკლესია იყო ჯვრის სახედ და ჯვრის ბოლოების მომრგვალებით, რომელსაც ჰქონდა საუცხოო კედლის მხატვრობაც, მაგრამ XX საუკუნის დასაწყისში ეკლესიას გაუჩნდა ნაპრალები და ყოველწუთს მოსალოდნელი იყო მისი დანგრევა, ამიტომ გადაწყდა ახალი ეკლესიის აშენება. ნაშრომში ავტორი, როგორც ქაშუეთის მესამე ეკლესიის მშენებლობის მონაწილე დაწვრილებით აღწერას თუ რა სიძნელებები იყო ახალი ტაძრის დამთავრებამდე.

მეორე თავში „ქვაშეთის ტაძრის კარმიდამო“ აღწერილია ეკლესიის მიმდებარე ტერიტორიები, 1837 წელს შეუკეთებიათ ეკლესიის გალავანი. 1857 წ. კი შედგომიან აღექსანდრეს ბაღის გაშენებას. ავტორი არ ივიწყებს ეკლესიის გარშემო არსებულ შენობა-ნაგებობების ისტორიას. უწმიდესი კალისტრატეს აღნიშნული შრომა იმითაცაა საინტერესო, რომ დაწვრილებით მოგვითხრობს ეკლესიაში დაცულ სიწმინდეებსა და უძრავ-მოძრავ ქონებაზე, რომელთა უმრავლესობა დღეს დაკარგულად

ითვლება. ნაშრომის მეოთხე თავი „ეკლესიის წინამძღვრები“ წინამძღვართა თანაშემწენი, დიაკონნი, წიგნისმკითხველები, მნათეები, სამრევლო საბჭო, მგალობელთა გუნდი, სამრევლო სკოლა და მისი მოღვაწენი... გაცოცხლებულია XVIII-XX საუკუნეების საქართველოს ეკლესიის ისტორიის არაერთი გამოჩენილი სასულიერო პირის სახე. ავტორმა ისტორიის დავიწყებას გამოსტაცა ეს ადამიანები. დამატებანში ეკლესიაში დაცული (დღეს დაკარგული) საბუთების საშუალებით წარმოგვიდგინა ნათელდებულთა, ჯვარდაწერილთა, ანდერძაგებულთა, ტაძარში და ტაძრის გაღრმავანში დასაფლავებულთა სახელები. უწმიდესი კალისტრატე ამა თუ იმ სასულიერო პირის ხსენებისას გადმოგვცემს მასზე არსებულ ყველა ცნობას. ეს ნაშრომი ფაქტიურად ენციკლოპედიური, შეუცვლელია, ვისაც სურს ქაშუეთის ეკლესიის ისტორიაზე რაიმე ინფორმაცია მას გვერდს ვერ აუვლის. პროფ. მიხეილ ქავთარიას სამართლიანი დასკვნით: „ქვაშეთის ეკლესიის ისტორია, როგორც წიგნს ჰქვია, ავტორის ჩანაფიქრით მხოლოდ ერთი, თუნდაც დიდებული ტაძრის ისტორია კი არ უნდა ყოფილიყო, არამედ თბილისის სიძველეთა ისტორიაც და კეთილშობილური ვალის მოხდაც იმ ადამიანთა ხსოვნის წინაშე, რომელნიც უხმაუროდ აკეთებდნენ თავიანთ საქმეს, ინახავდნენ განათლების კეთილშობილურ ტრადიციებს და ქვეყნის სიყვარულის ჩირაღდანს“.¹⁰¹

უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატეს კალამს ეკუთვნის ნაშრომები: „ივერიის საეკლესიო წესი“, მცხეთა და მისი ტაძარი „სვეტიცხოველი“. XIX-XX საუკუნეების საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის ვერცერთი მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლის მის მოგონებებს. ამ მოგონებებში ცოცხლდება საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ისეთი ფაქტები, მოვლენები, რომელთაც სხვაგან ვერსად ვერ იპოვი. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ყოველწლიური კალენდარი პირველად დაიბეჭდა 1918 წელს, რომელიც შეუდგენია უწმიდესსა და უნეტარესს კირიონ II. სამწუხაროდ ამ კალენდრის არცერთი ეგზემპლარი არ შემონახულა. 1927-1929 წლებში საეკლესიო კალენდარი შეუდგენია სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ქრისტეფორე III. 1930 წელს საქართველოს საკათალიკოსო სინოდმა მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის კალენდრის შედგენა დაევალოს მიტროპოლიტ კალისტრატეს. უწმიდესი კალისტრატეს არქივში ინახება მასალები თუ როგორი პასუხისმგებლობითა და მეცნიერული სიზუსტით ადგენდა იგი საეკლესიო კალენდრებს. უწმიდესი კალისტრატეს მიერ შედგენილი საეკლესიო კალენდრები განსაკუთრებული ნდობით სარგებლობდა როგორც მორწმუნეთა, ასევე მეცნიერულ წრეებში. კალენდრის ეგზემპლარებს საგანგებო წარწერით საჩუქრად უგზავნიდა ი. სტალინს, ლ. ბერიას, კ. ჩარკვიანს.

მნიშვნელოვანია მისი ნაშრომი „ქართული ოდიკისათვის“ „განხილულია ისტორიულ-კულტურული თვალსაზრისით საყურადღებო საკულტო საგანთან დაკავშირებული რიგი საკითხი. მოთხრობილია ისტორია ოდიკისა, საერთოდ და კერძოდ, ქართული ოდიკისა: თუ პირველად როდის და საიდან უნდა შემოეტანათ ჩვენში ხელნაკეთი თუ დაბეჭდილი ოდიკები“.¹⁰²

ქართველი მეცნიერები სიამოვნებით უსახსოვრებდნენ თავიანთ უახლოეს გამოკვლევებს, მონოგრაფიებს უწმიდეს კალისტრატეს, ყურადღებით ისმენდნენ მის არგუმენტირებულ შენიშვნებს და გაოცებას ვერ მალავდნენ როგორ ახერხებდა ეს ასაკოვანი მწყემსმთავარი ამდენი ინფორმაციის მიღებას. უწმიდეს კალისტრატეს განსაკუთრებით უყვარდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, განგებამ დვთისამ მას არგუნა ეპისკოპოს კირიონთან ერთად ეკურთხებინა ის ადგილი, სადაც შემდეგ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის I კორპუსი აშენდა, ხოლო 1918 წელს უკვე დეკანოზი კალისტრატე უწმიდესსა და უნეტარეს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონ II ერთად გადაიხდის სამადლობელ

პარაკლისს საქართველოში მეცნიერების ამ დიდებული ტაძრის გახსნის გამო. უწმიდესმა კალისტრატემ არაერთხელ გადასცა ძვირფასი ხელნაწერები, წიგნები თბილისის უნივერსიტეტის სიძველეთა საცავს, ხოლო თავისი ბიბლიოთეკა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიას უსახსოვრა.

ასეთი მრავალმხრივი იყო სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კალისტრატე ცინცაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა. დრო სწრაფად მიჰქრის... ამქვეყნიურ ცხოვრებას ტოვებენ ის ადამიანები, ვინც ახლოს იცნობდა უწმიდესსა და უნეტარეს კალისტრატეს, მაგრამ მის სახელს დავიწყება არასოდეს უწერია. იგი ყოველთვის ჩვენი თანამედროვეა.

კალისტრატე ცინცაძე ცხოვრება და მოღვაწეობა (მოკლე ქრონოლოგია)

1. 1866 წ. 12 აპრილი, დაიბადა სოფ. ტობანიერში. ვანის რაიონი.
2. 1875-1882 წლებში სწავლობდა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში.
3. 1882-1888 წლებში სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში.
4. 1888-1892 წლებში სწავლობდა კიევის სასულიერო აკადემიაში.
5. 1893-1903 წლებში ღვთისმსახურებას ეწეოდა თბილისის დიდუბის ეკლესიაში.
6. 1903-1932 წ.წ. იყო ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესიის წინამძღვარი.
7. 1917 წლის 17 სექტემბრიდან იყო საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს წევრი.
8. 1921 წლის 25 თებერვლიდან 12 აპრილამდე ასრულებდა საკათალიკოსო საბჭოს თავმჯდომარის მოვალეობას.
9. 1923 წლის 13 იანვრიდან 1925 წლის მარტამდე იყო დაპატიმრებული ანტისაბჭოთა ბრალდებით.
10. 1925 წლის 31 ოქტომბერს აყვანილ იქნა ეპისკოპოსის ხარისხში, იმავე დღეს მიეზოდა მიტროპოლიტის წოდება და სკუფიაზე ბრილიანტის ჯვრის ტარების უფლება, დაინიშნა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის მუდმივ მოსაყდრედ.
11. 1927 წლის 12 იანვარს პირადი განცხადების საფუძველზე გათავისუფლდა ნინოწმინდელობისაგან.
12. 1927 წლის 9 აპრილს პირადი განცხადების საფუძველზე გათავისუფლდა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის მოსაყდრეობიდან.
13. 1932 წლის 21 ივნისს იგი არჩეულ იქნა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქად. 24 ივნისს სვეტიცხოველში მოხდა მისი აღსაყდრება.
14. 1943 წლის 31 ოქტომბერს რუსეთის ეკლესიამ აღიარა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ტერიტორიალური ავტოკეფალია.
15. 1949 წ. არჩეულ იქნა მოსკოვის სასულიერო აკადემიის საპატიო წევრად.
16. 1952 წ. 3 თებერვალი, გარდაიცვალა უწმიდესი და უნეტარესი კალისტრატე, 10 თებერვალს დაკრძალეს სიონის საპატრიარქო ტაძარში.

**8. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ეპარქიები, მღვდელმთავრები
XX ს.
20-50-იანი წლები**

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ 1917 წლის საეკლესიო დებულების თანახმად გაიხსნა 15 ეპარქია, მაგრამ აღდგენილ ეპარქიებში მაშინვე ვერ მოხერხდა ყველგან გაგზავნილიყო მმართველი მღვდელმთავარი. 1917-1932 წლებში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში 17 მღვდელმთავრიდან 4 ადრე გარდაიცვალა. 1. ქუთათელი მიტროპოლიტი ანტონი გიორგაძე (გარდაიცვალა 1918 წ. 18 სექტემბერს). 2. ალავერდელი ეპისკოპოსი პიროსი ოქროპირიძე (გარდაიცვალა 1922 წ. 23 აპრილს), 3. ქუთათელი მიტროპოლიტი ნაზარ ლექავა (ბოლშევიკებმა დახვრიტეს 1924 წლის აგვისტოში). 4. მიტროპოლიტი გიორგი ალადაშვილი (გარდაიცვალა 1924 წ.).

1927-1935 წლებში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში მოქმედ ეპარქიებად ითვლებოდა: 1. მანგლისის, 2. ურბნისის, 3. წილკნის, 4. ალავერდის, 5. ბოდბის, 6. მარგვეთის, 7. ნინოწმინდის, 8. ცხუმ-აფხაზეთის, 9. ქუთაის-გაენათის, 10. ცაგერის. ამ ეპარქიებს სხვადასხვა დროს ხელმძღვანელობდნენ მღვდელმთავრები: დავით კაჭახიძე, სიმონ ჭელიძე, მელქისედეკ ფხალაძე, სტეფანე კარბელაშვილი, პავლე ჯაფარიძე, დიმიტრი ყუბანეიშვილი, ალექსი გერსამია, ეფრემ სიღამონიძე, ტარასი კანდელაკი, იეროთეოზ აივაზაშვილი, იოანე მარდიშვილი, დიმიტრი ლაზარიშვილი, გაბრიელ ჩახანიძე.

მიტროპოლიტი დავით კაჭახიძე. დაიბადა 1872 წლის 15 ოქტომბერს. თბილისის სასულიერო სემინარიის დამთავრების შემდეგ შევიდა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში. ცნობილი კრიტიკოსი იპოლიტე ვართაგავა, რომელიც ყაზანის აკადემიაში დავით კაჭახიძის თანაკურსელი იყო, აღნიშნავდა „იგი ბავშვობიდანვე განმარტოებულ ცხოვრებას ეწეოდა, უყვარდა ეკლესიური ლიტერატურა. მან ივერიაში დაიწყო პუბლიცისტური წერილების ბეჭდვა, მას წინასწარ უკითხავდა თანაკურსელებს ყაზანის აკადემიაში. მან სადიპლომო თემა პატრისტიკაში აიღო და ბრწყინვალედ შეასრულა“¹⁰³. 1899 წ. დაამთავრა აკადემია. 1898 წ. 8 მაისს ეკურთხა მღვდელ-მონაზონად: 1899 წ.

დაინიშნა კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების მასწავლებლად. 1902 წ. სამეგრელოს სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველის თანაშემწეა. 1903 წლიდან სოლოკამსკის, ხოლო შემდეგ – პოლოცკის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველია, 1905 წ. დონის სემინარიის რექტორია. 1907 წ. 4 ნოემბერს დავით კაჭახიძე აკურთხეს ალავერდის ეპისკოპოსად. ეპისკოპოსმა დავითმა ხმა აღიმადლა საქართველოს ეგზარქოსის ინოკენტის წინააღმდეგ, რომელიც დევნიდა ეპისკოპოსებს ლეონიდსა და გიორგის (ალადაშვილს). ამიტომ 1912 წელს გადაიყვანეს პიატიგორსკში, 1914 წელს ვინიცის ეპისკოპოსია, 1917 წლიდან დაბრუნდა საქართველოში. პირველი საეკლესიო კრების გადაწყვეტილებით დაინიშნა ურბნისის ეპისკოპოსად. 1921 წლიდან ჭყონდიდელად, 1923 წ. ბათუმ-შემოქმედელია, 1924 წ. ალავერდელი, ხოლო შემდეგ ქუთათელ-გაენათელი. ეპისკოპოსი დავითი არ იზიარებდა საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს პოზიციას, რომელიც ბოლშევიკურ საოკუპაციო ხელისუფლებას არ სცნობდა და იბრძოდა ქართველი ერის ეროვნული და სარწმუნოებრივი თავისუფლებისათვის. ეპისკოპოსი დავითი გამოდიოდა ხელისუფ-

ლებასთან თანამშრომლობის კურსის მომხრედ და მოითხოვდა რეფორმებს, როგორც საეკლესიო მმართველობაში, ასევე საეკლესიო დოგმატიკაში. იგი იყო ერთ-ერთი ინიციატორი 1926 წლის დეკემბერში ქუთაისის საეკლესიო კრების მოწვევის და საკათალიკოსო საბჭოს, როგორც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის უმაღლესი მმართველობითი ორგანოს რეორგანიზაციის. 1927 წლიდან ეპისკოპოსი დავითი გახდა მიტროპოლიტი და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრე. იგი დაუნდობელ, ტენდენციურ ოპონირებას უწევდა მიტროპოლიტ კალისტრატე ცინცაძეს, დაუპირისპირდა კათოლიკოს-პატრიარქ ქრისტეფორესაც. 1930 წლიდან ბათუმ-შემოქმედელი მიტროპოლიტია. 1935 წლის 19 მარტს გარდაიცვალა ბათუმში, უწმიდესი და უნეტარეს კალისტრატეს ღოცვა-კურთხევით დაკრძალეს ქუთაისში პეტრე-პავლეს ეკლესიაში. მის კალამს ეკუთვნის შრომები „კონდაკის ტექსტის შესწორების აუცილებლობის შესახებ“. „სიტყვები“ (1912-1913 წ.წ.) „К. воспитанникам духовной семинарии и другие статьи“ (1912 წ.).

მიტროპოლიტი სიმეონ ჭელიძე. დაიბადა 1875 წელს რაჭის მაზრის სოფ. ბუგეულში. პირველდაწყებითი განათლება მიიღო ბუგეულის სამრევლო-საეკლესიო სასწავლებელში. შემდეგ სწავლა განაგრძო თბილისის სასულიერო სემინარიაში, მაგრამ სემინარიაში მომხდარი სტუდენტური გამოსვლების შემდეგ 1893 წ. სწავლა განაგრძო სტავროპოლის სემინარიაში. 1898 წ. აკურთხეს მღვდლად. 1900 წლიდან იყო ოსეთის მაზრის სამრევლო სკოლების ზედამხედველი. 1923 წლის ნოემბერში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმიდესი ამბროსის ღოცვა-კურთხევით აყვანილ იქნა ჭყონდიდელ ეპისკოპოსის ხარისხში. ეპისკოპოსი სიმეონი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ქუთაისის საეკლესიო კრების მუშაობაში. 1927 წლიდან ეპისკოპოსი სიმეონი ურბნელია. 1930 წლის 6 ოქტომბრიდან ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტია. 1935 წლის 13 ნოემბერს თბილისში გარდაიცვალა მიტროპოლიტი სიმეონი, რომელიც დაკრძალეს სიონის საპატრიარქო ტაძრის ეზოში. მიტროპოლიტი სიმეონი თანამშრომლობდა ჟურნალ-გაზეთებში „მწყემსში“, „შინაურ საქმეებში“, „ივერიაში“, „ცნობის ფურცელში“. 1930-იანი წლების რეპრესიებს ვერ გადაურჩა მისი ხელნაწერები, მეცნიერული მემკვიდრეობა.

მიტროპოლიტი ვარლამი მახარაძე. დაიბადა 1873 წლის 26 მარტს. 1895 წ. დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია. 1895-1897 წლებში იყო დიდუბის ეკლესიასთან არსებული სამრევლო სკოლის მედავითნე და მასწავლებელი. 1897-1914 წლებში ყოფილი გორის მაზრის კავთისხევის წმ. გიორგის ეკლესიის და ფოთის საკათედრო ტაძრის მღვდელია. 1914 წლის 20 ოქტომბერს დაინიშნა ერევნის სამასწავლებლო ინსტიტუტსა და ქალთა გიმნაზიის მასწავლებლად. იმავე დროს იყო ინსტიტუტის მართლმადიდებლური ეკლესიის წინამძღვარიც. 1915 წლის 12 მაისიდან ყარსის ჰოსპიტალის მღვდელია, 1916 წლის 28 ოქტომბრიდან ერევნის ქალთა პირველი და ვაჟთა მე-7 გიმნაზიის საღვთო სჯულის მასწავლებელია. 1919 წლიდან დაბრუნდა საქართველოში, დაინიშნა ოზურგეთის დაწყებითი სასწავლებლის მასწავლებლად. 1926 წლის 7 მარტს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-

პატრიარქ ამბროსის ლოცვა-კურთხევით აყვანილ იქნა მარგველი ეპისკოპოსის ხარისხში.

1929 წლის 12 თებერვალს დაინიშნა ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსად. 1930 წლის 25 ოქტომბრიდან მიტროპოლიტია. 1934-37 წლებში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში უმძიმესი ვითარება იყო, ერთმანეთის მიყოლებით იხურებოდა ეპარქიები. ამიტომ მიტროპოლიტი ვარლამი უეპარქიოდ დარჩა. 1937 წ. უწმიდესი კალისტრატეს ლოცვა-კურთხევით დაინიშნა ქუთათელ-გაენათელად, მაგრამ ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ ანტისაბჭოთა პროპაგანდის ბრალდებით დააპატიმრა და გადაასახლა. ბევრს ეცადა უწმიდესი კალისტრატე მის გათავისუფლებას, მაგრამ ვერ მოახერხა. მიტროპოლიტი ვარლამი 1943 წელს გარდაიცვალა გადასახლებაში. მისი საფლავიც უცნობია. ასე მოწამეობრივად დაასრულა თავისი სიცოცხლე ამ დიდებულმა სასულიერო მოღვაწემ.

მიტროპოლიტი იოანე მარღიშვილი. დაიბადა 1874 წ. ქ. გორში. 1893 წელს დაამთავრა გორის სასულიერო სასწავლებელი და გამოცდა ჩააბარა სამრევლო სკოლების მასწავლებლის წოდების მისაღებად. 1893-1899 წ.წ. მუშაობდა ჯერ გორის, ხოლო შემდეგ ყიზლარის ტაძრებთან არსებული სამრევლო სკოლების მასწავლებლად. 1900 წლიდან ჩრდილო კავკასიაში ალექსანდრეს სამისიონერო გიმნაზიაშია. იმავე წლის 28 ოქტომბერს ბერად აღიკვეცა. 1901 წლის 28 იანვარს მღვდლად აკურთხეს. 1904 წლიდან ქუთაისის სასულიერო სემინარიაშია, შემდეგ თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1905-1906 წლებში იოანე ნათლისმცემლის და ხირსის მონასტრების ხაზინადარია. 1906-1907 წლებში პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის თავისუფალი მსმენელია. 1907-1910 წლებში თბილისის სასულიერო სემინარიასთან არსებული სამაგალითო სკოლის მასწავლებელი. 1910-1914 წ.წ. მოსკოვის სასულიერო აკადემიის სტუდენტი. 1914 წლის 2 სექტემბრიდან ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველის თანაშემწე. 1915 წლის 10 აგვისტოდან გორის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველია. იმავე წლის 20 აგვისტოდან არქიმანდრიტია. 1917 წლის 21 სექტემბრიდან თბილისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელია. 1919 წლის სექტემბრიდან ოქუმის უმაღლესი დაწეებითი სასწავლებლის ინსპექტორია. 1921 წლის 15 ოქტომბერს უწმიდესი ამბროსის ლოცვა-კურთხევით აყვანილ იქნა ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსის ხარისხში. 1923 წლის 17 დეკემბრიდან ეპისკოპოსი იოანე მიტროპოლიტის პატივში იქნა აყვანილი. მიტროპოლიტი იოანე ყველანაირად ცდილობდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის უფლებების დაცვას ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიაში. 1925 წლიდან იგი გადაყვანილ იქნა ალავერდელ მიტროპოლიტად, შემდეგ ურბნელად. 1926 წლის 3 ნოემბრიდან ბათუმ-შემოქმედელია, 1928 წლის 4 ოქტომბრიდან ბოდბელია. მიტროპოლიტი იოანე იყო ცნობილი რენეგატი ეპისკოპოსის დიმიტრი აბაშიძის მეგობარი და პატივისმცემელი. მან 1926 წლის 14 იანვარს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭოს განსახილველად წარუდგინა თავისი სამაგისტრო დისერტაცია: „წარმოვადგენ რა ამასთანავე თქვენ უწმიდესობის წინაშე ჩემ სამაგისტრო დისერტაციას, ყოფილი კიევის სასულიერო აკადემიის 19 პროფესორის მიერ ხელმოწერილ საბუთებს, რომლითაც მე ცნობილი ვარ ღირსად მაგისტრის ხარისხის მიღებისა, უმდაბლესად გთხოვთ, ეს საბუთები განხილულ იქნას საკათალიკოსო საბჭოს სხდომაზე და მომენიჭოს ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხი“.¹⁰⁴

საკათალიკოსო საბჭომ არ მიიჩნია მიზანშეწონილად მისთვის ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხის მინიჭება, რამაც იგი გაანაწყენა. 1929 წლის 13 ნოემბერს მიტროპოლიტი იოანე გარდაიცვალა უკიდურესი მატერიალური შეჭირვების პირობებში. 17 ნოემბერს იგი დაკრძალეს სიონის საპატრიარქო ტაძრის ეზოში.

დაკრძალვას ესწრებოდნენ: სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ქრისტეფორე III, მიტროპოლიტი კალისტრატე, ეპისკოპოსები იეროთეოზი, მელქისედეკი, ეგრემი.

მიტროპოლიტი მელქისედეკ ფხალაძე (შემდგომში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი). დაიბადა 1872 წლის 2 ნოემბერს. 1896 წელს დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია. 1900 ყაზანის სასულიერო სემინარია. 1900-1915 წლებში მუშაობდა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის, სასულიერო სემინარიის, ბელსკის სასულიერო სასწავლებლის და კამენეცკ-პროდოლსკის სასულიერო სემინარიის მასწავლებლად. 1915 წლიდან ტივროვსკის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველია. იმავე წლიდან მღვდელია. 1917-1920 წლებში მუშაობდა გორის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად. 1920-1922 წლებში იყო უმუშევარი და განმოსილი. 1922-1925 წლებში სიონისა და ანჩისხატის დეკანოზია. 1925 წლის 14 ოქტომბერს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის ლოცვა-კურთხევით აყვანილი იქნა ალავერდის ეპისკოპოსის ხარისხში. 1928 წლის 24 მარტს გადაყვანილ იქნა წილკნელად. ერთხანს თბილისის ფერიცვალების ეკლესიის წინამძღვრის მოვალეობასაც ასრულებდა. 1935 წლის 2 იანვარს უწმიდესმა კალისტრატემ გადაიყვანა ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტად.

1944 წლის 30 აპრილიდან ურბნისის ეპარქიის მმართველია. მას უწმიდესი კალისტრატე დიდ პატივს სცემდა მას და გამოცხადებული ჰყავდა კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრედ. იგი საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სახელით მონაწილეობდა მოსკოვში გამართულ სამშვიდობო კონფერენციებში.

1952 წელს არჩეულ იქნა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად.

ეპისკოპოსი სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილი. დაიბადა 1859 წელს. 1881-1882 წლებში იყო თბილისის ქალთა საეპარქიო სასწავლებლის მასწავლებელი. 1882-1883 წლებში მოსკოვის კონსერვატორიაში სწავლობს გალობას. 1883 წლის 9 ოქტომბერს ხელდასმულია თბილისის წმ. ბარბარეს ეკლესიის მღვდლად. 1855-1887 წლებში ნუხის სამების მონასტრის მღვდელია. 1888-1903 წლებში თბილისის მიხეილ მთავარანგელოზის საავადმყოფოს მღვდელია. 1904-1905 წლებში გორის ტაძრის მღვდელი. 1906-1916 წლებში წმ. სამების ეკლესიის მღვდელი, 1916-1918 წლებში წმ. ბარბარეს ეკლესიის მღვდელი. 1921-1922 წლებში თელავის ტაძრის დეკანოზი. 1922-1925 წლებში თბილისის წმ. ნინოს ეკლესიის დეკანოზი. 1925 წ. 24 ოქტომბერს აკურთხეს ბოღბელ ეპისკოპოსად. 1928 წლის 24 მარტს გადაიყვანეს ალავერდის ეპისკოპოსად. იგი იყო საეკლესიო გალობათა საუკეთესო მცოდნე. საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულია ვასილ კარბელაშვილის ფონდი, ამ ფონდში არის მრავალი საინტერესო დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს ეპისკოპოს სტეფანეს მრავალმხრივ განათლებას და საქმიანობას. იგი იყო შეუდრეკელი და მოუსყიდველი ადამიანი. მან საინტერესო სიტყვა წარმოთქვა IV საეკლესიო კრებაზე. „რა შევძინეთ ჩვენ ეკლესიას ბოლო ათი წლის მანძილზე? საუბედუროდ ვერაფერი, ვინაიდან ჩვენ, როგორც ქვეყნიერების მიმართ და საკუთრებითი ვნებით გატაცებულნი ვერ ავუღეთ ალღო ახალ ცხოვრებას, ვერ გამოვიმუშავეთ საზოგადო გეგმა, გზა და საერთო ენა საქმისა და ხალხის უკეთესად წარმატების და კეთილად მოღვაწეობისათვის, რაშიც დიდი სამარცხვინო როლი ითამაშა დიდებისმოყვარეობამ, ამპარტავნებამ, მედიდურობამ, შურისძიებამ“.¹⁰⁵ მას მიაჩნდა „საქართველოს საეკლესიო კრების დებულება უნდა იყოს საქართველოს ავტოკეფალური ეკლესიის მყარი და შეურყეველი საფუძველი და არა წარამარად ცვალებადი. რაღაცა მოსაზრებათა ჰაერში ჩამოკიდებულ მდინარეებაზე, რომელნიც ქრებიან – ჩვენ

უნდა ვეცადოთ ღირს მუშაკთა შემოკრება და მათი ღირსეულად დაკმაყოფილება“.¹⁰⁶ ეპისკოპოსი სტეფანე გარდაიცვალა 1936 წელს.

ეპისკოპოსი პავლე ჯაფარიძე. დაიბადა 1888 წლის 1 მაისს. იმერეთის სოფ. ხრეთში, დაამთავრა ქუთაისის ქალაქის სასწავლებელი. 1906 წ. გახდა ძველი ათონის ქართული მონასტრის მორჩილი. 1907 წელს ბერად აღიკვეცა ათონის მონასტერში. 1910 წელს გურია-ოდის ეპისკოპოს ლეონიდის მიერ იგი შიომღვიმის მონასტერში ხელდასხმულ იქნა მღვდელმონაზონად. 1919-1920 წლებში სწავლობდა თბილისის უნივერსიტეტში და ისმენდა ივ. ჯავახიშვილის, კ. კეკელიძის, გრ. წერეთლის, შ. ნუცუბიძის ლექციებს. 1921 წლის 21 თებერვალს საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოსა და უწმიდესი ლეონიდის ლოცვა-კურთხევით ეპისკოპოს დავითთან ერთად მონაწილეობდა საეკლესიო სიწმიდეების თბილისიდან ქუთაისში გადატანის ღონისძიებებში. 1924 წლის მარტში არქიმანდრიტი პავლე გასამართლებულ იქნა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და საკათალიკოსო საბჭოს წევრებთან ერთად. 1924 წლის 18 აპრილს არქიმანდრიტი პავლე აყვანილ იქნა ეპისკოპოსის ხარისხში – წილკნელად. იგი ფიზიკურად სუსტი იყო, ხშირად ავადმყოფობდა. 1928 წ. ეპისკოპოსი პავლე გადაყვანილ იქნა ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიის მმართველად, იქაურმა ნოტიო ჰავამ კიდევ უფრო დაამძიმა მისი ჯანმრთელობა. იგი იყო საოცრად თავმდაბალი და უსაზღვროდ მოყვარე თვისი სამწყსოსი. შემორჩენილია სვეტიცხოვლის მრევლის დახასიათება მეუფე პავლესი – „იგი სამრევლოსათვის ჭეშმარიტი მოძღვარია თავისი წმიდა ცხოვრებითა და მამაშვილური მოქცევით ყველასათვის თანასწორად ნუგეშის მომცემია... ჩვენთვის წარმოდგენელია სვეტიცხოვლის ტაძარი მის გარეშე“.¹⁰⁷ ეპისკოპოსი პავლე გარდაიცვალა 1929 წლის 3 ნოემბერს. იგი 10 ნოემბერს დაკრძალეს სვეტიცხოვლის ტაძრის ეზოში. XX საუკუნის 50-70-იან წლებში ეპისკოპოს პავლეს საფლავზე ყოველთვის ცოცხალი ყვავილების თაიგული იყო. ეს იყო მისი მადლიერი მრევლის დიდი სიყვარულის გამოხატულება.

ეპისკოპოსი ნესტორ ყუბანეიშვილი. დაიბადა 1853 წლის 5 სექტემბერს. 1877 წელს დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია. 1877-1883 წლებში სამეგრელოსა და ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებელია. 1883 წლის 9 ივნისს ხელდასხმულ იქნა ბარსადოკახნის ეკლესიის მღვდლად. 1887 წლის 18 ოქტომბრიდან ქუთაისის წმ. გიორგის ეკლესიის მღვდელია. 1909 წლიდან ქუთაისის საკათედრო ტაძრის მღვდელ-დეკანოზი. 1909 წლის 6 დეკემბრიდან მოწამეთის მონასტრის არქიმანდრიტია, შემდეგ შუამთის, ალავერდის, თეთრი გიორგის და გელათის მონასტრის არქიმანდრიტი. 1924 წლის 18 მაისს უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსის ლოცვა-კურთხევით აყვანილ იქნა ბათუმ-შემოქმედელ ეპისკოპოსის ხარისხში. 1926 წლის ნოემბერში ჭყონდიდის ეპისკოპოსად გადაიყვანეს, 1928 წლის 24 მარტს ცაგერელად, 1929 წლის 19 ნოემბერს წილკნელად, მან 1930 წლის 30 ივნისს თავი დაანება ღვთისმსახურებას და გავიდა პენსიაზე. გარდაიცვალა 1938 წლის 15 ივნისს, დაკრძალულია ქუთაისში საფინჩიის სამების ეკლესიის გალავანში. მის კა-

ლამს ეკუთვნის წიგნები: „სახელმძღვანელო საღმრთო სჯულის სასწავლებლად“, „შემოკლებული ძველი და ახალი აღთქმის ისტორია“. „ახსნითი ღოცვები“, „ათი მცნება და სიმბოლო სარწმუნოებისა“, „საიდუმლოების ახსნა“, „ქრისტეს ეკლესია და პირველი ქრისტიანების ცხოვრება“ და სხვა.

ეპისკოპოსი ალექსი გერსამია. დაიბადა 1865 წლის 14 აპრილს. თბილისის სასულიერო სემინარიის ოთხი კლასის დამთავრების შემდეგ დაინიშნა მესტიის სამრევლო სკოლის მასწავლებლად. 1890 წელს სოფ. ლაილაშის დიაკონია, 1891 წლიდან მღვდელი. 1893 წლიდან ცაგერის ტაძრის წინამძღვარია, კეთილმოწესე, ლეჩხუმ-სვანეთის სამრევლო სკოლების მეთვალყურე და იმერეთის საეპარქიო საბჭოს ლეჩხუმის განყოფილების თავმჯდომარე. 1906-1925 წლებში ქუთაისის წმ. გიორგის ეკლესიის წინამძღვარია. 1925 წლის 8 ნოემბერს უწმიდესი და უნეტარესი ამბროსის ღოცვა-კურთხევით აყვანილ იქნა ცაგერის ეპისკოპოსის ხარისხში. 1928 წლის 2 მარტიდან იყო ჭყონდიდელი და ბათუმ-შემოქმედებლი, 1930 წლის 1 სექტემბრიდან წილკნის ეპარქიის მმართველია. გარდაიცვალა 1938 წლის 7 თებერვალს. დაკრძალულია თბილისში, სიონის საპატრიარქო ტაძრის ეზოში.

ეპისკოპოსი იეროთეოზ აივაზაშვილი. დაიბადა 1862 წლის 6 ნოემბერს, 1888 წელს დაამთავრა თბილისის სემინარია. იმავე წლის 14 ნოემბერს ამიერკავკასიის კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტის ეკლესიის დიაკვნად აკურთხეს, ხოლო 1889 წლის 24 აპრილს დაინიშნა თელავის რაიონის შილდის ეკლესიის მღვდლად. 1901 წლის 19 მარტს გადაიყვანეს თბილისის წმ. ნიკოლოზის ეკლესიაში, 1903 წლის 3 მარტს გადაიყვანეს წმ. ეკატერინეს ეკლესიაში. 1907 წლის 20 სექტემბერს თბილისის ხარფუხის წმ. ნიკოლოზის ეკლესიის წინამძღვრად გადაიყვანეს. 1916 წლიდან სამების ეკლესიის წინამძღვარია. 1928 წლის 16 ნოემბერს აკურთხეს ნინოწმინდის ეპისკოპოსად, 1929 წლის 20 ნოემბრიდან ბოდბის ეპისკოპოსია. გარდაიცვალა 1942 წლის 28 ოქტომბერს, დაკრძალულია სიონის საპატრიარქო ტაძრის ეზოში.

მიტროპოლიტი ევრემ სიღამონიძე (შემდგომში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ევრემ II). დაიბადა 1896 წელს გორის მაზრის სოფ. დოესში. გორის სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ 1912 წელს სწავლა განაგრძო თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1919 წელს მან სწავლა განაგრძო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტზე. 1921 წლის 21 დეკემბერს განცხადებით მიმართა უწმიდესსა და უნეტარესს ამბროსის: „თქვენო უწმიდესობავ, ბავშვობიდანვე მაქვს მისწრაფება და მიდრეკილება ბერული ცხოვრებისა... აწ მომწიფებულ ასაკში მიღწეული, სრული ჭკუა-გონებით და საღი შეგნებით აღჭურვილი კადნიერებით გთხოვთ, აღმკვეცოდ ბერად და ღირსმყოფ მღვდელმონაზვნის ხარისხზე ასაყვანად.

მე მწამს, მიუხედავად ამ შავ უკუღმართი დროისა და საეჭვო წუთისოფლისა თქვენი უწმიდესობა ნდობის თვალით და გულით შეხედება ამ ჩემს მისწრაფებას და მომცემს საშუალებას სამღვდელმონაზვნო ხარისხში მყოფს შემეძლოს წინაშე წმ. ტრაპეზისა აღვაგლინო ღოცვა-ვედრება ღმრთისადმი, სამშობლოსადმი და ჩვენი მრავალტანჯული ეკლესიის ბედნიერებისათვის“.¹⁰⁸

1921 წლის 14 იანვარს ბერმონაზონი ევრემი ხელდასხმულ იქნა იეროდიაკვნად. 1923 წლიდან იგი იყო შიომღვიმის მონასტრის წინამძღვარი. 1925 წლის 22 ოქტომ-

ბერს აყვანილ იქნა არქიმანდრიტის ხარისხში და დაინიშნა ბორჩალოს მაზრის მთავარსუცესად. 1927 წლის 25 მარტიდან მცხეთა-თბილისის ქორეპისკოპოსია. 1927 წლის 26 მარტს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის დროებითი მმართველის მიტროპოლიტ ქრისტეფორეს მიერ აყვანილ იქნა მანგლელი ეპისკოპოსის ხარისხში. „დაე, მღვდელმთავრობა ჩემი მასწავლებდეს ჩემსა უღირსებაზე, უძღურებაზე... ეპისკოპოსის მოვალეობაა იქადაგოს ჭეშმარიტება, იყოს ბრძენი, ცხოვრებით უბრალო იყოს მტკიცე, ბრწყინავდეს საქმენი მისნი, დაე, აღსრულდეს განგება ღვთისა“ – აღნიშნა არქიმანდრიტმა ეფრემმა ეპისკოპოსად კურთხევისას.

1927 წელს ეპისკოპოსი ეფრემი ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიის მმართველად დაინიშნა, 1927 წლის 17 ოქტომბრიდან ალავერდელია, მაგრამ ადგილობრივი პარტიული ორგანოების ზეწოლის გამო იძულებული გახდა დაეტოვებინა ეპარქია, ერთხანს იყო თბილისის წმ. ბარბარეს ეკლესიის წინამძღვარი. 1930 წლის 24 ოქტომბრიდან ურბნისის ეპარქიის მმართველი. 1936 წლიდან იგი ქუთათელ-გაენათელი ეპისკოპოსია. 1937 წ. ანტისაბჭოთა საქმიანობის ბრალდებით ეპისკოპოსი ეფრემი დააპატიმრეს, 8 წელი გაატარა გადასახლებაში. 1944 წელს უწმიდესმა კალისტრატემ მოახერხა მისი სამშობლოში დაბრუნება. 1945 წელს მას მიებოძა მიტროპოლიტის პატივი. 1953 წლამდე იყო ქუთაისის ეპარქიაში, ხოლო შემდეგ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად არჩევამდე (1960 წ.), ბათუმ-შემოქმედისა და ჭყონდიდის ეპარქიების მმართველი.

ეპისკოპოსი ტარასი კანდელაკი. დაიბადა 1871 წ. გორსი მაზრის სოფ. კოხტისხევში. 1890 წელს მან დაამთავრა თბილისის სათავადაზნაურო პროგიმნაზია. 1891 წლიდან იყო ქვათახევის მონასტრის მედავითნე. 1899 წლიდან იყო საინგილოში. 1900 წლის 4 მაისს აკურთხა იეროდიაკვნად. 17 მაისს მღვდლად და დაინიშნა შუამთის მონასტრის ხაზინადრად. 1902 წლიდან ხირსის მონასტერშია. 1903 წლიდან არქიმანდრიტი ტარასი ხერსონისა და ოდესის ეპარქიებშია. 1904 წლიდან არქიმანდრიტი ტარასი ეპისკოპოს კირიონთან არის ორიოლის ეპარქიის ხაზინადრად.

1904 წლიდან შეთავსებით იყო საეკლესიო მუზეუმის გამგე. ერთხანს ეპისკოპოს კირიონთან ერთად იყო სოხუმის ეპარქიაში.

1908 წლის 10 ივლისიდან თბილისის ფერისცვალების ეკლესიაშია. იგი გაჰყვა გადასახლებაში ეპისკოპოს კირიონს. 1918 წლის 26 ივნისს იგი ახლდა მარტყოფის მონასტერში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს უწმიდეს კირიონ II...

1925 წლის 25 ოქტომბერს სოფ. საქობოს წმ. სტეფანეს ეკლესიის წინამძღვარია.

1930 წ. იყო კუკიის წმ. ნინოს ეკლესიის წინამძღვარი, 1931 წლის 29 ნოემბერს დაინიშნა ვლადიკავკაზის წმ. ნინოს ეკლესიის წინამძღვრად, სადაც მან მონათლა ირაკლი შიოლაშვილი (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმიდესი და უნეტარესი ილია II).

1938 წლის 27 მარტს უწმიდესი კალისტრატეს ლოცვა-კურთხევით დაინიშნა სვეტიცხოვლის მონასტრის წინამძღვრის მოადგილედ. 1939 წლის 19 მარტს აყვანილ იქნა წილკნელი ეპისკოპოსის ხარისხში. იგი გარდაიცვალა 1951 წელს, დაკრძალულია მცხეთაში, სვეტიცხოვლის ეზოში.

ეპისკოპოსი დიმიტრი ლაზარიშვილი. დაიბადა 1870 წლის 16 სექტემბერს, სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, 1889-1897 წლებში იყო სიონის საკათედრო ტაძრის მედავითნე და კერძო დიაკონი. 1894-1904 წლებში ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესიის დიაკონია, 1904 წლის 29 თებერვლიდან მღვდელი, 1919 წლიდან დეკანოზი, 1933 წელს დაჯილდოვდა მიტრით. 1914-1917 წლებში იყო თბილისის სამოქალაქო ეკლესიათა კეთილმოწყვე, 1906-1914 წლებში მცხეთის სვეტიცხოვლის

ტაძრის აღდგენის კომიტეტის ხაზინადარია, 1914-1917 წლებში სამხედრო-საველე ლაზარეთის მღვდელია, 1943 წლის 23 მაისს უწმიდესმა და უნეტარესმა კალისტრატემ აკურთხა ნინოწმინდელ ეპისკოპოსად. 1945 წლის 6 მაისს დაჯილდოვდა ბარტყულაზე ჯვრის ტარების უფლებით.

გარდაიცვალა 1947 წლის 8 ნოემბერს, დაკრძალულია თბილისში ქაშუეთის ეკლესიაში.

მიტროპოლიტი გაბრიელ ჩაჩანიძე. დაიბადა 1901 წ. 1 იანვარს გორის მაზრის სოფ. ერთაწმინდაში. 1913 წელს ჩაირიცხა თბილისის სასულიერო სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ ჩაირიცხა თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1921 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტზე, რომლის დამთავრების შემდეგ როგორც წარჩინებული კურსმოსმენილი დატოვებულ იქნა ძველი მსოფლიო ისტორიის კათედრის ასპირანტად, მისი მასწავლებლები იყვნენ პროფ. ივ. ჯავახიშვილი, პროფ. გრ. წერეთელი, პროფ. ალ ნამორაძე, პროფ. გრ. ნათაძე. 1930 წლიდან ლექციებს კითხულობდა ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში, 1935 წლიდან შეთავსებით ასწავლიდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ძველი აღმოსავლეთისა და ანტიკური ქვეყნების ისტორიის კურსებს.

1936 წლიდან გორის პედაგოგიური ინსტიტუტის მსოფლიო ისტორიის კათედრის გამგეა. 1939-1942 წლებში თელავის პედაგოგიური ინსტიტუტის მსოფლიო ისტორიის კათედრის გამგეა. 1942 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია.

1948 წ. 15 აგვისტოს უწმიდესი კალისტრატეს ღოცვა-კურთხევით ხელდასხმულ იქნა დიაკვნად. 19 აგვისტოს მღვდლად. იმავე წელს დაინიშნა სოხუმის საკათედრო ტაძრის წინამძღვრად.

1949 წლის 7 იანვარს აყვანილ იქნა დეკანოზის ხარისხში.

1949 წლის 20 დეკემბერს აღიკვეცა ბერად.

1951 წელს უწმიდესმა კალისტრატემ აკურთხა ალავერდის ეპისკოპოსად.

1953 წლიდან ბათუმ-შემოქმედისა და ჭყონდიდის ეპისკოპოსია.

1953 წელსავე უწმიდესი მელქისედეკ III ღოცვა-კურთხევით გადაყვანილ იქნა ქუთათელ-გაენათელ მიტროპოლიტად.

1956 წლის 3 ივლისს მიტროპოლიტი გაბრიელი გარდაიცვალა. დაკრძალულია სიონის საპატრიარქო ტაძრის ეზოში.

მიტროპოლიტი ანტონი გიგინეიშვილი. დაიბადა 1882 წელს სოხუმში. პირველი დაწყებითი განათლება მიიღო სოხუმის სკოლაში, შემდეგ დაამთავრა ქუთაისის

სასულიერო სასწავლებელი, ხოლო 1905 წელს დაინიშნა პედაგოგად გუდაუთის სკოლაში.

1914 წელს ხელდასმულ იქნა მღვდლად. პირველი მსოფლიო ომის დროს ღვთისმსახურებას ეწეოდა სტავროპოლის ეპარქიაში. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის მოწოდებით დაბრუნდა საქართველოში და დაინიშნა სოხუმის ტაძრის წინამძღვრად. 1952 წელს აღიკვეცა ბერად და იმავე წელს უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კალისტრატეს ლოცვა-კურთხევით ხელდასმულ იქნა ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსად.

1954 წელს აყვანილ იქნა მიტროპოლიტის ხარისხში. იგი გარდაიცვალა 1956 წლის 24 ნოემბერს. დაკრძალულია სოხუმში.

9. XX საუკუნის 20-50-იანი წლების საეკლესიო ღოკუმენტები

სიტყვა

გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვალებითგან
ოცდახუთი წლის შესრულების გამო
თქმული დეკ. კალისტრატე ცინცაძის მიერ

უკეთუ ძირი იგი წმიდა არს,-
რტონიკა მისნი (რომ. II,17)

-იტყვის წმიდა მოციქული პავლე და ამ სიტყვათა ჭეშმარიტებას ცხადად აჩვენებს ცხოვრება და პირადობა ჩვენის სასიკადულო მგოსნის გრიგოლ ორბელიანისა, ვინაითგან ის სულის სიმტკიცე, გრძნობათა სინაზე, მსოფლიო მხედველობის სივრცე, ჩვეულების სიფაქიზე, მოქმედების სიქველე, მისწრაფების სიცხოველე, ლხინთა შვება, ჭირთა დათმენა და ფერადფერადთა სათნოებათა სიუხვე და თვით სიბერე-სიკვდილამდე შენარჩუნება, – ნაყოფი იყო იმ საღის სარწმუნოებრივის გრძნობისა, რომელიც შთაენერგა მის გულში მშობელს დედას, სულმნათ ხორეშანს, იმ ხორეშანს, რომელიც „როცა პატარა გრიგოლს ეძინა, მის თავზედ ლოცულობდა და წმიდა აიაზმას ასხურებდა მძინარეს...“

„ჭეშმარიტად თაყვანისმცემელი ღვთისა, ამბობს მგოსანი, არა იქადის ბედნიერებასა თვისსა და არა კარგავს სასოებასა, როდესაც მსწრაფლ წარმავლის ცხოვრების გზაზე უბედურება რომ შეემთხვევა. ამ ცრუ ქვეყანაში ყოველივე წარმავალი და მომაკვდავია. დაშთებიან მხოლოდ კეთილნი საქმენი, რომლებითაც მოსავი ღვთისა უნდა წარუდგეს ბოლოს ყოვლისშემძლებელისა სამართალსა. და ვაი იმას, ვინც ყოველივე ესე უწყოდა და არ შეასრულა! ხოლო დიდება უკვდავებისა მას, ვინც მტკიცედ და შეურყეველად ადგა ხსნის გზასა...“

ცხადია, რომ ამგვარად მაზროვნებელი მგოსანი აროდეს გადაუხვევდა ღვთის მიერ ნაჩვენებს ცხოვრების გზასა და მთელს თავის ძალღონეს მოახმარებდა მოძმეთათვის შრომასა და მეცადინეობასა. და აკი ამისთვის იყო, როცა მგოსანმა მიიღო ისეთი დიდი ადგილი, რომელიც ნაკლებ შრომას და ზრუნვას მოითხოვდა მისგან, - ჩიოდა: „თანამდებობა ჩემი არის მშვიდობიანი, უშფოთველი, უზრუნველი, სავესე ამოების ცხოვრებითა, რომელსაც ვერ შევჩვევივარ აქამომდის და იქნება

ვერც სიკვდილამდის შევეჩვიო-ო“. იმ შემთხვევაში, როცა შრომა არ დაუგვირგვინდებოდა შესაფერისად, გულს არ იტყებდა და კვალად განაგრძობდა მუშაობას: „მაქვს სასოება და იმედი ღვთისა, სწერს იგი თავის დღიურში, მფარველობა მისი ცხადად ვიგრძენ რამდენჯერმე. და ამისათვის არ ვწუხვარ, გინა სადა გადამაგდოს მე ბოროტმან მხედრმან ჩემმან“.

„დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა, რომლისა ნებითა ბრუნავს სოფელი ესე და ყოველი მას შინა მსოფლიო მიდის დანიშნულ მისგანვე გზაზე“, - სწერს იგი რუსეთის ჯარის ოსმალოზე გამრჯეების შემდეგ.

უფრო ცხადად და მკაფიოდ ეს ღვთისა მიმართ სასოება მგოსნისა გამოჩნდა მაშინ, როცა შამილმა დაატყვევა მისი ახლო ნათესავეები. ეს ნათესავეთა ტყვედ წასხმა მან ჩასთვალა ღვთისა მიერ მოვლენილ სასჯელად. თუმცა ყველა ღონე მიიღო მათ გასათავისუფლებლად, მაგრამ დატყვევებულთა ბედიბალი მაინც უფალს მიანდო: „სასჯელი ესე ღვთისგან მომერგო, სწერდა იგი შამილს, და მეც არ ვდრტვინავ, მისს წმიდა ნებას ვემორჩილები...“ და უფალმაც არ დააგდო სასოება მისი!

განიცადა რა მგოსანმა, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საღ სარწმუნოებრივ გრძნობას მის პირად ცხოვრებაში, მოინდომა ამ გრძნობის განვრცობა-განვითარება მოზარდ თაობის გულშიაც. „მე მინდა, - სწერს იგი თავის რძალს, - რომ შენი ვაჟის ნორჩი გული სარწმუნოებით იყო განმსჭვალული, რომლის გარეშე კაცი ამ ქვეყნად უბედურია. მსურს, რომ ჩემი ძმისწული მართლმადიდებელი (სარწმუნოებითა) და ევროპის მეცნიერებით განათლებული, საფრანგეთის ახალ ფილოსოფიის ბიწიერების იდეებით წაურყენელი ქართველი იყოს...“ ჩანს, პოეტის აზრით, ქართველობა, ევროპის მეცნიერებით განათლება და მართლმადიდებელი სარწმუნოება - განუყრელნი უნდა იყვნენ ურთიერთ შორის...

და ვინათგან ამას ვერ ხედავდა იგი სამოციან წლებში სამოღვაწოდ ახალგამოსულთა წრეში, იერემიასებრ გოდებდა და აღშფოთებით წერდა, რომ ახალ მოღვაწეთა მეოხებით,

„ყრმანი საწყალნი,

უბიწო გულნი,

სწავლად მოსულნი, წახდნენ ზნეობით!..

უსასოება,

ურწმუნოება

უძანკო გულში ღრმად ჩაუნერგეს;

„ლოცვა რად გვინდა?

ღმერთი რად გვინდა?

ჩვენი გონება არს ჩვენი ღმერთი...“,- ეუბნება მგოსანი უარყოფითი ფილოსოფიის მიმდევარ მოღვაწეთ,

„და თქვენი სიბრძნის ნაყოფი - შხამი!..

ღმერთი არ არის?

შენთვის ნუ არის!

შენ რა გაწუხებს.

რომ სუფევს სხვისთვის?!..“

ამის გამო პოეტი თავისი ტკბილი ლექსებით ხშირად განმარტებს ქრისტიანულის სარწმუნოების მნიშვნელობას და გვეუბნება, რომ ჭეშმარიტი სარწმუნოება:

1. ალაფროთოვანებს ადამიანის გონებას:

„ღმერთო, ვინ მისწვდეს შენგან ქმნილს,

მის ფერუთვალავს შვენებას?

სიბნელეს აქრობ ნათელით,

სიკვდილით ჰბადავ ცხოვრებას!...“

2. უჩვენებს ადამიანს გზას ცხოვრებისას და აღძრავს ქმნად კეთილისა და დევნად ბოროტისა:

„რა არის ჩვენი სიცოცხლე,
თუ არა საქმე კეთილი?
თუ არ აღვადგენთ დაცემულს,
არ ვექმნეთ ნუგეშმცემელი?
თუ არა ვსდევნით ბოროტსა,
მართლის არა ვართ მფარველი?!
სხვის კენება თუ არ გვაწუხებს,
სხვისა არ გვესმის ტკივილი?!
ამ აზრის გულსა დანერგვით
ვსდევნიდეთ სულმოკლეობას!
ვსდევნიდეთ ძალას დამჩაგვრელს
და მისსა უსამართლობას!
ვსდევნიდეთ კაცის წამბილწველს,
უწმინდურ ანგაარებას!
ვსდევნიდეთ ყოველს, რაც უშლის
კაცისა სულის მადლობას!...“

3. მიანიჭებს შვებას ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთ, განასპეტაკებს მათ სულსა და გულს, და უღვიძებს ადამიანურ გრძნობებს. სახარების სიტყვებით, ამბობს გრიგოლის მუშა ბოქულაძე,

„ზოგჯერ თუმცა არ მესმის,
მაგრამ გულს კი უხარია მის სმენა!
სულს მიმაგრებს ძალი ნუგეშცემისა,
ზეციურის მადლით განათებული!
გულში ჰქრება დელვა ბოროტებისა...
ვგრძნობ სიმშვიდეს... ღოცვებსა ვიგონებ...
მაგონდება დღენი ყმაწვილობისა,
ხმა დედისა, მისი ტკბილი ალერსი...
თვალწინ ვხედავ დიდხანს დავიწყებულთა
და აღარ ვსწყევ ჩემს შობის დღეს, ჩემს ბედსა...
მაშინ შრომაც დიდად მიაღვივდება,
და მას ღამეს მძინავს ისე მშვიდობით,
თითქოს ჩემს ქოხს დაჰფრინვენ ანგელოზნი“...“

ამას გვასწავლიდა, ამას გვიქადაგებდა ჩვენი საყვარელი მგოსანი, მაგრამ საზოგადოებამ იმას სულ სხვაგვარი მასწავლებლობა მიაწერა: ჩვენში მიღებულია ის აზრი, რომ გრიგოლ ორბელიანი მქადაგებელია შვება-ლხენის კულტისა, მადმერთებელია წუთიერის სიამოვნებისა...

ზემონათქვამის შემდეგ ნუთუ ეს დასაჯერებელია, ანდა მართალია?! მართალი და დასაჯერებელი აქ ის არის, რომ გრ. ორბელიანი სიამოვნებას, შვებას და ლხენას საჭიროდ სთვლის ადამიანისთვის და არ უარყოფს მათ. მაგრამ, თუ სიამოვნებათა განცდა ცოდვაა, მაშ რად ეძიებს მას მთელი კაცობრიობა, რად ესწრაფება მას დიდიცა და პატარაც, მეცნიერიცა და უმეცარიც, მდიდარიც და ღარიბიც? საიდან ჩანს, რომ ამა ქვეყნიურ სიამოვნებათა განცდა ცოდვა იყვის? განა თვით საღმრთო წერილი, რომელიც საფუძვლიანად ჰქონდა შესწავლილი და შეთვისებული გრიგოლს, არ გვეუბნება: ღვინო ახარებს გულსა კაცისასა (ფსალ. 103,15) და: სიცილსა ჰყოფენ პური, ღვინო და ზეთი, და რომ იგი შვებულჰყოფს

ცოცხალთა-ო (ეკლეს. 10,20)? იგივე საღმრთო წერილი არ იტყვის: ისარებდი, ჭაბუკო, სიჭაბუკესა შენსა... მაგრამ ვიდოდი გზათა შინა უფლისა შენისათა უბიწოდ (იქვე 10,10)? და კვლად: მიეცით თაფლუჭი მყოფთა მწუხარებასა შინა, და ღვინო სმად მყოფთა ტკივნეულებათა შინა, რათა დაივიწყონ სიგლახაკე და ტკივილი არა მოიხსენონ მერმედა (იგავნი სოლომ. 91,5-70? განა თვით მაცხოვარმა არ ინება მისლვა ქორწილსა წყლის ღვინოდ შეცვლით (იოან. 2,1-11)? განა მან არ გვიბრძანა: ეძიებდით პირველად სასუფეველსა ღმრთისასა და სიმართლესა მისასა და ესე ყოველი (ქვეყნიური საშვებელნი) შეგეძინოს თქვენ (მატ. 6,33)?

ჩანს, სიამოვნებათა განცდა არ არის ცოდვა, თუ იგი არ დაიმორჩილებს ადამიანს, არ დაატყვევებს მის თავისუფალს სულსა და არ შელახავს მის აზნაურებას! ყოველივე ჯერ არს ჩემდა, იტყვის წმიდა მოციქული პავლე, არამედ არა ყოველი უმჯობეს არს; ყოველივე ჯერ არს ჩემდა, არამედ მე არავისსა ხელმწიფებასა დავემორჩილო-ო (1 კორ. 6,12). ჩვენი მგოსანიც ხომ უპირველეს ყოვლისა გვასწავებს და აღგვიძრავს ძებნად სასუფეველისა, ქმნად კეთილისა, დევნად ბოროტისა და აღრჩევად უმჯობესისა?!...

მაშ, საყვარელნო, ავხადოთ ჩვენს სასიქადულო მგოსანს ეს ცილისწამება, გადავაფაროთ ზეწარი დავიწყებისა ნებსითა და უნებლიეთთა შეცოდებათა მისთა, შევავედროთ იგი იესოს ტკბილსა და აღვიბეჭდოთ გულის ფიცარზე შემდეგი სიტყვები, რომელშიდაც ჩაქსოვილია ამ დიდებული ქართველის მსოფლმხედველობა:

„მიეცით ნიჭსა გზა ფართო,
თაყვანისცემა ღირსებას;
ნიჭს აძლევს ზენა მხოლოდ კაცს
და არა გვარიშვილობას.
კაცი ის არის, ვინც არის
ზეგარდმო მადლით ცხებული;
მის მხოლოდ ღვაწლი არს კეთილი,
მით მხარე დამშვენებული...“
და მერმედ:

„იგი აღვიდეს მას მთასა წმიდასა,
ღვთისა დიდებით გალობითა ნათელმოსილი,
ვინც ამ სოფლის დიდებასა, მზეებრ მნათობსა,
მონებრ არ გასდევს, სცნობს რა მისს შუქს
ფუჭ-წარმავალსა,
ვინც ძლიერებას ხმითა მადლით ამცნო სიმართლე,
და ძმას დაცემულს მისცა ხელი და აღადგინა...“
ამინ.

(წარმოითქვა ქვაშვეთში, სადაც გრიგოლ ორბელიანი ასაფლავია, 1908, III.23).

სიტყვა

გიორგი დავითის ძე ქართველიშვილის
გარდაცვალების გამო
თქმული მღვდ. კალისტრატე ცინცაძის მიერ*

ნეტარ არს გზა ეგე, რომელსა წარმართებულ ხარ შენ დღეს,
რამეთუ ადგილი განსასვენებელი მოგელის შენ.

სამწუხაროა სიკვდილი ყოველი ადამიანისა, მაგრამ უფრო სამწუხაროა იგი მასინ, როცა მიცვალებული ჩვენი კეთილი და მახლობელია. ამისთვის, გავიგებთ

რა სიკვდილს ჩვენის მოძმისას და საყვარელ ადამიანისას, მივეცემით ხოლმე დიდს მწუხარებას და გლოვას, ვიშხა და ვაებასა. ხანდისხან ჩვენი მწუხარება იმდენად დიდია, რომ ორში ერთსა ვრჩებით და წრფელის გულით ვიტყვი ხოლმე: ან ეს რად მოკვდა, ან ჩვენ რაღად დავრჩითო; უმჯობესი იქნებოდა, ჩვენც ამასთან ერთად დავხოცილიყავითო, ანდა; ნეტავი ჩვენ მოვმკვდარიყავით და ეს ცოცხალი ყოფილიყო. ამას გვალაპარაკებს არა ფარისევლური ანგარიში რაიმე, არამედ ჭესმარიტი სიყვარული მიცვალებულისა...

ერთი სიტყვით: სიკვდილი საყვარელის და მახლობელის არსებისა იმდენად თავშესაზარია, რომ ჩვენ თითქოს გვავიწყდება კიდევაც, ვინა ვართ ან რანი ვართ?! გვავიწყდება, რომ ვართ კაცი, სიკვდილის შვილი, მიწითგან შექმნილი და მიწადვე მიქცევადნი! შეიძლება ითქვას ვინმემ: ეს ასეც უნდა იყოსო, სიკვდილს სიხარულით ხომ არ უნდა მივეგებნეთო, მაშ სიკვდილი საშიშარი აღარ ყოფილაო?! თუ გამოვარკვევთ საგანს, თუ ანგარიშს მივეცემთ ჩვენს ჭკუასა და გონებას, მაშინ მართლაც დავრწმუნდებით, რომ სიკვდილი სამხიარულო თუ არ არის, არც თუ საშიშარია!...

რა არის სიკვდილი, საითგან ან როგორ წარმოდგა იგი? ამ შვიდი ათასის წლის წინად ღმერთმა შექმნა კაცი ხატად თვისად, ხოლო მსგავსება ღვთისა თითონ კაცს უნდა მოეპოვებინა და, თუ იგი მოიპოვებდა მსგავსებას ღვთისას, მაშინ შეიქმნებოდა ხორციელადაც უკვდავი. მაგრამ კაცმა არ ინება თავითგანვე შესდგომოდა იმ გზას, რომელიც მიიყვანდა მას ღვთის მსგავსებადმდე, - არ ინება სულიერი შრომითა და ღვაწლით მოეპოვებინა ხორციელებრივი უკვდავება! მან მოინდომა პირდაპირ გაღმერთება; მოინდომა ის, რაც მისთვის მიუწვდომელი იყო, და ამისთვის საწადელს ვერად მიწვდა, დაკარგა კი მშვიდობა სულისა და სიმრთელე სხეულისა, დაავადმყოფდა, დასნეულდა. ამის შემდეგ, რაღა საჭირო იყო სნეულისა და ავადმყოფის კაცის ხორციელებრივი უკვდავება, ან ამ პირობებში უკვდავება ემჯობინებოდა კი სიკვდილს?! დიახაც, რომ არა და ამისთვის ყოვლადმოწყალე ღმერთმა კვალად მოუვლინა კაცს მოწყალება თვისი და უბრძანა: ვინაითგან შენი ხორციელებრივი უკვდავება სულიერი და ხორციელი ტანჯვა იქმნება შენთვისაო, ამისთვის - მიწა ხარ და მიწადვე მიიქცეო. აი დღე, რომლითგანაც სიკვდილი ფლობს ყოველთა კაცთა ზედა და ყოველი და ყოველივე ემორჩილება მას...

როგორც ხედავთ, საყვარელნო, სიკვდილი არამც თუ სავალდებულო ყოფილა კაცისათვის, არამედ საჭირო და სანატრელიც. მაშ რაღად ვტირით და რაღად ვგოდებთ? იქმნება ვტირით და ვგლოვობთ მისთვის, რომ გვეშინია: ვაი თუ საუკუნოდ დაგვარგეთ ჩვენი ძვირფასი და საყვარელიო, ვაი თუ ვეღარ გვეღირსოს მისი ნახვაო? დიახ! ყველაზე საშიშარი და შესაზარი სწორედ რომ ეს შიშია! თუ მოყვასი და ძვირფასი ჩვენი გვმორდება საუკუნოდ, თუ იმას ვერასოდეს ვეღარ ვიხილავთ, თუ ის დაიკარგა ჩვენთვის სამარადისოდ, თუ ის შეუერთდა მიწას ისე, როგორც კვამლი შეუერთდება ხოლმე ჰაერსა და იქ ქრება, მაშინ სიკვდილზედ უსაშინელესი და კაცზედ უუბედურესი აღარა ყოფილა რა ქვეყანაზედ. მაგრამ, არა, ამის წინააღმდეგია თვით ჭკუა და გონება კაცისა, რომელიც ვერ ურიგდებიან ამ აზრსა, ამისივე წინააღმდეგია თვით ენა, რომელიც სიკვდილს უწოდებს განსვენებას, მიძინებას, ამის წინააღმდეგია თვით საღმრთო წერილი, რომელიც ჰბრძანებს: არა გვენებას უმეცრება თქვენი, ძმანო, შესვენებულთა მათთვის, რათა არა სწუხდეთ, ვითარცა იგი სხვანი, რომელთა არა აქვთ სასოება; რამეთუ უკეთუ გვრწამს, ვითარცა იესო მოკვდა და აღდგა, ეგრეცა ღმერთმან შესვენებულნი იგი იესის მიერ მოიყვანეს მისთანა (I თესალ. 4,13-14) და კვალად: ამინ, ამინ გეტყვი თქვენ, რამეთუ რომელმან სიტყვანნი ჩემნი ისმინეს და ჰრწმუნეს მომავლინებელი

ჩემი, აქედან მას ცხოვრება საუკუნო, და სასჯელსა იგი არა შევიდეს, არამედ გარდაიცვალოს იგი სიკვდილისაგან ცხოვრებად (იოან. 5,24). აქეთგან ცხადად ჩანს, რომ ეს შიშიც უსაფუძვლო ყოფილა; კაცი კი არ კვდება, კი არ ისპობა, არამედ გარდაიცვლება სიკვდილისაგან ცხოვრებად; ე.ი. სიკვდილის საშუალებით გარდასახლება საცხოვრებლად სასუფეველსა ღვთისასა, და ამისი თავმდები არის თვით მაცხოვარი ჩვენი, უფალი იესო ქრისტე, რომელიც მოკვდა და აღდგა და აღადგენს ყოველსავე მორწმუნესა მისსა...

კვალად იტყვის ვინმე: ვიცი, კარგად ვიცი, სიკვდილი თვით იმისთვის, ვინც მოკვდა, განსვენებაა შრომისა და მწუხარებისაგან, ვნებისა და ბოროტებისაგან, სასიამოვნო მიძინებაა, ისიც ვიცი, რომ ძალითა ღვთისათა იგი კვალად აღდგება თვისივე სხეულით და მოყვასნი და მახლობელნი ვიხილავთ ერთმანეთს და მივეცემით შევბასა და მახლობელნი ვიხილავთ ერთმანეთს და მივეცემით შევბასა და სიხარულს განუსაზღვრელსა, მაგრამ გულსა და სულს გვიწუხებს ის, რომ ადრე იყო სიკვდილი მისი, ჯერ კიდევ საჭირო იყო იგი მოყვასისა და ოჯახისათვის. ხშირად გვესმის ხოლმე ამგვარი საყვედური და თითქოს საფუძვლიანიც არის ის, ვინ არ იცის, მაგალითად, თუ რამდენად სასარგებლო ადამიანი იყო აწ განსვენებული გიორგი დავითის ძე: ღვთისა და ეკლესიის მოყვარე, მამულისა და სამშობლოს ერთგული, ოჯახისა და ცოლშვილისათვის თავდადებული, განათლებისა და მწიგნობრობის მოტრფიალე, მღვდელთა და მონაზონთა პატივისმცემელი, ქვრივთა და ობოლთა განმკითხველი, პატიოსნებით აღსავსე, დაუღალავი მუშაკი და საეკლესიო წარმომადგენელი ძველის ქართველის დარბაისელის მამაკაცისა, ვის გულს არ მოხვდა ცივად ამბავი ამის სიკვდილისა, ვის არ უეცხოვა გარდაცვალება ამისი? ყოველივე ეს ჭეშმარიტებაა, მაგრამ ვინა ხარ შენ, ადამიანო, რომ იყვედრები და უკმაყოფილებას აცხადებ წინააღმდეგ მისა, რომელმანაც განაჩინა დაწესებული ჟამნი და საზღვარისდადებანი დამკვიდრებისა პირსა ზედა ქვეყანისასა ყოველთა ნათესავთა კაცთასა (საქ. მოც. 17,26) და რომელიც ფლობს ცხოველთა და მკვდართა ზედა. ნუთუ გგონია შენ, ადამიანო, რომ ის პირნი, რომელნიც საჭიროებენ აწ განსვენებულის სიყვარულსა და ტრფიალებასა, შენთვის უფრო მახლობელნი არიან, ვინემ მისთვის, ვინც გააცინა და დაჰბადა იგინი, ნუთუ დაობლებულისა და შეწუხებულის ოჯახის შემწე და ნუგეშისმცემელი ხარ შენ და არა ის, ვინც მფრინველთა ცისათა, რომელნი არას სთესვენ, არცა მკიან, არცა შეიკრებენ საუნჯეთა, ზრდის (მატ. 6,26)?! მაშასადამე, დღეთა ცხოვრებისა ჩვენისათა მფლობელი, ქვრივთა და ობოლთა პატრონი და შემწე ღმერთია და მან, მამამან ჩვენმან ზეცათამან, იცის რაი გვიხმს ამათ ყოველთაგან (მატ. 6,32); უწყის, რა უმჯობესია ჩვენთვის, სიკვდილი თუ სიცოცხლე, ობლობა თუ დედამიანობა, სიქვრივე თუ ცოლოსნობა-ქმრიანობა. ამისთვის, მწუხარება და ტირილი, ვიში და გოდება არის საჭირო არა მიცვალებულთათვის, რომელთა ქრისტეს მიერ მიიძინეს და განისვენეს, არამედ ჩვენთვის და ცოდვათა ჩვენთათვის, რომელთა სიმრავლე აღდგება წინაშე ჩვენსა და ვერ შესაძლებლად ჰყოფს ჩვენდა შემთხვევად წმიდათა შორის განსვენებულთა მოყვასთა და მახლობელთა ჩვენთა. აი ეს არის და უნდა იყოს კიდევაც ჩვენთვის სამწუხარო და სატირალი და სხვა კი არა რა.

მაშ, საყვარელნო, მივმართოთ მხურვალე ღოცვით მოწყალესა ღმერთსა, რათა მან, სახიერმან, აღხოცოს ყოველნი ცოდვანი და უსჯულოებანი აწ შესვენებულისა მონისა თვისისა გიორგისა და დააწესოს სული მისი წიაღთა შინა აბრაამ, ისააკ და იაკობისათა; ხოლო ჩვენ, დაშთომილნი საწუთოსა ამას სოფელსა, გვიხსნას ყოველისაგან ჭირისა, რისხვისა და იწროებისა, სამართლად ჩვენ ზედა მოწვენულისა. ამინ.

(წარმოითქვა დიდუბეში 1901.09.30)

* ჟურნ. „მწყემსი“ 1901 წ. №20

სიტყვა

ქართული თეატრის შენობის განახლების გამო
თქმული დეკ. კალისტრატე ცინცაძის მიერ

საყვარელნო! ქვეყნის შემოქმედმა ადამიანი ბედნიერებისათვის გააჩინა და ამ მიზნის მისაღწევ საშუალებად სულიერთა და ხორციელთა ძალთა ვარჯიშობა ანუ მუშაობა დაუნიშნა. მაგრამ, შურითა ეშმაკისათა, ადამიანი სცთა და მისი ბუნება დაუძღურდა, რის გამოც მუშაობის დროს იგი იღლება და, მის განსაგრძობად საწიროებს ძალთა მოკრებას, მოსვენებისა და შექცევა-გართობის შემწეობით. და აი, ამ საჭიროების დაკმაყოფილება თავს უღვია ხელოვნებას საზოგადოდ და თეატრსა კერძოდ. ხოლო, სამწუხაროდ, ხელოვნება ხშირად ამ მოვალეობის აღსრულებას გაურბის და ადამიანს, ცხოვრების განმაკეთილშობილებელ-განმავითარებელ გასართობის ნაცვლად, გარეგანის სიმშვენიერით შემკობილს ძლიერის საწამლავით სავსე ფიალას აწვდის და თავს მართლულობს მით, რომ იგი ცხოვრების სარკეა...

ხელოვნებამ უნდა დაგვისურათხატოს ნამდვილი ცხოვრება და მისი მახინჯი მხარე, ქვენა გრძობათა ბობოქრობა და მრავალგვართა ვნებათა დელვა, მაგრამ მან არ უნდა დაივიწყოს უმაღლესი ზნეობრივი მოთხოვნილება: ავს უწოდოს ავი და კარგს - კარგი, რათა ხელოვნების ტაძრითგან არ წარვიდეთ სახიდ ჩვენდა წამბილწველ-გამათახსირებელ ოცნება-წარმოდგენებით აღვსილნი, არამედ განმხნევებულნი, აღფრთოვანებულნი და განმზადებულნი ბრძოლად ბოროტისა და შედგომად კეთილისა...

მაშ, შევევედროთ ზეციურ მამას, რომ განახლებული ესე ტაძარი ხელოვნებისა ჰყოს მან ბუდედ უბიწოებისა და საყოფელად სიწმიდისა, ხოლო მუშაკთა მისთა მისცეს ძალი და სიმხნე აღძრვად და აღზრდად ჩვენში სიყვარულისა მისდამი, რაოდენი არს ჭეშმარიტ, რაოდენი პატიოსან, რაოდენი მართალ, რაოდენი წმიდა, რაოდენი საყვარელ, რაოდენი სათნო და რაოდენი ქებულ (ფილიპ. 4,8)...

ამინ.

სიტყვა

ილიას გარდაცვალების გამო თქმული დეკ. კალისტრატე ცინცაძის მიერ ქვაშვეთის ტაძარში 1907
წლის 1 სექტემბერს*

მოიხსენებით წინამძღვარნი იგი
თქვენნი... და ბაძევდით სარწმუნოებასა
მათსა (ებრ. 13.7)

გვამცნობს მოციქული პავლე და ჩვენც, აღმსრულებელნი ამ მცნებისა, შევეკრებილვართ დღეს ილიას სულის მოსახსენებლად. წინადაც მრავალჯერ

შევერებილვართ ამ ტაძარში ამა თუ იმ პატივცემულის პირის სულის მოსახსენებლად, მაგრამ ასეთი მწუხარება ვერ შეგვიმჩნევია: დღეს, დიდს თუ პატარას, ქალსა თუ ვაჟს, განუსაზღვრელის მწუხარების ნიშანი აღბეჭდვია სახეზედ. დღეს თითქმის ყველას დაგიწყებია საკუთარი ჭირი და ვარამი და ყველა ილიას დაკარგვას გლოვობს; ილია აღარა გვყავს, ილია მოგვიკლესო, – გესმის ყოველმხრივ...

ამ მოვლენის მიზეზი ცხადია: ყველა ქართველს ილია მიგვანჩნდა არა თუ მარტო დიდებულ მწერლად, ანუ ფასდაუდებელ მეგობრად, გინა თუ გამოჩენილ და სასიქადულო საზოგადო მოღვაწედ, არამედ და უმთავრესად, გზის მაჩვენებლად, ჭკუის მასწავლებლად, ანუ სიტყვისაებრ საღმრთო წერილისა, - წინამძღვრად. ჭეშმარიტად, „ჭმუნვასა და სიხარულში“ იგი იყო ჩვენი ნუგეშის „შთამგონებელი“ და შვების მომცემი, ხოლო „ფიქრის, საქმის, შრომის დროსა“ ხომ იმას ბადალიც არა ჰყავდა: მისი რჩევა და დარიგება უსასოდქმნილს იმედს ჩაუნერგავდა გულში და ბედისაგან განლაღებულს განსაცდელისა და საფრთხისაგან დაიხსნიდა...

მაგრამ დღეს ილია აღარა გვყავს, ილია მოგვიკლეს, ილია მოგვაშორეს და მოგვაშორეს სწორედ მაშინ, როცა მისი ქველობა და გამოცდილება ფრიად საჭირო იყო იმ მამულისათვის, რომლის აყვავება – აღორძინებაზედ იგი ოცნებობდა სიყრმიდამ მოხუცებულებაამდე, მოგვაშორეს უეცრივ და მოულოდნელად: დღეს

„ის აღარ ჰყვავის ამ ბნელ ქვეყანად,
ეხლა ის არის მცხოვრები ცისა...“

რა დაგვშთენია დაობლებულთ? ნუთუ მარტო ტირილი და გოდება, სულთქმა და წუხილი? არა! მართალია, ილია მოგვიკლეს, ილია მოგვტაცეს, მაგრამ მოკლეს ილიას ხორცი და არა სული: „კაცია - ადამიანის“, „გლახის ნაამბობის“, „აჩრდილის“, „დიმიტრი თავდადებულის“ და მრავალ სხვათა შემქმნელი ვერ მოკვდება ქართველი ერის ხსოვნაში; ქართველთა ერი ვერ დაივიწყებს მას, ვინც მუხლმოდრეკილი და ღმობიერად ევედრებოდა მამაზეციერს:

„მსურს განმინათლდეს ცით ჩემი სული
შენგან მამცნების სიხარულით ამენთოს გული“.

ვერ მოკვდება ჩვენს გონება-მეხსიერებაში ის, ვინც

„წმინდა სიტყვას უშიშრად მოჰფენდა ხალხში“

მუდამ დაუვიწყარი იქნება ის, ვინც მოზარდ თაობის აღმზრდელებს დაჟინებით უქადაგებდა:

„საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებასა,

შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,

ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას,-

რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს

და მომავლისთვის ბედთანა ბრძოდეს“

საუკუნოდ სახსენებელი იქნება ის, ვინც გამუდმებით გიკარნახებდა:

„ვაუკაც იგია, ვინც მართალს

ეტყვის ქვეყანას მცდომსაო,

ვინც არ შეუდრკა მრავალსა, ხშირათ

მართლისთვის მწყრომსაო,

ვინც კრავს უმანკოს ეკრძალვის და პირში

უდგა ლომსაო“

ჩვენი გონებიდან ვერ ამოიშლება სახელი მისი, ვინც დღემუდამ გვეუბნებოდა;

„კაცად მაშინ ხარ სარგები,

თუ ეს წესი წესად დარგე

ყოველ დღესა შენს თავს ჰკითხო,-

აბა მე დღეს ვის რა ვარგე?“
სამარადისოდ უკვდავი იქნება ხსოვნა მისი, ვისაც
„ერის წყლული უჩნდა წყლულად,
ეწოდა მის ტანჯვით სული,
მის ბედით თუ უბედობით
დადაგვია მტკიცე გული...“

ჩვენი ვალია, ილიას ნათქვამ – ნაანდერძევი საქმედ ვაქციოთ, ცხოვრებაში განვახორციელოთ და მით ილიას სულიც გავახაროთ და ჩვენს თავსაც სარგებლობა მოვუტანოთ, ვინაითგან სარწმუნოება თვინიერ საქმეთასა მკვდარ არს (იაკობ. 2,20). ანუ როგორც თვით ილია ამბობს:

„ცხოვრებას აცისკროვნებს სული საქმით მეტყველი...
ხოლო ამ შავსა და უბედურ დღეს კი ვანუგეშოთ თავი მით, რომ
„არ არის მკვდარი, ვინც მოჰკვდეს,
და ხალხს შესწიროს დღენია,
მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ სახელი
არ დარჩენია...“.
ამინ!

* გაზ. „ისარი“ 1907 წ. №193

კალისტრატე ცინცაძის მიერ შედგენილი
სრულიად საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარქის, უწმიდესი ლეონიდეს ეპისკოპე მოსკო-
ვისა და სრულიად რუსეთის პატრიარქის, უწმიდესი
ტიხონის მიმართ*

მდაბალი ლეონიდე, წყალობითა ღვთისათა და კათოლიკოზ-პატრიარქი სრულიად საქართველოსა, საყვარელ მეუფესა და ქრისტეს მიერ უპატიოსნესსა ძმასა და თანამსახურსა, უწმიდეს ტიხონს, მოსკოვისა და სრულიად რუსეთის პატრიარქს.

გამხსენებელი პირუთვნელისა სარწმუნოებისა შენისა (II ტიმ. 1,5) და სიყვარული-სა წმიდითა გულითა და კეთილითა სინდისითა (I ტიმ. 1,5) ჭეშმარიტებისადმი, ივე-რიის ეკლესია იხარებდა სიხარულითა დიდითა, რაჟამს იუწყა აღსვლა შენი ეკლე-სიაზედა რუსეთისასა და ამრიგად აღდგენა მასში კანონიკური წესისა. გარნა 29 ქრისტეშობისთვის 1917 წლის თარიღის მესამე ნომრით აღნუსხული შენი ეპისტო-ლის მიღებამ ეს ჩვენი დიდი სიხარული ღრმა მწუხარებითი შესცვალა, ვინაიდგან ამ ეპისტოლეში ჩვენ ვერა ვპოვეთ შენი სათვისო „მშვიდობისა და სიყვარულის სიტყვანი“, არამედ მხოლოდ ბრალდება ქართველი ეპისკოპოზებისა მასში, რომ მათ კანონიკური მიმართება მართლმადიდებელ რუსულ ეკლესიასთან დაარღვიეს და არ დაიყოვნეს დროებით მთავრობისაგან გამოეაჯათ დადგენილება (27 მარტი, 1917). საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის, ხოლო ამითი სარწმუნოე-ბისა და სიყვარულის ერთობა დაარღვიეს მართლმადიდებელ რუსულ ეკლესიასთან და შესწყვიტეს მასთან, წინააღმდეგ კანონიკურ წესდებათა, ყოველივე ურთიერთო-ბა, მაშინ როდესაც (ასე სჯის შენი სახიერება):

1) „ერთმორწმუნე საქართველო ას წელზე მეტია, რაც შეუერთდა რუსეთს ერთი საეკლესიო მთავრობის ქვეშ და იმ დროთაგან უმაღლესი საეკლესიო მმართველობა საქართველოში მინიჭებული ჰქონდა უდავოთ რუსეთის უწმინდეს სინოდს“.

2) ამგვარი წესი „საუკუნის სტადიონზე არ იწვევდა არავითარ წინააღმდეგობას“ და

3) „როცა 1905 წელს გამოირკვა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგე-ნის ცდა, უწმიდესმა სინოდმა 1906 წელს განაჩინა აღნიშნული საკითხი გადაცემუ-ლიყო განსახილველად რუსეთის ეკლესიის მომავალ ადგილობრივ კრებაზე, რომლის სამსჯავროზე ჩვენ თანამდებოვით წარგვედგინა ჩვენი საეკლესიო სურ-ვილები და ზრახვები და უნდა გველოდნა მისი არ გადაწყვეტილებისათვის.“

ნათქვამიდან სჩანს, რომ უწმიდესობა შენი კმასაყოფელათ ვერ გარკვეულა ჭეშ-მარიტებაში, ამისა გამო ვალათ მივიჩნიე თქვენს სახიერებას ივერიის ეკლესიის თაობაზე წინადაუდო სიტყვა სიმართლისა წმიდისა.

I

ერთმორწმუნე საქართველო (ამტკიცებს შენი უნეტარესობა) შეუერთდა რუსეთს საერთო საეკლესიო ხელისუფლების ქვეშ და ამის შემდგომ უმაღლესი ეკლესიური გამგებლობა საქართველოში „უცილობლათ ეკუთვნოდა რუსეთის უწმიდეს სინოდ-საო“.

ას წელზე მეტია, როგორც შენმა უწმიდესობამაც უწყის, რაც მოწამებრივი სა-ქართველო მართლაც შეუერთდა ერთმორწმუნე რუსეთს ერთი საზოგადო სამოქა-ლაქო ხელისუფლების ქვეშ, გარნა ამავე დროს მას სრულებით არაფრით განუცხა-დებია თვისი სურვილი მასთან ეკლესიურადაც შეერთებულიყო.

ამგვარი ჰაზრები შესაძლებელია აღძრულან ამა თუ იმ სამოქალაქო მმართველო-ბაში, ხოლო ეკლესიის უფლებამოსილ მესვეურთა კრებული, შესახებ ამ საგნისა, იდგა გარკვეულ გარდაწყვეტილებაზე: სამოქალაქო ცხოვრების ახალს პირობებ-შიაც დაცულ ყოფილიყო მისი ეკლესიური დამოუკიდებლობა.

თავდაპირველად თვით რუსეთის უწმიდესი სინოდიც კი არ იჩენდა სურვილს ქართულ საეკლესიო საქმეებში ჩარეულიყო; ასეთ ჰაზრის მიმცემნი პირველ ხანებ-ში სავსებით იყვნენ „უფროსნი ამა ქვეყნისანი“ მის იმპერატორობით უდიდებულე-სობის სახელს რომ ეფარებოდნენ. სისწორისათვის მოვისმინოთ მოვლენათა სარწ-მუნო აღმნუსხველის – ისტორიის ხმა: უწმიდესი სინოდის ობერპროკურორმა თა-ვადმა გოლიცინმა რომ მიიღო საქართველოს მთავარმართებელის გენერალ ტორმა-სოვის მიმართვა „საეკლესიო მამულთა შესახებ (№№94, 99)“, მან ისარგებლა ამ

საბუთებით და იმპერატორს შესაბამის მოხსენება წარუდგინა, ხოლო შემდგომ (28 ენკენისთვე, 1810) ასე უთვლიდა ტორმასოვს: „ამ შემთხვევისა გამო, იმპერატორმა მიაქცია ყურადღება იმას, რომ უწმიდეს სინოდს გავლენაც არა ჰქონია და არც ცნობები მოეპოვება ქართულ სამღვდელთა საქმეთა თაობაზე; იმპერატორი ავალებს თქვენს მაღალადმატებულებას: რათა უმჯობესად მოსაზრებული იქმნენ ამ საქმეთათვის განზრახული დადგენილებანი, საჭირო არის მიჰმართოთ საქართველოში მეოფ მთავარეპისკოპოს ვარლამს (ყოფილი ახთალელი, თავად ერისთავთა გვარისა) და ადგილობრივ გარემოებათა მიხედვით წარმოდგენილ იქმნეს მოხსენება: რა სახითა და რაგვარ საფუძველზე მოეწყოს ქართველ სამღვდელთა მმართველობა, რომ ის დაექვემდებაროს უწმიდეს სინოდს“ (კავკას. არქეოლ. კომის. აქტები, ტ. IV, გვ.: 157, 158, 161).

გენერალმა ტორმასოვმა, რომელმაც თავ. გოლიცინის მიუთითებლათაც მიჰყო საქართველოს ეკლესიის საქმეებში ხელის ჩარევას (1809 წლის 6 თიბათვიდან) და რომელმაც 1810 წლის 3 გიორგობისთვეს რუსეთში გადაასახლა კათოლიკოზი ანტონ II, - წარუდგინა თავ. გოლიცინს (10 თებერვალს 1811 წელს, №28) „საქართველოს ეკლესიის მმართველობის პროექტი“ შორსუჭკვრეტ და პატივმოყვარე მთავარეპისკოპოზ ვარლამთან შეთანხმებით გამომუშავებული. ამ პროექტით საქართველოს ეკლესიის სათავეში უნდა მდგარიყო მცხეთისა და ქართლის მღვდელმთავარი, ვითარცა უფროსი ქართველი სამღვდელთა და რომელსაც მიენიჭებოდა უფლება წოდებულიყო მცხეთისა და ქართლის მიტროპოლიტად და სინოდის ექსარხოსად საქართველოში; ის უნდა ჩარიცხულიყო უწმ. სინოდის უწყებაში, რომლის სახელზე ვალდებულიყო საგანგებო და სხვა საჭირო შემთხვევაში ეგზავნა პატაკები, აგრეთვე ეწარმოებინა საზოგადო მიწერ-მოწერაც (იქვე გვ. 162).

იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა 1811 წელს, 1 აპრილს უბრძანა უწმიდეს სინოდს განეხილა პროექტი და სინოდიც „იძულებული შეიქმნა“ ჩარეულიყო საქართველოს ეკლესიის საქმეებში. ამ საქმისათვის მან დაამზადა უქვეშევრდომილესი მოხსენება და 21 თიბათვის 1811 წელს წარუდგინა მეფეს; ეს მოხსენება უკან დაბრუნებულ იქმნა მეფის საკუთარი ხელმოწერილი რეზოლუციით: „იქმნეს ამისაებრ“ (აქტები, ტომი IV, გვ. 166-169).

ამრიგად, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება არის არა ნებაყოფლობითი შეერთება ერთმორწმუნე რუსეთთან, არამედ ნამოქმედარი „ამაქვეყნის უფროსთა“. ხოლო თქვენს უწმიდესობას კარგათ მოეხსენება, რომ საეკლესიო საქმეებში „სოფლიურ უფროსთა“ ჩარევას ღვთაებრივი კანონები არ ეგუებიან (მოციქულთა კან. 30; მეოთხე მსოფლიო კრება, 12; მეშვიდე მსოფლიო კრება, 3), ისინი მხოლოდ იძულებულნი არიან აიტანონ ასეთი ჩარევა, როდესაც ხელმწიფებანი მეფისა ჰკვეცს „ნამდვილი მიტროპოლიტის“ ოლქს ახალი ქალაქის დაარსებით და ისიც იმგვარად, რომ ძველი მიტროპოლია არ განიცდიდეს შევიწროებას. ეს „ატანაც“ მხოლოდ იმით აიხსნება, რომ კანონების შემომქმედ მამათა „არა აქვთ შესაძლებლობა მეფის ხელისუფლების წინააღმდეგობისა“ (IV მს. კრება, 12 და 17; IV მს. კრება, 38; ზონარის განმარტება IV კრების მე-17 კანონისა). უწმიდესმა სინოდმა კი, რომელიც თითქოს გაურბოდა საქართველოს ეკლესიასთან ურთიერთობას და რომელსაც მისდამი თავი ეჭირა რუსის ეკლესიის ისტორიკოსისათვის გაუგებარი დელიკატობით (ბუტკევიჩი), თანაც ამ ურთიერთობისაგან (საქართველოს ეკლესიასთან) არაფერს გამოელოდა, თვინიერ უსიამოვნებისა (ბუტკევიჩი – 16, 19), – ამისდა მიუხედავად, მან ერთი სიტყვაც არ გაიმეტა საქართველოს საეკლესიო საქმეებში გენერალ ტორმასოვის ჩარევის წინააღმდეგ; პირიქით, ისარგებლა შემთხვევით, რომ იმის შემწევობით მიეღო ბრძანებლობა საქართველოს ეკლესიაზე და ამრიგად დაარღვია შემდეგი კანონები:

1) არც ერთმა ეპისკოპოსმა არ უნდა იკადროს ერთი ეპარქიიდან მეორეში გადასვლა, არც სხვა ეპარქიის ტაძრებში ვისიმე ხელდასხმა ღვთისმსახურების შესრულებისათვის, არც თუ ვისიმე მიყვანა მუნ, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მოწვეულ იქმნება მიტროპოლიტისა და მასთან მყოფ ეპისკოპოზების სიგელებით, რომელთა ოლქებს გასასვლელი აქვს. უკეთუ არავისაგან ჰქონია მოპატიუება და უწესოთ შევა ვიეთნიმეთა ხელდასასხმელად და მისდამი უკუთენილ საეკლესიო საქმეთა მოსაწესრიგებლად, ყოველივე მისგან ჩადენილი იყოს ძალუდები, თვითონ კი უწესობისა და უმართებულო საქციელისათვის ჯერარს შესაბამისი სასჯელის მიღებად – წმიდა კრების მიერ თანამდებობიდან დაუყოვნებლივ განდევნით (ანტიოქ. კან. 13).

2) საოლქო ეპისკოპოზები ნურცა ავრცელებენ თვისს უფლებას ოლქის გარეშე მდებარე ეკლესიებზე და ნურცა აღრევენ ეკლესიებს. მიუპატიუებლად ეპისკოპოზი ნუ გარდავა თვის ოლქის საზღვრებს ხელდასასხმელად, ან რაიმე სხვა საეკლესიო განკარგულების მოსახდენად. ხოლო ზემოაღნიშნულ კანონის დაცვით, საეკლესიო ოლქთათვის ცხად არს, რომ თვითოეული ოლქის საქმეთ კეთილ აწესებს იმავე ოლქის კრება, ვითარცა განმარტებულ არს ნიკეაში (II მსოფ. კრება, 2).

3) ...აღსასრულებლად ყოველს ეპარქიათა შინა: ნურავინ ღვთის საყვარელ ეპისკოპოზთაგანი განავრცელებს უფლებას სხვათა ეპარქიაზე, რომელნიც წინადაც და პირველიდგანვე არა ყოფილა მის წინამოადგილის ხელქვეით; უკეთუ ვინმემ განავრცელა და რომელიმე ეპარქია ძალდატანებით დაიმორჩილა, მისცეს უკანვე; ნუ გადაიღახება მამათა კანონები, ნუ შემოიპარება ღვთიურ მოქმედების სახით მსოფლიურ ხელმწიფის მედიდურება და ნუ დაგვარგავთ თანდათანობით, შეუქმნეველად იმ თავისუფლებას, რომელიც ყოველთა ადამიანთა განმათავისუფლებელმა უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ სისხლითა თვისითა მოგვანიჭა ჩვენ. და ასე, წმიდა და მსოფლიო კრებას ენებება, რათა ყოველმა ეპარქიამ დაიცვას სიწმინდით და შეუიწროებლად თავიდანვე მიკუთვნილი უფლებები, ძველად დამკვიდრებულ ჩვეულებისამებრ... უკეთუ ვინმემ წინადასდო აწ განმარტებული და წმიდა და მსოფლიო კრების მიერ ნებული დადგენილების საწინააღმდეგო რაიმე, იქმნეს იგი ძალუმოსილი (III მსოფ. კრება, 8).

უწმიდესმა სინოდმა უგულებელჰყო აღნიშნული წმიდა კანონები, ის უმაღლესი ბრძანების „აბჯარში შეიმოსა“ (ეფ. 6, 14) და „უმწიკვლოდ“ (ბუტკევიჩი, გვ. 26) შეეცადა იმას, რომ 10 თიბათვეს 1811 წ. იმპერატორმა ალექსანდრე პავლოვიჩმა „შეიწყნარა საქართველოს კათალიკოზის ანტონის არზა და უმოწყალესად დაითხოვა ის სასულიერო საქმეთა გამგებლობისაგან საქართველოში“. საქართველოს ეკლესია მისი იერარქიის კრების დადგენილების გარეშე დაქვემდებარებულ იქმნა სრულიად რუსეთის სინოდისადმი, ხოლო ამ ეკლესიის სათავეში აღიყვანებენ პატივმოყვარე ვარლამს, იმ დროს უკვე მცხეთისა და ქართლის მიტროპოლიტს, – სინოდის წევრისა და საქართველოში მისი ექსარქოსის ტიტულით (Христианское чтение, 1905, ტ. I, გვ. 105-111).

ასე მოხდა, წმიდაო მეუფეო, საქართველოს შეერთება რუსეთთან ერთ საზოგადო საეკლესიო ხელისუფლების ქვეშ, და ასეთს შეერთებას უწმიდესობა შენი კანონიურ მოქმედებათა სთვლის „სიმართლისა და სიყვარულის სიტყვასთან“ შეზავებულად.

II

სახიერება შენი ამტკიცებს: „საქართველოს შეერთება რუსეთთან ერთის საზოგადო საეკლესიო მმართველობის ქვეშ მთელის საუკუნის სტადიონზე არავითარ

წინააღმდეგობას არ იწვევდა“, პირიქით, „უწმიდესი“ სინოდის განკარგულებაში იმყოფება მრავალი საბუთი, თვით ქართველი ხალხისაგანაც გამომდინარე ამიერკავკასიის ეპარქიებში მის მმართველობის კეთილნაყოფიერების დასამტკიცებლად. ქართველი სამღვდელოებისგანაც კი, ყოვლადსამღვდელო კირიონის, აწ საქართველოს კათოლიკოზის სახით მის წიგნში: „საქართველოს ეკლესიის მოკლე ისტორია XIX საუკუნეში“ დამოწმებული არის, რომ საქართველოს შეერთებას რუსეთთან მოჰყვა დაქვეითებაში მყოფ ქართველთა საეკლესიო ცხოვრების აღორძინება“. უწმიდესო მეუფეო! „სულსა არა ღვთისასა“ (I იოანე, 4,1) მხოლოდ ძალედო შენს სმენამდის მოეწოდებინა, რომ მთელ საუკუნის სივრცეზე ამ მიერთებას არავითარი წინააღმდეგობა გამოუწვევია! ნუთუ არ უწყია შენ, რომ საქართველოს მცხოვრებნი ვერ ურიგდებოდნენ მათი ეკლესიის თვითმყოფობის მოსპობას და მის დაქვემდებარებას უწმიდეს სინოდზე“, რომ ექსარქოს თეოფილაქტის სიტყვით „ქართულ ეკლესიებში უწმიდეს სინოდს მხოლოდ მაშინ იხსენიებდნენ, როცა ამჩნევდნენ საყდარში რუსის მოხელეებს და რომ სწორედ ამ ეკლესიური თვითარსებობის დაკარგვაში უნდა ვეძიოთ უმთავრესი მიზეზი ამ მხარეში მომხდარ ყველა პერიოდულ მღვდელვარებათა“ (Христ. чтение, 1905, ტ. II, 543).

განა შენს სახიერებას არ მოეხსენება „სიტყვის მიგება“ იმერეთის ხალხისა და სამღვდელოებისა მიტროპოლიტების დოსითეოს ქუთათელისა და ექვთიმე გენათელის მეთაურობით, რომელნიც აი, ამ სიტყვის მიგებისათვის „ბრალდებულ იქმნენ სახელმწიფო ხელისუფლების წინააღმდეგ ამბოხებაში და უსამართლოთა და გამოუძიებლათ დაპატიმრებულნი და მრავალრიცხოვან დარაჯებით გარშემორტყმულნი გადაყვანილ იქმნენ ტფილისში და შემდგომ რუსეთში?! რაოდენ ძლიერათ იქმნა მიმჩნეული დასახელებულ მღვდელმთავრების „სიტყვის მიგება“, სწანს იმ სისასტიკიდან, რაიცა მართლმადიდებელ რუსეთის მთავრობამ საქართველოს ეკლესიის ამ იერარქებისადმი გამოიჩინა: „რათა ნატყვენნი უფრო წყნარათ იყვნენ – სწერს გენერალ-ლეიტენანტ ველიამინოვს პოლკოვნიკი პუზირევსკი – ვერ შესძლონ გაქცევა, არ იცოდნენ ურთიერთის ვინაობა და არ იქმნენ ცნობილნი მცხოვრებთაგან მათ გატარების დროს, მათ ზედ დაეცვამ ტილოს ტომრებს ბაგესთან სასუნთქი, კისერთან და წელთან კი ავაკრამ, ხოლო უკიდურეს შემთხვევაში განზრახული მაქვს დავხოცო, გვამები კი წყალს მივცე“ (არქ. კომ. აქტები, ტ. VI, ნაწ. I, გვ. 579). ასეთი ზომების მიღება „მიმგეგმებისადმი“ გენერალ-ლეიტენანტ ველიამინოვს საკმაო ფრთხილად არ ეჩვენა, ამიტომ თავის ხელქვეითს ის ურჩევს: „ყველაზე მეტად უნდა ჰშიშობდეთ, რათა მიტროპოლიტები სიკვდილით არ დაისაჯნენ, მათ მკვლელობას შეუძლიან მთლად ააღელვოს სამღვდელოებისა და თავადებისაგან წაქეზებული ხალხი, ეს აგრეთვე საფრთხით კარგ შთაბეჭდილებას არ მოახდენს ჩვენს ჯარისკაცებზედაც, რომელთაც, მათი რწმენის მიხედვით, ძლიერი სასოება უნდა ჰქონდეთ სამღვდელოებისადმი... მაგრამ უკეთუ საჭირო გახდა მოხუც მღვდელმთავრების ამოხოცვა (ბრძანება გენერალმა 1820 წ. 23 თებერვალს გამოსცა), არამც და არამც არც ერთი გვამი არ იქმნეს დატოვებული იმერეთში, არც დასაფლავდეს, არც გადაიგდოს მდინარეში; ვინაითგან, სწრაფი დენისა გამო, შესაძლებელია მდინარემ გვამები ჩააქანოს და მოკლულნი აღმოანახვინოს ცრუმორწმუნე ხალხს. თვითოეული მათგანი უნდა გადაყვანილ იქმნას მოხდოკამდის, არ დაიტოვოს საქართველოშიაც კი, „ანდა მიყვანილ იქმნენ კაიშაურამდის მაინც და იქ შესაძლებელია მათი მისამარება (იქვე, გვ. 582). უფროსის ბრძანება შესრულდა ზედმიწევნით და ერთი „სიტყვის მიმგებელთაგანი“ – ქუთათელი – ამოადრჩევს ტომარაში გზათმიმავალთ სურამიდან გორში. დიდხანს არ იცოდნენ, რა ექნათ მოწამემღვდელმთავრის ცხედრისათვის, მიმყოფ ჯარისკაცთათვის არ გაუმხელიათ ეს ამბავი ანანურამდის, სადაც ბოლოს მოვიდა ბრძანება საქართველოს სინოდა-

ლურ ექსარქოსისაგან მღვდელმთავრის დასაფლავებისათვის „ყოვლად მარტივათა და უცერემნიოთ“ (ვ. პოტტო: *Кавкасская война*, ტ. II, გვ. 699, შეადარე აქტები IV, I, გვ. 586).

ვგონებ, უწმიდესო მეუფეო, რომ ეს მონაწერი ოფიციალური წყაროებიდან საკმაოდ ნათლად ამოწმებენ სიძლიერეს იმ „სიტყვა მიგებისას“, რაიცა შენს უწმიდესობას საქართველოს ეკლესიის სინოდალური პერიოდის ისტორიიდან არ მოჰსენებია. არა მსურს აღვრიო მოძმის მოყვარებაი შენი სხვა „სიტყვის მიგებათა“ დაწვრილებითი ჩამოთვლით, ვიტყვი და, რომ „სიტყვის შეძრახას“ რუსეთის მთავრობა ისე საშიშოთ სთვლიდა, რომ აშკარათ ამბობდა: „დრო არს ბოლო მოეღოს იმერეთის სამღვდელთების გადაჭარბებულ გავლენას ხალხის გონებაზე“ (აქტები, ტ. VI, ნაწ. I, გვ. 574). ამიტომ მთავრობა მიჰმართავდა ყველა ზომას ამ გავლენის მოსასპობათ, და ერთ-ერთ ასეთ ღონისძიებათა დასახულიყო გადასახლება რუსეთში ყველა იმათი, ვინც არ ეგუებოდა სინოდალურ მმართველობას საქართველოში (იქვე, გვ. 575, 576, 678, 686). ეკლესიური დამოუკიდებლობისათვის მეტრძოლი სამღვდელთების ასეთი განუკითხაობის მხედველი ქართველი თავადაზნაურობა და გლეხობა აი რა სახის მოთქმით აფრქვევდა თავის გულის ნადებს: ეკლესიის თვითარსებობის ძაღდატანებითი დაკარგვით, საქართველოში „მრავალი ტაძარი დაიქცევა, პატიოსანსა და ყოვლადქებულ ხატებსა და ჯვრებს გაიტაცებენ, საყდრებს მოაკლდებათ მათგანვე აღზრდილი და მათთვის შემავედრებელი მოძღვარნი, ქართველები განშორებულ იქმნებიან თვის მღვდელმთავართა კურთხევისაგან“ და ამიტომ ავქსონნი ეკითხებოდნენ: „უკეთუ არ შეხებულა რჯული ბრმათმყოფებრავლთა, რჯული სომეხთა და კათოლიკეთა, რისთვის ჩვენ უნდა შევადგენდეთ გამონაკლისს? თუ იმ დროთა შინა, როდესაც ჩვენ აღარონელთა ხელქვეით ვიმყოფებოდით, არვინ ეხებოდა ჩვენს მტკიცე რწმენას, და არც ამგვარ მწუხარებას გვაყენებდნენ, მაშ რაღა დავაშავეთ ამ ჟამად, რომ გეცაცებენ შეჩვეულ მღვდელმთავრებს, ტაძრებსა და მღვდლებს?“ (აქტები, ტ. VI, ნაწ. I, გვ. 391).

„პირისშემბრუნებელთა“ წინააღმდეგ მიმართულმა აღნიშნულმა ზომებმა და ისეთების წინააღმდეგ, რომელნიც თვით გენერალ ტორმასოვის სიტყვით რუსეთის ერთგულნი იყვნენ, რაიცა „მრავალი მაგალითებით“ დაამტკიცეს (აქტები, IV. 230, 232, 250, 366, 369), შიშსა და ძრწოლაში შთააგდეს წევრნი და მსახურნი ქრისტეს ეკლესიისა; ამიტომ ახდელ საწინააღმდეგო გამოსვლებს ამის შემდეგ იშვიათად თუ განიზრახავდა ვინმე, გარდა ანტიკანონიკური წესების წინააღმდეგ. საქართველოს ეკლესიაში ყრუ უკმაყოფილება მუდამ გაისმოდა და ეს აშკარა გამოითქმოდა, როგორც ლიტერატურაში, ასევე უფლებამოსილ პირებთან კერძო ბაასში. ამის მაგალითები მრავალია, ხოლო მე სიყვარულსა შენსა მხოლოდ ზოგრამს ვაუწყებ: 8 გიორგობისთვეს 1841 წ. სინოდის მოხსენებაზე საქართველოში ვიკარ-ეპისკოპოსის განწესებისათვის, იმპერატორმა ნიკოლოზ პირველმა ასე დააწერა: „თანახმა ვარ, მაგრამ იქ ადგილობრივი ენის ცოდნა თითქმის აუცილებელია, რომ დაცულ იქმნეს შესაბამისი გავლენა ხალხზე; ამისათვის სასურველია აღირჩინენ ენისმცოდნე პირები, თუნდ ისე განათლებულნიც არ იყვნენ, როგორც ეს საჭიროა ამ შემთხვევაში (სინოდალური კანტორის საქმე, 1841, №6240). ასეთი მზრუნველობა რუსეთის იმპერატორისა ქართულ სამწესოსისათვის განა არ არის ნიკოლოზ პავლესძის სმენამდის მიღწეულ „სიტყვისმიგებათა შედეგი? მე აღარას ვამბობ ყოვლადსამღვდლო იმერეთის ეპისკოპოზ გაბრიელის გამოსვლათა თაობაზე გასული საუკუნის 70-სა და 80-იან წლებში ექსარქოს ვესევისა და სამოქალაქო პირთა (ივანოვსკისა, ზავადსკისა, ვერსკისა და სხვათა) წინააღმდეგ. მათი პოლიტიკის გაკიცხვით ეკლესიის რუსიფიკატორულ ზრახვათა იარაღათ გარდაქცევისათვის, სასულიერო სკოლებში ქართველების დევნისათვის, სიწმიდეთა და დარბევისათვის, ისეთი რუ-

სის მღვდელმთავრებისა და მოძღვრების დანიშნისათვის, რომელთაც არ ესმოდათ სამწყსოს ენა, ზნე-ჩვეულებანი და ხალხის სული და ხასიათი (თონკმელის - Правда об автокепалии грузинской церкви. 161-180). რაღა ითქმის იმ უკმაყოფილებაზე პრესაში და საზოგადოებაში, რაიცა გამოწვეულ იქმნა ტაძრებისა და მონასტრების ჩამორთმევისა გამო, როგორც მაგალითად: ბიჭვინთისა, სიმონ კანანელისა, დრანდისა, მოქვისა, საფარისა, აღტალისა და უმეტესად კი ბოდბისა, სადაც განისვენებს წმიდა მოციქულთა სწორის ნინოს ნეშთი. განა ყველა ეს „სიტყვის მიგება“ არ არის რუსეთის უმაღლეს საეკლესიო ხელისუფლებისა და მისი ადვოკატების წინააღმდეგ საქართველოში?

თვით სინოდის ეგსარქოსებმაც უწყოდნენ ეს „სიტყვის მიგება“, ჰსმენიათ ასეთები თავისი ყურით, მაგრამ ყველა ამას ჰხსნიდნენ ქართველების „მსჯელობისადმი უნიჭობითა“, „სიჩღუნებითა“, „ქართველი ხალხის სიცოფითა და კაცთმკვლელობისადმი მიდრეკილებით“. ასე ესმოდა ქართველების „სიტყვის მიგება“ რუსეთის ეკლესიის გამოჩენილ მღვდელმთავარს, უწმიდეს სინოდის თავმჯდომარეს, მაღალყოვლადუსამღვდელოეს იოანნიკეს – ყოფილ ექსარქოსს საქართველოში (аписки присутствующих члена Св. Синода архиеп. Никанора, 35, 36). მაღალყოვლადუსამღვდელოეს იანნიკეს მოადგილე საქსარქოსოში მთავარეპისკოპოზი პავლე – კი ტვერის მთავარეპისკოპოზ საბასთან მიწერ-მოწერაში (ტ. 8, 102) თვის სამწყსოს ახასიათებდა როგორც „ველურს“, ხოლო საკუთარ ხელდაწერილ წერილში – (იქვე, 349) საქართველოს ჰსახავს „ველურ და მხეცურ ქვეყნად“. გარნა რამდენად ქართველნი ჩღუნგები, ცოფიანები, ველურები და მხეცები არიან, შენს უწმიდესობას შეუძლიან განსაჯოს მოვლენათა თუნდა უკანასკნელი – ამ საერთო ნგრევისა და დარბევის ეპოქის – ორი წლის მიმოხილვიდანაც: ყოფილ რუსეთის იმპერიაში საქართველო ერთადერთი კუთხეა, სადაც ელლინებიცა და იუდელებიც, სკვითებიცა და ბარბაროსებიც მშვიდათა ცხოვრობენ და არც თუ შიში აქვთ თავის სიცოცხლისა და რწმენისათვის.

აქ უსაფუძვლოა, ღირსპატივცემულო მეუფეო, შენი მტკიცება, რომ მთელი საუკუნის სტადიონზე საქართველოს ეკლესიის დაქვემდებარება სინოდისადმი არ იწვევდა დავას ქართველების მხრით; ამისდამიუხედავათ, მე მაინც მჯერა შენი, რომ სინოდის განკარგულებაში ინახებიან ქართველების მიერ წარდგენილი მასალები. საქართველოში სინოდალური მმართველობის კეთილნაყოფიერების აღნიშვნით, მაგრამ მერწმუნე შენც მე, რომ ეს მასალები გამომდინარეობენ რითიმე დაინტერესებულ პირთაგან და იმავე ღირსებას შეიცავენ, როგორც შენი უწმიდესობის მიერ აღნიშნული ციტატა ნეტარსენებულ კათალიკოზ კირიონის თხზულებიდან, ხოლო მაღალ ავტორს ზემოდასახელებულ წიგნაკში გამოთქმული ჰაზრები შემდგომ არა ერთგზით უარუყვია (Журнал заседаний пребссогорнаго присутствия, 1906, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 35). ჩვენი ცხოვრების პირობები თითქმის შეუძლებლათა ჰხდინენ სიმართლის წერას. ამასთანავე, უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოვლადუსამღვდელო კირიონის ზემონახვენებ წიგნაკში გამოთქმული შეხედულება სრულებით არა ჰგულისხმობს მთელი ქართველი სამღვდელოების ჰაზრსაც, როგორც შენს უწმიდესობას ჰგონია; ეს სრულებით შეუძლებელია, რადგანაც ნეტარსენებული ავტორის შეხედულება მუდამ დაგმობილი იყო ქართველი სამღვდელოების მიერ. საქართველოს ექსარქოსებიც კი არ იზიარებდნენ ხსენებულ ავტორის ჰაზრს; როდესაც მთავარეპისკოპოზი პლატონი გაეცნო საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობას, პირდაპირ ჩასთვალა იგი ტრაგიზმით აღსავსეთ და განადგურებისაკენ მიმავალათ (Придавление к церковным ведомостям, 1906, №21, გვ. 502). რუსის ერთ-ერთი უგანათლებულესი მღვდელმთავრის ეს სიტყვები დიდმნიშვნელოვანია: სჩანს უკანასკნელმა ექსარქოს-

მა შეფასება მოუხდინა მის წინამოადგილეთა მოღვაწეობას საქართველოს კათედრაზე სინოდალური ბატონობის რეჟიმის განმავლობაში ჩვენში.

არქიეპისკოპოზი პლატონი სინოდალური ექსარქოსების საქართველოში მოღვაწეობის თაობაზე ასეთი მსჯავრის შემდეგ, ვიმედოვნებ, უწმიდესობა შენი აღარ მიიხნევს სიმაღლესთან შეფარდებულად მტკიცებას, თითქოს სინოდის მმართველობა საქართველოში კეთილნაყოფიერი ყოფილიყოს!

III

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის ცდანი რომ გამოირკვა 1905 წელს – სწერს შენი უწმიდესობა – უწმიდესმა სინოდმა 1906 წელს დაადგინა: „აღნიშნული საკითხი გადატანილ იქმნას რუსეთის ეკლესიის მომავალ ადგილობრივ კრებაზე განსახილველათ“ და ამ კრების სამსჯავროს წინაშე ჩვენ „გემართებდა წარგვედგინა ჩვენი ეკლესიური სურვილები და ზრახვანი და დაგვეცადა მის განაჩენისათვის“. წინა რუბრიკაში (II) მოყვანილ ფაქტებიდან შენი უწმიდესობა მიჰხვდებოდა, რა მიზეზისა გამო მხოლოდ 1905 წელს გამოაშკარავებულ იქმნენ „ცდანი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის“. მხოლოდ ამ წელს არ იყო განა ოფიციალურად ნებადართული მართლის თქმა?! და ჩვენც გამოვთქვით ეს. არა თუ მხოლოდ ჩვენ შორის აღიძრა 1905 წელს ცდა კანონიკური წყობილების აღსადგენად: თვით რუსეთის ეკლესია რომელიც საქართველოს ეკლესიასთან შედარებით უკეთეს პირობებში იმყოფებოდა, მაგრამ ორ საუკუნის მეტ მანძილზე ემონებოდა „...ფრაკოსანსა და მუნდიროსან პატრიარქებს, „ურმწუნოებსა“ და „რჯულისაგან აშკარათ გადამდგარ პირებს“ (“Всерос. церковно-обществ. вестник“ 1917. №156. „Дежание Собора“ – 25 ღვინობისთვე), განა იმავე 1905 წელს არ ამეტყველდა პატრიარქობის აღდგენისათვის? უწმიდესობას შენსას ალბათ არდავიწყებული არ ექნება ის გარემოება, თუ როგორ მრისხანეთ შეუბღვირა პობედონოს-ცევმა რუსის ეკლესიის საუკეთესო მღვდელმთავრებს რუსეთის საეკლესიო მმართველობაში ნორმალური წყობილების დაფუძნების ცდისათვის და რაზომ დიდი იყო მღვდელმთავართა დარცხვენა უძლიერესი ვეზირის ამ შეტევისა გამო. ამის გარდა, უწმიდესობა შენი აქაც სცოდებს ჭეშმარიტების წინააღმდეგ: საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხი გადაცემულ იქმნა სრულიად რუსეთის მომავალ კრებაზე გასარჩევათ არა უწმიდესი სინოდის დადგენილებით, არამედ იმპერატორ ნიკოლოზ II-ის ნებით, ვითარცა პასუხი ქართველ ეპისკოპოზთა მიმართვაზე საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურ უფლებებში აღდგენისათვის. უწმიდესმა სინოდმა მარტივი განკარგულებაც კი არ გასცა, რათა უმაღლესი ნება თავის ოფიციალ ორგანო – Церковная ведомость - ებში გამოქვეყნებული და ეს უმაღლესად გამოთქმული სურვილი ქართველ ეპისკოპოზებს კავკასიის მეფისნაცვლის საშუალებით ეუწყათ. ხოლო არსებითათ, 1906 წელს გამოთქმული ეს დადგენილება, ანუ ნება, საქართველოს ეკლესიას უმზადებდა უფრო უარეს მდგომარეობას. საქმე იმაშია, რომ განზრახულ კრებას არ შეეძლო სისწორით გადაეჭრა მის მსჯელობაზე გადაცემული საკითხი, – ამისი თავდები იყო დაგზავნილ შეკითხვებზე პასუხი იმ მღვდელმთავრებისა, რომლებიც კრების სრულუფლებიან წევრებად უნდა ყოფილიყვნენ: ყოვლად სამღვდლო მეუფენი თავის პასუხში ან არ ეხებოდნენ ამ საკითხს, ან მას უარსაყოფელად სწყვეტდნენ, ზოგიერთნი კი მოითხოვდნენ ჩვენს მიცემას სასჯელში (ტულის მღვდელმთავარი ლავრენტი: Отзывы епархиальных архиериев - ნაწ. 3, გვ. 387).

უკეთესი მიმართულება არ მიუღია საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხს კრების წინასწარ თათბირხედაც (Предсоборное присутствие): ამ თათბირმა

საკითხი უარყოფითად გარდასწავიჭა და ეკლესიურ საქმეთა მოგვარებას ამიერკავკასიაში შეუდგა მის სახელზე დეკანოზ ვოსტორგოვის მიერ წარდგენილი ორი პროექტიდან ერთის მიღებით. ხოლო ეს პროექტი პროფ. პ. გლუბოვსკის სიტყვითაც კი „კანონიკური თვალსაზრისით არ იყო მთლად უმწიკვლო“, ვინაიდან ერთსა და იმავე ტერიტორიაზე განზრახული იყო „ორი ურთიერთმორის მოქიშპე საეკლესიო ხელისუფლების დაარსება, რომელთა შორის მოსალოდნელი იყო მტრული განწყობილება (კრების წინასწ. თათბირი ჟურნალები და პროტოკოლები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 277). განზრახული კრების მომავალი წევრებისა და მათი დამქაშების ასეთი სულისკვეთებისა გამო, განა შეიძლებოდა ჩვენი სურვილები და მისწრაფებანი დამოუკიდებლობისადმი სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრების სამსჯავროზე წარგვედგინა?

მაგრამ შენს უწმიდესობას იქნება ჰგონია, რომ „ჩვენს სურვილებს დამოუკიდებლობისადმი“ შეეძლო სამართლის მხრივ დამცველები შეეძინა 1906 წელს გამოთქმული უმაღლესი კეთილსურვილის შემდგომ საქართველოს ეკლესიის ბედის უახლოეს ხელმძღვანელთა სახით?

დიდათა ვწუხვარ, რომ ჩვენ ხელთა გვაქვს ერთობ მცირე ოფიციალი მასალა შესახებ იმისა, თუ როგორ აშუქებდნენ ამ საკითხს უმაღლესი საეკლესიო მთავრობის წინაშე საქართველოს ექსარქოსები, გარნა ის მტკიცებანიც, რაცა ჩვენს განკარგულებაში არის, საკმაო ნათლად ახასიათებს ეგრეთწოდებულ საქართველოს ექსარქოსებს. უმაღლესი განკარგულების და კეთილსურვილების შემდგომ მოვლინებული პირველივე ექსარქოსი არქიეპისკოპოზი ნიკონი აი რას სწერდა 20 იანვარს 1908 წელს უწ. სინოდის თავმჯდომარეს მიტროპოლიტ ანტონს: – „სამღვდელოებამ (საქართველოსამ) დაადგინა სემინარიაში და სასულიერო სასწავლებლებში საღვთისმეტყველო საგნების სწავლება შემოიღოს ქართულ ენაზე, მაგრამ ეს არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება. ხოლო თუ მათ მაინცდამაინც მიეცემოდათ ნებართვა ქართულ ღვთისმეტყველებაში ევარჯიშნათ, მაშინ ამ საქმეს ბოლომდის უნდა მივყვეთ და არაფრით არ უნდა გადავუხვიოთ სახელმწიფოებრივ საფუძვლებს და შეიძლება, როგორც ვწერ უწ. სინოდისადმი მოხსენებაში, წაერთვას სემინარიას შემწეობა სახელმწიფო ხაზინიდან, რაკი მასში სწავლებას ნაციონალურ ენაზე შემოიღებენ და ჩამოერთვას ის უფლებებიც, რასაც იგი თავის მოწაფეთ ანიჭებდა ამ ხნობამდის, ვიდრე იყო სავსებით რუსული. მაშინ ქართველები ჩადენილი საქციელის მონანიებით და ცრემლთა დენით შეწყალებისათვის, უარს განაცხადებენ თავის ეროვნულ პრეტენზიებზე და ხვერწნით მოგვმართავენ დავუბრუნოთ ის, რაცა ჰქონდათ. თავაზიანობა მათთან არა ღირს (“Закавказие“, 16 აპრილი, 1917 წ.). ნუთუ შესაძლებელი იყო, ღირსქებული ძმად, ასეთი სტრიქონების ავტორისაგან დახმარების მოლოდინი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალ უფლებათა საკითხის დადებითად გარდაწყვეტისათვის?..

მთავარეპისკოპოზ ნიკონის მოადგილემ მაღალყოფლადუსამღვდელო ინოკენტიმ იმერეთის სამღვდელოების მილოცვაზე მისი ექსარქოსად დანიშვნის გამო და იმედის გამოთქმაზე, რათა ივერიის ეკლესიის საკითხი კეთილმითვლილად გარდაწყვეტილიყო, ასე შეუთვალა: მე ვცნობ მხოლოდ რუსეთის ეკლესიას, ხოლო არა ვცნობ ივერიის ეკლესიას. ექსარქოს ინოკენტის მოადგილე არქიეპისკოპოზი ალექსი 7 ქრისტეშობისთვის 1913 წ. ხელმწიფე იმპერატორისადმი მირთმეულ მიმართვაში, ქართველების ცდას ეკლესიური თვითარსებობისათვის უწოდებს „ქართველ ავტოკეფალისტ ინტელიგენტების ფანტასტიურ ბოდვას“ (უწ. სინოდის ბრძანება, №6167, 11 აპრილი, 1914 წელი, სინდ. კანტორის საქმე, 1914 წ. №300). ახლა არქიეპისკოპოზ პლატონის საქციელი: საქართველოს ეკლესიის სამღვდელოების კრებას მან ჩამოართვა პატაკი დიდი მთავრის ნიკოლოზ ნიკოლოზისადმი გადასაცემათ,

რომელშიაც გამოთქმული იყო შუამდგომლობა ავტოკეფალიის აღდგენისათვის, ნამდვილად კი არა თვითონ დაიტოვა, ხოლო სამღვდელოებას არწმუნებდა, რომ იგი უკვე გადაეცა დანიშნულებისამებრ.

რაც ითქვა, უწმიდესო მეუფეო, საკმარისია იმის გასაგებათ, თუ როგორ ამზადებდნენ რუსეთის ეკლესიის კრებას მის განსახილველათ გადაცემულ საქართველოს ეკლესიის საკითხის გარდაწყვეტისათვის და რაგვარი დადგენილების მიღება შეეძლო კრებას ამ საკითხზე. რუსეთის ეკლესიის კრების მიერ ავტოკეფალიის საკითხის უარყოფით განჩინებას კი შეეძლო წარმოეშვა განყოფილება და მტრობა-კონფლიქტი უკვე ორ ეკლესიას შორის – ქართულისა და რუსულისა, რაიცა ჩვენ არასდროსა გვსურდა და არც ახლა გვსურს. ეკლესიურ საქმისათვის მეცადინე ქართველები ამიტომ დაუფარავად აცხადებდნენ, რომ რუსეთის საეკლესიო კრებას 1906 წლის 11 მარიაშობისთვის უმაღლესი ბრძანების შემდეგაც ნება არა აქვს გარდასწყვიტოს ქართული საეკლესიო საკითხი და რჩევას იძლეოდნენ ყოველივე ღონის მისაღებად, რათა განზრახული სრულიად რუსეთის კრებაზე მასზე განსახილველათ გადაცემული საკითხის განსჯაში არ შესულიყო (Тифлис, N16, 12 ღვინობისთვის, 1906 წ. Мнение группы священников).

შემდგომ ყოველივე ამისა, საჭირო შეიქმნა ან დაშთენა სინოდალურ ხელისუფლების ქვეშ და ცდა მისგან მმართველობის ნაწილობრივი რეფორმების გამოღებისათვის ავტოკეფალიის საკითხის აღუქმრელად, ან არა და, საჭირო იყო ღონის ხელისშემწყობი გარემოებისა, რათა თვით საქართველოს ეკლესიას შესძლებოდა თვისი აღდგენა ავტოკეფალურ, თვითგამგე ეკლესიის უფლებებში. უფალმა ინება ისეთი აგრემოების შექმნა, რომელთა მეოხებით საქართველოს ეკლესიამ მეორე მზის არჩევა შესძლო და, ვითარცა შედეგი, მოგვცა 1917 წლის 12 მარტის თვითგამორკვევის დიდი აქტი და ამის გამო გვიცხავ შენ, სიყვარულით აღსავსევი!

IV

მაგრამ შენ, უნეტარესო, განაგრძობ ჩვენს ბრალდებას და ამბობ, რომ ჩვენ „დავარდვიეთ (სწორეთ 1917 წლის 12 მარტის აქტით) კანონიკური მიმართულება მართლმადიდებელ რუსის ეკლესიასთან და ავჩქარდით გამოგვეაჯნა დროებითი მთავრობისაგან 27 მარტის დადგენილება შესახებ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა.

უწმიდესო მეუფეო, ღვთაებრივ განგებას ენება, რათა მოცილებულიყო ის, რაიცა 1917 წლამდის აბრკოლებდა რუსული საეკლესიო კრების მოწვევას და რამაც მოსპო ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია, – თვითმპყრობელურმა მთავრობამ ადგილი დაუთმო სახალხო წარმომადგენლობას. ამგვარი ცვლილებისა გამო, საქართველოს ეპისკოპოზებმა და სამღვდელოებისა და ერისკაცთა წარმომადგენლებმა კეთილდროულად მიითვალეს შერკებილიყვნენ 1917 წლის 12 მარტს მცხეთის ათორმეტთა მოციქულთა ტაძარში და ერთხმათა და ერთსულოვნებით დაედგინათ: ამიერიდგან საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალური მმართველობა აღდგენილად ჩაითვალოს და ამის შესახებ ეცნობოს დროებით მთავრობას, რომელმაც შესცვალა ხელისუფლება, 1811 წელს რომ მოსპო ეს მმართველობა, ხოლო 1906 წელს თხოვნა მიიღო იგივე მმართველობის აღსადგენათ. დროებითმა მთავრობამ დადგენილება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის გამოსცა სრულიად დამოუკიდებლად და არა ქართველი ეპისკოპოზების მხრით რაიმე ცდისა გამო, როგორც ამას უწმიდესობა შენი შემცდართ ჰგონებს (“Вестник временого правительства“ 1917, №18; შეადარე: „Церковные ведомости“, 1917, №9-15). ამ დადგენილებაში დროებითი მთავრობა თუმცა შეჰნიშნავს, რომ ის საქართველოს ძველი მართლმადიდებელი ეკლესიის აღდგენის კანონიურ მხარეს არ ეხება, მაინც სწორეთ ამ მხრივ შეეხო მას,

ამიტომაც საკითხი ანტიკანონიკურად გადასჭრა, ვინაიდან საქართველოს ავტოკეფალ ეკლესიას მიუკუთვნა ეროვნული ქართული ხასიათი და არ შეზღუდა იგი განსაზღვრულ ტერიტორიით, როგორც ამას კანონები აწესებენ; იმავე კანონთა საწინააღმდეგოთ, მან „ყველა მართლმადიდებელი სამრევლოები – რუსულნი და სხვა არაქართულნი – მართლმადიდებელი რუსული ეკლესიის უწყებაში დასტოვა. საკითხის ამგვარი შეტრიალება საქართველოს ეკლესიის დროებითმა მმართველობამ სცნო ანტიკანონიკურად და იმავე დროს, როცა მიიღო დეკრეტით ეს დადგენილება- 28 მარტს – გამოაცხადა ასეთი შინაარსის პროტესტი: „საქართველოს ეკლესიის ცნობას ნაციონალ ეკლესიად და არა ტერიტორიულ ავტოკეფალიად ისტორიაში პრეცედენტი არა აქვს და სავსებით ეწინააღმდეგება მართლმადიდებლებისათვის სავალდებულო ეკლესიურ ყველა კანონს. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია უნდა იყოს ცნობილი ტერიტორიულ საფუძვლებზე ძველი დროის ქართულ საკათალიკოზო საზღვრებში“. საქართველოს ეკლესიის დროებითი მმართველობის მიერ პროტესტი შეტანილი იქმნა იმ პროექტშიაც, რომელიც ხელმოწერილი ყო დროებითი მთავრობის წევრებისაგან და მისი დროებითი რწმუნებულის საქართველოს საქმეთათვის პროფესორ ვ. ბენეშევიჩისაგან: „მთავარი საფუძვლები საქართველოს ეკლესიის უფლებრივი მდგომარეობისა რუსეთის სახელმწიფოში“. მაგრამ დროებითმა მთავრობამ უარჰყო ეს სამართლიანი პროტესტი, არ ჩასთვალა შესაძლებლად ანგარიში გაეწია საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებისათვის და, ამ რიგად, დააკანონა ეკლესიის მიერ დაგმობილი ფილექტიზმი. ამის გამო, დროებითი მთავრობის მიერ დამტკიცებულ „რუსეთის სახელმწიფოში საქართველოს ეკლესიის უფლებრივი მდგომარეობის პროექტის“ მიღებისთანავე („Вестник временого правительства, 140 (180), 1917), საქართველოს ეკლესიის დროებითი მმართველობისა და მის ყველა ეპარქიულ განყოფილებათა საგანგებო კრებამ გაუგზავნა ა. კარტაშევს ფრიად მკაცრი შინაარსის პროტესტი.

ნათქვამიდან ცხადი უნდა იყოს შენი სათნოებისათვის, რომ რაკი უწმიდესი სინოდის XIX საუკუნის დასაწყისში გაერია საქართველოს ეკლესიის საქმეებში არა თავის ინიციატივით, არამედ შეზახფეროების გავლენითა და იძულებით (ბუტკევიჩი, გვ.16, 19), საქართველოს ეკლესიას საფუძველი ჰქონდა დაიმედებულებო, რომ რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესია, უწმიდესი სინოდის სახით, 1917 წელს სიხარულით მიეგებებოდა თავის განთავისუფლებას მასზე იძულებით მოხვეწულ საქართველოს ეკლესიისათვის გარჯისა და მზრუნველობისაგან და ამით გამოასწორებდა დროებითი მთავრობის მიერ ჩადენილ შეცდომას. ეს მაინც არ მოხდა: უწმიდესი სინოდის წევრმა მთავარეპისკოპოზმა პლატონმა ჩვენგან ცნობა რომ მიიღო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურ უფლებათა აღდგენის თაობაზე, რის შემდეგ მას ბუნებრივად უნდა აჰყროდა უფლება ქართლისა და კახეთის მთავარეპისკოპოზთა და საქართველოს ექსარქოსათ დაშთენილიყო, ძმური საღამის მაგიერ, რუსის სალდათების ხიშტებით დაგვემუქრა. უწმიდესმა სინოდმა კი არ დააყოვნა დამდგარიყო თქვენ მიერ სამართლიანად წოდებულ ბულგარულ სქიზმის თვალსაზრისზე და 1917 წლის 14 მკათათვეს გამოიცა „დროებითი წესები კავკასიაში რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის მოწყობისათვის“ („Церковные ведомости“, 1917, №30) რუსული სამიტროპოლიტო კათედრის დაწესებით, იქ, სადაც V საუკუნიდან მოყოლებული არსებობს ქართული ტფილელი მიტროპოლიტის კათედრა, რაიცა ეწინააღმდეგება I მსოფლიო კრების მე-8 კანონს: „რათა არ იყვნენ ორნი ეპისკოპოზნი ერთსა ქალაქსა შინა“.

მოთხოვნილის შემდგომ, ვიმედოვნებ, უწმიდესობა შენი შესძლებს სთქვას „ღრმითა შეგნებითა თვისით“, რომ საქართველოს ეპისკოპოზნი მუდამ იცავდნენ

კანონიკურ წესებს იმ დროს, როდესაც ისინი, ვინც თავის თავს რუსეთის ეკლესიის წარმომადგენლებათ შსახავდნენ, ღვთაებრივ კანონთა წინააღმდეგ ვიდოდნენ.

V

უწმიდესობა შენი გვისაყვედურებს ჩვენ კიდევ რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიის მიმართ სარწმუნოებისა და სიყვარულის ერთობის დარღვევას და მასთან, წინააღმდეგ ყოველივე კანონიკური წესებისა, ურთიერთობის შეწყვეტას. გარნა არც ეს საყვედური დაგვიმსახურებია, ამიტომ ესეც უსაფუძვლოა. მართალია ჩვენ 1917 წლის 12 მარტიდან – განსაკუთრებით 27-დან – არა ვცნობდით ჩვენზე უწმიდესი სინოდის ისედაც უკანონო მთავრობას, მაგრამ სულაც არ გვიფიქრია დავშთენილიყავით „რუსეთის ეკლესიასთან ყოველივე ურთიერთობის გარეშე.“ ჩვენ მიერ 1917 წელს, 14 მარტს არქიეპისკოპოზ პლატონისათვის გადაცემულ საბუთებში გარკვეულათ იყო ნათქვამი, რომ მას „ერთმევა უფლება გამგებლობისა საექსარქოსოს - მხოლოდ

ქართულ ეპარქიებზე, სამრევლოებზე, სასულიერო სასწავლებლებზე და საეკლესიო დაწესებულებებზე საქართველოს საკათალიკოზო საზღვრებში“ განურჩევლად იმისა, თუ როგორი იყო და არის ეროვნებათა შემადგენლობა, როგორც საკათალიკოზო, აგრეთვე საქართველოს ყოფილ საექსარქოსოს დანაშთენ ნაწილებში. ამგვარი კანონიკური მოთხოვნილება მიუღებლად მოეჩვენა არქიეპისკოპოზ პლატონთან შემდგარ ქალაქ ტფილისის სამღვდლოებისა და ერისკაცთა კომიტეტს, რომელშიაც თავმოყრილიყვნენ უმთავრესად დეკანოზ ვოსტორგოვის ყოფილი თანამოღვაწენი. ამ კომიტეტმა 27 მარტს დაადგინა – ეცნობოს უწმიდეს სინოდს შემდეგი: „რადგანაც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გამოცხადება შესრულებული ფაქტია, ხოლო ჩვენთვის შეუძლებელი არის საქართველოს საკათალიკოზოში შესვლა, ვშუამდგომლობთ უწმიდესი სინოდის წინაშე, დაარსდეს ამიერკავკასიის საექსარქოსო, უწმიდესი სინოდისადმი დაქვემდებარებული, რომლის შემადგენლობაში უნდა იყვნენ ყველა რუსული სამრევლოები, აგრეთვე სხვა ეროვნებათა მართლმადიდებლებიც, უკეთუ ისინი ამას მოისურვებენ“.

ამ მომენტიდან ქალაქ ტფილისის რუს სამღვდლოებისა და ერისკაცთა კომიტეტს ორ ეკლესიათა ურთიერთობაში შეაქვს არაკანონიკური ელემენტი და ჩვენ ტფილისის კომიტეტის ამ მოქმედებას ვრაცხდით ძალადობად რუსის ეკლესიის შვილებზე, რომელნიც საკათალიკოზოს ტერიტორიის გარეშე ცხოვრობენ, ამიტომაც არქიეპისკოპოზ პლატონს, და ეხლაც მის მოადგილეს, მუდამა ვცნობთ რუსეთის ეკლესიის მღვდელმთავრად კავკასიაში, საქართველოს ეკლესიის ტერიტორიის გარეშე, ხოლო ჩვენ რომ არ გვსურდა და არც ახლა გვსურს მართლმადიდებელ რუსულ ეკლესიასთან სარწმუნოებისა და სიყვარულსი ერთობის დარღვევა და მასთან ურთიერთობის შეწყვეტა, ეს უწმიდესობას შენსას შეუძლიან ნათლად დაინახოს შემდგომი ფაქტებიდან: როცა ქალაქ ტფილისში 1917 წლის მაისში გაიხსნა კავკასიაში მოსახლე რუსების საეკლესიო კრება, ჩვენ მივგზავნეთ ამ კრების წევრთა მისასალმებლად ჩვენი წარმომადგენლები ერთი მღვდელმთავრისა და საქართველოს ეკლესიის დროებით მმართველობის ერთი წევრის სახით. იმავე წელს თიბათვეში გავამგზავრეთ სპეციალური დელეგაცია უწმიდესი სინოდისათვის ძმური საღამის გადასაცემათ. 28 თიბათვეს დელეგაციამ წერილობით მიჰმართა ობერპროკურორ ვ.ნ. ლვოვს ნებართვა გამოეთხოვა უწმიდესი სინოდისაგან მის მისაღებად და ასეთ დღეთ უწმიდესმა სინოდმა 1917 წლის 1 მარიაშობისთვის დანიშვნა ინება. დელეგაცია უწმიდესმა სინოდმა, მთელის შედგენილობით თავმოყრილმა მიიღო, ხოლო დელეგაციის მეთაურმა ყოვლადსამღვდლო ანტონმა მიჰმართა უწმიდეს სინოდს შემდეგი მისასალმებელი სიტყვებით: „თქვენო უწმიდესობავ, ღვთივბრძენო

მწყემსთავარნო და მამანო! კურთხეულ ივერიის ძეთ, რომელთაც ჯერ კიდევ წმიდა მოციქულთა სწორის ნინოს დროიდან ეპყრათ თვალი დიდფასიანი- მართლმადიდებელი სარწმუნოებისაკენ და მის დაცვისათვის მრავალ საუკუნეთა მანძილზე სისხლით იცვლებოდნენ, – XVIII საუკუნის დამლევეს გადასწყვიტეს უბიწო ტრედის დაცვა რუსეთის ძლიერების საფარველის ქვეშე ეპოვათ. საქართველოს შეერთების შემდგომ ერთმორწმუნე რუსეთთან ეკლესია გამოკეთდა ძველი, მტრისხელისაგან მიღებულ ჭრილობისაგან და შეუდგა თვის შვილთა თავმოყრას – თავისუფალი თვით არსი დაედო ჩვენს ივერიის ეკლესიას! გარნა თვითმპყრობელ მთავრობის წარმომადგენლების დაჟინებისა გამო, თავმოკვეთილ და ძალით დამორჩილებულ იქმნა თავისი უმცროსი დის – სრულიად რუსეთის ეკლესიისადმი. რაოდენი მუდარა და ვედრება გაისმოდა ბრალდებები ტყვის განთავისუფლებისათვის, გარნა ყოველივე ეს იხშებოდა და იკვეთებოდა, ხლო როდესაც ამა წლის 3 მარტს რუსეთში გამოცხადდა მოქალაქობრივი თავისუფლებანი, ეკლესიურმა ხალხმა საქართველოსამ მოიწადინა და 12 მარტს აღადგინა თავისი მშობლიური ეკლესია მის ავტოკეფალ უფლებებში და ეს თვითგამორკვევის აქტი იქმნა დამტკიცებული ამა წლის 27 მარტს დროებითი მთავრობის მიერ და დიდ აქტად წოდებული. ივერიის ავტოკეფალური მართლმადიდებელი კათოლიკე ეკლესია აუწყებს ამას ქრისტეს მიერ საყვარელ თავის დას – სრულიად რუსეთის მართლმადიდებელ კათოლიკე ეკლესიას, თქვენი უწმიდესობის სახით, და უძღვნის მართლმადიდებლობის შინა მყოფ რუს მოძმე ხალხს ქრისტიანულ წრფელსა და მხურვალე ამბორს. ქრისტეს მიერ ამ სიყვარულის ცხოველ გრძნობით ჯვაროსანი ეკლესია ივერიისა ითვალისწინებს განვლილ უამთა შინა საუკუნეთა სტადიონზე ორივე ეკლესიათა მიერ მართლმადიდებელ სარწმუნოების წმიდა დოგმათა თანხმობლივ დაცვას და გამოსთქვამს მტკიცე რწმენას იმაში, რომ ამიერიდან ორივე მონათესავე სარწმუნოებითაცა და სულიერ მისწრაფებით ეკლესიანი იცხოვრებენ კეთილთანხმობით, მჭიდრო კავშირისა და ურთიერთისადმი სიყვარულით, რათა ერთი გულითა, თუმცა არა ერთითა ენითა, აღიდებდნენ ყოვლადპატიოსანსა და დიდათ შვენიერსა სახელსა მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა. ქრისტე არს ჩვენ შორის“.

ჩვენი დელეგაციის მისალმებაზე უპასუხა უწმიდესი სინოდის სახელით სინოდის თავმჯდომარემ ფილნლანდიის არქიეპისკოპოზმა სერგიმ შემდეგი სიტყვებით: „უწმიდესი სინოდი ევედრება ღმერთს (და მტკიცეთ სასოებს ამას), რათა ერთმორწმუნე ქართველმა ხალხმა თავის რელიგიურ-პოლიტიკური ცხოვრების ახალ პირობებში ჰპოვოს წყაროი ახალი ღონისა თვის სულიერი განვითარებისა და ქრისტეს ჭეშმარიტების დღემუდამ დაცვისათვის. არ არის საჭირო მოგაგონოთ, რომ რუსულ ეკლესიურ შეგნებას აროდეს ეუცხოებოდა ჰაზრი, რათა საქართველოს ეკლესიას დაჰბრუნებოდა მისი წინანდელი წყობილება. და თუ ეს ჰაზრი ამხნობამდის ვერა ჰპოულბდა განაარსებას, ეს მიეწერება სხვაგვარ, ჩვენგან დამოუკიდებელ მიზეზებს. მით უფრო დიდი სიხარულით ახლა, საერთო თავისუფლების გაზაფხულის დღეებში რუსული საეკლესიო შეგნება მზად არის მიესალმოს თქვენი დიდი ხნის ნატვრის აღსრულებას და უწმიდესი სინოდიც მთელის სულით მიუერთდებოდა ამ მისალმებას; სამწუხაროდ, ყველა ეს მოხდა რაღაც უჩვეულოდ და სინოდის გარეშე... გარნა ვიმედოვნებთ ჩვენ, რომ ღმერთი ყოველას სიკეთით აღაგებს, რომ ზოგიერთი გაუგებრობა ამ საქმეში მოგვარდება, რომ წინამდებარე საეკლესიო კრებაზე ჩვენ ერთმანეთს ძმურათ შევხვდებით და საერთო განსჯით – ქრისტეს სიყვარულისა და ერთობის სულისდაგვარად – შევძლებთ გამოვნახოთ გზა ურთიერთის გაგებისათვის, რათა მომავალში ჩვენმა ორმა ერთმორწმუნე, საეკლესიო აღთქმათა შინა სარწმუნო ხალხმა შესძლოს მშვიდობიანი ცხოვრება მხარისმხარ მიცემით და

თვითოეული შეუდგეს თავისი დანიშნულების შესრულებას ჩვენ ყოველთა საცხოვრებლად და ღვთის სადიდებლად“ (“Петроградские ведомости“, 1917, №103).

ჩვენ ეხლაც ვიმედოვნებთ, უწმიდესო მეუფეო, „რომ ღმერთი ყოველას ალაგებს კეთილად, რომ ამ საქმის ზოგიერთი გაუგებრობა მოწესრიგდება“, და თუ ჩვენ ძმურად ვერ შევხვდით რუსეთის ეკლესიის ადგილობრივ კრებაზე, ამაში უწმიდესო მეუფეო, ბრალი ჩვენ არ მიგვიძღვის: ამ კრებაზე ჩვენ არავის დაუძახივართ „ძმურათ“, როგორც დაძახილ იყვნენ კონსტანტინოპოლის, ელლადის, სერბიის და სხვ. ეკლესიათა წარმომადგენლები, თუმცაღა ამას დაპირებული იყო ობერპროკურორი ბ-ნი ა.ვ. კარტაშევი. მაინც ჩვენი დაუსწრებლობა კრებაზე შენმა უწმიდესობამ არ უნდა დასახოს, ვითარცა სურვილი „რუსეთის ეკლესიასთან ყოველივე ერთობის გარეშე დაშთენისა“, ვინაიდან სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრებაზე 1917 წელს, 19 მარტიდან მოსმენილ ჩვენ მიერ წარგზავნილ დეკლარაციაში ჩვენ მივესალმებით კრების გახსნას და ვთხოვეთ სინოდის ობერპროკურორსა და დროებითი მთავრობის წევრს კარტაშევს გადაეცა აღნიშნულ კრებისათვის საქართველოს ეკლესიის სახელით ძმური, ქრისტეს მიერ საღამო და სურვილი ნაყოფიერებისა მის წინამდებარე უდიდეს სააღმშენებლო მუშაობაში (“Всерос. церковно-обществ. вестник“ №99, 1917).

ყოველივე ნაამბობის შემდეგ, შენი უწმიდესობის მიერ ჩვენი მიპატიუება, რათა წარესდგეთ სრულიად რუსეთის საღმრთო კრებაზე და ჩვენი შეცოდებანი აღვიართო, უადგილოც არის და თანაც უშედეგო: ჩვენს საქმეთა შინა ცთომებს არ აქვს ადგილი – ხოლო უკეთუ ასეთები შეგვენიშნა, მათი აღკვეთისათვის ყოველ ეკლესიას მოეპოვება. საშუალება, შენი უწმიდესობის მიერაც, ცნობილი: დაუშრეტელი „მადლი სულისა წმიდისა, რომლისა მეოხებითა ქრისტეს მიერ მღვდელთაგან სიმართლე დაინახვის გონებით და შეინახვის მტკიცეთ“. ამიტომ ნუ ინებებ, ძმაო, ზოგიერთა თხოვნით ჩვენს მიპატიუებას სრულიად რუსეთის კრების სამსჯავროზე, „რათა არა გამოსჩნდეს წინაშე პირისა წმიდისა ეკლესიისა, ვითარცა შემტანი ამპარტავნობისა სოფლისა ქრისტეს ეკლესიასა შინა, რომელიც ღვთისა ხილვის მოსურნეთ მიუვლენს სინათლეს სიმარტივისასა და დღესა სიმდაბლისა“ (აფრიკის ეპისკოპოსთა კრების ეპისტოლე რომის პაპის მიმართ). რაიცა შეეხება იმ გაუგებრობას, რომლის თაობაზე ამბობს უწ. სინოდის თავმჯდომარე ყოვლადსამღვდელო სერგი და რასაც მართლა ჰქონდა ადგილი ჩვენშიც და თქვენშიც, ასეთები გამოწვეული იყვნენ საერო უფროსთა ჩარევით საეკლესიო საქმეებში ასი წლის წინათ და კიდევ იმით, რომ საერო მთავრობის მიერ დადგენილი უმართებელესი სინოდი მოწადინებული იყო მორჩილებაში ჰყოლოდა ქართული ეკლესია. გარნა შენ უწყი, უნეტარესო, რომ ყოველივე ეს „მოხდა არა ეკლესიური წესით, არამედ ადამიანთა სხვაგვარი ზრახვებით“, და ამიტომ, რაკი ადვადგინეთ კანონიური წყობილება ქართულსა და რუსულს ეკლესიაშიც, მტკიცეთ უნდა ვუთვალყუროთ, „რათა შემდგომში არავითარი ესეგვარი არ იქმნეს“ (I მს. კრება, კან. 2). ხოლო ეს მით უფრო შესაძლებელიც არის და საჭიროც, რომ „წყალობითა ღვთისათა ძველი გარდავიდა, აწ ყოველივე ახალ არს“ (2 კორინთ. 5,17). საეკლესიო-სახელმწიფოებრივი ცხოვრების განახლებისას ჩვენცა გვმართებს განვახდელთ ჩვენს გრძნობებში ურთიერთისად „რათა ამ ჩვენმა ორმა ერთმორწმუნე ხალხმა, თვის ეკლესიურ აღთქმათა ერთგულად დამცველებმა, შესძლონ მშვიდობიანი ცხოვრება და თვითოეულმა აღასრულოს მოწოდებანი თვისი ჩვენ ყოველთა საცხოვრებლად და სადიდებლად ღვთისა“.

* უკრნ. „ჯვარი ვახისა“, 1990 წ. №3, გვ. 64-74.

1922 წლის ივნისის 20 დღეს მე საქართველოს საგანგებო კომისიის საიდუმლო რწმუნებულის თანაშემწემ ქავთარაძემ განვიხილე რა საქართველოს პატრიარქ ამბროსის მიერ გაგზავნილი მოწოდება გენუის კონფერენციაზე და ჩვენება მისი ვპოვე მასში ბოროტმოქმედება მიმართული არსებული ხელისუფლების წინააღმდეგ, რომელიც გამოიხატა პროვოკაციაში, კონტრრევოლუციაში და საბჭოთა ხელისუფლების გაბიაბრუებაში.

* სუიცსა ფ. 516. აღწ. 2. საქმე 1. გვ. 119.

საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა კომისარს*

უკვე მესამე კვირა გადის, რაც დაპატიმრებულნი არიან საკათალიკოსო საბჭოს წევრები, მეც აკრძალული მაქვს ბინიდან გასვლა, მოხონელების მიღება და მაშასადამე ჩემი მოვალეობის აღსრულება. იქნება უხერხული მდგომარეობა. გთხოვთ დააჩქაროთ გამოძიება, რომ რაც შეიძლება მალე ბოლო მოეღოს გაურკვეველ და არასასურველ მდგომარეობას.

კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი.
1922 წ. 20 იანვარი

* სუიცსა ფ. 516, აღწ. 2. საქმე-1, გვ. 131.

საქართველოს საგანგებო კომისიის თავმჯდომარეს*

ჩემი პატიმრული ცხოვრების პირობებში სიონის ტაძრის ეზოში გადასახლებითი რამდენადმე გამოიცვალა. საკათალიკოსო სახლში მქონდა კარის ეკლესია, სადაც შემიძლო წირვა-ლოცვის შესრულება, ახლა კი კარის ეკლესია არა მაქვს და ამისათვის გთხოვთ რაც შეიძლება დაჩქარებით მომცეთ განმარტება, მაქვს თუ არა უფლება კვირა უქმე დღეებში შევასრულო წირვა-ლოცვა სიონის საკათედრო ტაძარში.

კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი
1923 წ. 8 ივლისი

* სუიცსა 521. აღწ. 2. საქმე 1. გვ. 18.

საქართველოს სოციალისტური რესპუბლიკის უზენაეს სასამართლოს თავმჯდომარეს დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძის განცხადება 1924 წლის 1 იანვარს ჩამბარდა უზენაესი სასამართლოს გამომძიებლის მიერ შედგენილი დასკვნითი დადგენილების პირი. როგორც „კომუნისტის“ ამა წლის №26-დან ჩანს, საქმის გარჩევა განზრახულია თებერვლის შუა რიცხვებში. ამის გამო გთხოვთ ინებოთ განკარგულება რათა ა) დამენიშნოს დამცველი, ბ) მომეცეს ნება გავეცნო საქმეს და ამოვიღო ჩემთვის საჭირო ცნობები, გ) მომეცეს სასუალება მოვნახო საბუთები საკათალიკოსო საბჭოს კანცელარიაში გასაბათილებლად ბრალდებისა, ე) მიეცეს ჩემს შვილებს ნება ჩემი ნახვისა, როცა ეს საწირო იქნება ჩემთვის, საქმის მიმდინარეობის მიხედვით.“

1924 წ. 3 თებერვალი.

* სუიცსა ფ. ჯერ. აღწ. 2. საქმე 3. გვ. 24.

**საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახკომსაბჭოს
თავმჯდომარეს
დაპატიმრებულ სასულიერო პირთა, დეკანოზების კ. ცინცაძის, ა. თოთიბაძის, დ.
ლაზარიშვილის
განცხადება**

ჩვენ გამოგვიცხადეს რუსეთში გადასახლება, გთხოვთ გაითვალისწინოთ, რომ ჩვენ ჩვენს მოქმედებაში არასოდეს არ ვხელმძღვანელობდით პოლიტიკური მოსაზრებებით. არ გაგვაგზავნოთ რუსეთში.

1924 წ. ფ. ასხ. გვ. 119

**საქართველოს მართლმადიდებელი
ეკლესიების ეპარქიებს**

სრულიად საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს კანცელარია პატივისცემით გაცნობებთ, რომ 1925 წლის 10 ოქტომბრის განჩინებით ეპარქიების მღვდელმთავართა კრებულის თანდასწრებით აღდგენილია ცაგერისა და ბოდბის ეპარქიები, ხოლო მცხეთა-თბილისის ეპარქიიდან გამოყოფილია ნინოწმინდისა და წილკნის ეპარქიები. მღვდელმთავრებად დამტკიცებულნი ბრძანდებიან: ნინოწმინდელად მიტროპოლიტი კალისტრატე, ცაგერის ეპისკოპოსი ალექსი, ბოდბისა – ეპისკოპოსი სტეფანე, წილკნისა ეპისკოპოსი პავლე.

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფონდი №28.

საქართველოს სსრ განათლების კომისარს*

პატივისცემით გთხოვთ ინებოთ განკარგულება, რათა რწმუნებული ჩემდამი ნინოწმინდის ეპარქიის საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად გადმომეცეს ყოფილ რეალურ და წმ. ნინოს სახ. სასწავლებელთა ეკლესიების კონდაკები, ხატები, შანდლები, შესამოსლები, წიგნები, ჭურჭელი და ღვთისმსახურების საგნები, რომელთაც არ აქვთ სამეცნიერო მნიშვნელობა.

ნინოწმინდელი მიტროპოლიტი კალისტრატე
1926 წ. 22 აპრილი

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №35.

მიტროპოლიტ კალისტრატეს*

დიდად პატივცემულო მეუფეო და ძმაო კალისტრატე
საქმის გამო სოხუმში მივდივარ და შეიძლება ერთ-ორ კვირას დამაგვიანდეს. გთხოვთ ბზობას, დიდ ხუთშაბათს და თუ მანამდე ვერ დავბრუნდი აღდგომის პირველ დღესაც სწიროთ სიონში.

სრულიად საქართველოს
კათალიკოს-პატრიარქი ქრისტეფორე
1927 წ. 7 აპრილი

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №50.

სრულიად საქართველოს სსრ ცაკს*

დამატებით 1932 წლის დეკემბრის მომართვისა პატივისცემით გაცნობებთ, რომ ერთი კვირის წინათ სიძველეთა, ხელოვნებისა და ბუნების ძეგლთა დაცვის განყოფილებაში

ფილების მიერ აღრიცხვაზე აღებულ ბეთანიის მონასტერს და მის მეთვალყურე ბერებს იოანე მაისურაძეს და გიორგი მხეიძეს ღამე დაცემიან შეიარაღებული ბოროტმოქმედნი, წაუღიათ ხალიჩა, საფენები, ტანსაცმელი, საკერავი მანქანა.

საფიქრებელია, ისინი არიან ვინც გაძარცვეს შიომღვიმის მონასტერი და მოკლეს ბერები კვიპრიანე და მოსე სუმბაძე და სასიკვდილოდ დაჭრეს ნეოფიტე ვარდუაშვილი.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე.
1933 წ. 31 იანვარი

* სუცსა ფ. 284, აღწ.1. საქმე 220.

საქართველოს რესპუბლიკის მილიციის უფროსს ამხ. შ. წერეთელს*

გეგზავნებათ კათოლიკოს-პატრიარქ კალისტრატეს მომართვა ჯვრის, ქვათახევის, შიომღვიმის ეკლესიებში მღვდელმ-მონაზონთა დახოცვის შესახებ. საქართველოს სსრ ცაკის თავმჯდომარის ამხ. ფ. მახარაძის შემდეგი რეზოლუციით – გეგვალემათ დაუყოვნებლივ მიიღოთ ზომები დამნაშავეთა აღმოსაჩენად და შედეგები მაცნობეთ.

ფ. მახარაძე

შიომღვიმის მონასტრის წინამძღვრის, არქიმანდრიტ ისეს (სუხიშვილი) ჩანაწერი სქემდღვდელმონაზონ მოსეს (მცირე სქემაში კვიპრიანე (სუმბაძე)) მკვლელობასთან დაკავშირებით, 1932 წლის 15 დეკემბერი: „შაბათს, 3 დეკემბერს საღამოს, ჩემი პირადი საქმის გამო წამოვედი შიომღვიმის მონასტრიდან და დავუტოვე ჩემს მეგობარს, აწ განსვენებულ დიდსქემა მღვდელმონაზონ მოსეს ეკლესიის და საწინამძღვრო სახლის გასაღები. ასევე 10 თუმანი. თან დავუბარე, თუ ჩემი დისწული ჩამოვიდოდა (ეხლაც ველოდები) და ჩამოიტანა ურმით ჩემი სახამთრო საზრდო, გადაეცა ურმის ქირა 10 თუმანი და თუ არ ეყოფოდა, თავისი დამატებინა ჩემს მოსვლამდე და მიეცა ჩემი სახლის გასაღები, რომ ღამე გარეთ არ დარჩენილიყო. ასევე მორჩილ დათიკოს (ჩიტიშვილი - შემდგომში მღვდელმონაზონი) დავუბარე, რომ იგი გადასულიყო სოფელ სხალტბაში გადმოსატანად გამომცხვარი პურისა, საღაც დატოვებული მქონდა ფქვილი და ამის შემდეგ გავემართე მცხეთის გავლით თბილისისაკენ. 4 დეკემბერს თბილისში დავრჩი, 5-ში დილით გავედი თბილისიდან საფოსტო მატარებლით, გავუარე მცხეთაში კბილის ექიმს. ნაშუადღევს გავედი მცხეთიდან და 4 საათი იქნებოდა, მივედი მონასტერში. როცა შევედი მონასტრის გალავანში, ჰოი საშინელება! კატა ერთი მხრიდან მომეგება საშინელი კივილით და ძალი მერე მხრიდან, რომელიც არაჩვეულებრივად წკმუტუნებდა, მელაქუცებოდა და ფეხქვეშ მიგორდებოდა. მიუახლოვდი ჩემი მეგობრის მოსე სუმბაძის ბინას. შევნიშნე, რომ მის საცხოვრებელ ბინას კლიტე ედო მხოლოდ. მერე, რომელიც საკუჭნაოდ ჰქონდა და არავის თავის დღეში არ უშვებდა შიგ, ღია იყო. შევეხმაურე ორჯერ და ვთხოვე, ჩემი ბინის გასაღები მოეცა, მაგრამ შიგნიდან ხმა არავინ გამცა. ვიფიქრე შეიძლება არ სცალია მეთქი და წავედი ჩემი სახლისაკენ. ავედი რა კიბეზე, შევნიშნე, შესავალი კარი ღია იყო და ფანჯარა ჩამტვრეული. შევედი რა აივანში, ჩემი საწოლის ოთახის კარი ფეხით იყო შეღეწილი, აგრეთვე სამზარეულოსი და დიდი დარბაზისა. შევედი სახლში, მაგიდის უჯრები გამოღებული და არეული იყო. ქვეშაგები გადმოყრილი, ზოგი ტანისამოსი და საცვლები წადებული. გავედი საკუჭნაო ოთახში, ვიხილე იქედან წაეღოთ ხუთი თონის პური და სამი თევზე. ამავე დროს შევნიშნე, რომ მაგიდაზე ეწყო ეკლესიის გასაღები. კვლავ დავბრუნდი

დაბლა განსვენებულის ოთახისაკენ. შევადე კარი, შიგ არავინ დამხვდა. გამოვბრუნდი უკან ეზოში. ვიპოვნე კლიტე გადაგდებული მოსეს საკუჭნაოსი. გამოვედი წინა ბალკონისკენ, დავიძახე, ძახილით ვეძახდი ხან მოსეს, ხან დათიკოს, მაგრამ ჩემს ხმას ბანს აძლევდა გამოძახილი ბუებისა და ჭოტებისა. ვიფიქრე, შეიძლება უბედურებას გაექცნენ, წავიდნენ მცხეთაში ან ძეგვში მილიციაში განსაცხადებლად. უკვე ბინდმა მოაღწია და მოვიდა ჩემი მორჩილი დათიკოც, როცა სახლში შემოვიდა ჩემთან, გაკვირვებული შემეკითხა, რად არის ფანჯრები დამტვრეულიო. მე ვკითხე: შენ არ იცი, რა მოხდა აქ მეთქი. მითხრა - არაო. ვუთხარ, როცა სოფელში წახვედი, სად იყო მამა მოსე მეთქი. მითხრა: აქ იყო და მთხოვა ჩქარა მოდიო, მცხეთაში მინდა წასვლაო. ის დამე გავატარეთ მწუხარებაში, მეორე დღით ადრე კვლავ შეუდექით დათვალიერებას, რა იყო წამხდარი და რა წადებული. ეკლესიაში არ შესულან და არც არა დაკარგულა. დათიკო წავიდა წყალზე, სადაც შეამჩნია XI ს-ის ძველ სამძოს სატრაპეზოსთან აუარებელი სისხლი დაღვრილი და ზედ აგურები და კრამიტები დაფარებული. ამოვიდა და შემატყობინა. მაშინვე გავიქეცი და ვიხილე საშინელება. იქვე აგურებთან შევნიშნე გათრეული კაცი, რომელსაც მისდევდა სისხლის კვალი. ეყარა ორივე ყურები მოჭრილი და თმები. მკვდარი გადაეგდოთ ხევში. გამოეჭრათ ყელი, დაეჭრათ ორივე ხელის სავარცხლები და თითები იქვე ეგდო. თვალები ჩაჭყლეტილი ჰქონდა. როგორც ექიმმა შეამოწმა და თქვა, აღმოჩნდა 26 ჭრილობა სხვადასხვა ადგილას წელს ზემოთ. იქვე ეგდო ტყავის ქამარი, რომელიც ზიდილის დროს გაეწვიტათ. სახლში დაბრუნებისთანავე დავწერე წერილი, შევატყობინე მცხეთაში ეპისკოპოსს და მილიციას. მილიცია მოვიდა, მოიყვანა მეორე დღეს ექიმი, რომელმაც შეადგინა ოქმი და მოგვცეს ნება დამარხვისა, რასაც სიმდაბლით მოგახსენებთ.“

ამავე წლის სექტემბერში სასტიკად ცემეს და სასიკვდილო ჭრილობა მიაცენეს ქვათახევის მონასტრის წინამძღვარს მღვდელ-მონაზონ ნეოფიტეს (ვარდოსანიძე), რომელიც რამდენიმე თვეში გარდაიცვალა კიდევ.

1933 წლის 27 ოქტომბერს წილკნის ეპისკოპოსი ალექსი (გერსამია) სწერს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს კალისტრატეს: „მივიღე ცნობა, რომ სამი დრის წინ მოუკლავთ სოფელ ძეგვის ყოვლადწმინდა სამების სახელობის მონასტრის მღვდელ-მონაზონი რაფაელი (კურდოვი). მილიციის თანხლებით წავედით შემთხვევის ადგილზე. ეკლესია დაკეტილი დაგვხდა. ფანჯრიდან ჩანს, რომ ხატები და წიგნები გადმოყრილია. საცხოვრებელი ბინა ბერისა დაკეტილია, შიგ ყველაპერი ხელუხლებელია, ეზო და კარმიდამო კი საშინლად არეულ-დარეულია. შესასვლელში ბევრი სისხლია და იქ უნახავთ მამა რაფაელიც. მასაც ყელი აქვს გამოჭრილი. რამდენიმე დიდი და ღრმა ჭრილობა აქვს მიყენებული ტანზე დიდი დანით. კაბა შემომწვარი აქვს. სხეული და წვერი ცოტათი დამწვარი. როგორც სჩანს, ბოროტმზრახველებს უწამებიათ. მამა რაფაელი უკვე დაემარხათ. მე ამოვათხრეინე, გავბანეთ როგორც, წესი იყო, გავაპატიოსნეთ მიცვალებული, წესი აუგეთ და ახლიდან დავასაფლავეთ. შაბათს-უწირავთ კიდევ. გამოჩნდა ერთი მსურველიც აქ დასახლების. ეს არის იეროდიაკონი პართენი (აფციაიური), თუ ნებას დამრთავთ, მას ჩავაბარებ აღნიშნულ მონასტერს.“

მაგალითად მოგვყავს სოფელ დილიკაურის სამრევლოს წევრების 1934 წლის 25 თებერვლით დათარიღებული თხოვნა: „ჩვენ ვართ მართლმადიდებელნი ქრისტიანნი. გვყავს სულიერი მოძღვარი. მიუხედავად ამისა, სოფლის აღმასკომის თავმჯდომარემ და საბჭოს წევრებმა დაგვიხურეს დილიკაურის ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესია და მღვდელ სპირიდონ ჭიპაშვილს აუკრძალეს წირვა-ლოცვის ჩატარება და ამ მოკლე ხანში ჩამოგვართვეს

დილიკაურის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაც და ხსნიან შიგნით კლუბს, ჩვენ კი შორიდან ცრემლმორეულნი ვუყურებთ მათ. ამისთვის უმორჩილესად გთხოვთ, ინებოთ განკარგულება და გათავისუფლებულ იქნას ერთი ეკლესია მაინც, რათა საშუალება მიეცეს მღვდელს ჩაატაროს ღვთისმსახურება. ხელს აწერს 200 კაცი“. იქვე მიმართავს თხოვნით მღვდელი სპირიდონიც საეპარქიო საბჭოს: „თუმცა წამერთვა უკანონოდ, ჩემი სიყმაწვილიდან ნაშონი სახლ-კარი, უძრავ-მოძრავი ქონების სახით, ადგილობრივი მთავრობისაგან და დამტოვეს გასაწყლებული, მაგრამ სარწმუნოების დაცვის გულისათვის, რომელიც შევსწირე ზეციურ მამას, ბარემ ხორციელად უნდა შევეწირო. ამიტომ, უმორჩილესად გთხოვთ, გამომიგზავნოთ ნებართვა, რათა უკლებლივ შევასრულო ყველა მღვდელმოქმედება მორწმუნეთა შორის, რომელიც დამჭირდება.“

„თქვენმა უწმინდესობამ უწყის, რომ ჩემს ეპარქიაში, მხოლოდ ოთხიოდე მღვდელია, რომლებიც ემსახურებიან მორწმუნეთ მოთხოვნილების დროს. საგურამოს და მის გარშემო მცხოვრებთ ემსახურება ზედაზნის მონასტრის წინამძღვარი არქიმანდრიტი მიქაელი (მანდარია), პიროვნება ყოვლად-პატიოსანი, უანგარო და ხალხისგან პატივდებული, ჩემგან მიცემული აქვსმანდატი, რომ ემსახუროს სოფელს. ამ ორი კვირის წინ ადგილობრივ ხელისუფლებას თუ სხვას, არ ვიცი, აუკრძალავთ მისთვის სოფელში წასვლა და იქ სამსახური. სოფელ საგურამოს მცხოვრებლებმა გამომიგზავნეს განცხადება და მოთხოვენი მივსცე ნება არქიმანდრიტ მიქაელს ემსახუროს მათ. წარმოვადგენ რა თქვენს უწმინდესობასთან მორწმუნეთა თხოვნას, უმდაბლესად გთხოვთ, როგორმე გამოარკვიოთ და იშუამდგომლოდ ვისთანაც ჯერ არს, რომ არქიმანდრიტი მიქაელი ემსახუროს იმ სოფლის მცხოვრებთ, რომელნიც ჩაბარებული აქვს. აქვე მოვიყვანთ საგურამოელთა განცხადებას – ჩვენ ქვემოთ ამის ხელის მომწერი გთხოვთ ნება მისცეთ ზედაზნის არქიმანდრიტს მიქაელს და მის თანაშემწეს იღუმენ ექვთიმეს კერესელიძეს მასზედ, რომ გვემსახურონ საჭიროების დროს, მღვდელმოქმედების წესების შესრულებით. ვინაიდან ჩვენ საკუთარი მღვდელი არ გვყავს. ხელს აწერენ: ისააკ უნდილაშვილი, აბრაამ ქურციკიძე, შაქრო ჩილაური, სვიმონ ჩინაშვილი, გიორგი ბედუკიძე, ივანე ბედუკიძე, სანდრო უნდილაშვილი, ივანე უნდილაშვილი, საბა ბიჩნიგაური, ტატო შონთიშვილი, სოლომონ მოძღვრიშვილი.“

„თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ, სრულიად საქართველოს მამამთავარო, უწინარეს ყოვლისა ვითხოვ თქვენი უწმინდესობის ღოცვა-კურთხევას და მუხლმოდრეკით გეამბორებით მარჯვენასა ზედა. მე ბოდიშს ვითხოვ თქვენი უწმინდესობის შეწუხებისათვის, მაგრამ საქმის ვითარებამ ამიძულა მომემართა პირადად თქვენთვის. თქვენს უწმინდესობას მოეხსენება, რომ ჩვენი არაგვის ხეობის ეკლესია-სამლოცველოები მთლიანად განადგურებულია ბოროტმზრახველთაგან და ამ მიზეზით იძულებული ვიყავი ფასანაურის ეკლესიის ვერცხლეული (ინვენტარი) მაინც როგორმე მიგვემალა სადმე და ასეც მოვიქეცი, რომელიც ეს მეორე წელიწადია დამალული გვაქვს. ამ სამი კვირის წინათ ადგილობრივი „გეპეუს“ უფროსმა მომთხოვა ფასანაურის ეკლესიის ვერცხლეულის სიის ნახვა და მე კატეგორიულად უარი უთხარი იმ მიზეზით, რომ მთლად დამალული გვაქვს შიში გამო მეთქი და ბოლოს მომთხოვეს სია ვერცხლეულობისა, რომელიც მაშინვე ამოვწერე და გადავეცი. ახლა ამ აპრილის პირველს ადგილობრივი საბჭოს თავჯდომარის თანაშემწე და ვიღაც რაიონიდან ამოსული მოვიდნენ და მოთხოვეს ეკლესიის გაღება და აღწერა და მე ისევ იმ მიზნით, რომ დამალული გვაქვს მეთქი, არ ავაწერინე და უთხარი, რომ ეკლესიის საბჭოს და მოლარეს დაუკითხავად მე არ ძალმიძს მეთქი. მოვიწვიე მოლარე და შიგადაშიგ რამდენიმე პირიც შეგროვდნენ და იმათი თანდასწრებით გავუღე ეკლესია. როცა იხილეს, რომ

იქ ვერცხლეული ზეზე არ მოიპოვებოდა, იმათაც მოხოვეს ვერცხლეულის სია. მე მოვითხოვე ოფიციალური განკარგულება თუ ვისი ბრძანებით თხოულობდნენ ეკლესიის ქონების სიას. თუმცა კი, როდესაც ეკლესიები რეგისტრაციაში იქნა გატარებული, ერთი პირი ამ სიისა რაიონში მოიპოვებოდა, მეორე კი ეკლესიაში. მეორე დღეს მითხრეს, რომ უნდა შევაფასოთ, თუ რა ღირებულებისა არის ვერცხლეული და ახლა არ ვიცი ძალას იხმარენ თუ არა. ამ ორი კვირის წინ ადგილობრივი საბჭოს პრეზიდიუმს დაუდგენია ზარის ჩამოსხნა და ფასანაურის ცენტრში დაკიდება საათის სამაგიეროდ, რაზედაც ადგილობრივი მკვიდრნიც ხელს აწერდნენ და რა გავიგე ეს, მაშინვე მე და მოლარე პარტკომის მდივანთან შევედით და აუხსენით, თუ აქვთ უფლება დაუკითხავად საეკლესიო საბჭოსი ჩამოსხნა ზარი? პარტკომის მდივანმა თქვა, ყოვლად შეუძლებელია დაუკითხავად საეკლესიო საბჭოსი მისი ჩამოსხნა და ჯერ-ჯერობით ისევ თავის ადგილზე ჰკიდია ზარი და იქიდან დღეში სამჯერ რეკავენ ჩვენის ნებართვით. ახლა ვთხოვ, თქვენს უწმიდესობას რჩევა-დარიგებას თუ როგორ მოვიქცეთ. ეკლესია თუ სახელმწიფოს ჩამოშორდა, მაშინ რაღა სუყველანაირად გვიშლიან ხელს? მე ყოველ კითხვაზე და მოთხოვნაზე ვპასუხობ ხოლმე, რომ ეგ ჩემს ქონებას არ შეადგენს, სამრევლოს შეეკითხეთ და როგორც ისურვებენ, მე წინააღმდეგობა არ ძალმიძს მეთქი. ძალიან ცუდი თვალთ მიცქერენ და რით დაბოლოვდება ჩემი საქმე არ ვიცი. ამათი მიზანია როგორმე ხელთ იგდონ ეს ვერცხლეული. ორჯერ გამიტყვეს ეკლესია, საიდანაც გაიტანეს პირველად ფულის ყუთი 130 მანეთით და მეორედ საუკეთესო ხალიჩა და ორი კილოგრამი წმიდა სანთელი. ახლა თქვენს განკარგულებას ველი. მე მინდოდა წილკნის ეპისკოპოსისათვის მიმემართნა შუამდგომლობის აღსაძვრელად, მაგრამ ნაგვიანები იქნებოდა, რადგან აქვე ფასანაურში არიან ის პირები და ამის გამო გააკადნიერდი თქვენი უწმიდესობის შეწუხებას.“ ფასანაურის წმ. პეტრესა და პავლეს სახელობის ეკლესიის წინამძღვარი შიო კაიშაური

1937 წლის 7 ივლისს მიტროპოლიტი ვარლამი (მახარაძე) დაინიშნა ქუთაის-გაენათის ეპარქიის მმართველად და ქუთაისის მწვანეყვავილას მთავარანგელოზთა სახელობის ეკლესიის წინამძღვრად. მასვე დაევალა ჭყონდიდის, მარგვეთის, ცაგერისა და ნიკორწმინდის ეპარქიების მართვაც. ეპარქიაში ახლად ჩასულ მეუფეს ქუთაისის სამღვდელოებამ თხოვნით მიმართა, დევნისა და შევიწროების გამო, როდესაც საშიში იყო ქუჩაში სამღვდელო შესამოსელით სიარულიც კი, ეშუამდგომლა კათოლიკოსთან, რათა ნება დაერთო სამოქალაქო ტანსაცმლით სიარულისა. განცხადებას ხელს აწერდნენ შემდეგი სამღვდელოება – დეკანოზი კონსტანტინე შანიძე, დეკანოზი ამბროსი ფოფხაძე, დეკანოზი სილოვან შუბლაძე, დეკანოზი ალექსანდრე შანიძე, დეკანოზი ნაუმ შავიანიძე, დეკანოზი ილარიონ გორდულაძე, დეკანოზი პარმენ ებანოძე, დეკანოზი ფილიმონ ცინცაძე, დეკანოზი სვიმონ ხვადაგიანი, დეკანოზი ისიდორე სვანიძე, მღვდელი ნიკოლოზ ჭირაქაძე.

1936 წლის 1 აპრილს თბილისში გარდაიცვალა პენსიაზე მყოფი ეპისკოპოსი სტეფანე (კარბელაშვილი). იგი დასაფლავებულია კუკიის წმინდა ნინოს სახელობის ეკლესიის სასაფლაოზე. 1938 წლის 7 თებერვალს თბილისში №1 საავადმყოფოში ოპერაციის დროს გარდაიცვალა წილკნელი ეპისკოპოსი ალექსი (გერსამია). ამ დროისათვის წილკნის ეპარქიაში, კერძოდ მთიულეთში სამი მოქმედი მღვდელია იყო დარჩენილი: დეკანოზი შიო კაიშაური, მღვდელი გრიგოლ ჩოხელი და მღვდელი იოანე ბექაური, ხოლო ხევში ერთი – სოფელ კობში – მღვდელი მიხეილ ითონიშვილი.

1939 წლის 19 მარტს კათოლიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძრის არქიმანდრიტ ტარასის (კანდელაკი) ეპისკოპოსად დაასხა ხელნი და წილკნის ეპარქია ჩააბარა. მისი მართველობის დასაწყისში წილკნის

ეპარქიის ოთხივე ოლქი ოფიციალურად უკვე დახურულად ითვლებოდა, მხოლოდ ზოგიერთ სოფელში აგრძელებდნენ ჩუმ-ჩუმად მღვდლები საეკლესიო წესების შესრულებას.

საქართველოში ეკლესიისა და სახელმწიფოს შორის ასეთი მდგომარეობა გაგრძელდა 1943 წლამდე. ამ წელს სახელმწიფომ ეკლესიას მისცა უფლება გაეხსნათ დაკეტილი ტაძრები და სამღვდლოებასაც ოფიციალურად დართეს ნება აღესრულებინათ წირვა-ლოცვა და საეკლესიო წესები მორწმუნეთათვის. იმ უამად მოქმედი ყველა ეპარქიის ეპისკოპოსს დაევალა შეედგინათ სიები იმ სასულიერო პირთა შესახებ, რომელთაც გამოსთქვეს სურვილი გაეგრძელებინათ მღვდელმოქმედება და ეკლესიაში სამსახური. ამასთან დაკავშირებით, 1944 წლის 30 აგვისტოს, წილკნელი ეპისკოპოსი ტარასი წერილს უგზავნის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს კალისტრატეს: მღვდლები, რომლებიც თქვენდამო გამოგზავნილ სიაში არ იყვნენ და ნამდვილად კი მსახურობენ, არიან შემდეგნი: მღვდელი ალექსანდრე წიკლაური, რომელიც მსახურობს და არ შეუწყვეტია მას სამსახური, არის ერწოში თავის სოფელში მელიასხევში და ეკლესია ჰქონდა სოფელ საყდრიონში. ეხლა აქვს თუ არა წირვა-ლოცვა არ ვიცი ზუსტად. სადაც კი მისწვდება ერწოში, ყველგან ის ასრულებს წესებს. რადგან თქვენ არ გცოდნიათ ამ მღვდლის ყოფნა იქ, მაშასადამე არც მირონი ექნება თქვენგან წადებული. მე რაც მცხეთაში ვმსახურობ 7 წელია და მათ შორის ექვსი წელია წილკნის ეპისკოპოსად, არც ჩემთან გამოცხადებულა არც მირონისათვის და არც არაფრისათვის. საინტერესოა, რით ნათლავს ბავშვებს? ასევე მსახურობს მღვდელ-მონაზონი დანიელი (გილაშვილი), ესეც ერწოში, ოღონდ არ ვიცი რომელ სოფელში. მღვდელმა წიკლაურმა იცის მისი მისამართი. შარშან იყო ჩემთან, მანდატს თუ ადგილს თხოულობდა, მე თქვენთან გამოგზავნე და რა ვიცი იყო თუ არა. შემდეგია მღვდელი ნიკოლოზ ჟიჟიაშვილი, რომელიც უკურთხებია მღვდლად კათოლიკოს-პატრიარქს ლეონიდეს (ოქროპირიძე). მედავითნეობა უსწავლია ფერისცვალების მამათა მონასტერში, მსახურობდა მედავითნედ ჯერ კობში, შემდეგ კი თავის სოფელში ხორხში და ამავე სოფლის წმ. გიორგის ეკლესიის სახელზედ კურთხეულია 1920 წელს, სადაც დღემდე მსახურობდა. არის 67 წლის.

კიდევ ერთი ხევსური მღვდელი იოსებ ოჩიაური მსახურობს ხევსურეთში, დუშეთის რაიონის სოფლებში: ბარისახოში და ახიელში. ეს მღვდელი გავიცანი კაკაკაში. იქ ჩამოიყვანა თავისი ორი შვილი, ქალი და ვაჟი და სასწავლებელში მისცა. აქედან ვკითხულობ მას და მითხრეს ისევ მსახურობსო. ამბობენ კიდევ არიან ხევსურეთში მღვდლები, ოღონდ სად და ვინ არიან არ ვიცი ნამდვილად. მღვდელ იოსებისათვის არ გამიგზავნია მიწერილობა, რადგან მისამართი დაკარგული მქონდა. ეხლა ვიპოვნე და იმასაც უგზავნი. ჯერ არავისგან პასუხი არ არის მოსული. ყველას დაზღვეული წერილები გაუგზავნე და ჯერ მარტო იღუმენი არჩილ თარაშვილი მოვიდა ჩემთან. ამასთან მოგართმევთ თქვენს ლექსიკონს, როგორც გადავაგლე თვალი საჩქაროდ. ეს მარტო ქიზიყელებს არ ეკუთვნით, არამედ მთელ საქართველოს.“

უამრავი წერილი შემოვიდა კათოლიკოს-პატრიარქის სახელზე ქუთაის-განათისა და ჭყონდიდის ეპარქიებიდან, სადაც მორწმუნეები ითხოვდნენ ეკლესიების გახსნას და მოძღვრების დანიშვნას. სუჯუნის წმინდა გიორგის ეკლესიის მრევლის თხოვნა, 1944 წლის 25 თებერვალი: „დღემდე ხსენებულ ეკლესიაში ბინადრობენ მეზღვაურნი და დღეს კი ეკლესია გაცლილია იმათგან, ამისთვის უმორჩილესად გთხოვთ, რადგან ნებადართულია ყოველივე მღვდელმოქმედება, გთხოვთ დაგვიბრუნოთ ეკლესია და სანამ იგი მოეწყობა და გამშვენდება, მანამდის, დღეიდან უბრძანოთ

მთავარუხუცესს ჩვენს მღვდელს პეტრე კუციას შეგვისრულოს ჩვენ და ვისაც დასჭირდება ყოველივე მღვდელმოქმედება, იქ სადაც საჭიროება მოითხოვს.“

საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალურ არქივში, უახლოესი ისტორიის ფონდში, ერთი მეტად საიტერესო ცნობაა დაცული, რომელსაც კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე 1945 წლის 28 მარტს უგზავნის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის კავშირის სახკომსაბჭოსთან არსებულ მართლმადიდებელი ეკლესიის საბჭოს რწმუნებულს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში ბატონ კონსტანტინე ქადაგიშვილს:

„სანამ საქართველოს საკათოლიკოზოს ეკლესიურ მდგომარეობას გაგაცნობდეთ, საწიროდ მიმანია წაუძღვარო შემდეგი: 1917 წელში საკათოლიკოზოში იყო 1500 ეკლესია, 1600 მღვდელი და აძენივე დიაკონ-წიგნის მკითხველი.

1937 წლის 1 იანვრისათვის კი: ეკლესია 187, მღვდელი 203 და დიაკონ-წიგნის მკითხველი: 43. 1937 წელში მრავალი ეკლესია დაიკეტა, სამღვდელონი ნებსით თუ უნებლიეთ ჩამოშორდნენ ეკლესიას. ზოგი კი სამრევლომ არ გაუშვა – დარჩით ჩვენთან და უტადროთ გაგვიწიეთ მოძღვრობაო. მღვდლებიც დარჩნენ და ასრულებდნენ თავიანთ მოვალეობას მრევლისა, თუ სახელმწიფოს წინაშე, – იხდიდნენ გადასახდს, იძენდნენ ობლიგაციებს და სხვა.

საეპარქიო მთავრობებს (უკეთ კათოლიკოზ-პატრიარქს) უეკლესიოდ დარჩენილ მღვდლების მდგომარეობა მიაჩნდა არა კანონიერად, რის გამო კათოლიკოზი შეეთათბირა სათანადო სამოქალაქო ხელისუფლებას, რომელთანაც შეთანხმებით მღვდლები კათოლიკოზის მიერ აყვანილ იქმნენ აღრიცხვაზე, და მათ ეძლეოდათ ხელისუფლების წარმომადგენელთან ერთად გამომუშავებული, შემდეგი ფორმის მოწმობა: „ხელის მოწერითა და ბეჭდის დასმით დასტურდება, რომ ამის წარმომადგენელი მღვდელი №№ უფლება მოსილია შეუსრულოს ყოველგვარი ქრისტიანული ღვთის მსახურება და წესები თავის მრევლსა და გარეშეთაც, როდესაც ისინი მიმართავენ ამ გვარ თხოვნით. თუ უკანასკნელნი ისეთ ადგილიდან არიან, სადაც მღვდელი არ არის და მამა №№-ს იქ მიიწვევენ, ამის შესახებ უნდა ეცნობოს ხელისუფლების ადგილობრივ წარმომადგენელს.“

ამ რიგად მღვდლები რეგისტრირებულ იქმნენ და მრევლს მიეცა საშვალეობა დაეკმაყოფილებინა თავის სარწმუნოებრივი მოთხოვნების ნაწილი, მაგრამ იგი უეკლესიოდ რჩებოდა უზიარებელი, რაც მთავარი სარწმუნოებრივი მოთხოვნისაა ქრისტიანეთათვის.

1943 წლის ოქტომბრის 8 დაარსდა ს.ს.რ. კავშირის სახ. კომსაბჭოსთან მართლმადიდებელ ეკლესიის საქმეთა გამო ცალკე საბჭო. მართალია ეს საბჭო დანიშნული იყო რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიისათვის, მაგრამ, ვინაიდან იგი დაარსებული იყო კავშირის სახკომსაბჭოსთან, ამისათვის, მორწმუნეების აზრით, მისი გავლენა უნდა გავრცელებულიყო მთელ კავშირის მართლმადიდებლებზე. ამისთვის კათოლიკოზ-პატრიარქს სამრევლოებმა მოართვეს თხოვნები ეკლესიების გახნისათვის. ეს თხოვნები 1944 წლის იანვრის 10 და თებერვლის 17, №1222, 1261 და 1262, გადაეგზავნა საქართველოს ს.ს.რ. სახკომსაბჭოს თავჯდომარეს დასაკმაყოფილებლად. თხოვნები იმავე წლის აპრილში გადაეცა კავშირის სახკომსაბჭოსთან არსებულ მართლმადიდებელ ეკლესიის საბჭოს რწმუნებულს ჩვენს რესპუბლიკაში, კ. ი. ქადაგიშვილს. საქმეებთან გაცნობის შემდეგ, კონსტანტინე ილარიონის ძემ აღძრა სათანადო შუამდგომლობა ვისდამიც ჯერ არს, მაგრამ ჯერ ჯერობით გახსნილია სამი ეკლესია, – მანგლისში, სტალინირში და სასაფლაოსი – ბათუმში, სამების სახელობისა. ამ უამად საკათოლიკოზოში მოქმედობს 29 ეკლესია, რომელშიდაც მოღვაწეობენ 5 მღვდელმთავარი, 41 ძირითადად მომუშავე მღვდელი, 2

პროტოდიაკონი და 3 წიგნის მკითხველი, და ზედ მიწერილნი: მღვდელნი 77 და მეღვთისმეტყველები 2. ამათ გარდა მხოლოდ აღრიცხვაზე არის აყვანილი 4, სავსებით საკათოლიკოსოში ირიცხება 135 ეკლესიის მსახური. შესაძლებლად მიმაჩნია, მთებში კიდევ იყვნენ ჩარჩენილნი მღვდლები.

სამღვდელოების მოქმედება გამოიხატებოდა წირვა-ლოცვა, წესების შესრულებაში, შეძლებისა და გვარისა ქადაგება – დარიგების წარმოებაში, სარწმუნოება-ზნეობით ადამიანის სახის მიცემაში მორწმუნეთათვის, სამამულო ომის წარმოების უამს თავდაცვის ფონდის დაგროვებაში, როგორც პირადი წვლილით, ისე მორწმუნეთა შორის შეკრებილით: 1944 წლის იანვრიდან დღევანდლამდე შეკრებილია 102-274 მანეთი*.

*ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი კალისტრატე ცინცაძის ფონდი №77, №79.
საქართველოს ეკლესიის კალენდარი 2009 წ. გვ. 221-236.

**წყალობითა ღმრთისათა,
მდაბალი კალისტრატე,
კათოლიკოს-პატრიარქი სრულიად საქართველოსა***

საყვარელთა შვილთა საქართველოს ეკლესიისათა:

ქრისტე აღდგა!

ჩვენამდე მოაღწია ცნობამ, რომ ზოგიერთ ყოფილ მღვდლებს უჩუმრად დაუწყიათ ქრისტიანული წესების შესრულება, შეუტანიათ არეულობა საეკლესიო ცხოვრებაში და განუზრახავთ ნდობა დაუკარგონ კანონიერად დადგინებულ მღვდელმსახურთ.

ამ ცხოვართა სამოსლით მოვლინებულ, ხოლო შინაგან მტაცებელ მგელთა (მათ. VII,15) მაგალითით უსარგებლიათ ზოგიერთ საერო პირებს და შედგომიან საეკლესიო წესების თავისებური გაგებით შესრულებას. ზოგიერთ თქვენთაგანს, საყვარელნო, ეს ცრუ მოძღვარნი (2 პეტ. II,D), რომლენი არა ჰმონებენ (მსახურებენ) უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტეს, არამედ მუცელსა თვისსა (რომ. XVI,18), რომელ არს ღმერთი მათი (ფილიპ. III,19), შეგვიწყნარებიეს ვითარცა მსახურნი ქრისტესნი.

ცრუმოდვრებთან ერთად თავი უჩენიათ ცრუწინასწარმეტყველთა (მატ. VII,15) და ქადაგთა, რომელნიც თითქოს ზეგარდმო შთაგონებისა გამო მუქარით გაფრთხილებენ: თუ ბავშვების მონათვლას დააყოვნებთ, უეჭველად დაიხოცებიანო.

ბავშვებს რომ მონათვლა უნდა, ეს ქრისტიანთათვის ჭეშმარიტებაა, მაგრამ შეილებს უნდა ვნათლავდეთ არა სიკვდილის შიშით (ებრ. II,15) (სიკვდილი არ არჩევს მონათლულს მოუნათლავისაგან), არამედ ქრისტე მაცხოვრის მცნებაზე დაფუძნებულ შინაგანი შეგნებით: რომელსა ჰრწმენეს და ნათელილოს, იგი ცხოვნდეს (მარკ. XVI,16 შეად. იოან. III,3).

თავიანთი გაფრთხილება-ქადაგებით მისან-მეზღაპრეთ (I მეფ. XXVIII,9) მიზნად დაუსახავთ ცთუნების შეტანა თქვენ შორის, ჭეშმარიტ არს სიტყვა უფლისა: აღდგნენ ცრუ წინასწარმეტყველნი, რათა აცთუნონ, უკეთუმცა შეუძლეს, რჩეულნიცა (მარკ. XIII,22).

იგივე მისან-ქადაგნი ჩააგონებენ მორწმუნეთ, თითქოს წმინდანები განრისხებულ იყვნენ მათზე და რისხვის თავიდან ასაცილებლად და წმინდანების ღმობიერსაყოფელად საჭირო იყოს ზვარაკების დაკვლა.

საყვარელნო! სისხლიან მსხვერპლის შეწირვა განწესებული იყო ძველ აღთქმაში, მაგრამ იგი მოასწავებდა ქრისტე მაცხოვრის მიერ ჯვარზედ სისხლის დანთხევას,

გამოსახსნელად ჩვენდა ცოდვისა, წყევლისა და სიკვდილისაგან (ებრ. IX.1-12; ეფეს. I.7; გალ. III,13; ებრ. II.14-15); თავის თავად კი მსხვერპლნი და შესაწირავნი ვერ შემძლებელ იყვნენ ცოდვით შეპყრობილ შემწირველთა გულითად სრულყოფად (სინიდისის დამშვიდებად) (ებრ. IX.9), ივინი მხოლოდ განამტკიცებდნენ შემწირველთა შორის რწმენასა და სასოებას მომავალ მაცხოვრისადმი. ამისთვის ვაცთა და ზვარაკთა (ებრ. IX.12) მსხვერპლად შეწირვის ამ ჟამად მქადაგებელნი აუქმებენ ქრისტეს მიერ გაღებულ მსხვერპლის მნიშვნელობას, ანუ, როგორც იტყვის წმ. მოციქული, ცალიერყოფენ ჯვარსა ქრისტესსა (I კორ. I.17) და გვტოვებენ ჩვენ ცოდვისა ქვეშე (რომ. III.9). ნუ იყოფინ: ქრისტე ერთგვის (მსხვერპლად) შეიწირა ჩვენთვის და მოგვანიჭა საუკუნო გამოხსნა (ებრ. IX.12,28), განგვიწესა უსისხლო მსხვერპლის - პურის და ღვინის შეწირვა, ბრძანა რა: ამას ჰყოფდით მოსახსენებელად ჩემდა (ლუკ. XII.17-20; მატ. XXVI.28; I კორ. XI.23-25).

გლოცავთ თქვენ, შვილნო ჩემნო საყვარელნო!

ეკრძალენით, ნუ ვინმე ღვთისმგალობელთა და ქრისტეს უარისმყოფელთა გაცთუნნეს თქვენ (მატ. XXIV.4); განაშორენით თავნი თქვენნი ცრუმოდღვართა, ცრუწინასწარმეტყველთა, მისან-მეზღაპრეთა და ქადაგთაგან; მიიქეციოთ სარწმუნოებრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად კანონიერად დადგინებულ მოძღვართა მიმართ, რომელნიც განაგებენ ქრისტეს საიდუმლოთა და რომელთაც ბოძებული აქვთ ადგილობრივ მღვდელმთავართა ან ჩვენ მიერ ხელმოწერილი სიგელი, რათა მათგან შესრულებულ ღვთისმსახურებით მოიღებდეთ მადლსა და წყალობასა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესსა. ამინ.

1936 წ. აპრილის 28

№347

ტფილისი

ი. სტალინს

ნება მიბოძეთ, თქვენი დაბადებიდან სამოცი წლის შესრულებულ ზატიკობაში, დავიდო წილი საქართველოს მწყემსმთავართა უხუცესმა და განგიცხადოთ ზრახვანი გულისა ჩემისანი.

თქვენ, სიჭაბუკითგანვე არა სცანი ძილი თვალთა, რული წამთა და განსვენება ხორცთა ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთა ცრემლთა მოსასპობად.

ამისათვის მადლიერმა ერმა დაგსვათ ძლიერთა თვისთა შორის და შეგმოსათ დაუჭკნობელი დიდებით.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1939, 14 დეკემბერი

საქართველოს კპ(1) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს კ. ჩარკვიანს

დიდად პატივცემულ მოქალაქე კანდიდ ნესტორისძე, რევოლუციამდე საქართველოში მოქმედი იყო 1500-ზე მეტი ეკლესია. ამჟამად მოქმედ ეკლესიათა რაოდენობა არის 15... დახურულ ეკლესიათა შორის არის მსოფლიოში სახელგანთქმული მცხეთის „სვეტიცხოველიც“, რომელიც ცნობილია არა მარტო იმით, რომ იშვიათი ისტორიული ძეგლია, არამედ უმთავრესად მით, რომ ის არის ქართველი ერის აკვანი და ემბაზი. ჩვენი ხალხისა და ეკლესიის ურყევი ტრადიციით. საქართველოს ეკლესიის მამადმთავრის, კათოლიკოს-პატრიარქის კურთხევა უეჭველად უნდა მოხდეს სვეტიცხოველში. ამის გამო ხსენებული ტაძრის

არამოქმედ ეკლესიად გადაქცევა პირდაპირი ნაბიჯია ათასხუთასწლოვანი საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის გაუქმებისათვის, რაც ერთის მხრით საბაბს მისცემს ჩვენს მტერ-მოყვრებს ახმაურდნენ ახალგაზრდა ახალგაზრდა რესპუბლიკის წინააღმდეგ, ხოლო მეორე არასასიამოვნოდ დარჩება ჩვენს ხალხსაც, მიუხედავად მისი შვილების რწმენის სხვაობისა, თუ ურწმუნოებისა, ეკლესიის დამოუკიდებლობა ერთ-ერთი მთავარი ბოძია თვით ერის დამოუკიდებლობისა. ეს შეგნება იყო მიზეზი იმისა, რომ დიდმპყრობელურმა რუსეთის სინოდმა ასი წლის განმავლობაში მრავალფეროვანი ძალადობით ერთი წუთითაც ვერ დაგვაავიწყა კათოლიკოს-პატრიარქის ფუნქციების შეჩერება. ახლა ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალობა ჩვენვე გაგაუქმოთ მისთვის, რომ მცხეთის რაიონის მესვეურებით დასჭირდათ ეპისკოპოსის ბედშავი ოთახი?.. ვფიქრობთ, სანამ საბჭოთა კავშირში მოქმედებს დიდი სტალინის ბრწყინვალე კონსტიტუცია და არსებობს რწმენისა და ღვთისმსახურების შესრულების თავისუფლება ქართველობაშიც უნდა დარჩეს მშობელი ეკლესიის მიერ გამომუშავებული თავისებურება, მათ შორის საქართველოს ეკლესიის მეთაურის, კათოლიკოს-პატრიარქის სვეტიცხოველში კურთხევის წესიც. ნათქვამიდან ცხადია, რომ სვეტიცხოვლის მოქმედ თუ არამოქმედ ტაძრად გამოცხადებას აქვს პოლიტიკური მნიშვნელობაც და საკითხი ამის შესახებ, თუ დღესდღეობით ყველასთვის არ არის საგრძნობი მწვავედ წამოიჭრება მოხუც (75 წ.) კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალების შემდეგ. ასეთ უხერხულ მდგომარეობაში რომ არ ჩავარდეთ საჭიროა, რომ სანამ სვეტიცხოვლის დახურვის ამბავი არ გახმაურებულა, მისი გახსნა, მით უმეტეს, რომ იგი დაიხურა ადმინისტრაციული წესით. 1941 წლის 13 ივნისს დაიბარეს სვეტიცხოვლის წინამძღვრის მოადგილე, ეპისკოპოსი ტარასი კანდელაკი და უბრძანეს 48 საათის განმავლობაში ბინა გაათავისუფლეს და ტაძრის გასაღები ჩაგვაბარეთ, რაც ისეთი სისასტიკით იქნა შესრულებული, რომ გამოძევებულმა ტაძრიდან საკუთარი ნივთების გამოტანის ნებართვაც ვერ მიიღო. შესაძლებელია ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ტაძრის დახურვის მიზეზად ეხლა დაასახელოს გადასახადის შეუტანლობა, მაგრამ ეს სწორი არ იქნება, სანამ მცხეთა თბილისის გარეუბნის რაიონში შედიოდა არც სვეტიცხოველს და არც მის ღვთისმსახურებით არ ბეგრავდნენ ითვალისწინებდნენ რა სვეტიცხოვლის მნიშვნელობას, მის უკიდურეს სიღარიბეს და იმ გარემოებას, რომ ამ დიდმნიშვნელოვან ძეგლისა და მის ფართო ეზოს უსასყიდლოდ უვლიდა ეკლესიის კრებული, რის გამოც მცხეთის რაისაბჭოს არ უხდებოდა წლიურად 600-700 მანეთის გადაება. წელს კი დატოვეს რა ყურადღების გარეშე სვეტიცხოვლის მნიშვნელობა და მის მსახურთა ღვაწლი ტაძრის მიმართ, ისინი დაბეგრეს და წინა წლების გადასახადებიც ზედ მიამატეს. თავისთავად ცხადია სამას თუმნიან შემოსავლიდან სვეტიცხოველი წლიურად 9741 მანეთს ვერასოდეს ვერ გადაიხდის. საქმის ასეთი ვითარების გამო მივმართე პირადი თხოვნით და სათანადო განმარტებით საქართველოს სსრ ფინსახკომს, რომელმაც მომისმინა რა გულდასმით ბრძანა: „მოითმინეთ, მოვიფიქროთ.“ ამის შემდეგ ადგილობრივ ფინანსპექციას სვეტიცხოვლისათვის გადასახადი აღარ მოუთხოვნია. მაგრამ ახლა მცხეთის ადმინისტრაციის აჩქარებულმა მოქმედებამ ხელი შეუშალა ფინსახკომის დაპირების განხორციელებას. მოგახსენებთ რა ზემოაღნიშნულს მოკრძალებით გთხოვთ ინებოთ, გამონაკლისის სახით შემდეგი განკარგულება: 1. ჩაითვალოს სვეტიცხოვლის შრომა და ღვაწლი ტაძრის მოვლა-პატრონობისათვის შეწერილ გადასახადის ანგარიშში; 2. მიღებულ იქნას ამის დამატებად, რასაც კი ეკლესია შეძლებს 1000-1200 მანეთი წლიურად; 3. დაუყოვნებლივ გახსნილ იქნას სვეტიცხოველი; 4. დაუბრუნდეს ეპისკოპოს ტარასის მისი ყოფილი ბინა. სვეტიცხოვლის ეზოში, რათა ის სასყიდლის მიუღებლად

შეუდგეს უპატრონოდ დარჩენილ ჭადარათშემოსილ ძეგლისა და მის ავლადიდების ჩვეულებრივი გულმოდგინებით მოვლას; 5. ჩამოეწეროს მას (ტარასი ეპისკოპოსს) 1939 და 1940 წლის გადასახადები.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1941 წ. 15 ივნისი.

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კალისტრატე ცინცაძის ფ. №77.

წყალობითა ღვთისათა*

მდაბალი კალისტრატე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი რა მოჰყვა გერმანელთა ამ ვერაგულ შემოჭრას? პირველ ყოვლისა ნორმალური ცხოვრების მიმდინარეობის შეფერხება, აუარებელ მოქალაქეთა სიცოცხლის მოსპობა თუ დაჭრა-დასახინჩრება და წელთა განმავლობაში დაგროვილ ნივთიერ საშუალებათა განიავება.

თავდამსხმელებს განუზრახავთ ჩვენთვის ორგვაგი ძღვენი – სიკვდილი ფიზიკური და სიკვდილი ზნეობრივ-გონებრივი. მივიღებთ ჩვენ ამ ზღვარს?

ნუ იყოფინ!

მაშ, საყვარელნო, ამ იმედით მტკიცედ ვდგეთ თავისუფლებასა მას, რომელთაც ქრისტემან განგვათავისუფლა ჩვენ და ნუ კუალად უღელსა მას მონებისასა თავს ვიდებთ. აღვიჭურვოთ შეურყეველი რწმენით, რომ ამპარტავანთა შემმუსვრელი მოსცემს მხედრობასა ჩვენსა ძალას წარდევნოს ჩვენგან ყოველნი მტერნი!

1941 წ. 24 ივნისი

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №77.

თბილისი, კათოლიკოს კალისტრატეს

გთხოვთ გადასცეთ საქართველოს საკათოლიკოსოს სამღვდელოებას და მორწმუნეთ, რომელთაც ორი ათასი მანეთი შეაგროვეს საჩუქრად გმირი წითელი არმიისათვის ჩემი ხალხი და წითელი არმიის მადლობა.

ი. სტალინი
1942 წ.

მოსკოვი, კრემლი, ი. სტალინს

საქართველოს საკათოლიკოსო მორწმუნენი სამღვდელთა, რომელთაც ეს არის განაახლეს ეკლესიურ-კანონიკური ურთიერთობა მოსკოვის პატრიარქთან. მოგესალმებიან თქვენ ოქტომბრის რევოლუციის 26-ე წლისათვის გამო. გილოცავენ კიევის რუსეთის ქალაქთა დედის განთავისუფლებას ფაშისტური მონობისაგან, ევდრებიან უზენაესს განაგრძოს დღენი თქვენნი მრავალსა წელსა საყვარელ სამშობლოს საკეთილდღეოდ და მალე წითელ არმიასს, რომელსაც თქვენ ხელმძღვანელობთ სრულიად განეწმინდოს მტერთაგან ჩვენი წმიდა სამშობლო.

1943 წ. 13.XI.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კალისტრატე ცინცაძის ფ. №144.

ნაწყვეტები სადღესასწაულო ქადაგებებიდან*

წყლობითა ღვთისათა კალისტრატე სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი მოგილოცავთ თქვენ საყვარელნო ახალ წელიწადს და დღესასწაულებს ქრისტეშობისას და ნათლისღებისას იმყოფება რა თქვენს შორის სულითა და გულით აღავლენს მხურვალე ვედრებას ბეთლემში შობილის ღვთისა ძლიერებისადმი, მიანიჭოს ღიადსა სამშობლოსა ჩვენსა გამარჯვება ვერაგ მტერზედ და მისი სრულიად განდევნის შემდეგ ჩვენი სამშობლოს წმიდა საზღვრებიდან, დაგვიბრუნოს ჯანმრთელად დღეს ფრონტზედ მოღვაწენი ჩვენი შეილები, ძმები და მეუღლენი, ადავსოს ქვეყანა ჩენი, სახლნი ჩვენნი და გულნი ჩვენნი სიყვარულითა და სიხარულითა და კეთილმსახურთა, რათა მშვიდობით აღსავსე გულით შევღავადოთ.

დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა და ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნობა.

1943 წ.

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №77.

ი. სტალინს

კაცთა შორის რჩეულო დიდო ქართველო, მოგართმევთ რა საქართველოს ეკლესიის კალენდარს 1948 წლისათვის, მოკრძალებით გთხოვთ, შეჰრაცხოთ იგი საახალწლო ძღვნად და დაფაროთ გაპარული შეცდომები თქვენთვის ჩვეული სულგრძელობით.

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1948. 17 ნოემბერი

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის*
(მცირე შენიშვნა)

საქართველოს ეკლესია დაარსდა მეოთხე საუკუნის პირველ ნახევარში. იგი პირდაპირ ანტიოქიის საპატრიარქოს: ანტიოქიაში ხელდასხმიდან მის ეპისკოპოსებად ბერძნებს. ეს გარემოება დიდ დაბრკოლებას წარმოადგენდა

როგორც საქართველოს ეკლესია, ისე საქართველოს სახელმწიფოსათვისაც. საპატრიარქოზე დამოკიდებული მღვდელთმთავრები – ბერძნები თავიანთ მოღვაწეობას უთანხმებდნენ ბიზანტიის იმპერატორის პოლიტიკას. ამისთვის იყო, რომ ბიზანტიის მეზობლად მდებარე მცირე სახელმწიფოების მეთაურები ცდილობდნენ თავიანთ საბრძანებელში ეკლესიის სათავეში დაეყენებინათ კათოლიკოზები (კათოლიკოზი შენიშნავს: მართლმადიდებელ ეკლესიის მეთაური ბიზანტიის გარეშე აღმოსავლეთში); ესენი, თუნდაც ბერძნები ყოფილიყვნენ, ანგარიშს უწევდნენ თავიანთ ხელმწიფეებს და საკუთარ ეკლესიის საჭიროებას.

შორს მჭვრეტელმა ვახტანგ გორგასალმა (446-499) ისარგებლა კარგი განწყობილებით ბიზანტიელებთან, – თვალსაჩინო დახმარება აღმოუჩინა სპარსელებთან ბრძოლაში, და გამოითხოვა კათოლიკოზი და 12 ეპისკოპოზი: ეს უკვე საკმაოდ დამოუკიდებელი და ძლიერი ორგანიზაცია იყო, მიუხედავად იმისა, რომ ყველანი შთამომავლობით ბერძნები იყვნენ.

იუსტინე იმპერატორის დროს (527-565) ქართველებმა ამ საქმეში ერთი ნაბიჯით წაიწიეს წინ, – მიიღეს უფლება მღვდელთმთავართა დადგინებისა ქართველთაგან, თუმცა ისინიც ხელდასხმისათვის უნდა ანტიოქიაში წასულიყვნენ.

მეშვიდე საუკუნის დასაწყისში თვით ისტორიულმა გარემოცვამ მოუმართა ხელი ქართველებს, კიდევ წაედგათ ერთი ნაბიჯი მშობლიო ეკლესიის ავტოკეფალიის გზაზე დაყენებისათვის: არაბები დამკვიდრდნენ მცირე აზიაში და შეკრეს გზა ანტიოქიისა და საქართველოს შორის. ქართველები ფაქტიურად დამოუკიდებელნი გახდნენ, – ეპისკოპოზებსა და კათალიკოზებს თვით ხელდასხმიდნენ.

როცა მერვე საუკუნის შუა წლებში შესაძლებელი გახდა კავშირგაბმულობა ანტიოქიასთან, ჩვენმა წინაპრებმა მოინდომეს კანონიკურად (იურიდიულად) გაეფორმებინათ თავისი დამოუკიდებლობა: გაგზავნეს ანტიოქიაში 12 კაცისაგან შემდგარი დელეგაცია, – მათგან მხოლოდ ორმა მიაღწია ასურეთის დელაქალაქამდე, დანარჩენები გზაში დახოცეს ყაჩაღებმა. თეოფილაქტე პატრიარქმა (744-751), მოისმინა რა ქართველების თხოვნა და ათი კაცის დახოცვის ამბავი, მოიწვია კრება, რომელმაც განაჩინა: – კათოლიკოზები და ეპისკოპოზები ხელდასხმული ყოფილიყვნენ საქართველოში, იმ პირობით, ხომ დამოუკიდებლობის ნიშნად კათოლიკოზს (მხოლოდ მას) წირვა-ლოცვის დროს მოეხსენიებია ანტიოქიის პატრიარქი.

ეს უკვე უკანასკნელი ნაბიჯი იყო სრული ავტოკეფალიობის მოსაპოვებლად. ეს ნაბიჯიც გადაიდგა. ბიზანტიაში განმტკიცებული იყო ასეთი თვალსაზრისი: დამოუკიდებელი მეფის გვერდით უეჭველად უნდა ყოფილიყო დამოუკიდებელი იერარქი – პატრიარქი. როდესაც საქართველო გაერთიანდა და ბაგრატ მესამე (975-1014) გამეფდა, საქართველოშიც ფეხი მოიკიდა ბიზანტიურმა იდეოლოგიამ. ამის გამო სიმონ კათოლიკოზის (1002-1012) გარდაცვალების შემდეგ, ბაგრატმა კათოლიკოზად დასვა დიდებული გვარის შვილი, თავისი ნათესავი და მის მიერ აღზრდილი, ენერგიით სავსე მელქისედექი (1012) მან, ბიზანტიური იდეოლოგიით განმსჭვალულმა პირდაპირ გამოაცხადა თავისი თავი (რასაკვირველია ბაგრატთან შეთანხმებით) კათოლიკოზ-პატრიარქად და არა კათოლიკოზ-არქიეპისკოპოზად. (ამ ტიტულს ატარებდნენ მისი წინამორბედნი), და შესწყვიტა ანტიოქიის პატრიარქის (როგორც თავისი უფროსის) მოხსენება. ამ რევოლუციონურმა ნაბიჯმა დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია ანტიოქიაში, მაგრამ გიორგი მთაწმინდელის (1057) ჩარევით, საქმე კეთილად დამთავრდა: ანტიოქიის პატრიარქის პეტრე მესამის მიერ მოწვეულმა კრებამ საქართველოს ეკლესია გაათავისუფლა ანტიოქიის საპატრიარქოს დამოკიდებულებისაგან, 1060 წელში.

სხვა პატრიარქებთან ერთად საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობას ცნობდა რუსეთის ეკლესიაც და საქმეს იჭერდა მასთან, როგორც სწორუფლებიანთან: დიდი საკითხის გადაწყვეტის დროს იწვევდა მის წარმომადგენლებს, მაგალითად ნიკონ პატრიარქს გასამართლებისას (1660 წ.) მიწვეული იყო მოსკოვის კრებაზე მთავარეპისკოპოზი იოსებ სააკაძე.

საქართველოს რუსეთთან შეერთების (1801) შემდეგი თვითმპყრობელი ბიუროკრატია ვერ შეურიგდა საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობას, გაიწვია (1811 წ.) რუსეთში ანტონ კათოლიკოზი (მეორე) და სამუდამოდ დასტოვა იქ, საქართველოში კი გამოგზავნა უწმიდესი მმართველი სინოდის წარმომადგენელი, ეგსარხოსის სახელწოდებით. ეგსარხოსობის დროს იმდენად აირია საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობა, რომ მთელი საუკუნის მანძილზე არ შეწყვეტილა მათ უკუღმართობაზე მოხსენებების მირთმევა, ვისდამიც ჯერ იყო, მაგრამ საქართველოს ავტოკეფალიის აღდგენის შესახებ სიტყვა არ დაძრულა, – ამ სიტყვის წარმოთქმას გაურბოდნენ ქართველებიც და რუსებიც, – თურმე საშიში იყო. დასახასიათებლად მოვიყვანო შემდეგ ფაქტს: სწორედ ნახევარი საუკუნის წინ, 1894 წელში, დეკანოზმა დავით დამბაშიძემ დასტამბა თავის ორკვირულ *Пастыр-*ში ახალგაზრდური კადნიერებით გატაცებული მღვდლის კ. ცინცაძის მეცნიერულად დამუშავებული წერილი *Автокефалия грузинской церкви* (1905 წ. ეს წერილი გამოცემული იყო ცალკე წიგნაკად); ჯერ წერილი ნახევრადაც არ იყო დაბეჭდილი, რომ ვლადიმერ ექსარხოსმა დაიბარა მამა დავითი და დაემუქრა: თუ წერილი არ დამთავრდება იმით, რომ საქართველოს ეკლესია არასოდეს არ ყოფილა დამოკიდებული, ჟურნალსაც დაგიხურავ და შენც საქართველოდან გადაგასახლებო. შეძრწუნებული მოხუცი მოვიდა ჩემთან და შემომჩივლა თავისი მდგომარეობა. ურჩიე, დაბრუნებულიყო ექსარხოსთან და მოეხსენებია, – წერილი ნაწილია ვრცელი თხზულებისა, რომელიც კრიტიკულად განხილული აქვთ ორ დამსახურებულ პროფესორს, თვით ექსარხოსის ყოფილ მასწავლებლებს, – ი. მაღლიშვესკისა და ა. ოლესნიცკის, და კიევის სასულიერო აკადემიის კონფერენციის მიერ ცნობილია პოლიტიკურად არა საშიშად. მაღლიშვესკისა და ოლესნიცკის სახელებმა დაამშვიდეს განრისხებული მღვდელმთავარი, გადაარჩინეს ხიფათს რედაქტორ-გამომცემელი, რისხვა კი ავტორზე იქნა გადატანილი, – რა დროს ავტოკეფალიაზე ლაპარაკიაო...

ზემო დასახელებული წერილი დაედვა საფუძვლად 1905 წელში აღძრულ საკითხს, – საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის, მაგრამ საკითხი, როგორც (ვითომ) სეპარატიული საშიშროების შემცველი, გადაუჭრელი დარჩა. 1917 წ. მარტის 12 საქართველოს სამღვდელთა და მორწმუნე ერის მიერ საქართველოს ეკლესია გამოცხადებულ იქმნა ავტოკეფალურ უფლებებში აღდგენილად, ძმურისა და მეგობრულის კავშირის შეუწყვეტლად რუსეთის ეკლესიასთან.

მმართველი სინოდი გააწყრა, კეთილმეზობლური ურთიერთობა ჩვენთან, დაიწყო საწინააღმდეგო ეპისტოლეების გაგზავნა ჩვენში და რუსების მორწმუნე საზოგადოებაში: არ მიიწვიოთ ქართველი მღვდლები არავითარ წესის შესასრულებლად. არ მიიღოთ ქართველ მღვდელმთავრებისაგან ლოცვა-კურთხევა, არ შეხვიდეთ ქართულ ეკლესიებში თორემ უეჭველად -ო. ეს გარემოება მძულვარებას სთესდა (და არა სავსებით უნაყოფოს) ჩვენსა და რუსებს შორის...

ასეთი მდგომარეობა გაგრძელდა 25 წელიწადს. 1943 წლის სექტემბრის 14, კათოლიკოზ-პატრიარქმა გაუგზავნა რუსეთის ახლად არჩეულ სერგი პატრიარქს შემდეგი დეპეშა:

Грузинская церковь, объединяющая православных всех национальностей Грузии и её автономных республик и области, с любовью приветствует единоверную Русскую церковь, Её возглавление патриархом Московским и всея Руси и избранием святого при нём синода, и надеется, что црккви сестры заживут в добром согласии, духовном единении и взаимной любви, исполняя каждое своё призвание, во славу Божию и ко благу великого отечества. Возглашая вашему святейшеству исполна эти, остаюсь с братскою во Христе любовью католикос-патриарх всея Грузии Калистрат.

სექტემბრის 21 მოვიდა შემდეგი პასუხი.

Радуюсь, слыша голос Грузинской церкви, разделяю надежды, желания. Благодарю ваше святейшество, за поздравление. Русскому епископу Анатонию Ставропольскому быты у вас, выяснитъ подробности. Патриарх Сергей.

1943 წლის ოქტომბრის 28 თბილისში ჩამოვიდა მოსკოვისა და სრულიად რუსეთის პატრიარქის სერგის წარმომადგენელი სტავროპოლის მთავარეპისკოპოზი ანტონი. კათოლიკოზ-პატრიარქთან მოლაპარაკების შემდეგ, ოქტომბრის 31 სიონის ტაძარში მოხდა ორ ეკლესიათა შერიგება, კათოლიკოზ-პატრიარქსა და მთავარეპისკოპოზის ანტონის მიერ წირვის ერთად შესრულებით, სათანადო სიტყვების წარმოთქმით და სამადლობელი პარაკლისის გადახდით.

იმავე წლის ნოემბრის 19 სერგ. პატრიარქის და მისი სამღვდლო სინოდის №12 დადგენილებით გაფორმებულია სწორუფლებიან და ერთმანეთისგან დამოკიდებულ საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიების კანონიკური და ექსკარისტიული კავშირი, რაც განსაკუთრებული ეპისტოლეებით ეცნობა კათოლიკოზ-პატრიარქს, აღმოსავლეთის პატრიარქებს, აღეუტსკის მიტროპოლიტს და რუსეთის მორწმუნე ერს. ყოველივე ზემოაღნიშნული ვრცლად არის აღწერილი და მოთავსებულია მიმდინარე წლის მოსკოვის საპატრიარქო ჟურნალის მესამე ნომერში.

ამ გვარად, 1943 წ. ოქტომბრის 31 აქტით, საქართველოს მორწმუნე (და ვფიქრობ არა მორწმუნე) ერსა და მისდამი წინად არა მეგობრულად განწყობილ დიდსა და მძლავრ ორგანიზაციას შორის დამყარდა ძმური კავშირი.

კ.პ.კ. 1944.5.25.

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კალისტრატე ცინცადის ფ. №114

**საქართველოს ს.ს.რ. კომუნისტურ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის პირველ მდივანს,
მოქალაქე კანდიდ ნესტორის ძე ჩარკვიანს**

მოგესხენებათ სახლი, რომელშიდაც ამ უამად ცხოვრობს საქართველოს კათოლიკოზ-პატრიარქი (სიონის ტაძრის ეზოში, აღმოსავლეთით) თბილისის რეკონსტრუქციის 45 წლიანი გეგმით უნდა აღებულ იქმნეს. ვინაიდან იგი თავისუფლად ვერ აკმაყოფილებს კათოლიკოზ-პატრიარქის ბინასა და მასთან დაკავსირებულ დაწესებულებათა მოთხოვნილებას, ცხადია უნდა აშენდეს სხვა სახლი.

აღნიშნულის გამო ახალი ბინის აგება განვიზრახე – სიონის ჩრდილო მხარეზე, მის ყოფილ ეზოში; სახლი დაშორებულ იქნება ტაძარზე 30 მეტრით, ხოლო ეზო გამწვანებული.

ამასთან ერთად საჭიროდ ვთვლი მოგახსენოთ, რომ მღვდელ-მთავრის ბინა უნდა იყოს ან ტაძრის ახლო, ან თავის სახეში შეიცავდეს კარის ეკლესიას; ეკლესია კი რომ, მოთავსდეს თვით სახლში, – მოითხოვს მეტ ფართობს და დიდ ძალ ფულს, ჩვენ კი მხოლოდ 700.000 მანეთი გვაქვს, და ისიც ნასესხები. თბილისის სხვა ტაძრებთან სახლისათვის საწირო ფართობი არ არსებობს, ან თუ არსებობს, – იქიდან დაგვჭირდება ათეული ოჯახის გამოსახლება, რაც მეტად ძნელი საქმეა.

ამისთვის ერთად ერთი ადგილია ზემოდ დასახლებული: აქ არის მეტად დაძველებული სახლი, რომელშიდაც ცხოვრობს ოთხი სულისაგან შემდგარი ოჯახი; მისი გასახლება თქვენი დახმარებით არ იქნება ჩვენთვის სამძიმო.

ამ სახედ სიონის უბანიც დამშვენდება (დღეს ამ მიწის ნაჭერზე სანაგვე ყუთები დგას) სიონისთვის შესაფერისი ღამაზი სახლით, საქართველოს კათოლიკოსსაც მიეცემა შესაძლებლობა მასთან სტუმრად ჩამოსულ საბჭოთა კავშირიდან პატივსაცემ პირთა მიღებისა თავის ბინაში და არა სასტუმროში.

ამ საკითხის გამო თქვენი შეწუხება არ მინდოდა, მაგრამ სათანადო ქვემდგომ ორგანოებში ვერ ცნობენ მოსახერხებლად საკათალიკო სახლის ადგილზე დადგმისათვის .

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1949 წ. აგვისტოს 18. თბილისი

**საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ კალისტრატეს მიმართვა ალექსანდრე ილარიონის-ძისადმი
ულაცავს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს კ. კეკელიძის სამეცნიერო მოღვაწეობის 40 წლის
იუბილეს
1945 III. 31 თბილისი**

ღრმად პატივცემულო ბატონი ალექსანდრე ილარიონისძე!

სტალინის სახელობის ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლებული კრებული დღეს ორმოცი წლის სამეცნიერო მოღვაწეობის ზეიმს იხდის უნივერსიტეტის ერთ-ერთ ფუძემდებლის აკადემიკოს კორნელი სამსონის ძე კეკელიძისას. ორმოცი წლის დაუღალავ კვლევა-ძიებით მან რამდენიმე ათეული ჩვენთვის აქამომდე უცნობი განათლება მეცნიერების მოღვაწენი აღმოაჩინა ჩვენი ერის ხანგრძლივ არსებობის მანძილზე და სათანადო გამოამზეურა, ხოლო ცნობილთა ნამოღვაწარი მეცნიერული სინათლითა და ბრწყინვალეობით შემოსა.

ვიზიარებ რა სიამოვნებით უნივერსიტეტის განათლებით კრებულის მიერ ჯეროვნად შეფასებას თავის საამაყო წევრისას, წრფელი გულით უსურვებ ქართველ ერის ცოდნა-განათლების მთავარ კერას მრავლად შეეძინოს (და გამოეზარდოს) დღევანდელი იუბილარის მსგავსი მეცნიერნი, ხოლო თვით კორნელი სამსონის ძეს არ დასცხრომოდეს, წელთა სიმძიმის ქვეშე, აღტყინებული სიყვარული სამეცნიერო მოღვაწეობისადმი და ახალ-ახალ ნაშრომთა გამოცემა, მის პატივისმცემელთა სასიხარულოდ და მშობლიო ერის სადიდებლად.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1945 წ. მარტის 31. თბილისი

**კ. ცინცაძის განცხადება ს.ს.ს.რ. კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანს
კანდიდ ნესტორის ძე ჩარკვიანის სახელზე სიონის ტაძრის შეკეთების შესახებ**

საქართველოს ს.ს.რ. კომუნისტურ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის პირველ მდივანს, მოქალაქე კანდიდ ნესტორის ძე ჩარკვიანს

თბილისის ნაგებონათა სიამაყე და „მარგალიტი“ – სიონის ტაძარი დიდ განსაცდელშია: მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ჩასმული გუმბათის ფანჯრების ჩარჩოები დაღბა იმდენად, რომ მათი შეკეთება, მიუხედავად ჩემი არა ერთგზის ცდისა, აღარ შეიძლება, რის გამოც წვიმის დროს წყალი თავისუფლად ჩამოდის და ტაძრის ძვირფასი მხატვრობა ზიანდება: საჭიროა გაუკეთდეს ფანჯრებს რკინის ჩარჩოები.

დასავლეთის მხრიდან ნიადაგის ქვეშეთა წყალი ასველებს ტაძრისა და სამრეკლოს საძირკველს და შემდეგ კედლებს რამდენიმე მეტრზე: კედლის ლესულება იჟლინთება წყლით, იბერება და ცილდება კედლებს და ამნაირად მხატვრობა ქვემოდანაც ზიანდება.

ინჟინერ კოჟევნიკოვის აზრით, საჭიროა სიონის ქუჩაზე დრენაჟის გაკეთება ტაძრის საძირკველის დონის ქვემოდ და წყლის მიღებით მტკვარში გაშვება.

მიუხედავად იმისა, რომ მოქმედი ეკლესია თვით უნდა აწარმოებდეს ტაძრის რემონტს, გთხოვთ მიიღოთ მხედველობაში სიონის განსაკუთრებული მნიშვნელობა – ქალაქში მომსვლელთ ამას უეჭველად აჩვენებენ ხოლმე. გასცეთ განკარგულება ამ ისტორიული ძეგლის შეკეთებისათვის.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოზ-პატრიარქი კალისტრატე
1949 წ. აგვისტოს 18. თბილისი

საქართველოს ს.ს.რ. კომუნისტურ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის
პირველ მდივანს კანდიდად
ნესტორის ძე ჩარკვიანს

ძველად დასტამბული საყოველღეო ლოცვანი აღარ მოიპოვება, მოთხოვნილება კი მეტად დიდია. ამის გამო 1948 წლის მაისის 31 აღკვარი შუამდგომლობა კ. ი. ქადაგიშვილის წინაშე ლოცვანის დასტამბის ნებართვისათვის პასუხი ჯერაც არ მიმიღია, მოხუცი ხალხი კი მოსვენებას არ მაძლევს, – მოგვაწოდეთო.

პატივისცემით გთხოვთ ბრძანებას ლოცვანის დასტამბისათვის.
სრულიად საქართველოს კათოლიკოზ-პატრიარქი კალისტრატე

* საქართველოს საპატრიარქო არქივი, საქმე №3998.

დეკანოზ დ. ლაზარიშვილს და მის. მახათაძეს*

გთხოვთ და გავალებთ ჩემი გარდაცვალების შემდეგ ჩემ შვილებთან ერთად მოიყვანეთ წესრიგში ჩემი საკუთარი წიგნები და გადაეცით ვისაც ვუანდერძებ. იროდიონ სონდულაშვილს გადაეცით რკონის ღვთისმშობელი, დიდუბის ღვთისმშობლის პირი, ზედაზნიდან ჩამოტანილი ღვთისმშობლის ხატი და ჩემი პორტრეტი.

კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
1942-20 დეკემბერი

* ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. 75.

ბრძანება №105

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსადმი. 1979 წ. 30 ნოემბერი

შეიქმნას სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ უწმიდესი კალისტრატეს ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შემსწავლელი კომისია შემდეგი შემადგენლობით:

მთავარეპისკოპოსები შიო (ავალიშვილი), თადეოზი (იორამაშვილი), ეპისკოპოზი დავითი (ჭკადუა), დეკანოზები: მ. დიდენკო, ა. შენგელია, ილუმენი ა. გულიაშვილი, მღვ. პ. ბერიშვილი.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II.

**საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ეპარქიები
(დამტკიცებული 1945 წლის მართვა-გამგეობის დებულებით)**

საქართველოს ეკლესიაში შემდეგი ეპარქიებია:

1) მცხეთა-თბილისისა, რომლის მწყემსთ-მთავარი არის მთავარეპისკოპოზი მცხეთისა და თბილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი. სამწყსო: საქართველოს ეკლესიის წმ. დედა ქალაქი მცხეთა, თბილისი და გარე კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: კაწარეთისა, მცხეთისა, ნინოწმიდისა, რუსთავისა და თბილისისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი რაიონები თიანეთისა, მცხეთისა, საგარეჯოსი და ყარაიაზისა და ნაწილი თბილისისა. კათედრა ეპარქიისა არის მცხეთაში (სვეტიცხოველში), ხოლო კათოლიკოზის რეზიდენცია თბილისში.

შენიშვნა 1. კათოლიკოს-პატრიარქის სამწყსოს შეადგენს საქართველოს ეკლესიის წევრნი, მცხოვრებნი საკათოლიკოზოს გარეთ ისეთ ქვეყნებში, სადაც მართლმადიდებელი ეპისკოპოზი არ არის.

შენიშვნა 2. როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი გარდაიცვლება, ან მძიმე ავადმყოფობისა და სხვა მიზეზთა გამო მოკლებული იქნება საშვალებას გაუწიოს ხელმძღვანელობა საეკლესიო მართვა-გამგეობას, მის ადგილს იჭერს ის მღვდელმთავარი, მოსაყდრის წოდებით, რომლის შესახებ კათოლიკოს-პატრიარქის მდივანთან ინახება მისი უწინდესობის და უნეტარესობის წერილობითი განკარგულება; მოსაყდრეობა უქმდება, როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი თავის ადგილზეა. კათოლიკოზის გარდაცვალების შემდეგ კრება უნდა იყოს მოწვეული არა უგვიანეს სამი თვისა.

შენიშვნა 3. ქორეპისკოპოზი შეიძლება ჰყავდეს მხოლოდ კათოლიკოს-პატრიარქს.

2) აგარაკ-წალკისა, ანუ ახტალა პენტელთარისა (ბეშტაშენის) (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: აგარაკისა, ბოლნისისა, დმანისისა და წალკისა), რასაც შეიცავს რაიონები ბაშკიჩეთისა, ბოლნისისა, ბორჩალოსი და წალკისა, და ლორი-ბამბაკის მხარე. კათედრა ახტალაში (აგარაკი), რეზიდენცია თბილისში, პატივი მღვდელმთავრისა „ახტალა-პენტელთარის (ბეშტაშენის) ეპისკოპოზი.“

3) ალავერდისა. სამწყსო: შიდა კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ალავერდისა, ნეკრესისა და ხარჭაშენისა), რასაც შეიცავს თელავისა და ყვარლის რაიონები და თიანეთის რაიონის ნაწილი ხარჭიშოს უბნის მიმატებით და ამათ გარდა დიდოეთ-დურძუკეთი, მიწერილი თერგისა და დაღესტნის მხარეებზე. კათედრა – ალავერდში, რეზიდენცია ქალაქ თელავში, პატივი მღვდელმთავრისა: „ალავერდელი ეპისკოპოზი“ (ანუ აბბა ალავერდელი).

4) აწყურისა. სამწყსო: სამცხე-ჯავახეთი და ზემო სომხეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ალაშქერტისა, ანისისა, აწყურისა, დადაშენისა, ერუშეთისა, კარისა, კუმურდოსი, წურწყაბისა და წყაროსთავისა), რასაც შეადგენს რაიონები ადიგენისა, ასპინძისა და ახალქალაქისა, ახალციხისა და ბოგდანოვკასი, და ალაშქერტი,

არტაანის ოლქი, ბასიანი, გუმბრის მხარე, ყარსის ოლქი და ყაღზევანის ოლქი. კათედრა მღვდელმთავრისა – აწყვერში, რეზიდენცია ქალაქ ახალციხეში. მღვდელთ-მთავრის პატივი – „მაწყვერელი ეპისკოპოსი.“

5) ბათომ-შემოქმედისა. სამწყსო: გურია, ტაოკლარჯეთი და ჭანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ანჩისა, ბანისა, იშხანისა, სატრაფელასი, ტბეთისა, ჯუმათისა, ხინოწმინდისა – იმავე ბათუმისა, შემოქმედისა), რასაც შეიცავს საქართველოს რესპუბლიკის საზღვრებში – ეხლანდელი რაიონები ბათომისა, მახარაძისა, ქედისა, ქობულეთისა, ჩოხოტაურისა და ხელოსი, ხოლო ოსმალეთის საზღვრებში ოლქები: ათინასი, ართვინისა, თორთომისა, კისკიმისა, ისპირისა, ოლთისისა, რიზესი და ხოფასი. კათედრა მღვდელთმთავრისა ბათომში და რეზიდენცია იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ბათომელ-შემოქმედელი ეპისკოპოსი.“

6) ბოღბისა. სამწყსო: რანი, შაქი, წუკეთი და ჰერეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ბოღბისა, გიშისა, ჭერემისა და ხორნაბუჯისა), რასაც შეიცავს რაიონები გუჯაანისა, კაჭრეთისა, ლაგოდეხისა, სიგნახისა და წითელწყაროსი, და ოლქები არეშისა, განჯისა, ზაქათლისა, ნუხისა, სამურისა და ყაზახისა. კათედრა – ბოღბეში. რეზიდენცია მღვდელთმთავრისა ქალაქ სიღნაღში, პატივი მღვდელთმთავრის: „ბოღბელი ეპისკოპოსი.“

7) მარგვეთისა. სამწყსო: ზემო იმერეთი (ტერიტორია – ნაწილი გაენათის ძველი ეპარქიისა), – ეხლანდელი რაიონები ზესტაფონისა, ორჯონიკიძისა, საჩხერისა, ჩხარისა და ჭიათურისა. კათედრა მღვდელთ-მთავრისა – არგვეთში, რეზიდენცია საჩხერეში. მღვდელთ-მთავრის პატივი: „მარგველი ეპისკოპოსი.“

8) მანგლისისა. სამწყსო: საბარათიანო (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: მანგლისისა და წინწყაროსი), რასაც შეიცავს ეხლანდელი თბილისის რაიონის დასავლეთის ნაწილი: წყნეთი-თელეთის ხაზიდან – თეთრიწყაროს რაიონი. კათედრა მანგლისში, რეზიდენცია თბილისში. პატივი მწყემსთ-მთავრისა – „მანგლელი ეპისკოპოსი.“

9) ნიკორწმინდისა. სამწყსო: რაჭა (ტერიტორია ნიკორწმინდის ძველი ეპარქიისა), ეხლანდელი რაიონები ამბროლაურისა და ონისა. კათედრა ნიკორწმინდაში, რეზიდენცია მღვდელთმთავრისა – ონში. პატივი მღვდელთმთავრისა: „ნიკორწმინდელი ეპისკოპოსი.“

10) ურბნისისა. სამწყსო: შიდა ქართლი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ნაწილი სამთავისისა, ნიქოზისა, რუისისა, სამთავროსი და ურბნისისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი რაიონები ბორჯომისა, გორისა, ზნაურისა, კასპისა, ლენინგორისა, სტალინირისა, ქარელისა, ხაშურისა და ჯავასი და ამას გარდა დედალეთი, მიწერილი თერგის მხარეზე. კათედრა – ურბნისში, რეზიდენცია მღვდელთ-მთავრისა ქალ. გორში. მღვდელთმთავრის პატივი: „ურბნელი ეპისკოპოსი.“

11) ქუთაის-გაენათისა. სამწყსო: ქვემო-იმერეთი და ოკრიბა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ქუთაისისა, ხონისა და ნაწილი გაენათისა), რასაც შეადგენს რაიონები ვანისა, მაიაკოვსკისა (ბაღდათისა), სამტრედიისა, ტყიბულისა, ქუთაისისა, წულუკიძისა (ხონისა) და წყალტუბოსი. კათედრა – ქუთაისში და მწყემსთმთავრის რეზიდენცია იქვე. მწყემსთმთავრის პატივი არის „ქუთათელ-გენათელი ეპისკოპოსი.“

12) ცაგერისა. სამწყსო: ლენხუმ-სვანეთი (ტერიტორია – ცაგერის ძველი ეპარქიისა), – ეხლანდელი რაიონები ზემო სვანეთისა, ქვემო სვანეთისა და ცაგერისა. კათედრა ცაგერში. მღვდელთმთავრის რეზიდენცია იქვე. პატივი მღვდელთმთავრისა: „ცაგერელი ეპისკოპოსი.“

13) ცხუმ-აფხაზეთისასა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: დრანდისა – იმავე ცხუმისა, ბედიისა, ბიჭვინთისა და მოქვისა), ეხლანდელი აფხაზეთის საბჭოთა ავტონომიური რესპუბლიკის რაიონები გაგრისა, გალისა, გუდაუთისა, გულრიპშისა,

ოჩამჩირესი, ქლუხორისა და ცხუმისა და ზუგდიდის რაიონის ნაწილი მდინარე ინგურის დასავლეთით. კათედრა მღვდელმთავრისა ცხუმში (სოხუმში), რეზიდენცია – იქვე, მღვდელმთავრის პატივი არის – „ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოზი.“

14) წილკნისა. სამწყსო: ორისავე არაგვის, ქსან-ლესურის ხეობა, გარე ქართლი, საგურამო და ფშავხევსურეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა სამთავროსი, ნაწილი სამთავრისა და წილკნისა), რასაც შეიცავს რაიონები ღუშეთისა და ყაზბეგისა და ნაწილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქისა. კათედრა მღვდელმთავრისა წილკანში, რეზიდენცია დროებით სვეტიცხოველთან, პატივი მღვდელმთავრისა „წილკნელი ეპისკოპოზი.“

15) ჭყონდიდისა. სამწყსო: ოდიში (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ცაიშისა, წალენჯიხისა და ჭყონდიდისა), ეხლანდელი რაიონები აბაშისა, გეგეჭკორისა, ზუგდიდისა, ფოთისა, ჩხოროწყუისა, ცხაკაიასი, წალენჯიხისა და ხობისა. კათედრა მწყემსთ-მთავრისა – მარტვილში, რეზიდენცია ქ. ფოთში. პატივი მწყემსმთავრისა არის – „ჭყონდიდელი ეპისკოპოზი.“

შენიშვნა: ამ სიის შეცვლა და შევსება სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ეკუთვნის

დამოწმებული ლიტერატურა

1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფონდი. 70, გვ. 4.
2. ა. ნიკოლეიშვილი, გაბრიელ ეპისკოპოსი. ქუთაისის 1990 წ. გვ. 21
3. კ. ცინცაძე, ჩემი მოგონებებიდან, თბ. 2001, გვ. 27.
4. იქვე... გვ. 27-28.
5. ნ. პაპუაშვილი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე. იხ. საქართველოს ეკლესიის კალენდარი 1982 წ. გვ. 145.
6. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფონდი 70. გვ. 37.
7. იქვე. გვ. 38.
8. ნ. პაპუაშვილი... გვ. 146.
9. კ. ცინცაძე, ჩემი მოგონებებიდან. თბ. 2001, გვ. 16.
10. კ. ცინცაძე, გვ. 20.
11. იქვე. გვ. 29
12. იქვე. გვ. 29
13. იქვე, გვ. 38.
14. იქვე, გვ. 44.
15. იქვე, გვ. 90
16. იქვე, გვ. 131
17. იქვე, გვ. 145
18. იქვე, გვ. 160
19. იქვე, გვ. 169
20. იქვე, გვ. 170
21. იქვე, გ. 172
22. იქვე, გვ. 47

23. იქვე, გვ. 82
24. ს. ვარდოსანიძე, საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ავტოკეფალური ეკლესია 1917-1952 წ.წ. თბ., 2001, გვ. 18.
25. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი, 102, გვ. 104
26. ს. ვარდოსანიძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 203
27. იქვე, გვ. 203.
28. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი, 102, გვ. 118-119.
29. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი №228.
30. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 211.
31. საქართველოს საპატრიარქო არქივი, №613.
32. საქართველოს საპატრიარქო არქივი, №6480.
33. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი №102, გვ. 420-444.
34. იქვე... გვ. 376.
35. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის, ფ. №20.
36. ჟურნ. საღვთისმეტყველო კრებული 1987 №3, გვ. 116-168.
37. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი №26.
38. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 130.
39. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი №102. გვ. 444.
40. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 131
41. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფ. №55
42. ჟურ. „მებრძოლი ათეისტი“ 1939, №7, გვ. 1
43. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფ. №102, გვ. 354
44. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის გვ. ფ. №49.
45. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფ. №52.
46. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 151.
47. კ. ცინცადე, ქვაშვეთის წმ. გიორგის ეკლესია თბილისში, თბ. 1994, გვ. 37.
48. კ. ცინცადე, ქვაშვეთის წმიდის გიორგის ეკლესია თბილისში. თბ. 1994. გვ.
39. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, კ. ცინცადის ფონდი №91.
49. იქვე. გვ. 73
50. ლ. გუდიაშვილი, მოგონებები. თბ. 1979, გვ. 87.
51. საქართველოს საპატრიარქო არქივი, ფ. №3998.
52. ჟურნ. „საღვთისმეტყველო კრებული“. 1987 წ. №3, გვ. 16.
53. მ. ბენდელიანი, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია XX ს. 30-40-იან წლებში. თბ. 2002, გვ. 69.
54. ს. ვარდოსანიძე, საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია 1917-1952 წ.წ. თბ., 2001, გვ. 179.
55. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცადის ფონდი №77.
56. იქვე. გვ. 71.
57. იქვე. გვ. 72.
58. იქვე. გვ. 72.
59. იქვე. გვ. 73.
60. იქვე. გვ. 73.
61. იქვე. გვ. 130-133.
62. იქვე. გვ. 133.
63. იქვე. გვ. 13.
64. საქართველოს საპატრიარქო არქივი. ფ. №3998.
65. საქართველოს საპატრიარქო არქივი. მიტროპოლიტ ეფრემის საქმე №1664.
66. საქართველოს საპატრიარქო არქივი. მიტროპოლიტ ეფრემის საქმე №1664.

67. ს. ვარდოსანიძე, საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია 1917-1957 წ.წ. თბ., 2001, გვ. 188.
68. მ. ბენდელიანი... გვ. 69.
69. კ. ჩარკვიანი, განცდილი და ნააზრევი, თბ. 1985, გვ. 151-152.
70. საქართველოს საპატრიარქო არქივი, ფონდი №3998
71. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №83.
72. გაზ. „კომუნისტი“ 1945 წელი, 14 დეკემბერი.
73. გაზ. „კომუნისტი“ 1946 წ. 5 იანვარი.
74. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №125.
75. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 194.
76. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, კ. ცინცაძის ფ. №155.
77. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, კ. ცინცაძის ფ. №93.
78. საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი (სუიცსა) ფ. 1879, საქ. 1. აღწ. 8.
79. საქართველოს საპატრიარქო არქივი. წილკნის ეპარქია, №1646.
80. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 197.
81. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. „სხვადასხვა“, №324
82. ჟურნ. საღვთისმეტყველო კრებული. 1987, №3, გვ. 187-188.
83. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფონდი №70 გვ. 136.
84. იქვე, გვ. 141
85. ჟურნ. საღვთისმეტყველო კრებული, 1987, №3, გვ. 173.
86. იქვე, გვ. 180-182
87. იქვე, გვ. 189.
88. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №131.
89. ჟურნ. საღვთისმეტყველო კრებული 1987, №3, გვ. 50.
90. ჟურნ. „საღვთისმეტყველო კრებული“, თბ. 1987, №3, გვ. 63-131. კალისტრატე ცინცაძის მეცნიერულ მემკვიდრეობას ეძღვნება ნ. პაპუაშვილის ნაშრომი „კმ. ცინცაძის ცხოვრება და მეცნიერული მემკვიდრეობა, მრავალთავი №XIII, 1987.
91. ჟურ. საღვთისმეტყველო კრებული. 1987 წ. №3, გვ. 68.
92. ჟურნ. მწყემსი. 1892, №3.
93. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №113, გვ. 4.
94. იქვე, გვ. 5.
95. საქართველოს ეკლესიის კალენდარი 1982, გვ. 160-161.
96. იქვე, გვ. 154.
97. ბ. არველაძე, ლეონ მელიქსეთ-ბეგი თბ. 2002 წ. გვ. 266.
98. იქვე, გვ. 267.
99. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. კ. ცინცაძის ფ. №127.
100. კ. ცინცაძე ქვაშვეთის წმიდის გიორგის ეკლესია ტფილისში, თბ. 1994, გვ. 17.
101. იქვე... გვ. 263.
102. საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1982, გვ. 160.
103. გ. ლეონიძის სახ. ლიტერატურის მუზეუმი. ფ. 26760.
104. ს. ვარდოსანიძე... გვ. 261.
105. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. გ. კარბელაშვილის ფ. №272, გვ. 30.
106. იქვე, გვ. 34.
107. ს. ვარდოსანიძე, გვ. 258.
108. საქართველოს საპატრიარქო არქივი. მიტროპოლიტ ეფრემის ფონდი, საქმე №617.

Серго Вардосанидзе.

Католикос-Патриарх всея Грузии Святейший и Блаженнейший Каллистрат (1932-1952 гг.).

Католикос-Патриарх всея Грузии Святейший и Блаженнейший Каллистрат прошел долгий и интересный путь в своей жизни. Родился он 12 апреля 1866 года в селе Тобаниери Ванского района. Закончил Тбилисскую духовную семинарию и Киевскую духовную академию. С 1893 года служил в Тбилисской дидубийской церкви Пресвятой Богородицы, 1903-1932 годы в кашветской церкви Святого Георгия. Он активно боролся за восстановление автокефалии Грузинской Православной Церкви. Был одним из первых, кто подписал 12 (25) марта 1917 года акт о восстановлении автокефалии Грузинской Церкви. Был членом Католикосского совета (синода) с 1917 по 1927 годы. С 1923 по 1924 гг. находился в заключении с Патриархом Амвросием. 31 октября 1925 года был рукоположен во епископа Ниоцминдского, в тот же день посвящен в митрополиты и назначен патриаршим местоблюстителем. 1932-1952 годы был Католикос-Патриархом всея Грузии.

Его деятельность проходила в тяжелейший период, когда один необдуманный шаг мог быть роковым, как для него самого, так и для всей Грузинской Церкви. Практически вся его жизнь прошла без единого дня отдыха и ему удалось обеспечить физическое сохранение Грузинской Православной Церкви.